DOCTISSIMI VIRI

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBRI TRES.

HIS ACCESSIT RERVM ET VERBORVM IN his memorabilium copioſiſsima ET ACCVRATISSIMA DILIGENTIA *conquiſitus index.*

VENETIIS,
APVD Franciſcum Bindonum,
1558.

IN LIBROS DE COMITIIS

PRAEFATIO.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

R**ESPVBLICA** *Romanorum quandiu fuit libera, ex tribus illa quidem Reip. generibus (quemadmodum docet Polybius) conſtabat* βασιλείᾳ, ἀριστοκρατίᾳ, δημοκρατίᾳ: *ſed multò tamen maximam partem obtinuiſſe mihi videtur* δημοκρατία. *Quanquam enim regiæ poteſtatis ſpecies quædam in Conſulum imperio, in Senatus vero poteſtate optimatū principatus quodam modo agnoſceretur: populi tamen tanta erat auctoritas ſupra omnes magiſtratus, & Senatum, vt non immeritò dici poßit omne imperium, omnem maieſtatem illius Reipub. penes popolum fuiſſe. Cui rei argumanto eſſe poteſt ad populum prouocatio, quæ non fuiſſet, niſi maior eſſet populi quàm magiſtratuum poteſtas. Quinetiam faſces ſummittendi mos, cum magiſtratus in concionem aſcendebant, confeßio erat, populi, quàm magiſtratuum, maieſtatem uimq́; maiorem eſſe. Iam uero de capite ciuis, omninoq́; de libertate ac iure ciuitatis, nullius erat niſi populi iudicium. Leges iubere, bellum pacemq́; decernere, ſocietatem cum aliquo contrahere aut diſſoluere, fœdera inire, in populi tantum erãt poteſtate. Quodq́; maximum eſt uirtutis in Repub. præmium, magiſtratus, & honores, cùm omnibus paterent, nemo poterat niſi per populum aſſequi. Quæ ſi maximi ſunt in omni Repub. momenti, populum ſane, penes quem hæc erant omnia, longe maximam Reip. Romanæ partem obtinuiſſe ſatendum eſt. Hæc à me eò dicuntur, ut oſtendam Reip. Romanæ cognitionem multo magis in eo poſitam eſſe, ut populi poteſtas, quæ qualiſq́; eſſet intelligatur: quàm in magiſtratuum ac Senatus poteſtate percipiendà. Porro autem populi poteſtas decretis ſuis maxime continebatur. Quæ quoniam comitiis peragebantur, idcirco neceſſe eſt ad populi poteſtatem, adeoq́; vniuerſam prope Romanam Rempub. plane intelligendam, comitiorum omnẽ rationem (quoad*

eius fieri poteſt) cognitam ac perſpectam habere. Cum autem perneceſſaria ſit non modo ad eam rem, ſed etiam ad ſcriptorum Romanorum ac præſertim Ciceronis libros intelligendos comitiorum cognitio: tum uerò non adeò facilis eſt, vt non permulta adhuc quæri poſſint, præter ea quæ de his breuiter ſcripta ſunt à grauiſſimis auctoribus Budæo, Aleſſandro, Beroaldo, Blondo, aliisq́; qui hunc locum in ſuis commentarijs attigerunt uerius quàm perpurgarunt. Quibus tamen fortaſſe etiam contenti eſſe poſſemus, niſi in eorũ ſcriptis multa eſſent, in quibus (quod pace eorũ dixerim) à vero non modò diſceſſerunt, ſed etiam multos (vt fit) ſua auctoritate in varios errores induxerunt. Itaque ego cum huic de comitijs diſputationi adhuc primis lineis, & his non veris multis, adumbratæ verius quàm depictæ, lucem aliquam verosq́; colores addere inſtituiſſem: eo mihi difficiliorem locum relictum eſſe intelligebam, quo doctiores erant omniũ iudicio pictores, qui primam illam delineationem nobis reliquerant. Qua tamen difficultate deterreri non potui, quominus uel cum eorum reprehenſione ſtudioſos Romanorum ſcriptorum hac ex parte, ſi qua poſſem iuuare, contenderem: in ea præſertim re, in qua eorum auctoritas ueritatem magis labefactaret. Neque enim ignoro omnes qui ueritatis ſtudio ad ſcribendum inducuntur, tanto æquiore animo ferre aliorum reprehenſionem debere, quanto certiorem fieri ex refutatione rerũ cognitionem intelligunt. Ac ſi auctore Ariſtotele, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν δεῖ, ego profecto ex meo animo cæteros iudicans, gratiam quæ mihi deberetur ab illis demortuis auctoribus, quorum opinionem ueritatis ſtudio potius nõ ſum ſecutus quàm refutaui, à poſteris tanto cumulatius expecto, quanto quiſque erit cum illorum auctorum admiratione rerum Romanarum ſtudioſior: tantum abeſt ut id mihi uitio uerti debere exiſtimem. Nam & quæ à me de Comitiis ſcribuntur, ea non adeò pro oraculis habenda eſſe ſentio, ut non maximam habiturus ſim doctis hominibus gratiam, qui non modò noſtra refutarint, ſed etiam ueriora in uulgus ediderint: ut & literarum ſtudioſis bene conſulant, & nos tandem noſtræ ignorationis coarguant. Hanc de Comitiis diſputationem in tres libros partitus ſum. Primus eſt de comitiis Centuriatis: Secundus eſt de Tributis: Tertius eſt de Curiatis. Singulorum generum diſputatio tota cõtinetur ſex capitibus. Primum enim docetur quid eſſent ſingula illa comitia: Tum quæ & quot eſſent cauſæ habendorum comitiorum: Mox per quas perſonas peragerentur: Deinde quis eſſet ſingulorum comitiorum proprius modus: Poſthæc de loco ubi comitia fierent, agitur: Poſtremò de tempore habendorum comitiorum: Nam ſi in ſingulis generibus intelligatur quid eſſent ipſa comitia, quibus de cauſis haberentur, quarum

quarum perſonarum interuentu fierent, quo modo peragerentur, quo loco & quo tempore, nil omnino uidebitur deſiderari poſſe ad eam comitiorum cognitionem, quæ, ut de re tantopere ob antiquitatem remota, expeti debet. Ac ne quis forte plus à nobis quàm pro inſtituto noſtro requirat: eam modo perſequemur comitiorum rationem, quæ ante occupatam ab Imperatoribus Rempubli. obſeruabatur: potiſsimumq́; omnia referemus ad tempora Ciceronis. Nam ut lucem aliquam eius ſcriptis, quibus nulla magis paßim in ſcholis leguntur, adferremus, hanc de comitiis tractationem maxime ſuſcepimus. Ex hac tamen noſtra diſputatione non erit difficile intelligere, quandiu ſub Imperatoribus fuerunt comitia, quæ eſſet eorum ratio, ut quæ, eo dempto, quod minus libera eſſent cæteris in rebus, eodem quo prius modo fiebant. Tiberius Cæſar initio ſui imperij populo ius comitiorum ademit: ut docet Cornelius Tacitus lib. 1. his uerbis: Tum primum è campo comitia ad patres tranſlata ſunt. Nam ad eam diem etſi potiſsima principis arbitrio, quædam tamen ſtudiis tribuum fiebant: neque populus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore. Ex eo loco appa ret ſub Cæſaribus non fuiſſe comitia, niſi ſub Auguſto & ſub Iulio Cæ ſare, quandiu ſolus Rempub. obtinuit: quæ tamen (ut dixi) ſub his libera non erant. Suetonius de Cæſare ita ſcribit: Comitia cum populo partitus eſt: ut exceptis Conſulatus competitoribus, de cætero nu mero candidatorum pro parte dimidia, quos populus uellet, pronunciarentur: pro altera parte, quos ipſe dediſſet. De Auguſto uerò hæc ſunt eius uerba: Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit: ac multiplici pœna coercito ambitu Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis die comitiorum ſingula millia nummum à ſe diuidebat. Ex his cum Taciti loco collatis, intelligi poteſt ſub Cæſare & Auguſto adhuc fuiſſe comitia: uerùm ſub Cæſare adeo non fuiſſe libera, ut non poſſet popu lus niſi pro dimidia parte, creare quos uellet magiſtratus: ſub Auguſto uerò paulò quidem liberiora, ſed quæ tamen maxima ex parte (ut ait Tacitus) principis arbitrio, non populi fierent. At poſt imperium à Tiberio initum, adeo deſierunt fieri comitia, ut nunquam poſtea à ſe quentibus imperatoribus populo reſtituta ſint: ſed uel penes Senatum Tiberij inſtituto manſerint, uel plane in principis poteſtate fuerint: quemadmodum ex Plinij epiſtolis recte docet Budæus in poſterioribus annot. in Pandect: Et Modeſtinus in lege unica Ad legem Iuliam de ambitu, Digeſt. lib. xlviij. Hæc lex (inquit) in urbe hodie ceſſat: quia ad curam principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem. Sed hæc ſatis. De ipſis comitiis communia quædam præfari neceſſe eſt, priuſquam ad ſingula genera ueniamus. Comitia à co-

eundo, uel potiùs (ut ueteres dicebant) comeundo dicta ſunt: quod populus coire his, & unum in locum conuenire ſoleret. A quo etiam uerbo locus in foro Romano Comitium appellabatur: & contiones quaſi comitiones uocabantur. Erant autem comitia cum generaliter uerbum accipitur, & ut uulgo à Latinis ſcriptoribus uſurpatur, conuentus populi totius aut partis ad ferendum de aliqua re ſuffragium: Alio modo, & cum proprie uerbum ſumitur, uniuerſi populi conuocatio ad aliquid ſciſcendum. Nam ſi plebs tantum, quæ pars modò populi erat, à magiſtratu uocata fuiſſet, ea non proprie comitia dicebantur, ſed concilia. Id quod A. Gellius lib. xv. capitu. xxvij. ex Lælio Felice oſtendit. Is, inquit, qui non uniuerſum populum, ſed partem aliquam adeſſe iubet, non comitia, ſed concilium edicere iubet. Hoc diſcrimen comitiorum & concilij uidetur Cicero obſeruare, cum ita ſcribit ſecundo De legibus: Quid enim maius eſt ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperiis & ſummis poteſtatibus comitiatus, & concilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere? Et poſt reditum in Senatu: Legem Tribunus pl. tulit ne obnunciare concilio aut comitiis liceret. Liuius tamen non uidetur hanc differentiam agnouiſſe, ut qui ſæpe comitiorum & concilij nomine abſque ullo diſcrimine in eadem re utitur. Vt libro tertio. primæ Decad. ubi de iudicio Cæſonis Quintij loquitur. Iudicij die cum excuſaretur ſolum uertiſſe exilij cauſa, nihilominus Virginio comitia habente, collegæ appellati dimiſere concilium. Et alio loco, ubi loquitur de comitiis habitis ob iudicium populi de agro ambiguo inter Aricinos & Ardeates, ita ſcribit: Cum ad cauſam orandam ueniſſent concilio populi à magiſtratibus dato. Item alio loco ubi agit de iudicio Manlij. In lucum Petilinum concilium populi indictum eſt. Et tamen ea fuiſſe centuriata comitia ipſe auctor eſt: quæ erant maxime iuſta, ac populi uniuerſi comitia. Item libro. v. Decad. iij. de mulcta agens, quæ M. Poſthumio publicano à Caruiliis Tribunis pl. dicta erat, ita ſcribit: Mulctæ certandæ cum dies aduenifſet, conciliumq; tam frequens plebis adeſſet ut multitudinem area capitolij uix caperet. Et paulo poſt comitia uocat, quod ante concilium plebis appellarat. Et comitia (inquit) quæ ui atque armis prohibiturus erat. Hi omnes loci aperte oſtendunt T. Liuium non anxie obſeruaſſe illam comitiorum & concilij differentiam, quæ à Lælio Felice ponitur. Et Cicero tertio De legibus, uno nomine concilij complectitur omnes cum populo actiones, adeoq; omnia comitia. Quod uero, inquit, actoris iubeo eſſe fraudem, id totum ex Craſſi ſapientiſſimi hominis ſententia dixi: quem eſt Senatus ſecutus cum decreuiſſet, C. Claudio Conſule de C. Carbonis ſeditione referente,

uente, inuito eo qui cum populo ageret, ſeditionem non poſſe fieri: quippe cui liceat ſimul atque interceſſum turbariq́ꝫ cœptum ſit, concilium dimittere. Eſt igitur in uerbo concilij ſicut in nomine comitiorum multiplicitas, quæ iſtam apud Latinos ſcriptores diuerſitatem peperit. Interdum enim communi nomine ſignificat, omnes populi totius partiſue cœtus & conuentiones. Vnde apud T. Liuium lib. ij. Decad. I. concilia appellantur nocturni cœtus, quos plebs per ſeditionem factitabat in diuerſis urbis partibus. Et cùm initio eiuſdem libri loquitur de concione à Publicola Conſule aduocata, concilij nomine in ea re utitur. Eius hæc ſunt: Hæc dicta uulgo creditaq́ꝫ, cum indignitate angereut Conſulis animum, uocato ad concilium populo, ſummiſsis faſcibus in concionem aſcendit. Ex his perſpicuum eſt nomen concilij, cum generaliter accipitur, latius patere quàm comitia. Neque enim comitia unquam latius patent, quàm ut omnes cum populo aut plebe actiones ſignificent. At concilium præter ea etiam uſurpatur in concionibus appellandis, & aliis cuiuſque generis hominum conuentibus. Interdum autem eius uerbi uis aſtringitur ad id modo ſignificandum quod ait Lælius: ut proprie concilia appellentur, partis populi conuentus ad aliquid iubendum. Cuius generis erant, quæ à Tribunis pl. habebantur comitia. Habebant enim ius uocandæ plebis non etiam uniuerſi populi Tribuni pl. Itaque uerius concilia edicere quàm comitia dicebantur. Quanquam autem nomen comitiorum hanc, quam dixi, diſtinctionem admittit, in hac tamen noſtra de comitiis diſputatione nobis ea utendum eſſe non cenſemus: quandoquidem à Latinis ſcriptoribus uix, ac ne uix quidem, obſeruari demonſtrauimus. Itaque eo contenti quod obiter admonuimus, hanc diſtinctionem à quibuſdam poni, comitia (ut ſepius apud auctores ſumuntur) definimus, populi qualeſcunque conuentus ad aliquid ſuffragiis ſuis decernendum. Nam & ludorum & cenſus cauſa uel populus uniuerſus conuenire ſolebat, nec tamen illa erant comitia: quòd non ad ferendum de aliqua re ſuffragium populus ita cõueniſſet. Quòd uero populus frequens ex Italia uniuerſa Romam conuenire ſoleret ludorum & cenſus cauſa, Cicero indicat libro ſecundo in Verrem. Non committam, inquit, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit: quæ conuenit uno tempore undique comitiorum, ludorum, cenſendiq́ꝫ cauſa. Et T. Liuius luſtri condendi cauſa populum uniuerſum in campo Martio conueniſſe primo lib. ſcribit his uerbis: Cenſu perfecto edixit ut omnes ciues Romani equites pediteſq́ꝫ in ſuis quiſque centuriis in campo Martio prima luce adeſſent. Ibi inſtructum exercitum omnem ſue, oue, taurilibus luſtrauit: idq́ꝫ conditum luſtrum appellatum. Hunc uero morem luſtri

ita condendi ad ſua uſque tempora obſeruari ſolitum ſcribit Dioniſius Halicarnaſſeus lib. iiij. Et in concionibus certe quibuſdam, præſertim nundinarum diebus, frequentior populus conueniebat, quàm quibuſdam comitiis: nec tamen huiuſmodi conuentus proprie comitia appellari potuiſſent. Non igitur erant comitia, niſi eſſent populi tales conuentus, qui indicti eſſent ad ferendam de aliqua re per ſuffragia ſententiam. Genera comitiorum inter ſe diuerſa, erant tria: Centuriata, Tributa, & Curiata. Nam quæ legimus apud A. Gellium lib. XV. cap. XXVII. calata comitia, & in Inſtitutionibus, titulo De teſtamentis ordinandis: ea non faciunt alius genus comitiorum: ſed huiuſmodi calata comitia erant vel centuriata vel curiata, vt idem Gellius oſtendit his uerbis: In libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo ſcriptum eſt Labeonem ſcribere, calata comitia eſſe quæ pro collegio pontificum habentur, aut regis ſacrorum, aut flaminum inaugurandorum cauſa. Eorum autem alia eſſe curiata, alia centuriata: Curiata per lictorem curiatim calari, id eſt conuocari: Centuriata per cornicinem. De his nos poſtea amplius dicemus. Nunc illud modo aſcribemus quod eſt apud Theophilum lib. ſecundo Inſtitutionum. Duo, inquit, erant apud ueteres teſtamentorum genera: unum, quod calatis comitiis fiebat & dicebatur: alterum, quod in procinctu. Teſtamentum calatis comitiis, tempore pacis fiebat, bis in anno, hoc modo: Præco uniuerſam circumibat ciuitatem populum conuocans: tumq́; qui teſtamentum condere uolebat, in concione populi ipſo teſte populo teſtamentum ſcribebat. Ex quo etiam dictum eſt calatis comitiis. Nam calare eſt uocare: Comitia uero populi, congregatio. Quoniam igitur uocati congregabantur, appellatum eſt teſtamentum calatis comitiis. Quæ Theophili uerba ideo adſcripſi, ut quoniam de his comitiis, quæ teſtamentorum condendorum cauſa fiebant, nil mihi poſtea dicendum eſt: ut quæ non diu in urbe manſerunt, hoc loco obiter haberent ſtudioſi antiquitatis, quid ſibi uellent huiuſmodi calatis comitiis teſtamenta, omninoq́; unde hoc nomen calatorum comitiorum ortum eſſet. Eſt enim Græcum calandi uerbum: cuius erat frequens uſus ueteribus Romanis: at poſtea in paucis quibuſdam uelut antiquitatis cauſa retentum eſt. Scribit Macrob. lib. I. Satur. cap. XV. Priſcis temporibus antequam faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori hæc prouincia delegabatur, ut nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum, uiſamq́; regi ſacrificulo nunciaret. Itaque ſacrificio à rege & minore pontifice celebrato, idem pontifex calata, id eſt uocata in Capitolium plebe, iuxta curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à calendis ad nonas ſupereſſent pronunciabat, & quintanas quidem quinquies dicto uerbo, καλῶ,

ſepti-

ſeptimanas repetito ſepties prædicabat Verbum autem calo Græcum eſt, id eſt uoco, & hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus eſſet, placuit calendas uocari. Hinc & ipſi curiæ, ad quam uocabantur, Calabræ nomen datum eſt, & claſſi, quòd omnis in eam populus uocaretur. Quoniam autem primis illis temporibus adeò uſitatum erat calandi uerbum, hinc ego opinor omnia comitia ueteribus calata fuiſſe. Sed poſtea cùm in uſu hoc uerbum eſſe deſiit, retentum eſſe nomen calatorum comitiorum in his tantùm, quæ pro collegio pontificum habebantur, idq; religionis cuiuſdam & antiquitatis cauſa. Atque hæc de calatis comitiis ſufficient, ſi oſtenderimus hæc etiam calata comitia teſtamentorum cauſa, fuiſſe curiata, ac non aliud quoddam genus comitiorum propterea ponendum eſſe. Id uerò inde perſpici poteſt, quod primis Reip. Romanæ temporibus tantùm hæc in uſu fuerit teſtamentorum condendorum ratio, quibus temporibus non alia erant comitia quæ in urbe fierent, quàm curiata. Nunc finem præfationis faciamus, ut ad centuriata comitia ueniamus.

Nicolai

DOCTISSIMI VIRI

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBER PRIMVS.

BIB. ... VITTORIO EMANUELE

Quid eſſent Centuriata Comitia. Cap. I.

CENTVRIATA Comitia, erant quibus populus per claſſium cẽturias ſuffragium ferebat. Quod ut apertius intelligatur, uerba T. Liuij ex libro primo ſubſcribam. Tum claſſes centuriasq́;, & hunc ordinem ex cenſu deſcripſit: uel paci decorum uel bello. Ex ijs qui centum millium æris aut maiorem cenſum haberent, octoginta confecit centurias: quadragenas ſeniorum, ac iuniorum. Prima claſsis omnes appellati. Seniores ad urbis cuſtodiam ut præſto eſſent, iuniores ut foris bella gererent. Additæ huic claſſi duæ fabrum cẽturiæ, quæ ſine armis ſtipendiũ facerent. Datũ munus ut machinas in bello ferrent. Secunda claſſis intra centum uſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta. Et ex ijs ſenioribus iunioribusq́; uiginti conſcriptæ cẽturiæ. Tertiæ claſſis quinquaginta millium cenſum eſſe uoluit, totidemq́; centuriæ, & eæ eodem diſcrimine ætatum factæ. In quarta claſſe cenſus quinque & uiginti millium: totidem centuriæ factæ. Quinta claſſis aucta, centuriæ triginta factæ. In his accenſi, cornicines, tibicinesq́; in tres centurias diſtributi. Vndecim millibus hæc claſſis cenſebatur. Hoc minor cenſus reliquam multitudinem habuit. Inde una centuria facta eſt immunis militia. Ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoq́;, equitum ex primoribus ciuitatis duodecim ſcripſit centurias. Sex item alias centurias, tribus à Romulo inſtitutis, ſub iiſdem, quibus inauguratæ erant, nomi-

A B C

D nibus fecit. Hæc Liuius de claſſibus & cēturiis. Dionyſius uerò Halicar. libro quarto eadem hæc pluribus explicat. Seruius, inquit, Tullius iuſſit oēs Romanos æſtimatas ſuas facultates publice profiteri, præſtito legitimo iuramēto ueram à ſe profeſſionem factam eſſe: ſimulq; ut profiterentur patrem, ætatem, uxoris nomen & liberorum: quo in loco urbis, aut quo in pago ruris habitarent. Incenſis autem pœna indicta erat, ut bona eorum publicarentur, ac uirgis cæſi tanquam mancipia uenirent, quæ lex diu apud Romanos manſit. Profeſſione perfecta tabulas E perlegit, quibus & multitudinem ciuium, & cenſus cuiuſque magnitudinem cognouit: tumq; hanc ſapientiſſimam Reipub. regendæ rationem inſtituit. Ex his quorum erat maximus cenſus, nec minor centum minis, primā claſſem fecit octoginta centuriarum: quadraginta quidē ſeniorum, ac totidem iuniorum. Erant autem ſeniores poſt annum ætatis quintum & quadrageſimum, iuniores poſt ætatem militarem uſque ad quadrageſimum quintum annum. Ex iis quorum cenſus erat intra decem millia drachmarū, nec minor tū quinque, & ſeptuaginta minis, F ſecundā claſſem uiginti centuriarū: decē ſeniorū, decē iuniorum. Ex his qui cenſum habebant minorem ſeptem millibus & quingentis drachmis, at non minorem quinquaginta minis, tertiam claſſem uiginti etiam centuriarum: decem ſeniorum, totidemq; iuniorum. Ex iis qui cenſum habebant minorē quinque millibus drachmarum, non minorem tamen uiginti minis, quartam claſſem uiginti item centuriarum: decem ſeniorum, totidem iuniorum. Quinta claſsis fuit ex iis, qui cenſum habebant uiginti quinque minarum uſque ad duodecim cum dimidia: quæ triginta centuriarum fuit, quindecim ſeniorum, ac totidem iuniorum. Quatuor porrò centurias, quæ ſine armis eſſent, iuſſit eas G ſequi quæ armatæ ſtipendia facerent. Earum duæ erant fabrorum, duæ tibicinum. Ac fabrorum quidem duæ centuriæ additæ ſunt ſecundæ claſſi, ac per ætatem diuiſæ. Vna enim centuria ſeniorū ſequebatur. Altera uerò iuniorum centuriis adſcripta erat. Tibicines uerò quartæ claſſi adſcribebantur. Atq; harum item una erat ſeniorum, altera iuniorum. Ita pedeſtri exercitu diuiſo, equitum multitudinem ſelegit, qui maximo cenſu H erant & genere maxime illuſtres, quos in octodecim centurias diuiſit: easq; cum octoginta primæ claſſis centuriis coniungi uoluit. Reliquam ciuium multitudinē, quorū cenſus erat minor duodecim minis cum dimidia: quæ erat multo maxima ciuium

uium multitudo: in unam centuriam redegit, omnis militiæ ac A
tributi immunem:quæ fuit ſexta claſsis. Summa autem centu-
riarum,quæ omnibus claſsibus continebantur, erat centum no-
naginta tres centurię: quarum octo & nonaginta erant primæ
claſſis, ſi connumerentur in ea equitum octodecim centuriæ.
Populo ita diſtributo, militum deſcriptionem per centuria-
rum diuiſionem faciebat, ac tributum ex cenſu per eaſdem cen-
turias imperabat. Nam ſi quãdo ei opus eſſet militũ decem mil
libus aut uiginti, diuiſa in cẽtum nonaginta tres centurias mul-
titudine.per centurias imperabatur, quantũ dare quanque mili- B
tum oporteret. Tum inita ratione pecuniarum quæ opus eſſent
exercitui alendo,ueſtiendo,aut alia ratione ducendo, hic rurſus
populus diuidebatur in centum nonaginta tres centurias, & qd
quanque centuriam conferre oporteret,imperabat. Qua ratione
fiebat,ut qui maximo cenſu erant,cum & pauciores eſſent,& in
plures diuiſi centurias,ſæpius ac ferè continenter ferrent onus
militiæ: & de ſuis facultatibus plus in commune conferrent.
Qui medio cenſu erant,quia plures erant, & in pauciores centu
rias diſtributi,nec tam ſæpe militabant,nec magno tributo gra C
uabantur:qui uerò infimo cenſu erant, omni onere immunes
erant. Atque illo quidem periculorum,& impenſarum onere di
uitibus impoſito,ut ne id grauiter ferrent, optimam rationem
leniende indignationis commentus eſt. Effecit enim ut hi uere
Reip.domini eſſent,& in pauperibus nulla propemodum uis
eſſet:idque ita perfecit, ut ſe excludi plebs non ſentiret. Fuit au-
tem illa,quã diuitibus dedit dominatio in comitiis, quibus res
maximæ à populo ſciſcebantur. Nam ex ueteri lege tria erant
in poteſtate populi,magiſtratus creare,tã eos qui in urbe eſſent, D
quàm eos qui foris bella gererent: leges iubere aut abrogare de
bello indicẽdo aut finiẽdo decernere. Hæc uerò à populo adhuc
ita peragi ſolita erant,ut per curias diuiſus ſuffragium ferret.
Erantque tum pauperes diuitibus ferendo ſuffragio pares. Quin-
etiam quia multo pauciores erant (ut credere par eſt) diuites
pauperibus,ita fiebat ut uis ſuffragiorum eſſet penes pauperes.
Quo à Ser. Tullio animaduerſo,in diuites trãſtulit poteſtatem
ſuffragiorum. Quando enim uolebat aut magiſtratus creare,
aut leges ferre,aut bellum indicere,Centuriata comitia pro Cu-
riatis conuocabat. Ac primum quidem ad ſuffragium ineundũ E
uocabat centurias maximi cenſus, in quibus erant octodecim
equitum centuriæ,& peditum octoginta. Hæ octo & nonagin
ta

F ta centuriæ,quæ reliquam multitudinem tribus centuriis ſupe-
rabant,ſi conueniſſent,reliquas uincebant, omninoq; quod ſta-
tuiſſent,obtinere oportebat.At ſi omnes illæ non conueniſſent,
tum uocabat ſecundæ claſſis duas,& uiginti centurias,Quòd ſi
hic rurſus diuerſæ eſſent ſententiæ , uocabantur centuriæ tertiæ
claſſis uiginti.Mox quartæ uiginti duæ,idq; eò uſque faciebat,
dum nonaginta ſeptem centuriæ conuenirent . Quòd ſi uocata
etiam quinta claſſe id nondum ita accidiſſet , ſed ſuffragiorum
multitudine pares eſſent centum nonaginta duarum centuria-
G rum ſententiæ,tum ultimam centuriam ſextæ claſſis uocabat:
Cuique parti ſe addidiſſet,ea uincebat.Id quod raro aut nunquã
uſuueniebat: Fere.n.à prima claſſe res peragebat̃,raro ad quartã
claſsẽ pueniebat̃:Quinta uero claſſis,ac poſtrema nullius prope
momenti erant.Atque illo quidem ordine inſtituendo, quo tã-
tum auctoritatis dabatur ditioribus,ut pene exacti Reipub.ad
miniſtratione pauperes uiderentur,tantum adhibuit calliditatis
ut plebi infimæ fraus non appareret. Omnes enim ſe æquabili-
ter gerere Rempub.cenſebant,quòd uiritim rogabantur in ſuis
H ſinguli centuriis.At decipiebantur,partim quòd uniuerſæ cen-
turiæ unum eſſet ſuffragium,ſiue plurimos,ſiue paucos ciues cõ
plecteretur:partim quòd primæ ſuffragium ferrent eæ centuriæ
quæ erant maximi cenſus:quæ & plures erant numero reliquis
omnibus,& pauciores tamen homines ſingulæ continebant. E-
rat uero & pars fraudis non minima in eo, quod capite cenſi ,
quanquam longè plures eſſent,unicum tamen ſuffragium om-
nes faciebant,ac poſtremi uocabantur.Qua ratione efficiebatur
ut diuites quorum erant maximæ in Remp.impenſæ, quiq; cõ
I tinenter onera Reip.ſuſtinerent,minus id grauate ferrent , pro-
pter eam quam obtinebant in rebus maximis auctoritatem :
quam cum iis non communicari uidebant,quibus in capeſſen-
da Repub.non tantum oneris incumberet:pauperes contra , q̃-
bus minimum oneris publici imponebatur,æquo animo ferrẽt
ſe pro ſua immunitate tributorum ac militiæ,inferiores iis eſſe,
in quos iſta incumberent.Hæc ratio Reipub. gerendæ per mul
tas ætates à Romanis ſeruata eſt:ſed noſtro tempore per uim
maiorem mutata erat in magis popularem : non quòd ſublatæ
K ſint centuriæ,ſed quòd iudicium earum non retinet ueterem au
ctoritatem,ut ipſe,cùm ſæpe comitiis eorũ intereſſem, animad-
uerti.Hæc ex Dionyſio fere ad uerbum traducta, quæ omnia
ideo ſubſcripſi,partim ut intelligerentur quę obſcure à T.Liuio
de

de claſſium ſuffragiis ſcribuntur,ubi ita inquit:Hæc omnia in di tes à pauperibus inclinata onera.Deinde eſt honos additus.Nō enim ut ab Romulo traditum cæteri ſeruauerant reges, uiritim ſuffragium eadem ui,eodemq́ iure promiſcue omnibus datum eſt:ſed gradus facti,ut neque excluſus quiſquam ſuffragio uideretur,& uis omnis penes primores ciuitatis eſſet. Equites enim uocabantur primi:octoginta inde primæ claſſis centuriæ peditum uocabantur.Ibi ſi uariaret,quod raro incidebat,ut ſecundæ claſſis uocarentur,nec fere unquam infra ita deſcenderēt ut ad infimos peruenirent.Partim ut omnem rationem Centuriatorum comitiorum, quæ à Ser. Tullio rege inſtituta eſt, ob oculos ponerem.Erāt igitur Centuriata comitia, quibus populus per claſſium centurias diuiſus ſuffragium ferebat, ita ut ſuffragia colligerentur centuriatim:& quod plures centuriæ iuſſiſſent,id ratum haberetur.Ex his autem,quæ ex Liuio, & Dioniſio adſcripſi,quales,& à quo primum,& quomodo inſtitutæ huiuſmodi centuriæ,unde nomen habuerunt Centuriata comitia, intelligere facile eſt.Itaque illa ſufficient de primo capite, in quo quid eſſent Centuriata comitia,explicare uoluimus.

De cauſis Centuriatorum comitiorum. Cap. II.

TRES erant(vt generatim dicam)habendorum Centuriatorum comitiorum cauſæ. Vna erat creandorum magiſtratuum: altera legum ferendarum:tertia:iudicii exercendi cauſa. Nam & Cicero lib.2.de Diuinatione,his tribus contineri comitia indicat his uerbis:Fulmen ſiniſtrum, auſpicium optimum habemus ad omnes res præter quam ad comitia. Quod quidem inſtitutum Reip.cauſa eſt,ut comitiorum, uel in iudiciis populi, uel in iure legum,uel in creandis magiſtratibus principes ciuitatis eſſent interpretes. Ac magiſtratus quidem his comitijs creabantur omnes, qui & maiores magiſtratus & patritii uocabantur præter Dictatorem,Magiſtrum equitum, & Interregem. Erant autem illi maiores magiſtratus, non omnes quibus ſella curuli uehi ac publice ſedere ius erat, unde Curules magiſtratus uocabantur: erant enim Ædiles Curules in hoc numero,& tamen in minoribus magiſtratibus erant,ut poſtea docebimus:ſed ii demum erāt maiores magiſtratus, penes quos erant maiora Reip. auſpicia, ut ex Meſſala docet Gellius lib.13.cap.14. Vbi etiam ſcribitur maiores magiſtratus Centuriatis comitijs creari. Illud tamen apertius fiet,ſi de magiſtratibus ſingulatim dicamus.Ac primum

Conſules

F. Conſules Centuriatus comitiis creatos fuiſſe tamē apertum eſ
ut ſuperuacaneum mihi uideatur probationem huius rei ſubi
re. Nam & T. Liuius de primis Conſulibus ita ſcribit: Duo Cō
ſules inde comitiis Centuriatis à præfecto urbis ex comment
riis S. Tullij creati ſunt. Et Cicero initio orationis pro Mura
na: Quæ deprecatus à diis immortalibus ſum, iudices, more in
ſtitutoq; maiorum illo die, quo aſpicato, comitiis Centuriati
L. Muræenam Conſulem renunciaui. Et libro ſ. pti. epiſtolarum
in epiſtola cuius initium, Ego uerò iam te nec hortor, ita ſcrib
G Ille autem qui comitiis tributis eſſet auſpicatus, Centuriata h
buit: Conſulem hora ſeptima renunciauit. Prætores etiam his c
mitiis creari æque apertū eſt ex hiſtoriæ Liuianæ progreſſu. Q
etiam ex eo intelligi poteſt, quòd Prætores collegæ eſſent Co
ſulum: iiſdemq; auſpiciis crearentur. Quòd Liuius initio lib
ſeptimi primæ Decad. ita ſcribit: Cum de induſtria omnia, ne
per plebeium Conſulem ageretur, proferrentur: ſilentium omn
rerum ac iuſtitio ſimile otium fuit: niſi quod non patientibus
citum Tribunis, quod pro uno Conſule plebeio tres patri
H magiſtratus curulibus ſellis prætextatos tanquam Conſules
dentes, nobilitas ſibi ſumpſiſſet: prætorem quidē etiam iura re
dentem, & collegam Conſulibus, atque iiſdem auſpiciis creatum
Quod idem Cicero libro nono ad Atticum dicit in epiſtola, cu
ius initium, Tres epiſtolas. Et A. Gellius lib. 13. cap. 14. ex M
Meſſala libro pr. de auſpiciis ita ſcribit: Patritiorum auſpicia in
duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxima ſunt Conſulum, Prætor
Cenſorum: neque tamen eorum omnium inter ſe eadem aut eiuſ
dem poteſtatis. Ideo & collegæ non ſunt Cenſores Cōſulum a
I Prætorum: Pretores: Conſulum ſunt. Et paulò poſt: Reliquo
rum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, h
maioresq; magiſtratus appellantur. Minoribus creandis mag
ſtratibus, Tributis comitiis magiſtratus, ſed iuſtius Curiata da
tur lege. Maiores Centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus
Meſſalæ uerbis manifeſtum fit & qui magiſtratus minores ſint
& quamobrem minores appellentur: ſed & collegam eſſe Præ
torem Conſuli docet, quòd eodem auſpicio creatur. Prætores er
go, ut ex iis planum eſt, Centuriatis comitiis creabantur. Quod
K etiam Cicero aperte dicit initio orationis pro lege Manilia, ubi
ait: Nam cum propter dilationem comitiorum, ter Prætor pri
mus centuriis cunctis renunciatus ſum. Cenſores uerò Centu
riatis comitiis creari ſolitos ex his perſpicuum eſt, quæ modo
ex A

ex A.Gellio citauimus. Nam & inter maiores magiſtratus nu- A
merantur Cenſores:& Centuriatis comitiis creari maiores magi
ſtratus Meſſala ait. Tum uerò ex Ciceronis loco in ſecunda o
ratione in Rullum, ubi ait: Maiores de omnibus magiſtrati-
bus, bis uos ſententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex
Conſulibus ferebatur,& cæteris patritiis magiſtratibus: tributa
plebeiis. Tum Curiata iterum de iiſdem iudicabatur. Sic enim lo
cus ille debet legi, alioqui in omnibus ferè codicibus corruptus.
Excepi autem ſupra Dictatorem, magiſtrum equitum,& interre
gem, quòd quanquam illi maiores magiſtratus eſſent, tamē non B
comitiis à populo, ſed alia ratione creabantur. Nam ſi aut bel-
li externi ſeditioniſue domeſticæ, uis quædam maior incidiſſet,
quæ uideretur maiori imperio. quàm conſulari indigere: aut ſi
adeſſe comitiis non poſſent Conſules, nec uellet Senatus rem ad
interregnum redire: aut ſi figendus eſſet clauus religionis cau-
ſa: aut ludi primum inſtituendi (has enim ferè cauſas creandi Di
ctatoris fuiſſe reperio) tum ſi Senatui ita uideretur, uidebatur Cō
ſul Dictatorem dicere: hoc eſt quem uellet (modo ex conſulari-
bus aliquem) nominare qui Dictator eſſet: tum Conſul captatis C
auſpiciis, oriente nocte, ſilentio, Dictatorē dicebat, qui de inde
magiſtrum equitum, quem uellet dicebat. Quæ omnia ex his, q̄
ſequuntur perſpici poſſunt. Liuius lib. quarto pr. Decad. T. Quī-
tius Conſules immerito increpari ait, qui conſtricti legibus de
prouocatione ad diſſoluendum imperium latis, nequaquam tan
tum uirium in magiſtratu ad eam rem pro atrocitate uindican-
dam, quantum animi haberent. Opus eſſe non forti ſolum uiro,
ſed etiam libero exolutoq́ legum uinculis. Itaque ſe Dictatorē
L. Quintium dicturum. Approbantibus cunctis, primò Quin- D
tius abnuere &c. Dictator à Conſule dicitur: ipſe deinde C. Serui
lium Halam magiſtrum equitum dicit. Et paulò poſt. Et Sena-
tus, ut in trepidis rebus Dictatorē dici Mamercum AEmylium
iuſſit. Is magiſtrum equitum L. Quintiū Cincinatum dixit. Et
eodē libro paulò poſt A. Virginio Senatus in æde Quirini con-
ſulitur. Dictatorem dici A. Seruilium placet. Virginius dum col
legam Conſuleret moratus, permittere eo, nocte, Dictatorem di
xit. Is ſibi magiſtrum equitum Poſthumium Ebutium dicit.
Et alio loco eiuſdem libri. Senatui Dictatorem dici placuit. E
Sors, ut Dictatorem diceret (nam ne id quidem inter collegas
conuenerat) T. Quintio euenit. is A. Poſthumium Tubertum
ſocerum ſuum, ſeueriſſimi imperii uirum, Dictatorem dixit. Ab

F eo L.Iulius magiſter equitum eſt dictus.Et alio loco eiuſdem libri.Mœſta ciuitas fuit uinci inſueta: odiſſe Tribunos: poſcere Dictatorē: & cũ ibi quoque religio obſtaret,ne nõ poſſet niſi ab Conſule dici Dictator,Augures cõſulti eam religionem exemere. A. Cornelius Dictatorem AEmylium dixit: & ipſe ab eo magiſter equitum eſt dictus.Et libro ſeptimo pr.Decad.Terror inde uanus belli Hetruſci, cum coniuraſſe duodecim populos fama eſſet,Dictatorem dici coegit. Dictus in caſtris(eò enim ad Conſules miſſum ſenatuſconſultum eſt)C.Iulius. Et eodem li-
G bro paulò poſt. Moram triumpho uulnus Conſulis attulit: eademq; cauſa Dictatoris deſiderium Senatui fecit:ut eſſet qui ægris Conſulibus comitia haberet.Et libro octauo eiuſdem Decad.Conſul ex S.C. triumphauit. Et ne Attilius expers gloriæ eſſet,iuſſi ambo Coſſ.aduerſus Sidicinos ducere exercitum: Dictatorem antè ex S.C.comitiorum habendorum cauſa dixerũt. Et alio loco eiuſdem libri.Itaque cum & comitiorum dies inſtaret,& Publium imminentem hoſtium muris auocari à ſpe capiendæ in dies urbis haud è Rep.eſſet,L.Cornelio(quia ne eum
H quidem in Samniũ iam ingreſſum reuocari ab impetu belli placebat) literæ miſſæ, ut Dictatorem comitiorum cauſa diceret. Dixit M. Claudiũ Marcellum. Ab eo magiſter equitũ dictus. Sp.Poſthumius. Nec tamen ab Dictatore comitia ſunt habita: quia uitione creatus eſſet,in diſcuſſionem uenit. Conſulti augures uitioſum uideri pronunciauerunt. Eam rem tribuni ſuſpectã imfamemq; criminando fecerunt.Nam neque facilè fuiſſe,id uitiũ noſci,cũ Conſul oriente nocte, ſilentio diceret Dictatorē: neque ab Cõſule quicquam publicè priuatimq; de ea reſcriptum
I eſſe:neque quēquã mortalium extare, qui ſe uidiſſe,aut audiuiſſe quid dicat, quòd auſpicia dirimeret. Et libro nono. Profecti legati ad Fabium Coſ. cum ſenatuſconſultum tradidiſſent, adiecissentq; orationem conuenientem mandatis: Conſul demiſsis in terram oculis,tacitus ab incertis quidnam acturus eſſet legatis,receſsit.Nocte deinde ſilentio,vt mos eſt, L.Papyrium Dictatorem dixit.Papyrius Iunium Bubulcum magiſtrum equitum dixit.Et libro ſeptimo primæ Decad.Repetitum ex ſenio-
K rum memoria dicitur peſtilentiam quondam clauo à Dictatore fixo ſedatam.Ea religione adductus Senatus, Dictatorem claui figẽdi cauſa dici iuſsit.Et lib.nono pr.Decad.Quẽ tu claui figẽdi,aut ludorum cauſa Dictatorem crees. Hæc igitur erat ordinaria Dictatoris,ac magiſtri equitum creatio ut non à populo, ſed à Conſule

à Conſule diceretur aliquis ex Conſularibus. Nam & Liuius ita A ſcribit lib. 2. Dec. pr. Conſulares legere. Ita lex iubebat de Dictatore creando lata. Quinetiam M. Varro ex eo Dictatorem dictum ait, quòd à Conſule diceretur. Et Plutarchus in Marcello. Dictator non à populo, aut à patribus creari poteſt, ſed alter Conſulum, quem uult Dictatorem dicit: unde quia ita dictus ſit, Dictator appellatur. Quod idem eſt apud Dionyſium lib. quinto. Ego uerò illud non ignoro aliquando Senatum uoluiſſe populum rogari, ut quem uellet Dictatorem iuberet, qui deinde à Conſule diceretur. Scribit enim T. Liuius lib. 7. Decad. 3. B Hæc recitata à Conſule ita mouere Senatum, ut non expectanda comitia Conſuli cenſerent, ſed Dictatore comitiorum habendorum cauſa dicto, extemplo in prouinciam redeundum. Illa diſceptatio tenebat, quòd Conſul in Sicilia ſe M. Valeriũ Meſſalam, qui tum claſſi præerat, Dictatorem dicturum aiebat: patres extra agrum Romanum (eum autem in Italia terminari) negabant Dictatorem dici poſſe M. Lucretius Trib. pl. cum de ea re conſuleret, ita decreuit Senatus, ut Conſul priuſquam ab urbe diſcederet populum rogaret, quem Dictatorem dici placeret, eumq́ quem populus iuſſiſſet, diceret Dictatorem: ſi Conſul C noluiſſet, Prætor urbanus populum rogaret: ſi ne is quidem uellet, tum Tribuni ad plebem ferrent. Cum Conſul ſe populum rogaturum negaſſet, quòd ſuæ poteſtatis eſſet: Prætoremq́ uetuiſſet rogare, Tribuni pl. rogarunt, plebſq́ ſciuit, ut Q. Fuiuius, qui tum ad Capuam erat, Dictator diceretur. Sed quo die id plebis concilium futurum erat, Conſul clam nocte in Siciliam abiit. Deſtitutiq́ patres literas ad M. Claudium mittendas cenſuerunt, ut deſerte à collega Reip. ſubueniret, diceretq́ quem populus iuſſiſſet Dictatorem. Ita à M. Claudio Conſule Q. Fuluius D Dictator dictus, & ex eodem plebiſcito à Q. Fuluio Dictatore P. Licinius Craſſus Pont. Max. magiſter equitum dictus eſt. Eſt etiam per abſentiam Conſulum aliquando Prodictator à populo creatus, quemadmodum teſtatur Liuius lib. 2. Decad. 3. Itaque ad remedium iam diu deſideratum, nec adhibitum, Dictatorem dicendum ciuitas confugit. Et quia Conſul aberat à quo uno dici poſſe uidebatur: nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat, aut nũcium, aut literas mitti: nec Dictatorem populus creare poterat: quòd nunquam ante E eam diem factum erat, Prodictatorem populus creauit Q. Fabium Max. & magiſtrum equitum M. Rufum Minutium. Sed

F & L.Sylla Dictator ab Interrege dictus eſt L. Valerio Flacco, vt teſtatur Appianus lib.1.Bell.Ciuil. Et C.Iulius Cæſar à Senatu,ut ait Plutarchus,Dictator factus.Erant enim cum Pompeio ex urbe profecti ambo Conſules:nec poterat à Prætore dici.Quòd Cicero ſcribit libro nono ad Atticum in epiſtola,cuius initium eſt:Cum dediſſem. Me, inquit,nunc & congreſſus eius ſtimulat,& primas eius actiones horreo.Volet enim credo S.C. facere: uolet augurum decretum:rapiemur,aut abſentes uexabimur:uel ut Conſules roget Prætor,uel Dictatorem dicat,quo-
G rum neutrum ius eſt. At ſi Sylla potuit efficere ab Interrege, ut Dictator diceretur,& magiſter equitum,cur hic non poſſit? Atque illa quidem ſufficiāt de Dictatore ac magiſtro equitum: ex quibus apertum eſt centuriatis comitiis hos non creari. De Interrege idem demonſtrabitur facilè ex eo quod ſcribit T.Liuius lib.3.Decad.1.Alia ſententia aſperior in ſpeciem,quæ Patritios coire ad prodendum Interregem iubebat.Et lib.quarto: Patritii cum ſine curuli magiſtratu Reſpub.eſſet, coiere, & Interregem creauere. Et lib.ſexto:Penes quos ſunt auſpicia? nempe penes
H patres.Nam plebeius nullus magiſtratus auſpicato creatur. Nobis adeò ſunt propria,ut non ſolum quos populus creat Patritios magiſtratus,non aliter,quàm auſpicato creet,ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicato Interregem prodamus. Et Cicero pro domo ſua.Auſpiciaq́ populi Romani, ſi magiſtratus Patritii creati non ſint,intereant neceſſe eſt:cum Interrex nullus ſit:quòd & ipſum Patritiũ eſſe,& à Patritiis prodi neceſſe eſt.Patritii igitur prodebāt Interregem:hoc eſt unũ aliquem ex ſuo numero deligebāt,& declarabant,qui magiſtratum curulē quinque
I dierum gereret (nam tot,non amplius dies imperium habuiſſe perſpicuum eſt ex Liuio,Appiano,& Aſconio)non autem à populo creabatur.Illud uerò animaduertendum hoc loco eſt,his cēturiatis comitiis Proconſules interdum creatos.Quod ex eo intelligi poteſt,quod ſcribit Liuius lib.6.Decad.3. Et Romæ Senatui populoq́ poſt receptam Capuam non Italiæ iam maior, quàm Hiſpaniæ cura erat, & exercitum augeri,& imperatorem mitti placebat:nec tamen quem mitterent ſatis conſtabat: quoniam illuc, ubi duo ſummi Imperatores intra dies triginta cecidiſſent,qui in locum duorum ſuccederet,extraordinaria cura de-
K ligendus eſſet.Cum alii alium nominarent, poſtremum eò decurſum eſt,vt populus Proconſuli creando in Hiſpaniam,comitia haberet: diemq́ comitiis Coſſ.edixerunt. Primo expecta-

expe-

expectauerāt,ut qui ſe tanto imperio dignos crederent,nomina A
profiterentur.Quæ ut diſtituta expectatio eſt, redintegratus luctus acceptæ cladis,deſideriumq́ imperatorum amiſſorum. Mœſta itaque ciuitas,propè inops conſilij comitiorum die tamen in campum deſcendit: atque in magiſtratus uerſi circumſpectant ora principum aliorum alios intuentium:fremuntq́ adeò perditas res,deſperatumq́ de Repub. eſſe, ut nemo audeat in Hiſpaniam imperium accipere:cum ſubito P.Cornelius illius, qui in Hiſpania ceciderat,filius uiginti quatuor ferme annos natus, proſeſſus ſe petere,in ſuperiore unde conſpici poſſet loco conſtitit.In B
quem poſtquam omnium ora conuerſa ſunt, clamore ac fauore ominati extemplo ſunt felix fauſtumq́ imperium. Iuſſi deinde inire ſuffragium,ad unum omnes non modò centurio,ſed etiam homines P.Scipioni imperium eſſe in Hiſpania iuſſerunt. Ex his uerbis apertum eſt centuriatis comitiis P. Scipionem creatū fuiſſe Proconſulem. Veruntamen eam rationem decernendarū prouinciarum,nec perpetuam,nec ordinariam fuiſſe lib.2. docebimus,cùm de omni ratione prouinciarum agemus. Nunc expendendus eſt locus A.Gellii cap.27.libri 15.in quo ſcribit ex C
Lælio Felice: Comitia calata eſſe,quæ pro collegio Pontificum habentur,aut regis ſacrorum, aut flaminum inaugurandorū cauſa.Eorum autem alia eſſe Curiata alia Centuriata.Nam ſi uerum eſt.quod apud Ciceronem ſcriptum eſt 2. orat. in Rullum ante legem Domitiam latam ſacerdotia præter pontificatum maximum à populo non data fuiſſe,ſed tantùm à collegiis cooptari ſolitos,qui ſacerdotes fierent,quænam iſta ſunt centuriata comitia,quæ pro collegio pontificum haberi dicit Lælius ex Tuberone? nec Pontifex.Max.(ut eodem illo loco ait Cicero) creabatur centuriatis comitiis,ſed à minore parte populi: Illa ſanè quæ D
ſtio eſt inquiſitione digna:de qua ſuum cuique relinquam iudicium,mea uerò hæc eſt ſententia:quæ à Tuberone ſcribuntur, ſic eſſe accipienda,ut bina deſignentur comitia calata, quæ pro collegio pontificum haberentur:alia quibus rex ſacrorum crearetur,alia quibus flamines. Atque illa quidem,quibus rex ſacrorum fieret,centuriata fuiſſe:quibus flamines, curiata. Vt autem ita credam,his potiſſimum ducor argumentis.Rex ſacrorum & E
flamines, tametſi non eſſent pontifices, ita tamen erant aſcripti in collegium pontificum,ut ſi quando de re aliqua apud pontifices ageretur, ipſi unà iudices ſederent eius rei, de qua ad collegium pontificum relatum eſſet. Quod poteſt ex oratione Cice-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F ronis pro domo ſua intelligi : quæ cum habita ſit apud pontifices, ad quorum collegium reiectum erat de domo à Clodio conſecrata iudicium : in ea tamen ratione iudices ſediſſe, regem ſacrorum, & flamines oſtendit, cùm ait : Diſcite orationem pontifices, & uos flamines, etiam tu Rex, diſce ab homine gentili tuo, quanquam ille gentem iſtam reliquit. Et de Aruſpicum reſponſis, poſtquam dixit Senatus decreto de ædium ſuarum religione ad pontificum collegium relatum eſſe, paulò poſt uelut enumerationem faciens eorum, qui iudice ſederunt, ita ſcribit : At

G uerò meam domum P. Lentulus Conſul & pontifex, P. Seruilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Meſſala, L. Lentulus flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius Rex ſacrorum, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Cæ ar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius Pontifices minores, cauſa cognita duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſſimorum ac ſapiētiſſimorum ciuium aſtante, omni religione una mente omnes liberauerunt. Deinde uerò T. Liuius initio lib. 2. 1. Decad. diſerte aſſerit

H Regis ſacrificuli ſacerdotium pontifici ſubiectum. Quod etiam intelligi poteſt ex eo quod apud eundem ſcriptum eſt lib. 10. 4. Decad. De rege ſacrifico ſufficiendo in locum C. Cornelij Dolabellæ contentio inter C. Seruilium pont. max. fuit, & L. Cornelium Dolabellam Duumuirum naualem : quem ut inauguraret pontifex, magiſtratu ſeſe abdicare uolebat: recuſantiq́ id facere, ob eam rem mulcta Duumuiro dicta à pontifice, deq́ ea cum prouocaſſet, certatum ad populum. Cum plures iam tribus inuocatæ dicto eſſe audientem pontifici Duumuirum iuberēt,

I mulctamq́ remitti, ſi magiſtratu ſe abdicaſſet : ultimum de cœlo, quod comitia turbaret interuenit. Religio inde fuit pontificibus inaugurādi Dolabellæ. P. Clœlium Siculum inaugurarūt, qui ſecundo loco inauguratus erat. Ex his T. Liuij uerbis colligi poteſt non modo pontifici max. ſubiectum eſſe Regem ſacrorum : ſed etiam ad pontifices pertinuiſſe inaugurationē eius, adeoq́ pontificis max. fuiſſe, inaugurare regē ſacrificum. Quod idem de flaminibus dicendum eſſe ex eo demonſtrari poteſt, quod ſcribit idem Liuius lib. 7. Decad. 3. Et flaminem Dialem

K inuitum inaugurari coegit Pub. Licinius pont. max. C. Valeriū Flaccum. Quod idem ſcribit Valerius Max. lib. 6. cap. 9. C. Valerius Flaccus ſecundi belli Punici temporibus, luxu perditam adoleſcentiam inchoauit. Cæterum à P. Licinio pont. max. flamen

men factus,&c. Et L.Florus in Epitome libri 19. ſcribit:L.Cæcilius Metellus pont.max. A.Poſthumium Conſulem,quoniã idem & flamen Martialis erat, cum ille ad bellum gerendũ proficiſci uellet,in urbe tenuit,nec paſſus eſt à ſacris recedere.Et T. Liuius lib.7.Decad.4. de Q.Fabio Pictore, quem dicit eo anno,quo creatus eſt Prætor,inauguratum fuiſſe flaminem Quirinalem,ita ſcribit:Priuſquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P.Licinium pont.max.fuit,& Q.Fabium Pictorẽ flaminem Quirinalem,quale patrum memoria inter L. Metellum,& Poſthumium Albinum fuerat.Conſulem illum cum C. Luctatio collega in Siciliam ad claſſem proficiſcentem,ad ſacra retinuerat Metellus pont.max. Prætorem hunc ne in Sardiniã proficiſceretur P.Licinius tenuit. Et in Senatu, & ad populum magnis contentionibus certatum eſt, & Imperia inhibita ultro citroq́;,& pignora capta,& mulctæ dictæ,&Tribuni appellati, & prouocatum ad populum eſt.Religio ad poſtremum uicit:& dicto audiens eſſe flamen pontifici iuſſus.Ex his locis perſpicuũ eſt flamines & regem ſacrorum, non modò attributos fuiſſe collegio pontificum,ſed etiam ita pontifici max.ſubiectos,ut ab eo inaugurarentur:hoc eſt,certis quibuſdam ac ſolennibus captatis augurijs crearentur.Et quoniam ita erant attributi collegio põtificum,ideo rectè à Tuberone dictum eſſe illa comitia,quæ habebantur regis ſacrorum, & flaminum inaugurandorum cauſa, pro collegio pontificum haberi.Nec facio partem diſiunctionis illud, quod ait pro collegio pontificum Calata comitia haberi, ut terna hic ponantur Calata comitia : prima pro collegio pontificum,ſecunda regis ſacrorum inaugurandi cauſa, tertia flaminum inaugurandorum.Pontifices enim non comitiis à populo creabantur,ſed à collegio cooptabantur, ut & Cicero aperte indicat in ea, quam citauimus oratione in Rullum : & Suetonius in Nerone cap.2.& Dionyſius Halicar. his uerbis ſcribit : Defuncto uno pontifice, alius ſufficitur non à populo creatus, ſed ab illis ipſis pontificibus, is qui illi ſacerdotio maximè idoneus uidetur.Et pontifex max.quanquam à populo,aut potius à parte populi crearetur,non tamen illis comitiis Cẽturiatis,aut Curiatis,quæ à Tuberone illic ſubiiciuntur,creabatur:ſed alia ratione,quã poſtea cum de tributis comitiis agemus,latius explicabimus. Sunt igitur ita accipienda Tuberonis uerba uti diximus: & quod ait Calata comitia haberi pro collegio pontificum,non ita interpretandum eſt,ut ſignificent de collegio pontificum haberi

F beri comitia,ſed potius à collegio,& apud collegium, quemadmodum illud, pro,ſæpe apud Latinos ſcriptores accipitur. Vt apud Liuium lib.8.Decad.4. Supplicatio in triduum pro collegio Decemuirorum imperata fuit.Cum igitur certũ ſit comitiis Calatis regẽ ſacrorũ,& flamines creari ſolitos,ex iisq́; alia Cẽturiata alia Curiata ſaciat Lælius Felix ex Tuberone,illud modo reſtat,ut explicẽ cur Centuriata ad regem ſacrorum,Curiata uerò ad flamines referenda exiſtimem.In quo ſi non adferam ſatis euidentes probationes, uerisimilibus contentos nos eſſe oporte

G bit. Ac primũ flamines iam inde à Numa Rege inſtituti ſunt, quo tẽpore non alia erant Romæ comitia,quàm Curiata:Rex uerò ſacrorum eo anno,quo primum Conſules Romæ fuerunt creatus eſt:quo tempore Centuriata comitia, iam à Seruii regis temporibus erant. Non potuerunt igitur aliis comitiis creari primum flamines,quàm Curiatis: neque uerò ulla uſquam mentio eſt, in omni hiſtoria aliquid poſterioribus temporibus mutatum fuiſſe ex iis,quæ primùm à Numa fuiſſent inſtituta de flaminibus. Quòd ſi Curiata flaminibus tribuamus,relinquitur,

H ut regi ſacrorum Centuriata tribuenda ſint. Deinde uerò regis ſacrorum ſacerdotium, maius multò illuſtriuſq́; erat quàm flaminum:ut qui in regis locum (quod quidem ad ſacra attinet) ſucceſſerat:ideoq́; ei, & nomen regis, & ornatus regius relictus erat. Magnitudo igitur ſacerdotii efficit,ut credam,quoniam à populo conferretur,iis potius comitiis, quibus maximas quaſque dignitates dare ſolebat,quæ erant Centuriata, creari ſolitũ hũc ſacerdotem,quàm Curiatis.Atque illa quidem mea eſt ſententia de illo A.Gellii loco. Cui nihil illud repugnat, quod ex

I Cicerone citaui, ante legẽ Domitiam omnes ſacerdotes præter pontificem max.Nil conſulto populo à collegiis cooptari ſolitos. Ego enim ad eos modo ſacerdotes quorũ erat ſuum quoddam collegium, ea uerba eſſe referenda cenſeo: præſertim cum lex Domitia ad illos tantum ſacerdotes pertineret.Scribit enim Paterculus eam fuiſſe legem Domitiam, ut omnes ſacerdotes, qui ante à collegis ſufficiebantur,ſuffragiis minoris partis populi crearentur. Et apud Aſconium extant uerba ex oratione Ciceronis pro C.Cornelio,quibus à Cn.Domitio dicit potentiſſi-

K morum hominum collegiis ereptam fuiſſe poteſtatem cooptandorum ſacerdotum.Et Suet.in Nerone:C.Domitius in Tribunatu pontificibus offenſior,quòd alium quàm ſe in patris ſui locum cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum à collegis ad populum

populum tranſtulit. Quòd ſi ad ſacerdotia collegiorum tantum A
lex Domitia pertineret, nil repugnabunt, quæ à Cicerone dicun
tur de ratione creãdorum ſacerdotium ante legem Domitiam,
iis quæ à nobis dicta ſunt de rege ſacrorũ & flaminibus. Quan
quam enim attributi eſſent collegio pontificum, non tamen ipſi
ex pontificum numero erant, nec fuiſſe de collegio pontificum
proprie dici poſſunt. Nam regis ſacrorum ſuum erat proprium
ſacerdotium, habebatq́ſ ſua quædam ſacra curanda, quæ ad nul-
lum alium ſacerdotem pertinebant. Et flamines quanquam mul
ti eſſent, qui nomine conuenirent, collegæ tamen non erant: ſi- B
quidem flamen unius Dei ſacerdos erat, habebatq́ſ ſua quiſque
ſacra, quæ & per ſe quiſque procuraret, & ad alios nil omnino
attinerent. Quod Cicero lib. 2. de Legibus ſatis indicat, cum le-
gem huiuſmodi ponit: Diuiſq́ſ aliis ſacerdotes, omnibus pon-
tifices, ſingulis flamines ſunto. Ex iis perſpicuum eſt ad illas tres
cauſas generales habendorum comitiorũ Centuriatorum, quas
ſupra poſuimus, adiiciendam eſſe hanc regis ſacrificuli creandi
cauſam. Quam Cicero, ut opinor, eo loco quem ex 2. de Diuin.
citaui, uoluit comprehendi in ea parte, in qua magiſtratuum co- C
mitia appellat: nõ quod rex ſacrorũ magiſtratus eſſet, ſed quod
dignitas quædam tamen eſſet, quæ à populo non alia ratione
quam magiſtratus daretur. Neque uerò oportuit Ciceronem il-
lic tam anxie enumerare omnes rationes habendorum comitio
rum. Atque illa quidem ſufficiant de prima cauſa Centuriatorũ
comitiorum, quam ſimplicem prius cum Cicerone fecimus: nũc
quo explicatior res ſit, geminam facimus, ut ſit prima cauſa, ma-
giſtratuum, & regis ſacrorum creandi cauſa. Nam de Decemui-
ris qui legibus ferendis creati ſunt, & de Tribunis militaribus D
Conſulari poteſtate, quos ex hiſtoria certum eſt comitiis Centu
riatis creatos, propterea nil dixi quòd iandudum illi magiſtra-
tus Romæ creari deſierant. Sequitur altera cauſa, legum ſcilicet
ferendarum: in qua explicanda illud primum animaduertẽdum
eſt, legis nomen hoc loco etiam rogationem complecti, qua bel
lum iuberetur à populo. Quod apud Liuium frequẽs eſt, ut po-
pulus lege iuſſiſſe bellum dicatur. Hæc tamen apud Dionyſ. &
Polybium diſtinguuntur, cum aiunt, tria in quibus maximum
Reip. gerendæ momentum eſſet, in populi Rom. poteſtate fuiſ- E
ſe, magiſtratus creare, leges condere, bellum aut pacem iubere.
Quod uerò comitiis Centuriatis leges ferri dicimus, non ita ac
cipi debet, quaſi uelimus omnes leges iis comitiis ferri ſolitas,
ſed

F ſed id modo ad eas referẽdum eſt, quas & per diſtinctionem ple
biſcitorum leges apppellari apud Iuſtinianum primo Inſtitutio-
num,& A.Gellium lib.10.cap.21.reperimus:& apud Ciceronẽ
Centuriatas & Conſulares leges uocari uidemus. A Centuriatis
enim comitiis,quibus proferebantur Centuriatæ leges,appellã-
tur. ut lex quæ lata eſt de eius reditu ab exilio, de qua ita ſcri-
bit in oratione poſt reditum in Senatu: Quo die nos comitiis
Centuriatis,quæ maximè maiores iuſta dici haberiq́ uoluerũt,
arceſſiuit in patriam,ut eædem Centuriæ,quæ me Conſulem fe-
G cerant,Conſulatum meum comprobarẽt. Et lib.1.Epiſtolarum
in epiſt.cuius initium eſt.Periucũdæ. Me uniuerſa Reſpub.du-
ce Senatu,comitante Italia,promulgantibus omnibus,referente
Conſule, comitiis Centuriatis, cunctis ordinibus hominibuſq́
incumbentibus,recuperauit. Vt uerò Centuriatas leges non per-
ſequar ſingulas,ſed uno uelut ſigno cognoſcendas exhibeã,quæ
leges ferebantur à maioribus magiſtratibus,hæ fere Centuriatis
comitiis ferebantur:præſertim ſi auctoritate Senatus ferrentur,
ac de re quapiam maioris momenti eſſent. Hinc leges Valeriæ à
H P.Valerio Publicola Conſule latæ de prouocatione,Centuria-
tæ fuerunt:ut eſt apud Valerium Max.lib.4.cap.1.Legẽ etiam
comitiis Centuriatis tulit,ne quis magiſtratus ciuem Rom.&c.
Et leges duodecim tabularũ Centuriatis comitiis perlatæ ſunt,
inquit T.Liuius lib.3.1.Decad. Et eodem libro de L. Valerio,
& M.Horatio loquens,ita ſcribit:Omnium primum cum uelu-
ti in controuerſo iure eſſet,tenerenturne patres plebiſcitis, legẽ
Centuriatis comitiis tulere,ut quod Tribuni pl.iuſſiſſent,popu
lus teneret. Quod uerò ipſe idem ſcibit lib.8.1.Decad. à Dicta-
I tore P.Philone legem latam fuiſſe,ut legum, quæ comitiis Cẽ-
turiatis ferrentur, ante initum ſuffragium patres auctores fie-
rent:argumento eſſe poteſt leges, quæ per diſtinctionem plebi-
ſcitorum appellarentur,quales erant quæ à magiſtratibus maio
ribus ferebantur, comitiis Centuriatis ferri ſolitas. Dixi au-
tem fere ita factitatum fuiſſe, quia id perpetuum non eſſet, ut
quas leges ferrent maiores magiſtratus,eas Cẽturiatis comitiis
ferrent. Scribit enim Cicero 1.lib.ad Att.à M. Piſone Conſule
rogationem latam ad populum,de religione à P.Clodio contẽ
K pta: eamq́ in comitio latam fuiſſe perſpicuum eſt ex contextu
epiſtolæ nonæ,cuius initium eſt, Vereor ne putidum. unde ap-
paret non fuiſſe huius legis comitia Centuriata,ut quæ intra po
mœrium haberi nõ poſſent. Ex his quæ adhuc diximus id per-

ſpicuum

ſpicuum eſt, legibus quibuſdã ferendis habita fuiſſe comitia Cẽ A
turiata: quibus ad oſtendendum id quod hoc loco uolumus, cõtenti erimus, ſi probauerimus bellum iiſdem his comitiis indici ſolitũ. Scribit T. Liuius lib. 4. 1. Decad. Controuerſia inde fuit, utrum populi iuſſu indiceretur bellum, an ſatis eſſe S.C. Peruicere Tribuni, denunciando impedituros ſe delectum, ut Quintius Coſ. de bello ad populum ferret. Omnes Centuriæ iuſſere. Et lib. 1. Decad. 4. Ser. Sulpitio Prouincia Macedonia ſorte euenit: iiſq; rogationem promulgauit. uellent iuberẽt Philippo Re
gi Macedonibuſq; bellum indici. Rogatio de bello Macedoni B
co primis comitiis ab omnibus fere Centuriis antiquata eſt. Et paulò poſt. Conſul in campo Martio comitiis habitis, priuſquam Centurias in ſuffragium mitteret. Et lib. 2. Decad. 5. Patres, quod fauſtum fœlixq; populo Rom. eſſet, Centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad populum Conſules iuſſerunt, ut cum Perſeo bellum iniretur. Ex iis locis perſpicuum eſt, Cẽturiatis comitiis legem de bello indicendo ferri ſolitam. Nec repugnare putandum eſt, id quod eſt apud Liuium lib. 6. primæ
Decad. Tum ut bellum iuberent, latum ad populum eſt, & ne- C
quicquam diſſuadentibus Tribunis Pl. omnes tribus bellũ iuſſerunt. Nam quod ait omnes tribus bellum iuſſiſſe, nil aliud ſignificat, quàm uniuerſum pop. id ſciuiſſe: quemadmodum Cicero libro in Verrem tertio loquitur, Credent omnes quinque & triginta tribus homini grauiſſimo. Vbi tamen Cicero loquitur de iudicio Perduellonis, ad quod ſe uocaturum Verrem minatur: quod iudicium non Tributis, ſed Centuriatis comitiis exercebatur, ut mox demonſtrabimus. Adde quòd in Centuriatis co-
mitiis prærogatiua tribus, & iureuocatæ frequenter in hiſtoria D
Liuii appellantur: quò etiam referri poteſt, quod ait omnes tribus bellum iuſſiſſe. Porrò autem hoc loco, ut ne quis fallatur, id quod ex hiſtoria obſeruaui, obiter ſubiiciam: non iiſdem comitiis pacem iuberi ſolitam, quibus bellum indiceretur, ſed Tributis: ut poſtea demonſtrabimus. Hactenus de ſecunda cauſa comitiorum Centuriatorum. Reſtat tertia, quæ tametſi uideatur potuiſſe comprehendi ſub ſecunda, cum etiam legem ferre dicatur is, qui aliquem uocat iudicium populi, ut ex multis T. Liuii
locis manifeſtum eſt: & Cicero pro Seſtio, cum comitia bipar- E
titò tantũ diuidit, in magiſtratuum ac legum comitia, hoc ſenſiſſe uideatur: attamen quo explicatior ſit hæc de comitiis tractatio, malui illam in tres partes diuiſionem ex libro de Diuinatio

ne

F ne ſequi. Ac iudiciorum quidem cauſa haberi comitia Centuria-
ta, ad unum modo iudicium Perduellionis pertinere intelligen-
dum eſt. Quod ut apertius intelligatur, paulò altius repetenda
mihi uidetur uniuerſa ratio iudiciorum, quæ Romæ potiſſi-
mum ætate Ciceronis obſeruabatur. Præter ea iudicia, quæ à
Triumuiris capitalibus in ſeruos, & reliquos extremæ ſortis
homines: & ab Aedilibus de ratione annonæ, de urbis, uia-
rum ædificiorumq́; curatione, de rerum uenditionibus exerce-
bantur: reliqua in urbe (nam militaris iuriſdictio ad Impera-
G tores Tribunoſq́; militares pertinebat) iuriſdictio erat fere to-
ta penes Prætores. Iudicia autem, aut priuata erant, aut pu-
blica. Priuatis iudiciis præerant duo Prætores, unus urbanus,
alter peregrinus. Ille ciuibus inter ſe ius dicebat: hic inter ci-
ues & peregrinos. Ac ſi actio priuata huiuſmodi eſſet, ut de
iure potius, quàm de facto quærendum eſſet, Prætor ad Cen-
tumuiros ſuum uelut conſilium remittebat, ut ex primo de
Oratore intelligi poteſt: ſin de facto quærendum eſſet, iudicem
dabat, aut iudices quos recuperatores appellari ſæpe legimus:
H alioquin ſi nihil eſſet cur de iure, aut facto quærendum eſſet,
Prætor ipſe decretum interponebat. Publicis iudiciis ante con-
ſtitutas quæſtiones perpetuas, ſolebant hi præeſſe quos popu-
lus creaſſet quæſitores, vel vt Pomponius leg. ſec. de orig. iuris,
uocat quæſtores parricidii, ut quodque crimen publica animad-
uerſione dignum inciderat: aut uerò ab aliquo magiſtratu ad po
pulum uocabatur is, quocum iudicio publico agendum eſſe ui-
debatur. At poſt conſtitutas quæſtiones perpetuas (quod Cice-
ro in Bruto ait factum eſſe Cenſorino & Manilio Coſſ. qui eſt
I annus urbis ſexcenteſimus quintus in Chronologia Glareani)
ad Syllæ uſque tempora ex iis ſex prætoribus qui iam inde a tē
poribus ſecundi belli Punici creari ſolebant, quatuor publica iu
dicia exercebant, ea de quibus non uidebatur extra ordinem
quærendum eſſe: ut repundarum, ambitus, maieſtatis, pecu-
latus. Nam propterea quæſtiones perpetuæ dicebantur tum,
quòd lege erat præſcripta quędam forma perpetua iudicii de his
rebus exercendi, ut noua ſemper lege opus non eſſet: tum ue-
rò quod annuam prouinciam in his quæſtionibus exercendis
K illi prætores peragerent: non quemadmodum ante fieri ſolebat,
cum ita caſus tuliſſet ut quærendum uideretur, tum crearetur q
quæreret, ſtatimq́; hoc abſoluto iudicio poteſtatem de eadem re
quærendi non haberet. Quòd ſi tum quoque aliquid accidiſſet,
de

A de quo extra ordinem primo quoque tempore propter crimi-nis grauitatem aut nouitatem quærendum uideretur, ad populũ ferebatur, ut quem uellet de ea rē primo quoque tempore quæ-rere, iuberet. Tumq́; ueteri more creabatur quæſtor parricidii: quemadmodum factum eſt lege Varia, ut quæreretur aduerſus eos, quorum ope ſocij aduerſus Rempub. arma ſumpſiſſent: & lege Manilia, ut quæreretur in eos, quorum opera Iugurtha Se-natus decreta neglexiſſet, tres quæſitores creati ſunt, inquit Sa-luſt. Aut uero nulla decreta noua & ad tempus quæſtione, ad po-pulum ab aliquo magiſtratu dies dicebatur. Vt Cn. Domitius B Trib.pl. M. Scauro diem dixit ad populum, quòd diceret ab eo ſacra multa populi Ro. diminuta eſſe. L. uero Cornelius Sylla Dictator, cum uideret nõ ſatis eſſe, aucto à ſe perpetuarum quæ-ſtionum numero, ut quatuor modo Prætores publicis iudiciis præeſſent, adiecit quatuor Prætores, ut uult Pomponius: atq́; ita cœperunt decem prętores Romæ eſſe, quorum duo urbanus & peregrinus priuatis potiſſimum iudiciis præerant: reliquit o-cto quæſtionibus publicis. Erant autem, ſi Pomponium ſequa-mur, illi octo Prætores, quos ex Cicerone colligere poſſe uide-mur, duo qui inter ſicarios ius dicerent: unus qui de repetundis quæreret, alius qui de peculatu, alius qui de ambitu, alius qui de falſo, alius qui de maieſtate, alius qui de ui. Scribit enim Cicero in oratione pro Cluentio: Quid eſt Q. Naſo, cur tu in iſto loco ſedeas? quæ uis eſt, qua abs te hi iudices tali dignitate prędıti coe-ceantur: Vos autem, iudices, quamobrem ex tam magna mul-titudine ciuium, tam pauci de hominum fortunis ſententiam fer-tis? Quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri, quos apparere huic quæſtioni uideo, uolunt? opinor hæc omnia lege fieri, totumq́; hoc iudicium quaſi quadam mente regi legis & ad-miniſtrari. Quid ergo eſt? Hæc quæſtio ſola ita gubernatur? Quid M. Pletorii & C. Flaminii inter ſicarios? Quid C. Orchi-nii peculatus? Quid mea de pecuniis repetun. Quid C. Aquilii, apud quem nunc de ambitu cauſa dicitur? Quid reliquæ quæ-ſtiones? Ex hoc Ciceronis loco colligimus ſex diuerſos Præto-res, qui quæſtiones publicas exercerent: duos qui inter ſicarios quærerent, unum peculatus, alium repetundarum, alium am-bitus, & alium qui ex lege Cornelia de ueneno ac iudicio corru-pto quæreret. Quanquam enim quæſtio de ueneficiis libro 48. Digeſt. coniungitur cum quæſtione de ſicariis, in titulo Ad legē Corneliam de ſicariis & ueneficis, attamen ex loco planum eſt,

C

D

E

ætate

F ætate Ciceronis alium Prætorem præter illos duos, qui de ſica-
riis quærerent, huic quæſtioni de ueneno ac de corruptis iudi-
ciis præfuiſſe. Nam poſtquam illos duos Prætores, qui inter ſi-
carios ius dicerent, appellauit, ſubiicit hæc uerba: Iubet lex ea,
qua lege hæc quæſtio conſtituta eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt
Q. Voconium, cum iis iudicibus qui ei obuenerint, (uos appellat
iudices, quærere de ueneno. Ac paulò pòſt ſubiicit eiuſdem legis
aliud caput de corruptis iudiciis: quod ex eadem lege ad eandem
quæſtionem pertinere, tum ex hoc loco, tum ex initio orationis
G intelligi poteſt. Et quoniam quæſtionem de falſo inſtitutam à
Sylla fuiſſe apud Pomponium leg. ſec. de orig. iuris ſcriptum eſt:
eumq́ qui iudicium corruperit, corrumpemdumue curarit, lege
Cornelia de falſo teneri, ait Martianus lege prima, Digeſt. Ad le
gem Corneliam de falſo: propterea ego in eam opinionem addu
ctus ſum, ut hunc Prætorem, cui Cicero hoc loco tribuit quæ-
ſtionem diuerſam à reliquis quinque, appellarem communi no-
mine Prætorem quæſtionis de falſo: cuius iuriſdictioni omnis
dolus malus, in quo crimen publico iudicio perſequendum ineſ-
H ſet, ſubiiceretur. Complectebatur enim lex Cornelia omnem
falſitatem, quæ in teſtamentis, numis, inſtrumentis publicis, iudi
cis committeretur: mihiq́ fit ueriſimile, qui malum uenenum
haberet, uenderet, faceret, eadem lege de falſo ætate Ciceronis
accuſari ſolitum. Porrò autem Cicero enumeratis ſex illis quæ
ſtionibus, alias præterea fuiſſe oſtendit, cum ait: Quid reliquæ
quæſtiones? Has quæſtiones, duas potiſſimum fuiſſe ex aliis
eius locis colligi poſſe uidetur, maieſtatis & de ui. Nam ante qui-
dem erat quæſtio maieſtatis ex lege Apuleia, ut facile eſt intelli-
I gere ex libro ſec. de Oratore, ubi Cicero de cauſa Norbani loqui
tur: quem maieſtatis lege Apuleia poſtulatum defendit Anto-
nius. Poſt uerò fuit lex Cornelia maieſtatis, cuius meminit Ci-
cero in Piſonem. Quod uerò eſſet ſuum quoddam de maieſtate
iudicium proprium, Aſconius Pedianus in argumento oratio-
nis pro C. Cornelio apertiſſimè demonſtrat. Sequenti anno M.
Lepido, L. Volcatio Conſulibus, quo anno Prætor Cicero fuit,
reum Cornelium duo fratres Cominij lege Cornelia de maieſta-
te fecerunt: & cum P. Caſſius Prætor decimo die. Ex his uer-
K bis apparet lege Cornelia de maieſtate quæſiuiſſe Prætorem P.
Caſſium eo ipſo anno, quo Cicero Prætor dixit pro Cluentio.
Vnde neceſſario efficitur, præter eas quæſtiones, quas in ea ora-
tione nominatim appellat, fuiſſe & quæſtionẽ maieſtatis, quam

p. Caſſius

P.Caſſius Prætor exerceret. Atque ita iam ſeptem Prætores, A
qui iudicia publica exercerẽt,habemus. Quibus ſi addas Præto
rem,qui de ui lege Plotia quærebat, octo illos Prætores confi-
cies,quos ſupra diximus iudiciis publicis auctore Pomponio
ex Syllæ inſtituto præfuiſſe.Quòd uerò eſſet una quædam or-
dinaria quæſtio de ui, ex his intelligi poteſt. Primum Cicero
ſcribit pro Milone.Illi erat,ut odiſſet:primum defenſorem ſalu-
tis meæ,deinde uexatorem furoris, domitorem armorum ſuo-
rum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum. Reus enim Milonis
lege Plotia fuit Clodius quoad uixit. Deinde libro 8.Epiſt.Cę B
lius ad Ciceronem ita ſcribit: M. Tuccium accuſatorem ſuum
poſt ludos Romanos reum lege Plotia de ui fecit.Præterea ora
tio pro Seſtio, & pro Cælio oſtendunt fuiſſe in quæſtionibus
ordinariis quæſtionẽ de ui. Accuſabatur enim uterque de ui, ut
ex ipſis orationibus manifeſtum eſt:& Saluſtius in Catilinæ cõ
iuratione. At Catilinæ crudelis animus eadem illa mouebat,ta-
metſi præſidia parabantur, & ipſe Plautia lege interrogatus erat
à L.Paulo. Et Cicero lib.2. ad Att. in epiſtola, cuius initium
eſt, Quas Numeſtio literas, ita ſcribit: Nunc reus erat apud C
Craſſum diuitem Vectius de ui.Hi loci oſtendunt perpetuam or
dinariamq́ fuiſſe quæſtionem de ui: ut quæ legis Plautiæ præ-
ſcripto exerceretur,non ſecus quàm aliæ quæſtiones ex Corne
liis & aliis huius generis legibus. Et quoniam quæſtio de ſica-
riis ex lege Cornelia exercebatur, hæc uerò de ui lege Plotia,
quæ ante leges Cornelias lata erat à M.Plautio Syllano Tribu
no pl.Cn.Pompeio Strabone, L.Portio Catone Coſſ.idcirco ui-
detur has quæſtiones diuerſas fuiſſe, ob idq́ diuerſos quæſito-
res habuiſſe. Nec moueri debemus ex eo quod ſcriptum eſt li- D
bro 8.Epiſt.in Cælii ad Ciceronem epiſtola octaua. M.Tucciũ
accuſatorem ſuum poſt ludos Romanos reum lege Plotia de ui
fecit:hoc conſilio,quod uidebat,ſi extraordinarius reus nemo ac
ceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſam eſſe dicendam. Ex hoc enim lo-
co apparet extra ordinem de ui quæſtionem exerceri ſoli-
tam: unde uideretur falſum eſſe, quod ſupra de hac quæſtio-
ne diximus. Intelligendum igitur illud extra ordinem ua-
rie accipi:ut interdum ſignificet, id quod modo diximus, noua
quadam lege ob id lata de aliquo crimine quæri: interdum or- E
dine iudiciorum aliqua ex parte commutato iudicium exerceri:
quo modo accipi debet,cum dicimus de ui extra ordinem quæ-
ri. Nos enim ex Ciceronis oratione pro Cælio intelligimus le
gem

F gem à Q. Luctatio Catulo Conſule, anno urbis DCVI. latam,
ut de ſeditioſis conſceleratiſq; ciuibus quotidie, hoc eſt etiam
diebus faſtis ludiſq; publicis quæreretur: qua lege apparet iudi-
cium hoc de ui factum eſſe hac ex parte extraordinarium, cum
in hoc nulla haberetur ratio tēporis, ſicuti in aliis iudiciis habe-
batur. Adde quod in hoc iudicio non ſeruabatur ordo in uocā-
dis reis, qui in aliis iudiciis. Nā ut q'que reus prius uocatus erat,
ita prior cauſam dicebat in aliis iudiciis: in hoc uerò neceſſe erat
primo quoque t͞pe reū cauſam dicere: ut apparet ex illo Cælii lo
G co, quē citaui. Nam ſi cum iam accuſatus eſſet. Q. Pōpeius Ru-
fus à M. Tuccio, hac ratione quòd de ui accuſatorem ſuum pō-
ſtulauit, effecit ut cauſam ipſe Tuccius ante diceret, neceſſario ef-
ficitur in hac de ui actione ordinariam reorum uocationem nō
fuiſſe obſeruatam. Ex quo conſequens eſt non minus hanc fuiſ-
ſe inter perpetuas quæſtiones, etiam ſi de ui hoc modo extra or-
dinem per legem Luctatiā quæreretur. Erāt igitur octo Præto
res qui iudicia publica exercebant, illi quos diximus: quibus ſi
addas unum urbanum & alterum peregrinum, decem illos conſi
H cies, quos Romæ poſt Syllæ dictaturam ius dixiſſe ſcribit Pō-
ponius, uſque ad tempora Reip. à Cæſare occupatæ, à quo duo-
bus adiectis duodecim Prætores facti ſunt, ut ait idem Pompo
nius. Verumenimuero locus eſt in ortione pro Milone, unde
uidetur colligi octo tantum fuiſſe Romæ Prætores. Ait enim
ſeptem Prætores de reditu eius, ut lex ferretur, conſenſiſſe: at
idem ipſe ait in Piſonem & pro Seſtio, omnes Prætores præter
unum legem illam promulgaſſe: unde ſequitur omnes Prætores
octo fuiſſe. Et ſane in oratione poſt reditum in Senatu, in ap-
I pellandis Prætoribus qui de ſuo reditu promulgauerant, ſeptē
tantum nominat: unde numerum in oratione pro Milone cor
ruptum eſſe dici non poteſt. Ego uerò quid ad eum locum re-
ſpondeatur non uideo, niſi dicatur, eo forte anno non plures
quàm octo Prætores fuiſſe, cum id perpetuum non eſſet. Nam
decem Pretores fuiſſe, locus ille Pomponii quem citaui oſtēdit:
utq; plures quàm octo fuiſſe quis credat eo anno, quo Cicero
fuit Prætor, hac ratione duci poſſet. Ex oratione prò Cluentio
ſex Prætores colligimus, M. Tullium Ciceronem repetundarū,
K C. Aquilium Gallum ambitus, C. Orchinium peculatus, Q. Na
ſonem de falſo, aut ſi malis, de ueneno: M. Pletorium & C. Fla-
minium inter ſicarios: Tum uero ex Aſconio in orat. pro Cor-
nelio colligimus P. Caſſium Prætorem maieſtatis: ita iam ſe-
ptem

ptem Prætores conficimus, qui quæſtionibus publicis præeſ- A
ſent. Quibus ſi Vrbanum, & peregrinum adiicias, nouem confi
cies: unde efficitur plures quàm octo fuiſſe. Nam & præter il-
los quos nominaui, alium Prætorem eo anno reperio C. Anto-
nium, ut eſt apud Aſconium in orat. contra Anto. & Catil. com
petitores, & in libro Q. Fratris de petitione Cõſulatus. Quod ſi
plures quàm octo Prætores fuiſſe probatum eſt, relinquitur, ut
ex Pomponio decem fuiſſe Syllæ inſtituto concludamus. Cur
uerò illo anno, quo Cicero reuocatus eſt ab exilio, octo tãtum
fuiſſe reperiantur, etiam atque etiam conſiderandum. An incer- B
tus erat Prætorum numerus, & ex populi ac Senatus uolunta-
te pendebat, quot Prætores crearentur? Id ſane uidetur Cicero
indicare lib. 3. de Legibus, cum de Prætoribus hanc legem po-
ſuit, Huic poteſtate pari quotcunque Senatus creuerit, popu-
lusue iuſſerit, tot ſunto. An ſic, ut ſuperioribus temporibus, cũ
ſex fere Prætores creari ſolebant, interdum tamen ex lege Be-
bia, quatuor tantum creabantur: quæ lex, ut ait Liuius lib. 10.
Decad. quar. iubebat, ut alternis quaterni Prætores crearentur:
ita hoc tempore quatuor adiectis à Sylla Prætoribus, interdum C
octo, interdum decem fiebant? Sane ſi adhuc illius legis Bebiæ
ratio habebatur, ita fieri oportuit, ut quemadmodum prius.
modo quaterni, modo ſeni creabantur, ita tunc modo octoni,
modo deni fierent. Plane ſi & locum Ciceronis integrum &
Pomponii cõcedamus, ita omnino dicendum eſt: aut uero cum
decem inſtituiſſet Sylla, octonis poſtea Prætoribus contentum
fuiſſe populum Ro. Sin Pomponio aut minus fidem habere ue
limus, aut uitioſum eſſe codicem illo loco, quod ad numerum
Prætorum attinet, exiſtimemus: adeoq; Cornelio Tacito magis D
credamus, qui primo lib. Annal. de Tiberio loquens ita ſcribit
Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Augu
ſto traditum. Et hortante Senatu ut augeret, iureiurandum ob-
ſtrinxit ſe non exceſſurum. Ex quo loco apparet duodecim ab
Auguſto Prætores inſtitutos, non ſedecim ut ait Pomponius.
Nam de Cæſaris candidatis ea uerba non poſſe intelligi, ſequen-
tia paulo pòſt uerba indicant: Moderante Tiberio ne plures
quàm quatuor candidatos comendaret ſine repulſa & ambitu de
ſignandos. Et quoniam ex Suetonio conſtat ab Auguſto au- E
ctum fuiſſe numerum à Cæſare Dictatore relictum: itemq; Cæ
ſarem numerum Prætorum auxiſſe, relinquitur ut decem à Cæ-
ſare factos dicamus, quemadmodum etiam Dion lib. 42. teſta-

F turidq; præter morem ab eo factum ſcribit. Atque ita octo tā-
tum ante eius Dictaturam fuiſſe: & Syllam non quatuor, ſed
duos tātum adieciſſe: aut (quod mihi probabilius eſt) cùm qua
tuor adieciſſet, duos tantum retentos fuiſſe. Nam & Dion lib.
43. dicit Cæſarem qui decem ante fecerat Prætores, pòſt ſedecim
creaſſe, totq; fuiſſe Prætores ſcribit, quo anno Cæſar cum Anto
nio Conſul fuit: qui tamen numerus pòſt non eſt retentus. Tum
uerò nobis dicendum erit illum Q. Naſonem, quem Prætorem
de ueneno cognoſcere ex oratione pro Cluentio oſtendimus, fuiſ
G ſe Prætorem urbanum. Nam ut Prætori urbano hanc de uene
ficiis quæſtionem attributā fuiſſe exiſtimem, faciunt loci Cicero-
nis duo: unus in fine orationis tertiæ in Verrem, alius in ora-
tione pro Cluentio: in quibus oſtendit a C. Verre Prætores ur-
bano ſortitionem ac ſortitionem ac ſubſortionem iudicum factā
eſſe qui de ueneficio Oppianici, Scamandri, & C. Fabritii iudica-
turi erant in quibus iudiciis C. Iunius quæſitor erat ex lege Cor-
nelia, ut ait Cicero pro Cluentio. Si enim ex lege Cornelia Præ-
tor urbanus tum iudices dedit, qui de ueneno cognoſcerent: un-
H de apparet huic quæſtioni ſuum quendam Prætorem non fuiſſe
attributum: non uideo cur idem non factum ſit eo anno quo
Cicero erat Prætor: præſertim cum nulla ſit mentio apud Cice-
ronem quòd extra ordinem aliquid factum ſit, cum Verres Prę
tor urbanus de ueneno iudices daret. Quod ſi Prætori urb. quæ-
ſtionem de ueneno & de falſo tribuamus: quæſtionem autem de
ui alteri ex Prætoribus, qui inter ſicarios ius dicebant: quod ex
eo intelligi poteſt, quod Aſco. in comment. orat. in Catilinam &
Antonium, dicit Catilinam à L. Paulo reum factum inter ſica-
I rios, & Saluſtius de eadem re loquens lege Plotia, de ui fuiſſe
interrogatum dicit: tum ſane relinquentur octo tantum Præ-
tores, eo anno quo Cicero fuit Prætor, ſicut eo anno quo
ab exilio reuocatus eſt., Q. Naſo urbanus, C. Antonius pe-
regrinus, M. Tullius Cicero de repetundis, C. Orchinius de
peculatu, C. Aquilius Gallus de ambitu, M. Pletorius & C.
Flaminius inter ſicarios, P. Caſſius de maieſtate. Nam quod ne-
ceſſe non ſit ſingulis quæſtionibus, quas à Sylla inſtitutas Pom
K ponius ſcribit, ſingulos Prætores tribuere, uel ex eo demonſtra-
ri poteſt, quòd quæſtio de iniuriis illic ponitur. quam tamen ad
Prætorem urbanum pertinuiſſe certum eſt. Priuata enim erat,
ut conſtat ex libro Ciceronis de Inuēt. ſecundo. & ut Paulus ait
Digeſt. de Procuratoribus, lege Licet in popularibus, paragra-
pho

ſho Ad actionem iniuriarum. Cui non repugnat (ut etiã hoc A
obiter dicam) quod Pomponius inter publicas quæſtiones hãc
actionem enumerat. Publica enim quæſtio apud Pomponium
aliquanto latius patet, quàm quomodo proprie ſumitur, ut ſignificet omnem quæſtionem, quæ pro publica utilitate exerceretur, licet priuata eſſe poſſet. Huius autem generis fuiſſe hanc de iniuriis actionem ex lege Cornelia Paulus illo eodem loco ait: Ad actionem iniuriarum ex lege Cornelia procurator dari poteſt. Nam etſi pro publica utilitate exercetur, priuata tamẽ eſt.
Erat etiam quæſtio publica ex lege Papia, qua de peregrinitate B
quærebatur, ut Cicero pro Archia & pro Balbo oſtendit, nec tamen ſuum quendam ac proprium Prætorem habebat. Verum
e numero Prætorum ſatis diſputatum eſt: illud quod magis ad
rem pertinet, nunc perſequendũ. De quæſtionibus igitur publicis, quarum ex aliqua lege perpetua iuriſdictio conſtituta erat,
a cognoſcebant illi ſiue octo ſiue decem Prætores, ut eorum
munus tantum eſſet iudices cogere, eorumq́ ſortitionem ac ſubſortitionem facere, ex ijs, decurijs quibus iudicandi tum munus
incumbebat. Reliqua quæ ad cauſæ cognitionem pertinebant, C
iudex quæſtionis abſoluebat. Nam præter eum Prætorem cuius iuriſdictio erat, ſorte creabatur ex numero iudicium unus,
qui & quæſitor & iudex quæſtionis à Cicerone, & princeps iudicum ab Aſconio uocatur. Vt in iudicio Oppianici Prætor erat
Verres, quæſitor autem ſiue iudex quæſtionis C. Iunius (nam
utroque nomine eum appellat Cicero pro Cluent.) & in iudicio
Cluentij Prætor erat Q. Naſo, iudex quæſtionis Q. Voconius,
in iudicio Verris de repetundis Prætor erat M. Glabrio: fuiſſe autem & alium iudicem quæſtionis, Cicero ipſe indicat in extrema oratione tertia in Verrem, ubi iudicem quæſtionis appel- D
lat Q. Curtium: in quem locum ſcribens Aſconius aperte oſtendit principem iudicum fuiſſe à Prætore, non autem eundem:
quemadmodum exiſtimauit doctiſſimus Budæus. Ac Prætor
quidem in tribunali ſedebat, ac pro imperio iudices cogebat, ut
conſtat ex oratione pro Cluen. & pro Roſcio Amerino: iudex
quæſtionis in ſubſelliis cum cæteris iudicibus erat, eiusq́ munus erat quærere de crimine: Prætor in iis, quæ imperij ſunt fe- E
re impediebatur, ut ait Quint. lib. 3. Iudex quæſtionis in iis quæ
ad cauſæ cognitionem pertinebant: eodem propè modo, quo
in priuatis actionibus iudex à Prætore datus: tum cauſa cognita
iudices ſententiam ferebant. Ac de ratione quidem reliqua iudi-

F candi ſi quis amplius deſideret, conſulat Budæum in poſteriori-
bus Annot. in Pandect. mihi hoc loco ſatis erit dixiſſe de ijs cri-
minibus, quorum erat perpetua quæſtio ex aliqua lege conſtitu
ta, Romæ Prætores cognouiſſe: niſi ſi quando ita magnitudi-
nem criminis æſtimaſſet Senatus, ut decerneret noua lege lata
extra ordinẽ de illo crimine quæri, vt de cæde P. Clodij Senatus
decreuit noua lege quærendum eſſe, idq; propter ſeditioſas con-
ciones Tribunorum pl. quibus magnitudinem criminis exacer-
babant, & propter alia uarij generis crimina multorum, quæ cũ
G hac cæde coniuncta erant, ut conſtat ex Aſconio in argumento
orationis pro Milone. At ſi quod crimen incidiſſet aut nouum
aut grauitate inſigne, tum duas reperio rationes obſeruari ſoli-
tas: Vna erat, ut noua lege lata de crimine quæreretur, tumq; ue-
teri more à populo deſignabatur, qui primo quoque tempore
quæreret, aut unus quidam ex iis qui magiſtratum gerebant, aut
alius quem nominatim populus quærere iuſſiſſet. Quod factum
eſſe reperio aduerſus P. Clodium, cum ſacra Bonæ deæ polluiſſe
à Pontificibus iudicatus eſt. Nouum enim crimen erat, ideoq;
H noua quæſtione opus erat, cum adhuc nulla lege quæſtio de eo
crimine conſtituta fuiſſet. Atque hæc erat ordinaria ac legitima
ratio animaduertendi in crimina, de quibus aut non erat aliqua
lege decreta quæſtio, aut quibus puniendis ueteres leges non ui
derentur ſufficere. Altera erat extraordinaria minusq; legitima
ratio, ideoq; raro uſurpata, & non niſi in tã graui & tam late pa
tente ſcelere, ut res dilationem pati non uideretur, ut ſcilicet com
perto crimine Senatus iudicium ferret non conſulto populo.
Quod uſuuenit in coniuratione Catilinæ: qua à Cicerone dete-
I cta, ſtatim à Senatu cõdemnati ſunt omnes qui deprehenſi erãt.
Fuiſſe autem hanc iudicandi rationem extraordinariam ac mi-
nus legitimam hinc perſpicuum eſt, quòd tametſi decuriæ iudi-
cum, quibus iudicandi munus incũbebat, ex Senatoribus tantũ
interdum fuerint conſcriptæ, tamen incuria Senatus iudicia non
exerceret, ut recte docet Budæus: & Cicero eo nomine poſtea à
P. Clodio reus ad populum factus, eſt quòd contra leges non
conſulto populo in ciues Romanos animaduertiſſet. Reſtãt po
puli iudicia, quæ erant cum aliquis magiſtratus aut mulctam ir-
K rogabat, cuius certatio ſuffragiis populi permittebatur, aut reum
capitis ad populum faciebat. Ac de mulctæ quidem certatione
poſtea dicemus, cum de Tributis comitiis agemus, quibus de
mulcta populus ſuffragium ferebat: nunc de capitali iudicio po-

puli

puli dicendum. Capitale iudiciũ populi unũ fuiſſe reperio perduel A
lionis. Erat autẽ crimen perduellionis hoſtili animo ſe in Rẽp.
gerere: nam ut ait Caius Digeſt. de uerborum ſignif. Quos nos
hoſtes appellamus, eos ueteres perduelles appellabãt. Hinc factũ
eſt, ut reus perduellionis diceretur. qui ſe quoquo modo in Rẽp.
hoſtili eſſe animo declaraſſet: quaſi diceres reum hoſtilitatis. Et
quanquã apud noſtros Iuriſconſultos à crimine maieſtatis par-
tim nil diſtinguitur crimen perduellionis, partim maieſtati ut
ſpecies generi ſubiicitur, tamen apud Ciceronem longe diuerſa
fuiſſe demonſtrare eo magis conabor, quò plures uideo ex iis, B
qui commentaria in orationes Ciceronis ſcripſerunt, in hac anti
quitatis obſeruatione erraſſe. Scribit lib. 3. in Verrem. Emerſerit
ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium quos
accepta pecunia liberauit: uideat quid de illis reſpondeat, quos in
eorũ locũ ſubditos domi ſuæ reſeruauit: quærat non ſolum quẽ-
admodum uoſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuæ confeſ-
ſioni poſſit mederi: meminerit ſe priori actione clamore populi
Rom. infeſto atque inimico excitatum, confeſſum eſſe duces
prædonum à ſe ſecuri non eſſe percuſſos: ſe iam tum ueritum, ne C
sibi crimini daretur eos ab ſe pecunia liberatos: fateatur id quod
negari non poteſt, ſe priuatum hominem prædonum duces ui-
uos atq; incolumes domi ſuæ, poſteaquam Romam redierit, uſ-
que dum per me licuerit, tenuiſſe. Hoc in illo maieſtatis iudicio ſi
licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. Ex hoc quoq;
euaſerit, proficiſcar eò quò me iampridem uocat populus Ro. de
re enim libertatis & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium, & rectè
putat. Confringat iſte ſane ui ſua conſilia Senatoria, quæſtiones
omniũ perrũpat, euolet ex ueſtra ſeueritate: mihi credite, arctio- D
ribus apud populum Ro. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus
Ro. populus Ro. qui ad uos antea producti teſtes ipſis inſpectã
tibus, ab iſto ciuem Ro. qui cognitores homines honeſtos da-
ret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. Credent omnes quinq; &
triginta tribus hominis grauiſſimo atque ornatiſſimo M. An-
nio, qui ſe præſente ciuem Ro, ſecuri percuſſum eſſe dixit. Au-
dietur à populo Rom. uir primarius Eques Rom. L. Flauius,
qui ſuum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa cum
eum Syracuſis amplius centum ciues Rom. cognoſcerent, la- E
crymanteſq; defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe per-
cuſſum. Probabit fidem, & auctoritatem, & religionem ſuam
L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus: qui iuratus

F apud uos dixit, multos ciues Rom. in Latumijs iſtius imperio crudeliſſime per uim morte eſſe mulctatos. Hanc ego cauſam, cum agam beneficio populi Ro. de loco ſuperiore, non uereor, ne aut iſtum uis ulla ex populi Rom. ſuffragijs eripere, aut à me ullum munus Aedilitatis amplius, aut gratius populo Ro. eſſe poſſit. Ex hoc Ciceronis loco apertũ eſt crimen maieſtatis fuiſſe, duces hoſtium pecunia liberare, aut priuatum hominẽ domi ſuæ hoſtium duces ſeruare incolumes: Perduellionis uerò ciuẽ Rom. contra ius libertatis ſibi legibus, Porcia maxime & Sem
G pronia conceſſæ, in crucem tollere, aut ſecuri percutere, aut in Latumias conijcere. Cum enim lege Porcia cautum eſſet, ne ciuem Rom. uirgis cædere, aut ullo ſeruili ſupplicio afficere liceret: lege uerò Sempronia, ne de capite ciuis Romani iniuſſu populi iudicaretur: quicunque contra ius ſuæ libertatis ciuem Rom. quaſi peregrinum tractaſſet, tanquam oppugnator libertatis Romanæ reus perduellionis ad populum fiebat. Ius enim ciuitatis, totum erat penes populum: ideoq; iudicio populi meri to ſubijciebatur, qui cõtra leges de iure ciuitatis ac libertatis po
H puli quicquam fecerat. Itaque C. Rabirius perduellionis reus factus eſt, quod Saturninum Tr. pl. quamuis ſeditioſum, & Reip. perturbatorẽ iniuſſu populi Romani occidiſſe diceretur. Quia enim Tribunatus magiſtratus erat ad defenſionem libertatis po puli inſtitutus idcirco leges ſacroſanctos eſſe Tribunos pl. iubebant: quod nihil aliud erat, quàm ſacrum caput eius eſſe, qui eis nocuiſſet: quod idẽ erat atque pro hoſte haberi, qui eis nocuiſſet. Maieſtatis crimen erat legionem ſolicitaſſe, ſeditionem in exercitu excitaſſe, ut Cicero indicat pro Cluent. Cum Balbum & Sta
I lenum maieſtatis damnatos ait, quòd iſta feciſſent. Item magiſtratui quippiam pro ſuo imperio agenti reſiſtere, ut C. Cornelius maieſtatis reus factus eſt, quòd interceſſioni collegarũ non ceſſiſſet. Perduellionis uerò crimen in eum cadebat, qui aut regnum affectaſſet, aut omnino per proditionem, & hoſtili animo quicquam commiſiſſet, quod in Reip. incommodum cederet. Hinc apud Liuium lib. 6. Decad. 3. Sempronius Tr. pl. Cn. Fuluio perduellionis ſe iudicare dixit, quòd multi iurati dixerant fugæ pauoriſq; initium à Fuluio Prætore ortum. Cum enim
K ante uideretur temeritate atque inſcitia male Remp. geſſiſſe Fuluius, pecunia tantum anquiſitum eſt: at poſtquam auditum eſt illorum teſtimonium, per quod ſuſpicio eſſe cœpit, proditionem potius quàm imperitiam rei militaris cauſam male geſtæ

Reipub.

Reipub.fuiſſe,tum uerò Sempronius capite anquirendum cenuit,ac Fuluium perduellionis accuſauit. Ac crimen quidem maieſtatis ſuum Prætorem habebat,qui hanc quæſtionem exerceret,ut ſupra oſtendimus:erantq́ iudices, quos Prætor ex decurijs eorum,penes quos erant iudicia,ſortito ſelegiſſet,non populus. In crimine uerò perduellionis,populus iudicabat: quemadmodum locus ille,quem ex 3.in Verrem citauimus, aperte demonſtrat. Atque illa quidem erat ordinaria de perduellione iudicandi ratio, quam T.Labienus accuſator Rabirij non obſeruarat,ſed ueterem illum ſub regibus morem reuocarat,& Duumuiros huius criminis à Prætore ſortiendos curarat C. Cæſarem ut ait Suet.in Cæſare,& L.Cæſarem,ut ait Dion lib.37.à quibus, condemnatus,prouocauit ad populum,ad quem Cicero habuit illam orationem, quæ extat pro Rabirio perduellionis reo: ex qua oratione ſatis apparet,id quod diximus, Labienum contra legitimum iudiciorum morem, reduxiſſe Duumuiros perduellionis,qui eo modo iudicarent, quo legimus de Horatio tempore Tullij Hoſtilij regis factum eſſe iudicium. Et quoniam ſatis oſtendimus iudicium perduellionis, uel hoc nomine longe diuerſum eſſe à iudicio maieſtatis,quòd apud populum non apud Prætores ageretur,nunc ſupereſt, ut probemus Centuriatis comitijs hoc iudicium abſolui ſolitum. Valerius lib.6.cap.5.ſcribit:Cum Tiberius Gracchus,& C.Claudius ob nimis ſeuere geſtam Cenſuram maiorem partem ciuitatis exaſperaſſent, diem his M.Pompilius T.pl.perduellionis ad populum dixit. Quo in iudicio primæ claſſis permultæ Centuriæ Claudium aperte damnabant. Et T.Liuius de iudicio Manlij loquens: In campo Martio cum centuriatim populus citaretur. Et Cicero pro domo ſua dicit, Cæſonem Quintium (ſic enim legendum eſt, ubi male legitur Cenſor ille Quintius) M.Furium Camillum,& C. Seruiliū Halā à populo Centuriatis comitijs dānatos in exilium profugiſſe. Ex iis locis perſpicuū eſt populū Cēturiatis comitiis de ꝑduellione iudicaſſe. Vnde intelligi poteſt,cur lib.6. Dec.3.& lib.3.Dec.5.dicat Liuius Tr.pl. Sēpronium & Rutiliū,poſtquā ſe perduellionis iudicare reis pronunciauerunt, diem comitiis à Prætore urbano petiiſſe. Nam cùm hoc differret populus à plebe, ꝙ in populo omnis pars ciuitatis omneſq́ eius ordines cōtinerentur, plebs uerò ea diceretur, in qua gentes ciuium patritię non eſſent: Tr.pl.ius habebant plebis uocādæ, non etiā populi. Siquidē ut ſcribit ex Lælio Felice A.Gellius lib.15.cap.27.Tri

F buni neque aduocant patritios,neq; ad eos referre de ulla re poſ
ſunt,unde fit,ut Tr.pl.ius non haberent uocandi comitia Centu
riata,quæ populi uniuerſi erant,non modo plebis. Quapropter
petendus erat dies comitiis Cēturiatis à maiore magiſtratu,qua
lis erat per abſentiam Conſulum Prætor urbanus. Verum quid
opus eſt illis locis ex hiſtoria conquiſitis,quando legibus,ut Cē
turiatis comitiis de perduellione iudicaretur,cautum fuiſſe oſtē
di poteſt? Scribit enim Cicero pro Seſtio: Cum & ſacratis legi-
bus, & duodecim tabulis ſanctum eſſet, ut neque priuilegium
G irrogari liceret,neque de capite ciuis,niſi comitiis Cēturiatis ro-
gari. Hāc legem duodecim tabularum Cicero 3. de Legibus,his
uerbis ponit: Priuilegia ne irroganto. De capite ciuis,niſi p ma-
ximum comitiatum, olloſq; quos Cenſores in partibus populi
locaſſint ne ferūto. Erat igitur legibus cautum iam inde ex quo
duodecim tabulæ fuerunt, ut Centuriatis comitijs populus iudi-
caret. Capitis autem fuiſſe perduellionis iudicium,nemo ambi-
git. Quapropter P.Clodius cum reum perduellionis Ciceronē
fecit,ob id iudicatus eſt non iure feciſſe,quòd Tributa habuit co
H mitia de capite ciuis Rom. Quod Cicero 3. de Legibus oſtēdit
iis uerbis: Quo uerius in cauſa noſtra uir magni ingenii ſum-
maq; prudētia L.Cotta dicebat, nihil omnino actum eſſe de no
bis. Præter enim quam quod comitia illa eſſent armis geſta ciui
libus,præterea neque Tributa capitis comitia rata eſſe poſſe,ne-
que ulla priuilegia. Quocirca nihil nobis opus eſſe lege,de qui-
bus nihil omnino actum eſſet legibus. Ac de tertia quidem cau
ſa habendorum comitiorum Centuriatorum hactenus: quo etiā
in loco ſecundi capitis finem faciemus.

I

*De perſonis quarum interuentu Centuriata comitia perage-
bantur. Cap. III.*

IN perſonis explicandis primùm de ijs dicendum eſt,qui ha
bendi hæc comitia ius habebant. Commune igitur erat omni-
bus Centuriatis ſiue magiſtratuum, ſiue legum, ſiue iudiciorum
comitiis,ut non poſſent,niſi à maioribus magiſtratibus haberi.
Cùm enim agendi cum populo ius cuiquam non eſſet, præter-
K quam magiſtratui(niſi de ſacris eſſet agendum,de quibus paulò
poſt dicemus)ſiquidem rogare quid populum, ꝙ ſuffragijs ſuis
iubeat,aut uetet,quod eſt cū populo agere,ut ait Gellius lib. 13.
cap. 14. nemo abſq; imperio poſſet: minores ſanes magiſtratus,
quorum

quorum erãt minora auſpicia,quibuſq; minus erat imperij, ius A
habere non poterant uocandi Centuriata comitia,quibus & au-
ſpicijs maioribus,& maximo imperio opus eſſet. Habere igitur
Centuriata comitia poterant Conſules,Prætores,Cenſores, Di-
ctatores,& Interreges ; quos omnes fuiſſe maiores magiſtratus
conſtat.De Præfecto urbis poſtea dicemus. Ac magiſtratuum
maiorum,quos ſolos his comitiis creari ſuprà oſtendimus , co-
mitia Conſules ſemper ac ſoli habebant , niſi aut res ad Interre-
gnũ rediiſſet,aut Conſulibus abſentibus Senatui uiſum eſſet Di-
ctatorum comitiorum cauſa creandum eſſe. Conſules à Conſu- B
libus creari tam eſt ex omni hiſtoria perſpicuum,ut probationẽ
ſubiicere ſit ſuperuacaneũ. Prætores uerò à Cõſulibus ita creari
oportebat,ut à Prætoribus nõ poſſent omnino Prætores crea-
ri.Quod Cicero lib.9.ad Att.oſtendit in epiſt.cuius initiũ eſt,
Tres epiſtolas:Iſte omniũ turpiſſimus & ſordidiſſimus,qui Con
ſularia comitia à Prætore ait haberi poſſe:nã permagni eius in-
tereſt rem ad Interregnum nõ uenire.Id aſſequitur ſi per Præto-
res Conſules crearunt. Nos autem in libris habemus nõ modo
Conſules,ſed ne Prætores quidem à Prætoribus creari ius eſſe : C
idq; factum eſſe nuſquam.Conſules eo non eſſe ius,ꝙ maius im
perium à minore rogari non ſit ius:Prætores autem cum ita ro
gentur,ut collegæ Cõſulum ſint, quorum eſt maius imperium .
Quód idẽ ex M.Meſſalæ de auſpicijs lib.1.citat A.Gellius lib.
13.c.14. Prætor etſi collega conſulis eſt,neq; Prætorem,neque
Conſulem iure rogare poteſt,ut quidem nos à ſuperioribus acce
pimus.& ante hæc tempora ſeruatum eſt,& ut in commentario
13.C.Tuditani patet:quia imperium minus Prætor, maius ha-
bet Conſul:& à minore imperio maius,aut maioris collega (ſic D
enim locus reſtitui debet)rogari iure non poteſt. Nos his tem-
poribus Prætores Prætore creante,ueterum auctoritatem ſu-
mus ſecuti:neque his comitiis in auſpicio fuimus. Ex iis locis
apparet à Prætoribus comitia Prætorum haberi non potuiſſe,
ſed à Conſulibus habebantur, ut ex perpetua Liuii hiſtoria pla-
num eſt,& undecima epiſtola libri epiſtolarum ad Brutum diſer
te ſcribitur.M.enim Brutus ad Ciceronem ita ſcribit:Statim ue-
rò rediturum ad nos confirmauit,legatione ſuſcepta,niſi Præto
rum comitia habituri eſſent Conſules . Porrò autem ſorte id al- E
teri eueniebat Conſulum,ut apparet ex Liuio lib.5.Decad.4.Eo
dem fere tempore duorum Conſulũ literæ allatæ ſunt, L.Corne
lii de prælio ad Mutinã cũ Boiis facto,& Q.Minutii à Piſis:co

mitia

F mitia ſuę ſortis eſſe:cæterùm adeò ſuſpeča omnia.Et paulò poſt:
Si ita uideretur patribus,mitterent ad collegam, ut is ad comi-
tia Romam rediret:ſi id facere grauaretur,quòd non ſuæ ſortis
id negotium eſſet,ſe facturum quod Senatus cenſuiſſet. Et alio
loco eiuſdem libri:Conſulibus ambobus Italia prouincia decre-
ta eſt,ita ut inter ſe compararent ſortirenturve vter comitiis eius
anni præeſſet. Et libro nono eiuſdem Decad.Iam Conſularium
comitiorum appetebat tempus, quibus quia M. Aemilius, cu-
ius ſortis ea cura erat occurrere non poterat, C.Flaminius Ro-
G mam uenit.Et alio loco:Prior tamen Claudius quàm Sempro-
nius,cui ſors comitia habendi obtigerat, Romam uenit. Niſi
ergo de ea re comparaſſent inter ſe Conſules,ſorte decernebatur
uter eſſet comitia habiturus.Cenſorum uerò comitia, quòd Cō
ſules haberent,ex his locis perſpicuum fiet.Scribit T.Liuius lib.
7.Dec.1.Cæterum cùm Cenſoribus creandis indicta comitia
eſſent,profeſſus ſe petere Cēſuram C.Martius Rutilius, qui pri
mus Dictator de plebe fuerat,concordiam ordinum turbauit.
Quod uidebatur quidem alieno tempore feciſſe:quia ambo tum
H ſorte patritij Conſules erant,qui rationem eius ſe habituros ne
gabant.Et lib.4.Dec.3.Decretumq́ omnium primum,ut Con-
ſules ſortirentur cōpararentve inter ſe,uter Cenſoribus creandis
comitia haberet.Et paulò poſt: Q.Fabius comitia Cenſoribus
creandis habuit.Et lib.7.eiuſdem Decad Per eos dies & Cenſo
ribus creandis Q.Fuluius Coſ.comitia habuit.Et lib.2.Decad.
4.Dum hæc in Macedonia geruntur, Conſul alter Lucius Len
tulus, qui Romæ ſubſtiterat, comitia Cenſoribus creandis ha-
buit.Et Cicero lib. 4.ad Att. Ego me Pompeio legari ita ſum
I paſſus,ut nulla re impedirer,quin ſi uellem mihi eſſet integrum,
ſi comitia Cenſorum proximi Conſules haberēt,petere poſſem.
Ex ijs locis,opinor,ſatis apparet Conſules habere comitia cenſo
ria ſolitos.Nec tamen negare auſim, quin Prætori ius eſſet ea
habendi comitia, tametſi in uniuerſa hiſtoria non reperiam ali-
qn̄ id factum eſſe.At ſi non de iure quæratur, ſed de more, pla-
num eſt à Conſulibus haberi ſolita comitia cenſoria. Sane Cen-
ſura magiſtratus erat tantæ auctoritatis, ut uix credam Præto-
toribus ius fuiſſe rogandi Cenſores. Verum ut ut res habeat,
K ex iis quæ diximus apertum eſt Centuriata comitia,quæ magi-
ſtratibus creandis habebantur,à Conſulibus haberi ſolita:ſiqui-
dem iis comitiis maiores modo magiſtratus fiebant, qui erant
Conſules,Prætores,& Cenſores,ut ſupra oſtendimus.Horū au-
tem

 A

ſem comitia non alii habebant quàm Conſules, niſi quid extra
ordinē accidiſſet, cur aut Dictator magiſtratus ſubrogaret, aut
Interrex. Ac de Dictatore quidem habendorum comitiorũ cau-
ſa ſupra diximus, & de Interrege. Illud modo hic adiiciemus cùm
uel cõtentione ordinum, aut magiſtratuũ, uel cādidatorũ ambitũ
uel alia ratione ꝑfici añ anni exitũ comitia nouis magiſtratibus
creādis nõ potuiſſent, tũ patritios cõuenīr oportebat ad prodēdũ
ex ſuo numero Interregē, qui dies quinq; īperaret à quo alius dein
de creabatr, eodēq; modo alij atq; alij ſingulis quinq; diebus creabā
tur, donec ſubrogati eſſent ab alio ex iis Conſules, qui ſtatim ini B
rent magiſtratum. Illud uerò animaduertendum eſt, quod ſcribit
Aſconius Pedianus pro Milone, nõ fuiſſe moris, ut ab eo, qui
primus Interrex ꝓditus erat, comitia haberent. Hinc fit, ut apud
Liuiũ, quoties de Interregno mētio, eſt nũq; reperiatur à primo
Interrege habita comitia, ſed interdũ à 2. ut lib. 9. 1. Dec. Et quia
tædebat populũ omniũ magiſtratuũ eius anni, res ad interregnũ
rediit. Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Coruinus.
Is Cõſules creauit. Et lib. 10. eiuſdē Dec. Eo anno (nec tradit cau C
ſa) interregnũ initũ. Interreges fuere Ap. Claudius, dein P. Sulpi
tius. Is comitia Cõſularia habuit. Interdũ à tertio, ut lib. 5. 1. Dec.
Interreges tres deinceps fuere L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas,
M. Furius Camillus. Et alio loco eiuſdē libri: Interrex creat, M.
Furius Camillus q P. Corneliũ Scipionē: is deinde L. Valeriũ po
titũ. Ab eo creati ſex Tribuni militũ Cõſulari poteſtate. Interdũ à
pluribus, ut ad undecimũ ēt Interregē aliqñ peruētũ ſit, ut ſcribit
Liuius lib. 7. 1. Dec. Infeſtam inde patribus plebem Interreges
cum accepiſſent, ad undecimum Interregem ſeditionibus certa- D
tum eſt. Centuriata igitur comitia magiſtratibus creandis illi ha
bebant, quos diximus. Legum uerò ac iudiciorum, Centuriata
comitia habere ſolebāt, nec omnes tamen maiores magiſtratus.
Quod ex his, quæ ſequuntur fiet manifeſtum. Primũ leges Cõ-
ſulares, quæ paſſim reperiuntur apud auctores, ſatis oſtendũt le-
gibus ferendis Conſules comitia Centuriata habere, & in iudicio
Manlij Conſules comitia habuerunt: & lex Hortenſia, quam tu
lit Dictator Q. Hortenſius, ut plebiſcita omnes tenerent, & Ae-
milia quam tulit Aemilius Mamercus, ut Cenſura ſeſquiannua E
eſſet, & omnes Corneliæ L. Syllæ, argumento ſunt Dictatores
legibus ferendis comitia habuiſſe: Et Dictator L. Quintius, iudi
cium ad quod maxime creatus erat, exercebat cum Sp. Melius
à Magiſtro equitum C. Seruilio Hala interfectus eſt. Deinde à
præ-

F Prætoribus diem comitiis Centuriatis petere Tribunos pl. ad exercendum iudicium, paulò ante citauimus: & Prætorem M. Iuuentium legem tuliſſe de bello Rhodiis indicendo ſcribit lib. 5. Dec. 5. Vt omittam, quòd ſi in urbe Conſules non eſſent Prætorum, ac præſertim urbani (& ſi enim omnes Prætores dignitate pares eſſent, fuit tamen ſemper urbani maior auctoritas, ut & ex omni hiſtoria conſtat, & Plutarchus in Bruto diſerte aſſerit) ſummum imperium erat. Vnde ſequitur, ſiue legum, ſiue iudiciorum comitia Centuriata habenda fuiſſent, Prætorum fuiſ-
G ſe cum populo agere. Nam cum in urbe erant Conſules, eis primum agendi cum populo munus incumbebat: adeò ut non poſſet Prætor uetãte Conſule comitia habere. Liuius lib. 7. Dec. 3. Cum Conſul ſe populum rogaturum negaſſet, quòd ſuæ poteſtatis eſſet, Prætoremq́ uetuiſſet rogare, Tribuni pl. rogarunt. Et Meſſala apud Gellium lib. 13. cap. 14. Conſul ab omnibus magiſtratibus, & comitiatum, & concionem auocare poteſt: Prætor & comitiatum & concionem uſquequaque auocare poteſt, niſi à Conſule. Cenſores Centuriatis comitijs legem tuliſſe
H nuſquam legimus; & cum leges Cenſorias apud auctores reperimus, pro Cenſorum ſubſcriptionibus, ut Cic. pro Cluentio appellat, aut locationibus Cenſoribus factis, ut 7. in Verrem, accipi debent. Ius tamen habuiſſe populi uocandi, ex iis, quæ de luſtri condendi ratione ſuprà ex Liuio citauimus, oſtendi poteſt. Interreges uerò legum aut iudiciorum comitia habuiſſe nuſquã legitur, niſi quòd legibus inter arma ſilentibus, L. Valerius Flaccus de perpetua Syllæ Dictatura legem tulit, quam legem omnium legum iniquiſſimam diſſimilimamq́ legis Cicero appel-
I lat tertia orat. in Rullum. Sed nec Interregibus ea comitia habere licuiſſe, argumento eſſe poteſt imperij breuitas, quæ promulgari perferriq́ leges pati non poterat: tum uerò quòd in Interregno nihil prius agere cum populo licebat, quam ſubrogati eſſent magiſtratus ordinarij. Reſtat ex maioribus magiſtratibus equitum Magiſter, à quo nuſquam legimus habita fuiſſe comitia: hac ut opinor ratione, quod Dictatorem ſequi, eiq́ parere magiſtrum equitum oporteret. Vbi uerò maior erat poteſtas, uix licebat minori, cum populo agere. Ius tamen uocã-
K di populi habuiſſe cum imperij magnitudo indicat, tum ex eo colligi poteſt, quod eſt apud Pomponium lege 2. de origine iuris, hoc fuiſſe Dictatoribus Magiſtros equitum, quod erant ſub regibus Tribuni celerum. Ex Dionyſii uerò hiſtoriæ lib. 4.

conſtat agendi cum populo ius fuiſſe Tribuno celerum . Vnde A
etiam apud Pōponium legimus lege Tribunitia reges eiectos,
quòd lege curiata à L.Bruto Tribuno celerum lata eiecti eſſent.
Ex iis,quæ diximus apparet ex magiſtratibus , quibus ius eſſet
habendi Centuriata comitia,Conſules tm̃,Dictatores,& Interre
ges magiſtratibus creandis comitia habere ſolere,non etiã Cen-
ſores, Prætores, & Magiſtros equitum : legum autem ac iudi-
ciorum,Conſules,Dictatores,& Prætores,nõ etiam Interreges,
Cenſores,& Magiſtros equitũ. Ex his uerò,qui magiſtratus nõ
eſſent,ſolos põtifices ius habuiſſe cũ populo agẽdi reperio : quã B
ob cauſam ſuprà,exceptione uſus ſum,niſi de ſacris agẽdũ eſſet.
Ac de aliis quidẽ comitiis,quæ à pontificibus habebãtur,poſtea
dicemus:nũc de Cẽturiatis agendũ.Diſputauimus ſupra de regis
ſacrificuli creatione,oſtẽdimuſq; Centuriatis comitiis creari ſoli
tũ.Cur uerò credã à Põt.max.ſiquidẽ in urbe eſſet:ſin minus ab
uno quodã pontificũ,illa comitia haberi, cũ ex Dionyſii hiſto-
ria colligo, in qua de primis Conſulibus ita ſcribitur:Cũ uellent
nomẽ regiũ ſeruare,iuſſerũt Põtificibus & Auguribus creare ex
ſenioribus eũ,qui maxime idoneus ad id ſacerdotiũ uideret. Tũ C
uerò hac ratione adducor,ꝙ inter Calata comitia erãt hæc Cẽtu
riata regis ſacrorũ inaugurãdi cauſa. Calata aũt comitia à põtifi-
cibus haberi ius erat:ſiquidẽ populi calãdi, hoc eſt uocandi, ius
habebãt,ut intelligi poteſt ex iis,quæ ſupra ex Macrobio citaui
mus. Quinetiã agendi cũ populo ius habuiſſe demonſtrari po-
teſt ex eo quod apud Liuiũ lib.3.Dec.1.legimus,Q.Furiũ Põt.
max.comitia habuiſſe, quibus Tr.pl.creati ſunt:quia poſtquam
decemuiri ſe magiſtratu abdicaſſent, nulli tũ eſſent magiſtratus.
Neque.n.id factũ eſſet, niſi ius habuiſſet Põtifex agẽdi cũ popu D
lo.Alius eſt apud Liuiũ locus lib.5. Dec.3.ubi ita ſcribit:Comi-
tia inde Põt.max.creãdo ſunt habita.Ea comitia nouus põtifex
M. Cornelius Cethegus habuit. Inde ego colligo Pontificibus
ius fuiſſe agendi cum populo . Neque.n.ullum magiſtratum eo
anno gerebat Cethegus,ut ex eodem ipſo Liuio intelligi poteſt,
& tamẽ comitia habuit. Sane ut cæteris in rebus ſumma erat po
teſtas magiſtratuum,ita in ſacris curandis maxima erat pontifi-
cum poteſtas:ideóq; de ſacris cum populo agendi ius pro ſua di-
gnitate habuiſſe credendũ eſt.Porrò aũt Pontifices comitia Cẽ- E
turiata cur non poſſent ſicut alia habere : cũ æque in uniuerſum
populũ adeóq; in magiſtratus,ꝙ quidem ad ſacra attinet, tm̃ iu-
ris eſſet,ut etiam mulctæ dicẽdæ poteſtatẽ haberent,quẽadmo

F. dũ apud Liuiũ lib.10.Dec.4.legitur,C.Seruilius põt.max.mul-
ctam dixiſſe Lucio Cornelio Dolabellæ Duumuiro nauali: &
apud Valerium lib.1.cap.1.Metellus pont.max.Poſthumio Cõ
ſuli,eidemq; flamini Martiali.Nec moueri oportet,quòd exer-
citum imperari comitiis Centuriatis oportuit, ut ait Gellius lib:
15.cap.17.Pontificibus autem exercitum imperandi ius non eſ
ſet. Neque enim ab eo qui comitia habebat,dicit Gellius,impe
rari exercitum oportuiſſe,ſed hoc tantùm dicit imperari exerci-
tum præſidij cauſa ſolitum,quoniam populus eſſet in ſuffragiis
G ferendis occupatus.Potuit igitur præſidij cauſa imperari exerci-
tus aut à Conſulibus,aut à Prætoribus,aut à Tribunis militum
ut potius exiſtimo:atque interim à Pontificibus comitia habe-
ri. Sed ut ex Calatis comitiis nulla legimus Centuriata fuiſſe,
præter ea quibus rex ſacrorum creabatur: ita nunquam à Ponti
ficibus habita fuiſſe,Centuriata comitia,niſi regis ſacrorum inau
gurãdi cauſa concludendum eſt. Ac de perſonis quidem,quibus
ius erat habendi comitia Cẽturiata,hactenus dictũ ſit. Deinceps
ſequitur, ut de iis dicamus qui comitiis Centuriatis ſuffragiũ fer
H rebãt.Diximus ſuprà Centuriata comitia eſſe appellata à Centu
riis Claſſium, in quas uniuerſus populus Ro. deſcriptus erat.
Vnde effici uidetur,omnes qui in Centurias relati eſſent, ius ha-
buiſſe ſuffragii ferendi. Ego uerò exiſtimo ipſas quidem Cen-
turias omnes ſuffragii ius habuiſſe, non tamen omnes ciues qui
ſingulis Centuriis continerentur.Quos enim Cenſores ignomi-
niæ cauſa in Cæritum tabulas referebant, eos priuabant iure ſuf-
fragij,ut ſcribit A.Gellius lib.16.c.13.his uerbis:Primos muni-
cipes ſine ſuffragij iure Cærites eſſe factos accepimus conceſſumq;
I. illis,ut ciuitatis Romanæ honorẽ quidẽ caperent,ſed negotiis ta
mẽ atq; oneribus uacarẽt:pro ſacris bello Gallico receptis cuſto-
ditiſq;.Hinc tabulæ Cærites appellatæ,uerſa uice, in quas refer
ri iubebant quos notæ cauſa ſuffragiis priuabant. Atqui adhuc
illi ciues erant: quoniamq; ærarii fiebant, neceſſe erat, ut adhuc
in tabulis Cenſorum eſſent, in quibus quo quiſque cenſu eſſet,
continebatur. Quare in cuiuſdam claſſis aliquam Centuriam re
latos eſſe oportebat: id quod aperte demonſtrat Aſconius in Di
uinat.Qui plebeius erat in Cæritum tabulas referebatur, & æra
K rius fiebat:ac per hoc non erat in albo Centuriæ ſuæ: ſcilicet ad
hoc,ut ciuis eſſet,ſed tantummodo ut pro capite ſuo tributi no-
mine æra penderet. Si igitur aliis quidem in rebus ciues erant,
quos Cenſores in Cæritum tabulas retuliſſent:ut uel hinc demo

ſtrari poteſt, quod adeptam ſemel ciuitatem nemo inuitus amit- A
tere queat, quandoquidem nec populo quidem iubente adimi
poſſet, ut Cicero pro Cecinna oſtendit, tantum abeſt, ut à Cen-
ſoribus adimi poſſet: iure autem ſuffragii priuati erant effici-
tur non omnes quos Cenſores in Centurias retuliſſent, ius
habuiſſe ferendi ſuffragii. Vnde fit, ut uere dici non poſſit, om-
nes ciues Romanos aut omnem populum Ro. comitiis adeſſe
ad ſuffragium ferendum potuiſſe: niſi cum exceptione intelliga-
tur de omnibus ciuibus quibus erat data ciuitas cum ſuffragio,
nec poſtea aut adempta, aut ex hac parte diminuta: qui profecto B
ſoli erant uere, & omni ex parte ciues Romani. Quod ut aper-
tius intelligatur ex antiquitatis obſeruatione, pauca ſubiicemus
de iure ciuitatis Romanæ. Sicut externæ gentes in Romani po
puli amicitiam aut ditionē admiſſæ uarii generis ac conditionis
erant, ut aliæ liberæ, aliæ fœderatæ, aliæ ſtipendiariæ, aliæ Lati-
næ fuiſſe reperiantur, quemadmodum recte docet Budæus in
poſterioribus Annotat. in Pandectas, & Alciatus primo Pa-
rer. cap. 14. ita uarij generis fuiſſe ciues Romanos reperio, ut a-
lij eſſent coloni, alii municipes, alii ex præfectura aliqua, a- C
lii ciues modo Romani. Nam qui ex nullo municipio, ex nul-
la colonia præfecturave Romanorum erant, ſed uel in urbe
agrove urbis ſuburbano nati, uel ex ſeruis & illis gentibus ex
ternis libertate, uel ſpeciali priuilegio ciuitate donati, quartum
quoddā genus ciuium cōſtituebant. Vt uero quid eſſent munici
pes, quid coloni intelligatur, uerba A. Gellii citabo ex lib. 16. c.
13. Municipes ſunt ciues Romani ex municipiis ſuo iure, & le-
gibus utentes: muneris tm̄ cum pop. Ro. honorarii participes, à
quo munere capeſſendo appellati uidentur: nullis aliis neceſſitati D
bus, neque ulla populi Romani lege adſtricti, cum nunquam
populus eorum fundus factus eſſet. Sed coloniarum alia neceſſi-
tudo eſt. Nō enim ueniūt extrinſecus in ciuitatē, nec ſuis radici-
bus nituntur, ſed ex ciuitate quaſi propagatæ ſunt: & iura inſtitu
taq; omnia populi Ro. nō ſui arbitrii habēt. Erāt autē & alii ci-
ues ex præfecturis Italiæ, quorum diſcrimen a reliquis intellige
tur, ſi explicauerimus quid eſſent præfecturæ. Erant igitur præ-
fecturæ oppida Italiæ, in quibus qui habitabant nec ſuis legi- E
bus, ut municipes uiuebant, nec ullos de ſuo corpore magiſtra-
tus creare poterāt ſicut coloni, ſed à magiſtratibus Roma miſ-
ſis regebātur iis legibus, quas Romanus magiſtratus dixiſſet: q
quoniam præfectus uocabatur, idcirco præfecturæ appellabant.

Huius

F Huius generis erat Capua ante coloniam eò à Cæſare Conſule miſſam,ut conſtat ex ſec.orat.in Rullũ,& ex T.Liuii lib.6.Dec. 3.ubi ita de Capua ſcribitur. De urbe agroq; reiiqua conſultatio fuit: quibuſdam delendam cenſentibus urbem præualidam propinquam inimicam.Cæterùm præſens utilitas uicit. Nam propter agrum, quem omni fertilitate terræ ſatis conſtabat primum in Italia eſſe, urbs ſeruata eſt, ut eſſet aliqua aratorum ſedes.Vrbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumq;,& inſtitorum opificumq; retenta.Ager omnis & recta publica po

G puli Ro.facta.Cæterum habitari tantum tanquam urbem, Capuam,frequentariq; placuit: nullum corpus ciuitatis, nec Senatus, nec plebis concilium,nec magiſtratus eſſe.Sine conſilio publico,ſine imperio,multitudinem nullius rei inter ſe ſociam ad conſenſum inhabilem fore.Præfectum ad iura reddenda, Roma quotannis miſſuros.Quibus igitur oppidis Italiæ huius generis præfecti Roma miſſi ius reddebant,præfecturæ dicebant. Quã quam autẽ omnes, illi,quos quatuor generibus comprehendimus,ciues Romani eſſent,nõ erãt tamen omnes eadẽ conditio-

H ne.Cum enim ius ciuitatis non una quadam in re conſiſteret,ſed multis ac diuerſis uelut prærogatiuis conſtaret,nõ omnibus omnia iura concedebantur: unde efficiebantur uariæ conditionis ciues Romani.Ac primum quidem ciuibus Ro.ius erat per leges Porciam & Semproniam,ut nec uirgis cædi, nec uinculis coerceri,nec omnino capite plecti,niſi populi ipſius iudicio,poſſent: de iis qui ciues nõ eſſent,nil horũ cautum erat, poterantq; à magiſtratibus peregrini non cõſulto populo ſeruili ſupplicio affici. Alterum ius erat ciuiũ Ro,ut ſoli teſtamento ciuis Romani hæ

I reditatẽ capere poſſent.Neq; enim ullus peregrinus poterat hæreditatem adire ciuis Ro. Quod Cicero oſtendit pro Archia poeta,ubi probat Archiã ſe pro ciue geſſiſſe,hoc argumento, quòd ſæpe adiiſſet hæreditates ciuiũ Ro.Et pro Cecinna Ebutius Cecinnæ aduerſarius,negat poſſe hæredẽ Ceſenniæ eſſe Cecinã, quòd ciuitas Volateranis adempta eſſet à L.Sylla,ideoq; ciuis Ro. nõ eſſet Cecinna. Solis etiã ciuibus Ro.ius fuiſſe reperio,teſtamentũ iure Quiritiũ facere. Quod Cicero demõſtrat,cũ pro argumẽto accipit Archiam ſe pro ciue geſſiſſe, quia ſæpe teſtamenta legi-

K bus Romanis feciſſet.Erat & ius connubiorum ciuibus Ro.proprium:quia tantũ ciues cũ ciuibus matrimonium contrahere poterat,adeo ut ſi aut pater aut mater peregrini eſſent,non legitimę eſſent nuptiæ.Militare etiam in legione Romana,nõ aliis quàm ciuibus

uibus licebat:ideoq; ſoli ciues ad ærarium in beneficiis deferri ab imperatoribus,& beneficiarii milites fieri poterant. Nam hoc fuiſſe proprium ciuium Ro.eodem illo loco Cicero pro Archia oſtēdit. Horum beneficiorum meminit etiam in epiſtola 20.lib. 6.Ep.Fam.Tum liberos in poteſtate habere.proprium erat ius Quiritium,ut ait Iuſtinianus primo Inſt.tit.De patria poteſt.Ius etiam alienandi per nexum,proprium fuiſſe ciuium Ro.cūm ex eo intelligi poteſt,quod omnes inter quos huius iuris ſolennitas trā ſigebatur,ciues eſſe oportebat, ut ait Boetius in cōment. Topicorum, tum uerò ex oratione Ciceronis pro Cecinna: ubi inter iura ciuiū Ro.enumerat nexa atque hæreditates. Erat etiam ius ſuffragii quod cò pertinebat, ut in comitiis ſuffragium ferre poſſent ciues Ro. iiſdēq; ſuffragiis ad magiſtratus publicasq; cęteras adminiſtrationes ac dignitates peruenire. Erant poſtremo ius adoptionum,gentilitatis,togæ, ferendæ, & ut ſemel omnia complectar,omnium legum Romanarum beneficio, uti quod beneficium in eos modo conferebatur. qui ciuitate donabantur Hæc uero tam multa,& tam uaria ciuitatis Romanæ iura non omnibus ciuibus omnia concedebātur.Multis enim reperimus datam fuiſſe ciuitatem abſq; ſuffragio:ut apud T. Liuium lib.8. Dec.1.Campanis equitibus honoris cauſa,quia cum Latinis rebellare noluiſſent,Fundanisq; & Formianis,quod per fines eorū tuta pacataq; fuiſſet uia,ciuitas ſine ſuffragio data. Et paulo pòſt: Romani facti Acerrani lege à L.Papyrio Prætore lata, qua ciuitas ſine ſuffragio data.Et libro decimo eiuſdem Dec.Anagninis,quiq; arma Romanis intulerant,ciuitas ſine ſuffragii latione data.Et lib.8.Dec.4.De Formianis Fundanisq; municipibus,& Arpinatibus C.Valerius Tappo Trib.pl.promulgauit uti iis ſuffragii latio(nā antè ſine ſuffragio habuerant ciuitatem)eſſet. Nec dici poteſt id modo ita fuiſſe ſuperioribus illis temporibus, quibus adhuc pauca Italiæ oppida recepta erant in ciuitatem: ſed et ætate Ciceronis,qua omnes Latini & ſocii Italiæ ciuitate donati erant,ut ipſe ait in oratione pro Balbo,non erant omnes ciues eadem conditione.Locus enim eſt apud Ciceronem pro Cecinna, ubi ita ſcribit:Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit horum nexa atq; hæreditates.Iubet enim eodē iure eſſe quo fuerint Ariminenſes,quos quis ignorat duodecim coloniarum fuiſſe,& à populo Romano hæreditates capere potuiſſe?Ex eo loco colligo,cum Sylla Dictator leges tulit de adimenda ciuitate Volaterranis,fuiſſe duodecim colonias,quæ non pleno iure ciuitatem

F Romanam haberent.Ex quo efficitur defuiſſe iis ius ſuffragij:nã
quibus ius etiam ſuffragij datũ erat,pleno iure ciues Rom.erant.
Atqui multis annis Dictator fuit Sylla,poſt legem Iuliam à L.
Iulio Cæſare Conſule tempore belli ſocialis latam, qua ſociis Ita
liæ & Latinis data eſt ciuitas . Erant igitur etiam ætate Cicero-
nis aliqui ciues Ro.qui tamen ius ſuffragij non haberent.Quare
exceptione utendum eſſe recte ſupra diximus,omnes ciues Ro-
manos,ſi modo pleno iure ciues eſſent,ius habuiſſe ferendi ſuffra
gij comitiis Centuriatis.In hoc porrò numero ꝙ cõprehenderen
G tur municipia,coloniæ,& præfecturæ Italiæ,Cicero aperte oſten
dit in oratione poſt reditum ad Quirites,ubi de comitiis Centu
riatis,quibus ab exilio reuocatus eſt,loquens,ita ſcribit: Nullus
in eorum reditu motus municipiorum & coloniarum factus :
at me in patriam ter ſuis decretis Italia cuncta reuocauit.Et pro
Seſtio:Nullum erat Italiæ municipium,nulla colonia,nulla præ
fectura:nulla Romæ ſocietas,nullum collegiũ aut cõcilium, aut
omnino aliquod cõmune conſilium,quod tum non honorificẽ-
tiſſime de mea ſalute decreuiſſet.Quod idem ex multis aliis eius
H locis pro Muræna,pro Sylla,& pro Plãcio,intelligi poteſt.Atq;
illa quidem ſufficiant de perſonis ius habẽtibus ferendi ſuffragii
comitiis Centuriatis : nunc reliquas perſonas perſequar , quæ
omnibus comitiis Centuriatis adeſſe reperiuntur:tum de iis age
mus,ſi quæ ſunt quæ proprie comitiis magiſtratuum,legum, &
iudiciorum conueniunt.In omnibus igitur Centuriatis comitiis
reperio fuiſſe diribitores,rogatores,cuſtodes & præcones.Erant
aũt Diribitores, qui tabellas populo per Centurias miniſtrabãt:
Rogatores qui ciſtam deferebãt, in quã tabellas ſuffragij popu-
I lus conijciebat : Cuſtodes,qui præter id quod obſeruabant , ne
quid fraudis committeretur in ſortitionibus & ſuffragiis dicen-
dis , deſcribebant etiam cuiuſque Centuriæ educta è ciſta ſuffra-
gia,ut inde appareret quæ eſſet illius Centuriæ ſententia : quam
ſententiam tum præcones magna uoce pronunciabant. Ac fuiſ-
ſe quidem in comitiis,qui tabellas populo darent,non autem ip
ſum populum domo adferre ad comitia ſolitum , ex Cicerone
intelligi poteſt,apud quem lib.1.ad Atticum in epiſt. cuius ini-
tium eſt , Vereor ne putidum , ita ſcribitur: Piſo autem Coſ.la-
K tor rogationis,idem erat diſſuaſor:operæ Clodianæ pontes oc-
cuparant:tabellæ miniſtrabantur:ita ut nulla daretur uti rogas :
Ex his uerbis ſatis apparet fuiſſe quoſdã,qui tabellas populo mi
niſtrarent.Ex tamẽ apud Suetoniũ in Cæſare locus ubi ait: Re-
perta

perta ſunt proximis comitiis plura ſuffragia Conſules declarantium Cæſetium & Marullum, quos Cæſar Tribunatu remouerat. Ex quo loco intelligi poteſt, quoſdam interdum alias tabellas in ciſtam coniicere ſolitos, quàm quæ miniſtrabãtur: quas neceſſe erat domo ſecum adferre. Verum id in Cæſaris inuidiam factum conſtat. Et ut earum tabellarum ratio non habebatur, ita raro eueniebat. Hi diribitores à diribendis, hoc eſt diſtribuendis tabellis, diribitores appellabantur. Vnde etiam in iudiciis reperimus diribitas tabellas, cum ſingulis iudicibus datæ erant tabellæ. Vt in Piſonem: An ego expectem, dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diribeantur? Et lib. 3. Epiſtolarũ ad Q. Fratrem in epiſtola cuius initium eſt, Gabinius: Cato diribitis tabellis de circulo ſe ſubduxit. Qui igitur populo tabellas diribebant in comitiis, diribitores appellabantur. Horum meminit Cicero poſt reditum in Senatu. Quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodeſq; uidiſtis? Et in Piſonem, diſtributores uocat quos illic diribitores. Hoc certe uideo quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diſtributores, uos cuſtodes fuiſſe. Illud etiam apud eum in oratione pro Plancio ſcribitur: Nam ſi quotieſcunque præteritus erit is qui non debuerit præteriri, toties odortebit eum qui factus erit condemnari, nil iam eſt quod populo ſupplicetur, nihil quod diribitio (ſic enim legi debet, non direptio) nihil quod ſupplicatio magiſtratuum, renunciatio ſuffragiorum expectetur. Porro fuiſſe præter eum qui habebat comitia alios rogatores, qui id agerent quod diximus, cum ex iis locis, quos modo citauimus ex orationibus poſt reditum in Senatu, & in Piſonem intelligi poteſt: ſiquidem præter Pub. Lẽtulum, à quo habebantur comitia, fuiſſe alios rogatores ex Senatu principes uiros, diſerte ſcribitur: tum uero ex ſecundo de Diuinatione, ubi Cicero ita ſcribit: At aruſpices diuini, quos cum Tib. Gracchus propter mortem repentinam eius, qui in prærogatiua referenda ſubito concidiſſet, in Senatum introduxiſſet, nõ iuſtum rogatorem comitiorum fuiſſet dixerunt. Primum uide ne in eum dixerint qui rogator Centuriæ fuiſſet: is enim erat mortuus. Ex eo loco planum eſt præter Tib. Gracchum, à quo illa comitia habebantur, fuiſſe & alium quendam Centuriæ rogatorem, quem primum rogatorum appellat ſecũdo de Nat. deor. Ac ſi tempus inſpicias quo illud factum eſt, uidebis multo tempore id fuiſſe, antequam tabellas ſuffragium ferri à populo cœptum eſſet: quo tempore diribitoribus non opus erat, ſed eo ſolũ

A B C D E

F qui rogaret ſuæ Cēturiæ ſententias,quas poſtea referret. De hoc rogatore intelligi debet locus Ciceronis libro ſecundo de Orat. ubi ait:Ex eodem hoc uetus illud eſt,quod aiunt Maluginē ſem illum M.Scipionem cum ex Centuria ſua renunciaret Acidinū Conſulem. Qui igitur colligebant centuriatim ſuffragia prius uoce,poſtea tabellis,ii rogatores appellabantur. Qui uerò habebat comitia,uniuerſum populum rogabat antequam in ſuffragiū mitteret,& rogator comitiorum dicebatur. Cuſtodes uerò eo munere fungi ſolitos quod diximus,& fuiſſe à diribitoribus ro-
G gatoribusq́ diuerſos,ex iiſdem illis locis quos citauimus,demōſtrari poteſt:& ipſius uerbi uis oſtendit eo cuſtodes appellatos, ꝙ in comitiis uelut obſeruatores adhiberentur, ne quid fraudis admitteretur. Cuius rei exemplum extat apud Plutarchum in uita Catonis Vticenſis, ubi ait Catonem in petitione Aedilitatis M. Fauonii cum adeſſet comitiis animaduertiſſe tabellas omnes, ꝗ miniſtrabant populo,una manu eſſe ſcriptas:ex quo fraudē intellexit ad deiiciendū Fauonium factam,ideoq́ Tribunos appellaſſe, à quibus dirempta ſunt comitia. Et Cicero ſecunda oratione
H in Rullum:Quis tribus quas uoluit uocauit, nullo cuſtode ſortitus? Ex quo loco intelligitur id quoque in munere cuſtodum fuiſſe, ut uiderent ne quid magiſtratus etiam ipſi in ſortiendo fraudis admitterent. Erat uero,& hoc præterea munus cuſtodū ut poſt lata ſuffragia,in quibuſdam tabulis, numerū ſententiarū punctis notarent:id quod ego Cicerone auctore affirmo. Scribit enim poſt reditum in Senatu, de Piſone loquens: Tu miſericors me affinem tuum,quem comitiis prærogatiuæ primum cuſtodem præfeceras, quem Calend. Ian. tertio loco ſententiam
I rogaras, conſtrictum inimicis Reipub. tradidiſti: Et in Piſonem: Erat non ſolum domus mea, ſed totum palatium Senatu, equitibus Romanis, ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cùm tu non modo ad eum Ciceronem (mitto enim domeſtica quæ negari non poſſunt,hæc commemoro quæ ſunt palàm) nō modò inquam,ad eum cui primam comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ,quem in Senatu ſententiam rogabas tertium, nunquam aſpiraſti:ſed oībus conſiliis,quæ ad me oppugnādum parabantur,non interfuiſti ſolum,ſed etiam crudeliſſime præfui-
K ſti. Ex horum locorum collatione hoc primnm intelligi poteſt, quem uno loco appellauit primum cuſtodem prærogatiuæ,alio loco interpretari eū cui prima data eſſe tabula prærogatiuæ. Tū illud inde apparet tabulam hanc à Piſone candidato Ciceroni datam

datam fuiſſe. Vnde perſpicuum eſt non poſſe illo loco intelligi tabulam ſuffragii, quam in ciſtam conii ceret Cicero. Nam præter id quod diribitorum erat tabellas miniſtrare, non candidatorum, quomodo potuit Piſo ſcire Ciceronem in prærogatiua Centuria ſuffragiũ dicturum? præſertim cũ ſorte fieret prærogatiua, nec poſſet niſi in una quadam ſua Centuria quiſquam ſuffragium ferre. Quam ergo tabulam Ciceroni Piſo dederat, ea ad alium uſum data erat: nempe ut in ea colligeret quot ſententiis à prærogatiua Conſul renunciatus eſſet. Et quoniam tantum intererat à prærogatiua renunciari, ut fere ſemper prerogatiuam reliquæ Centuriæ ſequerentur: idcirco ut ne hic fraus ulla fieret, ſolebant candidati cuſtodem præficere ſuum quendam amicum, & uirum grauem. Nam cur aliis candidatis non liceret idem facere quod Piſoni licuit, nulla ratio adferri poteſt. Itaque exiſtimo à ſingulis candidatis dari ſolitas ſingulas tabulas quibuſdã ſuis amicis: qui notarent in ſua quiſque tabula numerum ſuffragiorum quibus ſui candidati creati eſſent. Numerus autem ille punctis notabatur: unde fit, ut reperiamus ſæpe apud Ciceronem puncta pro ſuffragiis: ut pro Plancio: An, inquit, unà fieri potuerunt, ſi unà tribus non tuliſſent: cum nonnullas punctis pene totidem? Et paulo pòſt: Nam quod queſtus es plures te teſtes habere de Voltinia, quàm quot in ea tribu puncta tuleris. Et pro Muræna: Admonitus re ipſa recordor quantum hæ quæſtiones in Senatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. Et apud Aſconium in orat. pro Scauro: Scaurus abſolutus eſt, ſed ita, ut à tribus tribubus damnaretur, à 32. abſolueretur, & in eis pauca pũcta inter damnationem, & abſolutionem intereſſent. Vt uero prę rogatiuæ Centuriæ præficiebatur à candidato primus cuſtos, ita aliis Centuriis alii præficiebantur cuſtodes. Quod uel ex iiſdem illis uerbis intelligi poteſt. Neque enim Cicero primum cuſtodem, primam tabulam diceret, niſi alii quoque cuſtodes, alię tabulæ fuiſſent. Et quanquam in comitiis legum cuſtodes erant, ſicut in comitiis magiſtratuum, ut ex eo apparet quod comitia illa in quibus Cicero ait Senatores fuiſſe rogatores, diribitores & cuſtodes, habebantur ad legem de reditu eius ferendam: attamen hoc diuerſum fuiſſe exiſtimo, quod in comitiis legum, in una Centuria duo modò cuſtodes eſſe poſſent: quorum unus notaret quot ſuffragiis lex antiquaretur, alter quot iuberent: niſi ab uno cuſtode utrunque fieri dicamus. Quod tamen, ut ſecus exiſtimem facit, quod ſi uni cuſtodi tabulæ committe-

A B C D E

F committerentur,facile ei fuiſſet ementiri numerum ſuffragioru͂,
ut qui ſolus ea numeraret,ſi in alterutram potius partem inclinaſ
ſet. Vt omittam uerisimilius eſſe, ſicut in comitiis magiſtratuu͂
uni cuſtodi una tabula dabatur, in qua unius nominis ſuffragia
colligeret,non autem in unam tabulam omnium candidatorum
ſuffragia coniiceret:ita in comitiis legum dari ſolitam cuique cu
ſtodi unam tabulam,in quam alterius modo partis ſuffragia col
ligeret.At in comittis magiſtratuum unius Centuriæ ſuffragiis
deſcribendis tot cuſtodes eranr quot candidati, quemadmodum
G ſupra demonſtrauimus.Poſtremò illud conſiderandum eſt, q͞d
Cicero in Piſonem ita ſcribit:Hoc certè uideo,quod indicant ta-
bulæ publicæ,uos rogatores,uos diſtributores,uos cuſtodes fuiſ
ſe tabularum:& quod in honoribus ueſtrorum propinquorum
non facitis,uel ætatis excuſatione,uel honoris, id in ſalute mea
nullo rogante uos ueſtra ſponte feciſtis. Ex eo enim loco intel-
ligitur non fuiſſe id perpetuum, ut Senatores primarii in comi-
tiis rogatorum,diribitorum,& cuſtodum munere fungerentur:
ſed ſi quando uellent comitia omni non modo fraude carere,ſed
H etiam ſuo miniſterio cohoneſtari,uel quia res magna ageretur,
uel quia id honori alicuius tribuerent. Cum autem ætatis & ho-
noris excuſationem allegari dicit, ſignificat iuuenum fere hæc
munera eorumq́;,qui adhuc honoribus functi non erant fuiſſe.
Ac magiſtratuum quidem comitiis cuſtodes ab ipſis candidatis
præficiebātur, ut ex iis quæ ſupra diximus apparet. Rogatores
uerò ante tabellas quidem populo datas, ex ipſis deſumebantur
Centuriis aliqui uiri graues, non ab ipſis candidatis præficieban
tur.Nam ex eo loco ſecundi de oratore,quem citaui apparet M.
I Scipione͂,qui rogator erat iis comitiis,quibus L.Manlius Aci-
dinus deſignatus eſt Conſul,fuiſſe ex illa ipſa Centuria cuius ſen-
tentiam renunciabat.Scribit enim Cicero: Cum ex centuria ſua
renunciaret Acidinum Conſulem:At poſt tabellarias leges la-
tas,rogati opinor ab eo qui comitia habiturus erat, operam ſua͂
publice in ea re præſtabant ii homines,quos bona fide ſuffragia
collecturos,exiſtimaſſet:uel ſua ſponte id honori amicorum tri-
buebant aliqui uiri graues.Quod idem ut de diribitoribus ſen-
tiam,eò adducor,quod non quemadmodum præconum erat or
K do quidam ac uelut collegium ſodolitaſve, quibus hoc erat mu-
nus proprium, ut præconinm facerent, ita diribitorum ordo,
cui hoc modo incumberet,ut tabellas populo diriberent:ſed ipſi
interdum Senatores hoc munus ſuſcipiebant,ut ex iis quæ dixi-
mus

mus planum eſt. Quod uero ait Cicero, ſua ſponte nullo rogan- A
te Senatores id ſuſcepiſſe, argumento eſt liberum uolontariumq́;
id munus non certum ac neceſſarium quibuſdam hominibus
fuiſſe. Quod tamen poſtea uidetur ab Auguſto certis quibuſdã
hominibus ex equeſtri ordine attributum. Scribit enim Plinius
lib. 33. cap. 2. de decuriis eqitum ab Auguſto inſtitutis: Decuriæ
quoque ipſæ pluribus diſcretæ nominibus fuere, Tribunorum
æris, & ſelectorum, & iudicium: præter hos etiamnum nongen
ti uocabantur ex omnibus ſelecti ad cuſtodiendas ciſtas ſuffra-
giorum in comitiis. Tum uerò ex iiſdem illis Ciceronis uerbis
colligo non ſorti id relictum fuiſſe, ut quibus ſorte obtigiſſet, hi
operam ſuam in ea re præſtarent, ſed uoluntati relictum fuiſſe: B
ita ut exiſtimen omnibus comitiis rogatores & diribitores fuiſ-
ſe, quos ipſi magiſtratus ac potiſſimum qui erat habiturus co-
mitia, ſibi notos homines ex omnibus ordinibus, ſed maxime
ex Senatu deſumptos, rogaſſet ad id munus centuriatim fungen
dum, niſi ſi quando id honori alicuius tribuiſſent principes Sena
tus uiri, ut peragere iſta uellent: ſicut factum ait Cicero iis comi
tiis, quibus lex de eius reditu lata eſt. De cuſtodibus uerò, qui in C
comitiis legum eſſent, idem quod de rogatoribus & diribitori-
bus fieri ſentio: ut niſi ſua ſponte uiri aliqui grauitate inſignes id
muneris ſuſcepiſſent, rogarentur ab eo qui haberet comitia, aut
alio magiſtratu, qui ut lex acciperetur uel antiquaretur labora-
ret, qui cuſtodes in iis comitiis eſſent In iis ego fortaſſe falli poſ-
ſem, ſed tamen uel coniecturis uti malo, q̃ nõ attingere id quod
requiri à me poſſe: ut alios excitem ad inquirendam certioribus
argumentis ueritatem. Præcones reſtant, quos perſpicuum eſt
Romæ certos quoſdam homines fuiſſe, qui faciendo præconio D
quæſtum facerent. Hos ego comitiis reperio adfuiſſe, primùm
ut claſſes uocarẽt. Scribit enim Dionyſius libro decimo: Poſtq́;
dies comitiorum uenit, & præco primam claſſem uocauit. Dein-
de poſt deſcripta ſingularum Centuriarum ſuffragia, ut magna
uoce pronunciarent quæ eſſet illarum ſententia. Cicero lib. 7. in
Verr. Tu cũ Prætor renunciatus es quoquomodo (mitto enim
& prætereo quid tum actum ſit) ſed cum eſſes renunciatus, ut di-
xi, non ipſa præconis uoce excitatus es, qui te toties ſeniorum
iuniorumq́; Centuriis illo honore affici pronunciauit. Et in ſec. E
orat. in Rull. Itaq; me non extremæ tribus ſuffragiorum, ſed pri
mi illi ueſti concurſus, neque ſingulæ uoces præconum, ſed una
uoce uniuerſus populus Ro. Conſulem declaranit. Et pro Milo-

F lone: Meminit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe, quam minime deſiderarit: populi uero cunctis ſuffragiis, quod unum cupierit, ſe Conſulem declaratum. Et apud A. Gellium libro 12. cap. 8. de cenſura Aemilij Lepidi, & Fuluii Flacci ita ſcribitur: Poſtea populus Rom. eos ſimul Cenſores facit. Atque illi ubi uoce præconis renunciati ſunt, ibidem in campo nondum dimiſſa concione, ultro uterque, & pari uoluntate coniuncti complexiq; ſunt. Ex quo A. Gellij loco, & ſuperiore Ciceronis ex Orat. pro Milone, concludi poteſt non modo
G ſingularum Centuriarum, ut quæque ſuffragium dixiſſet, ſententiam à præconibus pronunciari ſolitam, quemadmodum ex ſuperioribus locis intelligitur, ſed etiam poſt lata omnia ſuffragia, rurſum quid populus uniuerſus iuſſiſſet, uoce præconis declarari. Sequitur nunc, ut de perſonis agamus quæ magiſtratuum modò comitiis conueniunt, non etiam legum ac iudiciorum. Id quod ad candidatos pertinet. Erant autem candidati, qui magiſtratum aliquem petebant: ſic dicti à toga candida, quam geſtabant qui ſe magiſtratum petere pro-
H feſſi eſſent. Cuius rei ſi probatio requiratur, extat apud Valerium Maximum libro quarto cap. 5. ubi mentio fit de Cn. Scipione Africani ſuperioris filio, & Cicero ſcriba competitoribus Præturæ. Cæterum crimen eius in ſuam laudem Cicereius conuertit. Nam ut uidit omnibus ſe centuriis Scipioni anteferri, templo deſcendit, abiectaq; candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit. Et Plinius libro 7. cap. 34. Scipio Naſica in toga candida bis repulſa notatus à populo. Et T. Liuis lib. 7. Decad. 3. de M. Liuio Salinatore ita ſcri-
I bit. Vnus eam rem in ciuitate, is cui deferebatur honos, abnuebat: leuitatem ciuitatis accuſans. Sordidati rei non miſertos, candidam togam inuito offerre. Ex lib. 7. Dec. 4. de Catone Cenſuram petente ſcribit: M. Cato ante alios teſtes conſpiciebatur: cuius auctoritatem perpetuo tenore uitæ partam, toga candida eleuabat. Et libro nono eiuſdem Dec. Q. Fuluius Flaccus qnia Aedilis Curulis deſignatus erat ſine toga candida, ſed maxima omnium contentione petebat. Ex iis opinor locis ſatis apparet inde appellatos candidatos, qui magiſtratos ambibant, quòd cã-
K didam togam induti peterent. Verùm ex eo Liuii loco, quem poſtremum citaui, apparet inde excipi eos qui iam deſignati eſſent: qui ſi alium magiſtratum peterent, ſine toga candida petebant. Eſt autem & illud obſeruandum quod ſcribit Plutarchus

in uita Coriolani,& in Probl. Catonem ſcriptum reliquiſſe, fuiſſe in more ut candidati ſine tunica uenirent ad ſupplicandum populo, illa ſola toga cãdida, eaq; recincta, induti. Cuius rei Plutar. has dicit fuiſſe cauſas. Vel ne in ſinu geſtarent numos quos populo diuiderent, itaq; per corruptionem magiſtratum aſſequerētur: uel ut potius, ut dignos magiſtratu non genere, nõ opibus, non gloria, ſed uulneribus & cicatricibus populus iudicaret: quę ut ab iis conſpicerentur quos ambiendo prenſabant, ſine tunica ad petendum deſcendebant: uel ut perinde hmõi nuditate ſuppliců habitũ oſtenderent, atq; ſe prenſando, rogãdo, ſalutãdo populo ſummittebãt. Ex quibus uerbis intelligimus candidas illas togas à candidatis ita geſtari ſolitas, ut populo conſpicua eſſe poſſent partium corporis uulnera, cicatriceſve. Nec moueri eo debemus, quod eſt apud T. Liuium lib. 4. 1. D. ca. à Tr. pl. legem eſſe perlatam, ne cui album inueſtimentum (ſic enim legendum eſſe ex manu ſcriptis codicibus affirmat Beatus Rhenanus) addere petitionis cauſa liceret. Hac enim lege aliud nihil cautum fuiſſe intelligo, quàm ne liceret cum toga candida aliam ueſtem induere: ad uitandam ſcilicet omnem ex geminis ueſtibus ſuſpicionē ambitus. Neq; enim hac lege uetari exiſtimo, ut candidati togã albam non induerent, ſed ne inueſtire albam ueſtem liceret, hoc eſt, ſupra alias ueſtes candidum indumentum adiicere. Atque ita lex hæc iubere id uidebitur, quod nos ex Plutarcho citauimus: ut ſcilicet candidati unicam ac ſimplicem togam candidã, cum ad ſupplicandum populo uenirent, induerent. Aut ſi hac lege prohibitum eſſe uelimus, ne omnino ullam ueſtem cãdidam induerēt petitionis cauſa, poſtea aut abrogatam fuiſſe eam legē, aut neglectam à candidatis exoleuiſſe, nobis dicendum erit. Hi candidati ſuam quidem petitionem, uel biennio ante incipiebãt quàm magiſtratum inire poſſent: ut apparet ex eo capite legis Tulliæ à Cicerone Conſule latæ, quod citatur in orat. pro Seſtio & in Vatinium: quo capite uetabatur ne gladiatores eo biēnio, quos quis petierit aut petiturus ſit, dare liceret: tum uero in 1. epiſt. ad Att. Cicero oſtendit ſe petere Cõſulatum incepiſſe iis comitijs, quibus non ipſi ſui ve competitores deſignandi eſſent, ſed alii qui eſſent magiſtratus proximo anno, quo ſua haberētur comitia. Vnde apparet inter initium petitionis & deſignationem, unum modo annum interiectum fuiſſe: ſed quia in alios Cõſules petitionis principiũ, in alios deſignatio incurreret, propterea biēnium dici. Nam & ex oratione 2. in Rullum, intelligimus lege

F id cautum fuiſſe,ne liceret poſtquam unum magiſtratum geſſe-
ris,alium niſi interiecto biennio gerere. Illic enim ſuo ac legiti-
mo anno dicit Cicero ſe factum Conſulem,quòd biennio poſt-
quam Prætor fuerat, Conſul fuerit. Quod idem ipſe in Bruto
ait:& libro decimo epiſt.quæ familiares inſcribuntur,ad Furniũ
ita ſcribit: Quod eo facilius nobis eſt, quòd non eſt annus hic
tibi deſtinatus, aut ſi Aedilis fuiſſes, poſt biennium tuus annus
eſſet. Quanquam autem petitionem ſuam tanto tempore ante
adornarent,tamen non eſt exiſtimandum iam tum indutos can
G dida toga ſupplicaſſe populo: ſed eo tantum anno uere candida-
ti erãt,quo aut deſignari,aut repelli ſuffragiis populi oportebat:
& is proprie annus petitionis dicebatur,ut Cicero in eadem epi-
ſtol.quam modo citauimus,oſtendit. Nam & pro Cælio men-
tionem facit duorum annorum qui inter Præturam ſuam, &
Conſulatum fuerunt,ſed tamen poſteriori tantum ſuam petitio-
nem Conſulatus attribuit. Verum nec toto illo anno,nec lon-
go tempore ante ſua comitia exiſtimo candidam togam geſtaſ-
ſe, ſed poſt edicta modò comitia. Iis enim indictis qui petere
H uellent,profiteri ſe candidatos oportebat: alioquin niſi intra le-
gitimos dies profeſſi eſſent ſe petere, ratio eorum habere co-
mitiis non poterat. Quæ ne fingere uideamur,auctores lauda-
bimus,ex quibus hæc ita eſſe fiet manifeſtum. Saluſtius in con-
iuratione Catilinæ: Poſt paulò Catilina pecuniarum repetun-
darum reus prohibitus erat Conſulatum petere, quòd intra le-
gitimos dies profiteri nequiuerit. Et T. Liuius libro quarto
primæ Dec.Comitia Tribunis Conſulari poteſtate tribus crean
dis indicuntur:quibus indictis, extemplo quicunque aliquid ſe-
I ditioſe dixerat aut fecerat, quam maxime Tribunitii & prehen-
ſare homines,& concurſare toto foro cãdidati cœpere.Et lib.7.
eiuſdem Decad. Cæterùm cum Cenſoribus creandis indicta co-
mitia eſſent, profeſſus ſe petere Cenſuram C.Martius Rutilius,
concordiam ordinum turbauit. Ex iis locis inter ſe collatis ap-
paret poſt indicta comitia, ita ſe petere profiteri ſolitos, ſi togã
candidam induti ad ſupplicandum populo uenirent. Quod de
præſentibus intelligi uolo. Nam etiam abſentes poterant,tam-
etſi eorum ratio haberi non poſſet,ſe petere profiteri: ut indicat
K Cicero 2.in Rullum, cum ita inquit: Præſentem tantum pro-
fiteri iubet,quod nulla alia in lege unquam fuit,ne in iis quidem
magiſtratibus quorum certus ordo eſt. Illam uerò abſentum
profeſſionem intelligo, eorum in concione populi nominatio-
nem.

nem,& magiſtratus deinde per amicos ad populum ſupplicatio- A
nem, ut de Cæſare factum ſcribit Appianus libro ſecundo bell. ciuil. Vt uerò credam huiuſmodi profeſſionem in candida toga fieri ſolitam, poſtquam edicta eſſent comitia,non modo ex iis quæ paulo ante citauimus adducor,ſed etiam ex eo,quòd in hiſtoria reperio eos qui in prouinciis erant,ad petitionem Conſulatus ſi uenire uellent,ſatis habuiſſe, ſi poſt edicta comitia ueniſſent. Vt Cæſar cum ex Hiſpania ad petendum Conſulatum uenit, edictis iam comitiis urbem ingreſſus eſt, ad petendum ut ſcribit Sueto. Et Marius ad primi Conſulatus petitionem ex B
Africa deceſſit, cum duodecim dies ſupereſſent ante comitia ſi Plutarcho credimus: & in itinere ſeptem (ut idem ipſe ait) diebus conſumptis, petitione quinque dierum Conſulatum obtinuit. Adornabant igitur ſuam petitionem multo ante tempore qui magiſtratus petebant:idq; aut per ſe aut per amicos:ſed profeſſos petitionem ſuam ante edicta comitia nuſquã reperimus. Quæ profeſſio quoniam induta toga candida fiebat, idcirco in eam opinionem uenimus,tametſi candidati μεταφορικῶς uocarentur,qui quocunque tempore magiſtratum ambirent, pro- C
prie tamen poſt edicta comitia fuiſſe candidatos.Neque uerò in profeſſione exiſtimo ſatis fuiſſe candidam togam induere, ſed etiam ſolenni ad populum nominatione,quæ in concione ab aliquo magiſtratu data fieret. Nam ſi præſens Q.Fuluius Flaccus profeſſus eſt ſe petere Præturam abſque toga candida,quia prętextam ferre Aedilem eum oportebat, relinquitur profiteri aliud fuiſſe,quàm candida toga accepta petere magiſtratuum.Vt omittam quod abſentes profiteris poterant:quæ ſine toga candida profeſſio neceſſario fiebat. Nominis autem editione opus D
fuiſſe hic colligo,ꝙ T.Liuius lib.6.Dec.3.de Proconſule in Hiſpaniam mittendo, ita ſcribit: Diem comitiis Conſules edixerunt:primo expectauerant, ut qui ſe tanto imperio dignos crederent,nomina profiterẽtur,Quia enim Liuius illic nomen profiteri dicit,quod alibi ſimplici uerbo,profiteri,dicere ſolet, argumento eſt in petitione ſua profitenda,nominis ſui datione opus fuiſſe. Quòd ſi hanc nominis editionem oſtendamus non fuiſſe apud magiſtratus actave publica nominis dationẽ, reliquũ erit apud populum fieri ſolitam hmõi nominationem.Et q̃m ad po- E
pulum uerba facere priuatus non poterat, niſi poteſtate dicendi à magiſtratu facta,reſtat ut dicamus ſolennem illam candidatorum profeſſionem ad populum fieri, data ab aliquo magiſtratu

concione:

F concione. Cur uero exiſtimem profeſſionem non fuiſſe ſui nominis apud Conſules dationem, ea cauſa eſt, quòd ſæpe in hiſtoria reperimus Conſules abſentes comitia edixiſſe, nec in urbem ueniſſe, niſi aut quo die erant habituri comitia, aut paulò ante. Vt lib.4.Dec.3.de Q.Fabio Cõſule ita ſcribitur: Inde Romam comitiorum cauſa ueniens, in eum diem quem primum comitialem habuit, comitia edixit: atque ex itinere præter urbem in campum deſcendit. Et lib. quinto Decad. 4. M. Fuluius Prætor literas mittit ad Conſulem, ſenatui placere Romam reuerti,
G & ex itinere præmittere edictum, quo comitia Conſulibus creãdis ediceret: paruit his literis Conſul, & præmiſſo edicto Romã uenit. Si igitur eius fuiſſet, cui comitia habendi ſors obtigerat, nomen eorum recipere qui ſe candidatos profitebantur: id autẽ non poſſet apud abſentem Conſulem fieri: neceſſe eſt, ut dicamus, ſtatim edictis comitiis non potuiſſe illos candidatos petitionem profiteri, imo non ante diem comitiorum in ipſo campo profeſſione fuiſſe. Quod ſi abſurdum eſt, relinquitur ad profitendam petitionem non fuiſſe opus à Conſulibus nomina can
H didatorum recipi. Iam uero ſi profeſſos reperimus multos, quorum tamen nomen ſe accepturum negabat Conſul, nonne apertum eſt in profeſſione non fuiſſe opus nomen à magiſtratu recipi? Et ſi nihilominus profeſſi dicantur, quorum ratione habendam non eſſe iudicatum eſt, nonne apparet ut profeſſus quis dicatur, non oportuiſſe nomen eius actis publicis receptum eſſe? Cuius enim nomen receptum erat, eius rationem haberi oportebat. Scribit Aſconius Catilinam ex Africa reuerſum, profeſſũ fuiſſe Conſulatum ſe petere: & tamen rationem eius haberi non
I poſſe iudicatum eſſe. Et C. Martium Rutilium ſcribit T. Liuius Cenſuram petere profeſſum: & tamen ſubiicit Conſules negare ſe rationem eius habituros. Apud Val. Max. libro tertio cap. ultimo ſcribitur, M. Palicanum petitionem Conſulatus profeſſum fuiſſe: Caium tamen Piſonem Coſ. in concione populi negaſſe rationem eius ſe habiturum. Vt ergo quis profeſſus diceretur, non erat opus nomen eius receptũ eſſe à magiſtratu, ſed ſatis erat apud populum per ſe aut per amicos oratione declarare uelle ſe magiſtratum populi beneficio obtinere. Merito enim fiebat, ut
K quoniam magiſtratus, beneficia mera populi erant, apud populum petitionis profeſſio fieret: quæ nihil aliud erat quàm publica ac ſolennis uoluntatis ſuæ declaratio de magiſtratu, ſi populus ita uellet, obtinendo. Candida autem toga petitionis ſi-

gnum

gnum erat, ut à populo dignoſcerentur qui ambirent magiſtra A
tus. Quandiu enim retinebatur toga candida, tandiu perſtare
in petitione: ea depoſita,& petendi uoluntatem depoſuiſſe candi-
dati cenſebantur. Id quod ex hiſtoria Cicerei ſcribæ quam ſupra
ex Val.Max.citaui intelligi poteſt. Abiecta enim candida to-
ga,cum iam prope deſignatus eſſet Prætor,a petitione ſe deſiſte-
re declarauit. Ex iis quæ diximus, apparet profiteri in candi-
da toga petitionem nemini prohibitum fuiſſe: quandoquidem
populo in candida ueſte ſupplicare cuiuis liberum erat, qui ſe à
populo obtinere poſſe ſperabat: ſed tamen non ſemper habeba- B
tur ratio eorum qui profeſſi eſſent. In quo magiſtratuum ac Se-
natus iam cognitio locum habebat. Ne enim populus magiſtra
tum alicui mandaret indigno,aut contra leges, publice intererat
cõſiderari candidatorum cauſas à magiſtratibus, & conſilio pu-
blico:quæ deinde ad populum allegatæ,efficiebãt, ut eorum tan
tum qui digni eſſent,rationem comitiis habere uellet. Ac ſæpe
etiam contra populi ſtudia manifeſta,magiſtratus iudicio,aut Se
natus decreto excludebantur ſuffragiis populi nonnulli candida
ti.Horum omnium exẽpla paſſim in hiſtoria reperiuntur. Aſco- C
nius ſcribit L.Volcatium Conſulem aduocaſſe cõſilium publicũ,
an Catilinæ,qui petitionem Conſulatus profeſſus erat, rationem
habere deberet:ac Senatum decreuiſſe rationem eius haberi non
poſſe. Vnde apud Saluſtium de eadem re ſcribitur,Catilinam reũ
repetundarum prohibitum eſſe Conſulatum petere. Quod uero
ſcribit Saluſtius Catilinam profiteri nequiuiſſe, non repugna-
bit cum eo quod dicit Aſconius Catilinam profeſſum, apud Sa-
luſtium ſumatur, cum effectu profiteri,quod dicit Catilinam ꝓ-
fiteri nequiuiſſe. Cuius enim ratio non eſt habita, tantundẽ effe- D
cit profitendo,ac ſi profeſſus non eſſet. Itaque profeſſus eſt Catili
na,ut ait Aſconius,ſed non eſt profeſſus cum effectu, ut ſignifi-
cat Saluſtius. Cicero in Bruto ſcribit de C.Seruilio Glaucia iudi
catum eſſe,rationem eius haberi comitiis Conſularibus non lice
re. Et T. Liuius lib.9.Decad.4.ſcribit L.Porcium Coſ. ad Sena-
tum retuliſſe,an habere deberet rationem Q.Fuluii petentis Prę
turam. Et apud Val.Max. legimus contra ſtudia Tribunorum
pl.ac populi C.Piſonem Coſ.perſeueranter negaſſe, & in concio E
ne populi palàm prædixiſſe,rationem ſe M.Palicani ſeditioſi ac
turbulenti hominis comitiis Conſularibus non habiturum. Et
Conſules apud Liuiũ lib.7.Dec.1.negant ſe rationem habituros
C.Martij comitiis Cenſoris. Et lib.5.Dec.3.negãt Tr.pl.propter

ætatem

F ætatem habendam eſſe rationem P. Scipionis petentis Aedilitatem. Et lib. 2. Dec. 4. ſcribit Liuius, Tribunos pl. impedire comitia, quod nollent rationem haberi T. Quintii Flaminii. Conſulatum ex Quæſtura petentis, remq́ ad Senatum eſſe reiectam: qui populo permiſit in ea re libera ſuffragia. Quod uerò ſupra negauimus à Conſule, qui habiturus eſſet comitia, nomen candidatorum non recipi, ad id tempus non pertinet, quo in cãpo habebat comitia: ſed ad initiũ petitionis in candida ueſte, & ad ſimplicem profeſſionem. Nam qui ex candidatis digni uidebãtur, G quorum ratio haberetur, eorum nomen Conſul recipiebat, hoc eſt populi ſuffragio permittebat, ut ex iis deſignaret, quos uellet: adeoq́ cum nomen candidatorum recipere oportebat, ut omnino ſuffragio populi excluderetur, cuius nomen nõ recepiſſet: ac ſi quem populus deſignaſſet, cuius nomen accipere nollet, nihil eo deſignando populus perficere poſſet: quando ei liberum eſſet populi concilium dimittere cum uellet. Vnde apud Valeriũ legimus C. Piſonem Conſulem à Tribunis pro roſtris interrogatum, an ſi M. Palicanus ſuffragiis populi Conſul crearetur, eũ H renunciaturus eſſet: libere reſpondiſſe, non renunciabo: eoq́ reſponſo factum eſſe, ut Palicano Conſulatus eriperetur. Et apud Liuium lib. 10. Decad. 1. Q. Fabius cum à populo Cõſul fieret, quia negauit ſe ſui rationem habiturum, Conſul factus non eſt. Et lib. 4. Decad. 3. Q. Fabio Max. comitia habente T. Octacilius & M. Regulus Conſulatu deiecti ſunt, quia nomen eorum ante recipere noluerit, quàm orationem ad populum habuiſſet, qua perſuaſit ut alios meliores belli duces crearet. Et lib. 9. Dec. 4. de Q. Fuluio ita ſcribitur: Hæc uerò tam obſtinata uox tãtum I ei fauoris accendit, ut haud dubius Prætor eſſet, ſi Conſul accipere nomen uellet. Sane poſt latas leges tabellarias, quia de publico ſuppeditabantur tabellæ ſuffragĳ iam ante comitia, candidatorum nomina publice recepta eſſe oportebat, ut nomen eorum publica auctoritate in tabellis ſcriptum populo daretur. Sunt etiam hic notandi duo loci, quorum unus eſt T. Liuii, alter Ciceronis. Lib. 3. Dec. 1. Liuius ſcribit: Poſtquam comitia Decemuiris creandis in trinundinum indicta ſunt. Cicero in epiſt. ad Tyronem undecima de Cæſare ſcribit: Ad Conſulatus petitionem K ſe uenturum: nec ſe iam uelle abſente ſe rationem haberi ſui: ſe præſentem trinondinum petiturum. Ex ĳs enim locis intelligitur ordinarium fuiſſe, ut poſt edicta comitia trinũdini ſpatium relinqueretur ante diem comitiorum: partim ut ad eam diem

populus

populus undique ex Italia conuenire poſſet, partim ut candidati populo frequentiori, & non modò urbanæ, ſed etiam ruſticanæ multitudini ſupplicare poſſent. Atque ego de illo trinundini A
ſpacio intelligo illos legitimos dies, intra quos profiteri non potuiſſe Catilinam ſcribit Saluſtius. Quia enim reus erat Catilina, nec poterat intra trinundini ſpacium iudicium eius perfectum eſſe, propterea intra legitimos dies profiteri non poterat. Quomodo enim candida toga ei conueniſſet, quem iudicii tempore ſordidatum eſſet oportebat? Ex his conſequens eſt, quoniam candidati poſt edictum candidam togam ſumebant, quam poſt B
comitia deponerent, ſi modo ad diem præſtitutum comitia fierent, ordinarium fuiſſe, ut non multo plus quàm trinundini ſpacio uere candidati eſſent, hoc eſt, candida toga induti. Cauſas cur candidatorum interdum ratio non haberetur, multas fuiſſe reperio. Vna erat in ætate. Quia enim lex erat, qua certi quidam anni conſtituti erant, ante quos non liceret magiſtratum capere: ea erat legitima cauſa cur ratio alicuius non haberetur, ſi ante annos lege conſtitutos ad petendum magiſtratum deſcenderet. Ea lex lata eſt primum Conſulibus A. Poſthumio Albino, C. C
Calphurnio Piſone anno urbis D. LXXIIII. à L. Iulio Tribuno pl. de qua T. Liuius lib. 10. Decad. quartæ ita ſcribit: Eo anno rogatio primum lata eſt à L. Iulio Tribuno pl. quot annos nati magiſtratum peterent caperentq́: inde cognomen familiæ inditum, aut Annales appellarentur. At enim Liuius qui anni eſſent cuique magiſtratui deſtinati, non dicit: nos ex obſeruatione antiquitatis eruere id conabimur. Hoc primum ex fragmento Polybii, quod extat de eius libro ſexto de Republica, conſtat nulli ciuium Romanorum licuiſſe ullum magiſtratum ur- D
banum gerere, qui decem annos non militaſſet. Erant autẽ adoleſcentes Romani in toga prætexta uſque ad 17. annum: quo anno togam puram eandemq́ uirilem accipiebant, ut apparet ex Suetonio in Auguſto. Itaque in uiros recepti militaris ætatis tum eſſe incipiebant. Nam & T. Liuius lib. 5. Decad. 3. oſtẽdit anno ſeptimo & decimo fuiſſe ætatem militarem. Etenim inopia iuniorum dicit creatos Triumuiros, qui undique ingenuorum copiam conquirerent, eoſq́ etſi nondum militari ætate eſſent, milites facerent, ſi modo ſatis roboris ad ferenda arma E
habere uiderentur. Tum paulo pòſt, quos uocarat nondum militari ætate, appellat minores ſeptem & decem annis. Vnde neceſſario efficitur militarem ætatem fuiſſe anno 17. ex qua etiam

ætate

F ætate iuniores in claſſibus uocabantur. Quare ut decẽ annua ſtipendia omnibus ciuibus Ro. neceſſaria, ut etiam docet Plutarc. in uita C. Gracchi, numeremus, relinquitur ante ſeptimum & uigeſimum annum magiſtratum urbanum gerere non licuiſſet, niſi quis legibus ſolueretur: quemadmodum de Pompeio, Octauiano, Africano, aliiſq; permultis factum fuiſſe legimus. Porrò autem legibus annalibus ætas Conſularis erat quadrageſimus tertius ætatis annus, ut ex Ciceronis quinta Philip. demonſtrari poteſt. Scribit enim hoc modo: Quid Alexander Macedo, cũ
G ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet, nonne tertio & 30. anno mortẽ obiit? quę eſt ætas noſtris legibus decem annis minor quàm Conſularis. Erat igitur ætas Conſularis, ut hinc perſpicuum eſt, anno ætatis 43. Id quod ego ſic accipiendũ exiſtimo, ut ſit ille annus, quo primum per leges Conſulatum gerere liceret. Vnde fit, ut Conſulatum petere liceret anno ætatis 42. ut gereretur anno 43. In quo etiam animaduertendum eſt, non oportuiſſe eos annos quos hic deſignamus, peractos fuiſſe: ſed incipiente etiam anno 42. erat petitio legitima, ut ſatis eſſet intra
H annum ſui Conſulatus, uel quinto aut ſexto menſe incipere agere annum 43 Hoc ego ex hiſtoriæ obſeruatione colligo. C. Cæſar auctore Macrobio natus eſt quarto Id. Quint. occiſus autẽ eſt Idib. Martiis, cum eſſet natus, ut ait Plutarch. 56. annos. Hæc Plutarchi uerba ſic accipienda ſunt, ut annos tantum eum numeraſſe intelligamus quos habebat Cæſar, abſq; acceſſione aliquot menſium, quos præterea habebat. Cum enim occiſus ſit Idibus Mart. uerum non eſſet eum tum natum fuiſſe annos 56. cui quatuor prope menſes deeſſent, ut plenos haberet quinquaginta ſex
I annos. Agebat ergo ſeptimum & quinquageſimum annum Cæſar cum occiſus eſt iam inde à quarto Idus Iulii ſuperioris anni. Verum hunc annum non peregit: ob idq; Plutarc. ait eum tantum 56. annos natum fuiſſe, cum occiſus eſt. Multum enim intereſt utrum dicas uixiſſe aliquem quinquaginta annos, aut natum aliquem tot annos, mortem obiiſſe: an uero anno quinquaſimo obiiſſe. Id quod niſi obſeruetur, ſæpe uidebuntur hiſtorici inter ſe diſſentire, qui maxime cõſentiunt. Veluti de Catone Vticenſi Plutarc. ſcribit uixiſſe 48. annos, Florus in Epitome Liuii
K anno 49. expiraſſe. Vtrunque uerum eſt, quia Cato 48. annos integros tantum uixit, & cum ageret annum 49. ſibi mortem conſciuit: & quia iam accedebat ad principium quinquageſimi propterea Appianus non male dicit, cum ad annum quinquageſimum,

geſimum accederet, obiiſſe. Eadem diuerſitas in ætate Ciceronis A
reperitur. Plutarch. ait cum ille eſſet annus ætatis 64. Ciceronem occiſum. T. Liuius, & Aufiduis Baſſus apud Senecam, ſcribunt uixiſſe tres & ſexaginta annos. Omnes uerum dicunt. Cum enim Cicero interfectus eſt, agebat 64. ſed tres menſes defuerunt ad annum integrum. Nam Septembri menſe interfectus eſt: natalis autem dies eius erat tertio Nonas Ianuar. non autem tertio Cal. Ian. quemadmodum interpres Plutarchi male uertit. Sed hæc obiter dicta ſint: ad Cæſarem redeamus. Agebet Cæſar 57. annũ cum occiſus eſt. Si igitur retro numeremus annos uſque ad primum eius Conſulatum, reperiemus eum, quo anno erat Conſul, B
agere incepiſſe annum 43. ad quartum idus Quint. quæ eo anno fuerunt. Vnde ſequitur cùm ſuperiore anno deſignatus eſt, nõ ita diu cepiſſe agere annum 42. Neque uerò dici poteſt legibus eum ſolutum fuiſſe. Nam Suetonio & Plutarcho auctoribus, ei petenti Senatus quantum poterat reſiſtebat: qui ſi legitimam hãc occaſionem prohibendi ne peteret habuiſſet, non erat eam prætermiſſuros: tantum abeſt, ut legibus eum ſoluere uellet. Ex his perſpicuum eſt quæ à Cicerone dicuntur de ætate Conſulari, ita C
eſſe accipienda, uti diximus quadrageſimum tertium ætatis annum eſſe ætatem Conſularum, quia Conſul nemo eſſe poſſet antequam ad id ætatis perueniſſet, ut annum 43. ageret, quo anno eſſet Conſul. Quoniam autem lege annali definiebantur anni, citra quos non liceret magiſtratum petere: ut etiam Ouidius ſignificat in Faſtis:

Iura dabat populo ſenior, finitaq́ certis
Legibus eſt ætas, unde petatur honos.

Ex ĳs quæ diximus concludi poteſt lege annali cautum fuiſſe: ut Conſulatum D
nemini petere capereq́ liceret, antequam ageret annum ætatis 42. Quocirca cum Cicero in Rullum dicit anno ſuo ſe factum Conſulem, & ſe petiiſſe cùm primum licitum ſit, ad annos ætatis non tam referri debet, quàm ad Præturam, quam biennio ante geſſerat. Agebat enim Cicero annum 43. quando deſignatus eſt. Itaque ſi ætatis tantum ratio habeatur, potuiſſe uno ante anno Conſul fieri. Sed quia Præturam non geſſerat, niſi anno 41. ætatis ſuæ: lege autem cautũ erat, ne uno geſto magiſtratu Curuli liceret alium gerere niſi biennio interiectio: idcirco recte dicit ſe E
petiiſſe, & factum eſſe Conſulem, cùm primum per leges licuit. Vt omittã nõ fuiſſe opus tam ſubtiliter annos numerare Ciceroni: præſertim qui magnitudinem beneficĳ populi augere uellet.

F Nam qui uno tantũ anno tardius, quàm per ætatẽ liceret, factus erat, nouus homo, non immerito ad populum oratorie dixit ſe factum eſſe cum primum licuit. Quòd ad alios magiſtratus attinet, eruenda nobis eſt aliunde ueritas, imprimisq́ ex Cicerone, apud quem ita pro lege Manilia de Pompeio ſcriptum eſt: Quid tam ſingulare, quàm ut ex S.C. legibus ſolutus Conſul antè fieret, quàm ullum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet? Pompeius cum deſignatus eſt primo Conſul, habebat 34. annos, ut inquit Appianus, ſed agebat trigeſimum quintum, ut
G apparet ex ſupputatione annorum poſt Attilium Serranũ & Seruilium Cæpionem Conſules, quibus Conſulibus natus erat Pompeius prid. Cal. Octob. auctore Paterculo. Quod uerò dicit Cicero non licuiſſe Pompeio ullum magiſtratum capere, id ad Curules magiſtratus neceſſario referendum eſt. Neque enim uerum eſſet in Quæſtura aut Tribunatu: ſiquidem Pompeius uel ante 27. ætatis annum decem annua ſtipendia iam habebat, poſtq́ ætatem licebat Quæſturam petere. Vt omittam quod alios reperimus minus gratioſos ante hanc ætatem cuius erat Pompeius,
H geſſiſſe Quæſturam & Tribunatum. Cato enim trigeſimo tertio anno Tribunus pl. fuit, Quæſtor trigeſimo. Cicero Quæſturã geſſit anno 31. Neceſſe igitur eſt, ut uerba Ciceronis ad Curules magiſtratus pertineant. Ex quo cõcludendum eſt Curulium magiſtratuum ætatem legitimam fuiſſe poſt annum ætatis 35. Quoniam autem uidemus inter duos magiſtratus Curules biennium interiici debuiſſe, neceſſario efficitur ſi petitio Conſulatus primum erat anno 42. & Præturæ petitionem fuiſſe anno 39. ut geri Prætura non poſſet, niſi eo anno in quem incurreret an-
I nus ætatis 40. Quare retroactis duobus annis, efficietur, legitimam ædilitatis petitionem non ante annum ætatis 36. ut gereretur anno 37. Itaque Cicero recte dicit Pompeium, qua erat ætate cum factus eſt Conſul, non potuiſſe ullum Curulem magiſtratum capere: ſiquidem ei non ſatis annorum eſſet, ut uel Aedilitatem capere poſſet. Neque tamen negauerim non modo Ciceronem ad ætatẽ Pompeii, & leges annales reſpexiſſe, ſed etiam ad legem Corneliã, qua uetabatur maiores magiſtratus petere qui Quæſtor non fuiſſet. Pompeius autem quæſtor non fuerat: ut
K uel inde apparet, quòd Senator in ſecundo triumpho non eſſet, ſed ut Cicero ait, eques Ro. iterum triumphauit. In illa uero de ætate opinione magis eo confirmor, q́ Cæſar Aedilitatem petiit cum ageret 36. annum ætatis, cumq́ magiſtratum gerens cœpit

ad

ad quartũ Id. Iulii agere annũ 37. biennio autẽ pôſt fuit Prætor. A
Neq; enim exiſtimo eum egregie ambitioſum hominẽ hos ma
giſtratus antè petiturum non fuiſſe, ſi per leges ei licuiſſet. Et Ca-
to Vticenſis poſtq; fuerat Tribunus pl. anno. 33. omiſſa Aedili-
tate, quæ inter neceſſarios magiſtratus lege Cornelia non erat,
non antè Præturam petiit quàm ageret annum 39. Et Cicero cũ
Quæſtor fuiſſet anno 31. Aedilitatem non petiit niſi anno 37.
Huc etiam pertinere pôt hiſtoria Africani minoris, qui ſcribitur
cum Aedilitatem peteret, quam legibus capere poterat, Conſula
tum quem capere nõ poſſet, à populo legibus ſolutum obtinuiſ-
ſe. Cũ enim ex hiſtoria conſtet eum mortem obiiſſe C. Sempro-
nio Tuditano, & M. Aquilio Coſſ. cũ ageret annum ætatis ſextũ B
& quinquageſimum: ſi retro numeres annos uſque ad primum
eius Conſulatum, comperies 37. annum egiſſe cũ deſignatus eſt
primo Coſ. Vnde efficitur ad hanc ætatem, fuiſſe legitimam Ae-
dilitatis petitionem. In quo obiter animaduertendum eſt apud
Florum in Epitome Liuiana mẽdũ eſſe in numero, cũ dicit decẽ
annis minorem fuiſſe Africanum, q; ut Cõſul fieri poſſet. Legẽdũ
eſt enim, Quoniã per 5. annos Conſulẽ fieri minimè licebat. Nõ, C
quemadmodum legitur, Quoniam per decem annos Conſulem
fieri minimẽ licebat. Id quod uel inde intelliges, quod cùm pater
Scipionis L. Paulus triumphauit de rege Perſa, ipſe Scipio maio
ris ætatis erat, q; duo eius fratres qui eo anno mortui ſunt: quo-
rum tamen unus erat ſedecim annorum, ut ait Plutar. Quoniã
autem Scipio & Q. Fabius Max. ex priori uxore filii erant L.
Pauli, probabile eſt Scipionem ſupra ſeptendecim annus habuiſ-
ſe in triumpho patris. Atqui ſi octauum & decimum tantum ei
tribuas, & nnmeres annos à triumpho L. Pauli uſque ad primũ D
Africani Conſulatum, reperies Scipionem agere annum 38. eo
anno, quo primum Conſul fuit: qui eſt idem ille numerus quem
inuenimus retro à morte eius numerando. Non igitur Scipioni
deerant plus q; quinque anni ad ætatem Cõſularem: unde fit ut
ſic omnino apud Florum legendum ſit. Ex iis quæ diximus,
perſpicuum eſt legibus annalibus Aedilitiam ætatem fuiſſe anno
37. Prrætoriam, anno 40. Conſularem, anno 43. adeo ut petere
Aedilitatem non liceret ante annum ætatis 36. Præturam ante
annum 39. Conſulatum ante 42. Quoniam autẽ magiſtratũ pe- E
tere licebat, decem petractis ſtipendiis, primus autem magi-
ſtratus urbanus erat Quæſtura: hinc fit ut Quæſtoria ætas eſ-
ſet primum 27. ætatis anno, iis qui id ætatis legitima ſtipendia

F feciſſent. Hac ætate uterque Gracchus Quæſtor fuit: iidemq́ trigeſimo anno ætatis Tribuni pleb. fuerunt. Ex quo etiam colligo Tribunitiã ætatẽ fuiſſe anno trigeſimo. Quod uerò multos in hiſtoria reperimus Quæſtores nõ tã cito fuiſſe (ut Cæſar, qui à Suetonio ſcribitur, cùm Quæſtor in Hiſpania eſſet, eius ætatis fuiſſe, qua erat Alexander Magnus, cùm orbem terrarum ſubegiſſet: ex quo ſequitur annos circiter triginta tres natum fuiſſe Cæſarem, cùm in Hiſpania Quæſtor eſſet. Cato 30. anno Quæſtor fuit, Cicero 31.) id ego ita inueniſſe exiſtimo, uel quod legi-
G tima ſtipendia non tam cito fecerant quàm per ætatem potuiſſent: uel quod non prius petere uoluiſſent, quo magis continenter populi fauorem ſemel adeptũ retinerent, ac non ratione ætatis cogerentur maiorum magiſtratuũ petitionem diu intermittere, ſi minores magiſtratus petere præcipitaſſent, & cum primum licitum eſſet, obtinuiſſent. Nam cum Cæſar Patritius eſſet, ideoq́ non poſſet Plebeios magiſtratus obtinere, ſi 27. ſtatim anno Quæſtor fuiſſet, neceſſario interrumpenda ei fuiſſet ſua ambitio octo annis poſt quos demum licuiſſet ei Aedilitatem petere. Ne-
H que enim poſt emerita ſtipendia Patritii toto illo ſpatio poterãt alios magiſtratus capere, quàm Tribunatũ militum & Quæſturam. Qui uerò Plebeii erant factis legitimis ſtipendiis, magis cõtinenter poterant ambitioni uacare: ut qui ueteres Tribuni militares, Quæſtores, Tribuni ædilesq́ plebis fieri poterant, interim dum per leges liceret, Curules magiſtratus petere. Vt Cato legitẽ Tribunus militum, Quæſtor, & Tribunus plebis fuiſſe intra annũ ætatis 33. Verum de ætate legibus annalibus conſtituta ſatis dictum ſit. Illud nũc certũ eſt de quo agebamus, ſi quis in toga
I candida magiſtratum petiiſſet, antequam legibus annalibus liceret, aut non interiecto biennio inter duos magiſtratus Curules, eã fuiſſe unam cauſam, cur ratio eius non haberetur. Altera cauſa erat in ordine petẽdi magiſtratus. Scribit enim Appianus lib. 1. Bell. ciuil. inter leges cornelias à L. Sylla perlatas hanc unam fuiſſe, ne cui Præturam petere liceret, niſi qui Quæſtor fuiſſet: neque Cõſulatũ, niſi q Prætor fuiſſet. Ego tñ hac lege, aut ueterem legem relatam aut receptum morẽ confirmatũ exiſtimo. Nam & ante Syllæ Dictaturam reperio cautum fuiſſe, ut ordine pete-
K rentur magiſtratus. Vnde Cicero in Bruto, appellat extraordinariam C. Iulii Conſulatus petitionem: quia cum Aedilis fuiſſet, uolebat omiſſa Præturæ petitione Conſul fieri: ut docet Aſconius in com. orat. pro Scauro. Quinetiam apud Liuiũ lib. 2. Decad. 4.

extat

extat contentio Tribunorum plebis impedientium comitia, qđ A T. Quintium Flaminium Conſulatum ex Quæſtura petere non patiebantur. Legem tamen de ea re tum nullam fuiſſe, uel ex eo intelligi poteſt, quod Senatus cenſuit, qui honorem quem ſibi ca pere per leges liceret, peteret, in eo populo creandi quē uellet po teſtatē fieri equū eſſe. At poſt legem latam ſiquis extra ordinem magiſtratuum petiiſſet, eius nomen non recipiebatur. Et ante legem Corneliam, qua uetabatur qui Tribunatum plebis geſſiſſet, alium poſtea magiſtratum petere, à C. Aurelio Cotta Conſule abrogatam, hæc fuit alia cauſa legittima, cur ratio candidati non B haberetur. Tum ſi quis ad petendum magiſtratum ueniret, quē ante geſſiſſet, niſi interiectum eſſet decennium, eius ratio haberi legibus non poterat. Nam & hanc inter Cornelias leges enumerat Appianus. Et T. Liuius multo tempore ante eam latam fuiſſe oſtendit: ſcribit enim ad finem lib. 7. 1. Dec. Præter hæc inuenio apud quoſdam L. Genutium Tr. pl. tuliſſe ad populum, nę fœnerare liceret. Item aliis plebiſcitis cautum ne quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet, neu duos magiſtratus uno anno gereret. Solui ergo legibus oportebat, qui eundem C magiſtratum non interiecto decennio gereret: quemadmodum de Mario, factum eſt, ut docet Plutarchus. Erat porrò, & alia lex, qua uetabatur ne in magiſtratuum comitiis, abſentum ratio haberetur, ut docent Suet. & Plutar. in uita Cæſaris. Quare legibus ſolutos fuiſſe intelligendum eſt, omnes quos abſentes creatos reperimus. De Cæſare enim ita ſcribit Suet. Sed cum edictis iam comitiis ratio eius haberi non poſſet, niſi priuatus urbem introiſſet, & ambienti, ut legibus ſolueretur, multi contradicerēt, coactus eſt triumphum ne Conſulatu excluderetur dimittere. Er D go legibus ſoluti ſunt L. Lucullus cum Aedilitatis, & C. Marius cum Conſul, abſentes creati in hiſtoria reperiuntur. Poſtremo ſi qui turpi iudicio damnati eſſent, in perpetuum omni honore ac dignitate priuati erant, ut inquit Cicero pro Cluentio. Tum etiā ſi quis publico iudicio, cuius pœna exilium non eſſet, ſed ignominia tātū mulctaue dānatus eſſet, ei magiſtratum petere non licebat. Vt ambitus dānati ante legē Tulliā à Cicerone Cōſule latā, priuabantur omnis honoris petitione. Nam P. Antronius & E P. Sylla, quos reperimus apud Saluſt. & Aſconiū lege Calphurnia ambitus damnatos, hac ignominia affecti ſunt, ut ex Ciceronis oratione ꝓ Sylla ītelligi poteſt. Scibit. n. à L. Cęcilio Tr. pl. codēq; fratre P. Syllæ rogationē ꝓmulgatā deleuādę calamitate

F fratris ſui:quam rogationem Dion lib.37. dicit fuiſſe,ut P. Antronio & P.Syllæ liceret in Senatu eſſe,& magiſtratum capere, Ex quibus apparet pœnam ambitus lege Calphurnia fuiſſe illam,quam diximus ignominiam.Poſt legem uerò Tulliam, pœna ambitus fuit decem annorum exilium.Scribit enim Dion ea lege cautum fuiſſe,ut eadem pœna tenerentur qui de ambitu dãnati eſſent, qua ii qui repetundarum : ut ſcilicet decem annorum exilio plecterentur. Vnde etiam uidetur ad Senatorium ordinẽ tantùm hanc exilii pœnam pertinuiſſe:ſicut pœnà legis repetun-
G darum ad eum modò ordinem pertinebat, ut docet Cicero pro Cluentio & pro Rabirio Poſthumo. Quinimo Cicero ipſe pro Muræna diſertè id de ſua lege aſſerit his uerbis: Pœna grauior in plebem tua uoce efflagitata eſt : commoti animi tenuiorum. Exilium in noſtrum ordinem : conceſſit Senatus poſtulationi tuæ.Si quis igitur ignominia notatus ad petendum ueniſſet,eius nomen recipi non poterat. Atque id de iudiciaria ignominia intelligi debet,non etiam de Cenſoria. Cicero enim pro Cluent. oſtendit notam Cenſoriam,non potuiſſe impedire, quo minus ali-
H cuius ratio heberetur in petendis magiſtratibus. Et multos in hiſtoria legimus,quibus Cenſoria nota impedimento nõ fuit,quo minus magiſtratus aſſequerentur. Vt ætate Ciceronis C. Antonius,qui poſtquam à Cenſoribus ſenatu motus notæ cauſa fuerat,poſtea & Prætor & Conſul cũ Cicerone fuit. Ac de cauſis quidẽ,ob quas nomina candidatorum interdum non reciperentur, hactenus. Rationem autem petendi candidatorum, ſi quis latiſſimè explicatam habere uelit,legendus eſt liber Q. Fratris de petitione Conſulatus:in quo,uniuerſa petendi magiſtratus ratio parti-
I culatim ita deſcribitur,ut nihil deſiderari poſſit. Ego hoc loco pauca,quæ ex hiſtoria obſeruaui,ſubiiciam. Eſt apud Val. Max. lib.4.c.5. hiſtoria de L. Craſſo: Ac ne protinus comitiis abeamus,Conſulatum petens L.Craſſus, cùm omnium candidatorũ more circum forum ſupplex populo ire cogeretur. Ex ea hiſtoria colligi poteſt conuenire in forum ſolitos candidatos, ut populo ſupplicarent. Quod etiam apud Plutarchum in uita L. Pauli ſcribitur. Neque id de urbana tantum multitudine intelligendũ, ſed etiam de ruſticana,quæ nũdinis in urbẽ conuenire ſolebat. Id
K quod ex alia hiſtoria Val.Max.colligo. Scribit.n. de P.Scipione Naſica,Serapionis filio lib.7.c.5. Cum Aedilitatẽ Curulem adoleſcens peteret,manumque cuiuſdam ruſtico opere duratam more candidatorum tenacius apprehendiſſet, ioci gratia interrogauit eum,

cum,num manibus ſolitus eſſet ambulare. Quod dictum à cir- A
cunſtantibus exceptum,ad populum manauit: cauſamq́ repulſæ
Scipioni attulit.Omnes nãq; ruſticæ tribus ſibi paupertatem ab
eo exprobratam iudicantes, iram ſuam aduerſus cõtumelioſam
eius urbanitatem diſtrinxerunt.Ex eo Valerii loco apparet can-
didatos non ſolum urbanæ multitudini ſupplicare ſolitos,
ſed etiam ruſticanæ. Illud quoque ex Valerii hiſtoria intel-
ligi poteſt ſolitos fuiſſe candidatos, ſingulorum manus quos
rogabant apprehendere. Vnde effectum eſt, ut prenſare pro
eo quod eſt ambire magiſtratum, tam ſæpe accipi reperiatur. B
Quod idem Plutarchus in Coriolano ita ſcribit: Mos erat ma-
giſtratum petentibus prehenſos dextra ciues benigne orare.Huc
etiam pertinet quod Macrobius lib.1.Satur.c.16.ſcribit,cãdida
tis uſum fuiſſe olim in comitium nundinis uenire,& in colle cõ-
ſiſtere,unde coram poſſent ab uniuerſis uideri. Candidatos præ-
terea reperio ſolitos ſecũ adducere nõ modò in forum, ſed etiam
in campum,uirum aliquem gratioſum apud populum, qui ſuo
nomine peteret.Vt Metellus Pius Conſul pro Q.Callidio præ-
torio cãdidato ſupplicare nõ dubitauit,inquit Val.Max. lib.5.c. C
2.Et C.Gracchus pro C.Fannio Conſulatus candidato in cãpo
Martio populo ſupplicauit,& obtinuit:ut ſcribit Plutar. Et pro
M.Lepido Cn.Pompeius,ut idem Plutar. in uita Syllæ ſcribit
Et apud Liuium lib.5.Dec.4. P. Scipio Naſica & L. Flaminius
cãdidati,circunducunt fratres ſuos:hic germanum T.Flaminiũ,
ille patruelem Africanũ maiorem.Et lib.9.Dec.4.Claudius Coſ.
cũ fratre P.Claudio ſine lictoribus toto foro uolitat. Iam uerò
ex eo quod Plutar.in Catone minore ita ſcribit: In petitione Tri
bunatus militatis, legem quæ candidatis nomenclatores adeſſe D
uetabat,ſolus Cato ſeruauit,per ſeipſum appellans populum, at-
que alloquens.Ex eo inquam loco colligi poteſt legem fuiſſe q̃
uetaret,ne ſeruos nomenclatores candidati circõducerẽt,qui do-
minis ſuis nomina ſingulorum,ut quiſque obuius fiebat, ſugge-
rere ſoliti erant.Eam tamen legem candidati non ſeruabant, ne
ipſe quidem Cato, ut ſcribit Cicero pro Muræna, his uerbis:
Quid quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis & deci-
pis.Nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt,tur E
pe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo quàm tibi.Tũ uerò fuiſſe hoc ĩ
laboribus candidatorum intelligimus, ut ſalutarent, nomina-
timq́ benignè appellarent ſingulos ciues, ut quiſq; ſe eis offere-
bat.Poſtremò illud ſilentio prætereundũ nõ eſt,quod Plutar. in

F Mario ſcribit,ipſum Marium Aedilitate Curuli repulſum, ſtatim eodem ipſo loco Aedilitatem Plebis petere cœpiſſe. Hinc enim apparet,non fuiſſe neceſſe, ut ſi quis candidatus magiſtratū,quē petierat non obtinuiſſe,deponeret ueſtem candidam, ſed ad alium petendum uenire potuiſſe.Nam in ipſo etiam campo, die comitiorum candidatos populo ſupplicare ſolitos, tam eſt ex omni hiſtoria perſpicuum,ut eius rei probationem ſubijcere ſuperuacaneum ſit.Illud tamen ante faciendum erat, quàm miſſæ in ſuffragium tribus eſſent ab eo qui comitia haberet. Cur.n.
G ambitus accuſatus fuiſſet,eo argumento Marius Prætor deſignatus,quod ſui amici Caſsii Sabaconi ſeruus intra cancellos ſe immiſiſſet,dum populus ſuffragium ferret,ſi liberū fuiſſet tribus in ſuffragium miſſas circumire? Atque illæ quidem petendi rationes rogando,appellando,prenſando,legibus non erant prohibitæ:reliquæ autem in quibus ſubeſſe uidebatur ſuffragiorum, aut per largitionem,ut per uim corruptio,legibus ambitus prohibebatur. Ex permultis autem corrumpēdorum ſuffragiorum rationibus,prima erat tributim aut centuriatim numos populo
H dare:hoc eſt.certam quandam pecuniæ ſummam diuidere in tribus,aut centurias,quas quis uellet corrumpere. Suet.in Cæſare: E duobus Conſulatus competitoribus L.Luccio, Marcoq; Bibulo,Lucceium ſibi adiunxit,pactus ut is,quoniam inferior gratia eſſet,pecuniaq; polleret,numos de ſuo communi nomine per centurias pronunciaret.Qua cognita re,optimates quos metus ceperat,nihil non auſurum eum in ſummo magiſtratu concordi & conſentiente collega,auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi:ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catone quidem ab-
I nuente eam largitionem è Repub.fieri.Et Plutar.in uita Pompeii,& in uita Catonis Vtic.Diuiſit Pompeius per centurias pecuniam ad emendum Afranio Conſulatum. Ad corrumpenda autem hac largitione ſuffragia, comparari ſolebant certi homines huiuſce operis,uelut redēptores,quos diuiſores appellabant. Hi certo quodam precio accepto à candidatis,aut uerò ab amicis,qui ſe ſequeſtres interpretesq; in eorum cauſa interponebāt, corrumpenda plebis ſuffragia ſuſcipiebant,quorum frequens eſt apud Ciceronem mentio,ſed apertiſſime eorum miniſterium de-
K ſcribitur 2.orat in Verr.his uerbis: Vnum illud ex hominibus certis,ex quibus omnia comperi,reperiebam: fiſcos complures cum pecunia Siciliensi à quodam Senatore ad Equitem Ro.eſſe translatos:ex his quaſi decē fiſcos, ad Senatorē illum relictos eſſe,

ſe,comitiorũ meorum nomine. Diuiſores omnium Tribuum noctu ad iſtum uocatos, ex quibus quidam qui ſe omnia mea cauſa debere arbitrabatur,eadem illa nocte ad me uenit:demonſtrat qua oratione iſte uſus eſſet: commemoraſſe iſtum quàm liberaliter eos tractaſſet,etiam antea cum ipſe Præturam petiiſſet, & proximis Conſularibus Prætoriisq́ꝫ comitiis:deinde eſſe pollicitum,quantum uellent pecuniæ, ſi me Aedilitate deceſſiſſent. Hoc alios negaſſe audere,alios reſpondiſſe, non putare id perfici poſſe: inuentum tamen eſſe fortem amicum ex eadem familia Q. Verrem,Romilia,ex optima diuiſorũ diſciplina,patris iſtius diſcipulum atque amicum, qui Seſtertium quingentis millibus depoſitis,id ſe perfecturum polliceretur. In eum locum ſcribens Aſconius,dicit ſuos quoſdam fuiſſe ſingulis Tribubus ac legitimos diuiſores,quos Plautus in Ollularia magiſtros curiarum uocet,potius q̃ ut criminis nomen fuiſſe dicatur. Ego ex ueterũ auctorum lectione colligo,quanquam diuiſor criminis nomen non eſſet,ut rectè aſſerit Aſconius,tamen pro ſordido ac uili miniſterio ſemper habitum fuiſſe. Vt enim Romæ argentarii & præcones,qui publicis actionibus ſeruiebant,parum honeſto loco cenſebantur,ut qui in ſordido quæſtu uerſari uiderentur: ita diuiſores,tametſi miniſterio fungerentur Reip. neceſſario, quia tamen uenale ſuam operam habebant,non aliter quàm præcones argentariiq́ꝫ,idcirco uile ac ſordidum munus eorum cenſebatur. Vnde fit,ut ſicut reperimus ignobilitatem familiæ obiici Piſoni,quia auus eius maternus præconium feciſſet, & Octauiano,quia auus eius argentarius fuiſſet:ita probri loco ſæpe obiici uidemus,ſi cuius maiores diuiſores fuiſſent: Nam id Suetonius ait obiectum Octauiano: Octauius pater à principio ætatis & re & æſtimatione magna fuit,ut equidem mirer hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuiſores, operasq́ꝫ campeſtres proditum. Et Cicero eo loco,quem ſupra citaui ex ſecunda in Verr. exprobat Verri patrem diuiſorem. Et libro 1. ad Atticum in epiſtola cuius initium eſt, Nihil mihi: C. Herennio Tribuno pl. probri loco obiicitur pater diuiſor. Quod autẽ dixi neceſſario Reip. munere fungi diuiſores,ex eo intelligi poteſt,ꝙ largitiones populo fieri legibus non prohibitas, tam frequens uſitatumq́ꝫ erat, ut neceſſe fuerit eſſe certos homines qui operam ſuam hac in re populo præſtarent. Imperatores enim cũ uictores ad triumphum redibant, quàm ſæpe reperiuntur congiariũ populo dediſſe? Hic apud Liuiũ lib. 7. Dec. 4. de M. Acilio Glabrione

F Glabrione ita ſcribitur: In hunc maxime quod multa congiaria habuerat, quibus magnam partem hominum obligarat, fauor populi ſe inclinarat. Et apud Suet. in Cæſare: Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoque numos quos pollicitus erat, uiritim diuiſit: & hoc amplius centenos pro mora. Iam uero teſtamento à diuitibus quàm ſæpe populo aliquid legabatur? Vnde apud Suet. de teſtamento Cæſaris ſic ſcribitur: Populo hortos citra Tiberim publicè, & uiritim tricenos ſeſtertios legauit. Tum uero in funeribus magnificis po-
G pulo fieri largitio ſolebat. Denique ob alias multas cauſas ab iis qui populi fauorem captabant, largitiones populo factas reperimus. Hinc tria à Milone conſumpta patrimonia: hinc apud Plutarch. M. Craſſus populo Rom. epulum dat, & tres minas in ſingula ciuium capita: hinc apud Suet. Auguſtus Fabianis, & Scaptienſibus tribulibus ſuis, die comitiorum, ne quid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula millia numũ à ſe diuidebat. Propter has igitur receptas Romæ largitiones, aut miniſteriũ diuiſorum publicè neceſſarium. Neque enim exiſtimandum eſt om-
H nem numorum per tribus diuiſionẽ fuiſſe legibus ambitus prohibitam: alioqui legitimos non habuiſſent diuiſores ſingulæ tribus, ut affirmat Aſconius. Nec Cicero ad Att. de C. Herẽnio ita ſcriberet: Caius Herennius quidam Tr. pl. quẽ tu fortaſſe ne noſti quidem, tametſi potes noſſe: tribulis enim tuus eſt, & Sextus pater eius numos uobis diuidere ſolebat. Neque enim ita ſcriptum ad Att. fuiſſe exiſtimo, ſi numos contra leges ille diuiſiſſet. At illud magis ambiguum eſt, iidem ne eſſent hi diuiſores cum illis diribitoribus, de quibus ſupra meminimus, an ab eis diuer-
I ſi. Ego ut cum Budæo diuerſos fuiſſe exiſtimem, eo argumento adducor, quod magiſtri curiarum, quorum meminit Plautus, iidem erat diuiſores, ut ait Aſconius: unde apparet, multo ante fuiſſe diuiſores quàm lex tabellaria lata eſſet, poſt quam legẽ cœperunt eſſe diribitores. Cumque uile ac ſordidum munus eſſet diuiſorum, non ſit mihi uerisſimile grauiſſimos Senatores, interdum hoc munus fungi uoluiſſe: & tamen ex iis quæ ſuprà dicta ſunt, conſtat interdum Senatores diribitorum munus gerere ſolitos. Vt omittam infimæ conditionis hominibus, quales erant diui-
K ſores, tabellas ſuffragiorum committere neque tutum neque æquũ fuiſſe: præſertim cum illi ipſi eſſent, qui corrumpenda ſuffragia ſuſcipiebant: ut & paulò ante oſtendimus, & ex aliis Ciceronis locis aperte demonſtrari poteſt. Scribit pro Plancio: Quam tibi

commodum

commodum eſt, unam tribum dilige tu: doce id quod debes, A
per quem ſequeſtrem, quo diuiſore corrupta ſit. Et paulò pòſt: Illud uero crimen de numis, quos in circo Flaminio deprehenſos eſſe dixiſſi, caluit re recenti, nunc in cauſa refrixit. Neque enim qui illi numi fuerint, nec quæ tribus, nec qui diuiſor oſtenderis. Et lib. 1. ad Attic. in epiſt. cuius principium eſt, Quæris ex me. Nunc expectatio eſt comitiorum, in qua omnibus inuitis trudit noſter Magnus Auli filium, atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat: ſed quibus Philippus omnia caſtella expugnari poſſe dicebat, in quæ modo aſellus onuſtus auro B
poſſet aſcendere. Conſul autem ille deterioris hiſtrionis ſimilis ſuſcepiſſe negocium dicitur, & domi diuiſores habere. Erat igitur hæc una ratio corrumpendorum largitione ſuffragiorum, numis populo per diuiſores datis: quam largitionem fuiſſe legibus prohibitam adeo perſpicuum eſt, ut probatione opus non ſit. Aliæ rationes legibus prohibitæ à Cicerone oſtenduntur uarijs in locis. Vt pro Muræna: Dixiſti S.C. me referente eſſe factum, ſi mercede conducti obuiam candidatis iiſſent, ſi condu- C
ducti ſectarentur, ſi gladiatoribus uulgo locus tributus, & item prandia ſi uulgo eſſent data, contra legem Calphurniam factum uideri. Et pro Seſtio: Acta mea illi diſplice quis neſcit? qui legē eam contemnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit aut petiturus ſit, dare. Et in Vatinium: Cū mea lex dilucide uetet, biennio, quo quis petat petituruſve ſit, gladiatores dare niſi ex teſtamento præſtituta die. Et pro Plancio: Decuriatio tribulium, deſcriptio populi, ſuffragia largitione deuincta, ſeueritatem Senatus, & bonorum omnium uim ac dolorem excitarunt. Hæc doce, hæc profer, huc incumbe Lateranenſis, decu- D
riaſſe Plancium, conſcripſiſſe, ſequeſtrem fuiſſe, pronunciaſſe, diuiſiſſe. Et paulò ante: Sed aliquando ueniamus ad cauſam, in qua tu nomine legis Liciniæ, quæ eſt de ſodalitijs, omnes ambitus leges complexus es. Huc etiam pertinet lex Fabia de numero ſectatorum, cuius meminit pro Muræna: & leges Senatuſve conſulta de tollendis collegijs, quorum Cicero in Piſonem, & Aſco. in eum ſcribens meminerunt. Atque illa quidem ſufficiant de candidatis. Nunc perſonas comitiorū, quæ habētur aut legibus E
ferendis aut iudiciorū cauſa, ꝓſequamur. Ac legibus q̄dē ferēdis non aliæ perſonæ interueniebant, quàm quæ communes erant aliis Centuriatis comitiis. Vnum hoc proprium uidetur, quod quoniam legem ante recitari oporteret quàm populus ſuffragium

F gium dſceret,ad eam rem ſcribas interuenire oportebat. Subiiciente enim ſcriba legem recitabat præco,ut Aſconius ſcribit in argumento orationis pro C.Cornelio. Tum uero audiri eos oportebat,quid de lege ad populum dicere uolebant,aut ſuadendi aut diſſuadendi cauſa. Verùm de ĳs plura paulo pòſt dicemus, cum de modo legum ferendarum agemus. In comitiis uero centuriatis iudiciorum cauſa, niſi accuſator is eſſet qui Centuriata comitia habere poſſet, præter eas perſonas,quas omnibus Centuriatis comitiis adeſſe oſtendimus,interuenire primum eum o-
G portebat,qui diem perduellionis ad populum dixiſſet: tum uero defenſorem qui pro reo diceret:poſtremò & ipſum reum ſordidatum cum amicis qui populo ſupplicarent,priuſquam in ſuffragium mitteretur. Quæ omnia exemplis ſubiectis manifeſta fient.Reus perduellionis erat Rabirius,accuſabat T. Labienus Tr.pl.Cicero Conſul defendebat. Patres omnes pro Coroliano populo ſupplicarunt,ut ait Liuius lib.2.1.Decad. & Plutarchus in uita eius.Et lib.ſexto eiuſdem Decad. Approbantibus cũctis diem Manlio dicunt. Quod ubi factum eſt, primo commota
H plebs eſt, utique poſtquam ſordidatum reum uiderunt:nec cum eo non modo patrum quenquam, ſed ne cognatos quidem aut affines, poſtremò ne fratres quidem Aulum & Titum Mãlios, quod ad eum diem nunquam uſuueniſſet,ut in tanto diſcrimine non & proximi ueſtem mutarent.Et pro T.Menenio Agrippæ filio, Patres (inquit Liuius) haud minus quàm pro Coriolano innixi ſunt. Et de Cæſone Quintio capitis reo ita ſcribit lib.3. 1.Dec. Iam aderat iudicio dies,apparebatq; uulgo homines in damnatione Cæſonis libertatem agi credere. Tum demũ coa-
I ctus cum multa indignitate prehenſabat ſingulos: ſequebantur neceſſarii principes ciuitatis.Quod uerò comitiis adeſſe has perſonas dixi,accipiendũ eſt cum exceptione,niſi exilii cauſa ſolum ante diem iudicii uertiſſet reus:quemadmodum feciſſe Camillũ, Corionalum,Seruilium Halam,Cæſonem Quintium,& Cicero nẽ ipſum in hiſtoriis legimus. Ac de perſonis quidẽ hactenus.

De modo comitiorum Centuriatorum. Cap. IIII.

K In modo explicando primum docendum eſt,quid, ut iuſta haberentur Centuriata comitia, fieri ante ipſa comitia ſoleret: deinde quis modus in ipſis comitiis ſeruaretur: poſtremò quid poſt dicta ſuffragia fieri ſoleret. Ante comitia Centuriata edi-

ctum præmitti neceſſe erat,ut ad quam diem cõuenire populus A deberet, multo ante intelligeret. Vnde fit,ut in omni hiſtoria tam ſæpe reperiantur Conſules comitia edixiſſe. Illud magis dubium eſt,itane comitia edici ſolerent, ut præcones per uicos dimiſſi diem prædicerent:quo modo uocari ad concionem populus ſolebat:ut ex Liuio lib.4.Dec.1. intelligitur,cum ita ſcribit: Tum trepidã ciuitatẽ, præconibus per uicos dimiſſis, Dictator ad concionem aduocatam increpuit. An potius ſcriptum eſſet quod publice proponeretur,eodem modo quo Prætorum edictum? Sane ſcriptum in tabella proponi publicè ſolebat hoc edi B ctum:ut ex uerbis A.Gellii planum eſt,cum ita ſcribit libro 13. cap.14. In edicto Conſulum,quo edicunt quis dies comitiis cẽturiatis futurus ſit,ſcribitur ex uetere forma perpetua, Ne quis magiſtratus minor de cœlo ſeruaſſe uelit. Ex hoc enim loco apparet in eo edicto plura capita fuiſſe ſcripta. Vnde ſequitur publice fuiſſe proponendum,ut populo notum eſſet. Et quoniam comitiis etiam adeſſe ex agris hominibus oportebat, qui in urbem fere niſi nundinis,hoc eſt, nono quoque die non ueniebãt, propterea edictum illud per plures dies publice extare neceſſe C erat,ut populo uniuerſo notum eſſet. Quod etiam nos paulò ante oſtendimus,trinundinum interiici ſolitum poſt edictum promulgatum, ante diem comitiorum,etiam in magiſtratuum comitiis. nam in reliquis ita fieri oportuiſſe facile erit oſtendere. Quod uerò tm̃ tempus interiici debuiſſe inter edictum & diem comitiorũ dixi,ita accipi debet,ſi modò nil accidiſſet, quod impedimento eſſet,ne legitimo tempore haberentur comitia. Nam ſi qñ res ad Interregnum rediiſſet, poſt præmiſſum ab Interrege edictum,non poterat tm̃ temporis interiici. Erat enim Interre- D gis imperium quinque tantùm dierum:poterat autem ſecundus Interrex comitia habere,ut ſupra oſtendimus. Iam uerò ſuperioribus temporibus,quibus Conſules bellis urgẽtibus in urbe eſſe non ſolebant, ſæpe accidebat ut in exitu annus prope eſſet, nec dum tamen ſubrogati eſſent magiſtratus. Eo tempore interdũ reperimus propter neceſſitatem ſubrogãdorum magiſtratuum, paucis poſt edictum diebus,habita fuiſſe comitia. Quòd enim T.Liuius lib.4.Dec.3.ſcribit Q.Fabium,in eum quem primum comitialem diem habuit comitia edixiſſe, ſatis oſtendit poſt edi E ctum nõ fuiſſe interiectum trinundinum. Neque enim tot dies continui,quot ſunt in trinundino,eſſe poterãt,quin aliqui ex iis eſſent comitiales. At temporibus ætati Ciceronis proximis

Conſules

F Conſules totum fere annum ſui Conſulatus agebãt in urbe, nec
ad exercitus,aut in prouincias,niſi ad finem anni proficiſceban-
tur. Vnde fiebat ut legitimo tempore comitia magiſtratuum
edicerentur: & niſi ad diem edicto præſtitutum haberentur, id
eo accidebat,ꝙ dies diffunderetur,uel auſpiciis, uel magiſtratuũ
interceſſionibus. Ac ſi tum eueniret,ut tandiu ducerentur comi-
tia,ut ad Interregnũ res rediret,meritò eueniebat,ut primo quo-
que tempore,ac non poſt trinundinum haberentur comitia,tan
to ante tempore indicta, ut nemo conqueri poſſet ſuffragio ſe
G priuari: ſiquidem dilata tantum comitia eſſe nemo non ſciret, ſi
quid eueniſſet cur die præſtituta non eſſent habita. Neque enim
nouum edictum proponebatur,ſi ad diem edicti non eſſent ha-
bita,ſed in proximum diem comitialem differebantur. Vnde il-
lud apud Liuium lib.7. Dec.1. Aliquoties fruſtra in campum
deſceſum cùm eſſet, multiq; per ſeditiones acti comitiales dies.
Verùm ut illud ſæpe uſuueniſſe ſuperioribus temporibus conce
damus,ut paucis diebus poſt edictum nòn interpoſito trinundi
no haberentur comitia,ætate tamen Ciceronis non æquè id fie-
H ri abſque incommodo poterat. Superioribus enim temporibus
pauci Italiæ populi,& hi urbis uicini,in magiſtratuum comitiis
ius habebant ſuffragii. Quare ut ad diẽ edicti conuenire poſſent
longo tempore opus non erat. At Ciceronis ætate,qua omnes
Italiæ ſocii ciuitate donati erant,ſi poſt edictum multi dies non
fuiſſent interpoſiti,quid aliud fuiſſet, quàm priuare ciues ſuffra-
gio? Ego igitur ſic ſentio ordinarium fuiſſe, ut poſt præmiſſum
edictum ante diem comitiorum interiiceretur ſpatium trinundi
ni,partim ut liceret omni è Italia Romam ad creandos magi-
I ſtratus uenire,partim ut eo temporis ſpacio in candida toga ſup
plicare populo liceret. Porrò edictum hmõi proponendi iis mo
dò ius erat,quibus habendi comitia ſors obtigiſſet. Qui enim
erat habiturus comitia, is diem præſtituebat edicto: quod inter-
dum ab eo abſente præmittebatur,interdum die à Conſule dicta
à Prætore urbis ꝓponebatur. Scribit T.Liuius lib.2.Dec.3. Ab
eodem Prætore ex S.C. literæ ad Conſules miſſæ,ut ſi iis uide-
retur,alter eorum ad Conſules creandos Romam ueniret: ſe in
eam diem quam iuſſiſſent,comitia edicturum. Et lib.5. Decad.4.
K Prætor M.Fuluius literas ad Conſulem mittit,Senatui placere
ut Romam reuerteretur,& ex itinere permitteret edictum,quo,
comitia Conſulibus creandis ediceret. Nec ſane Conſul edicto
faciebat dies comitiales, ut uult Budæus, ſed contra, ut in diem

comitialem dies edicto præſtituta incideret, Conſuli prouidendum erat:alioqui agi cum populo fas non fuiſſet:quod nos poſtea apertius oſtendemus, cum de tempore comitiorũ agemus. Neque uero præmiſſo edicto tantum opus erat in magiſtratuũ, ſed etiam in legum iudiciorumq; comitiis : uerumtamen in his edictum non ut in magiſtratibus,in tabella quæ hoc tantum cõtineret,ſcriptum proponebatur, ſed ſimul lege per trinundinum promulganda dies à magiſtratu prædicebatur, qua haberentur comitia, nec alio opus erat edicto. Atque ante legum quidem comitia hic modus erat ſeruandus, ut primum qui legem ferre uellet, eam publicè propoſitam haberet,quo poteſtas fieret populo cognoſcendi ocioſe: & ut inde liceret librariis deſcribere,ſi qui uellent legem apud ſe habere. Qui autem legem ita publice propoſuerat,promulgaſſe dicebatur,tametſi ad populm nõdum eam ferre cœpiſſet.Quæ omnia demonſtrari poſſunt ex Cicerone.Scribit enim ſecunda oratione in Rullum: Ineunt tandẽ magiſtratum Tribuni pl.concio expectata P.Rulli,quod & princeps erat Agrariæ legis,& truculentius ſe gerebat quàm cæteri. Legem hominis concionemq; expectabam: lex initio nulla ꝓponitur:concionem imprimis aduocari iubet:ſumma cum expectatione concurritur:explicat orationem ſane longam,& uerbis ualde bonis:unum erat quod mihi uitioſum uidebatur,quòd ex tanta frequentia inueniri nemo potuit,ꝗ intelligere poſſet ꝗd diceret. Hoc ille utrũ inſidiarũ cauſa fecerit,an hoc genere eloquẽtiæ delectetur,neſcio. Tamen ſiqui acutiores in concione ſteterant, de lege Agraria neſcio quid uoluiſſe eum dicere ſuſpicabãtur. Aliquando tandem me deſignato lex in publicum proponitur:concurrunt iuſſu meo plures uno tempore librarii:deſcriptam legem ad me adferunt. Et in oratione pro Sylla de lege L.Cæcilij ita ſcribit: Lex dies fuit propoſita paucos,ferri cœpta nunquam : poſita eſt in Senatu,populum Romanum latuit. At qui paulò ante ſcripſerat à Cæcilio eam rogationem fuiſſe promulgatam:unde apparet qui legem modo in publicum propoſuit, & ſi ad populum adhuc non tulerit, legem tamen promulgaſſe. Neque tamen negauerim quin dicatur etiam legem promulgare,qui trinundino ad populum de ſua lege dicit. Nam & Cicero in quinta Philipp.ita loquitur. Vbi lex Cæcilia & Didia?ubi promulgatio trinundinum?Et tertio de Legibus legem ponit,in qua facit diuerſa promulgare & proponere.Promulgata, propoſita,in ærario cognita agunto.Itaque ego ſic ſentio uerbum

F bum promulgandi,ſignificaſſe omnem rationem edendæ in uulgus rei,ſiue uerbo ſiue ſcripto:non autem pro altero tantum accipi. Ergo quomodocunque lex in uulgus edebatur,promulgari dicebatur:cum uerò ſcripta publicè exhibebatur,proponi dicebatur.In quo obiter id obſeruandum eſt, ſolitos eos qui legem ita proponerent,nomen ſuum adſcribere.Cicero libro 7.in Verrem : Nempe ea lege de iudiciis iudicibuſq; nobis promulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptam uidetis. Atque huiuſmodi proſcriptio ante fiebat,quam legem quis ferre

G inciperet,ut ex iis quæ diximus apparet. Nam etſi fere concionem habere ſolitos reperiamus legum rogatores, priuſquam legem proponerent,in qua concione populo neceſſitatem & utilitatem legis proponendæ oſtenderent, quod & Rullum feciſſe ex iis quæ diximus apparet, & Tib. Gracchum, ſcribit Appianus:attamen legem ferre adhuc non dicebantur,ſed præterea neceſſarium erat trinundinum ad legem promulgandam.Id quod ex Dionyſ.Halicar.libro decimo intelligi poteſt,ubi ita ſcribit: Tribuni pl. aduocata concione pollicebantur plebi ſe legem la-

H turos de iis rebus quas poſtulabat. Quam orationem poſtquã plebs collaudauit,ſublata omni mora,legem quam paratam habebant,recitarunt.Ac propoſita ea lege,datum eſt trinundini ſpacium, quo fieret poteſtas legis improbandæ omnibus qui uellent.Et Liuius lib.3.Decad.1.de legibus à Decemuiris conſcriptis ita ſcribit:Ingenti hominum expectatione, propoſitis decẽ tabulis populum ad concionem aduocarunt: & quod bonum fauſtum,fœlixq; Reip. ipſis liberiſq; eorum eſſet, ire & legere leges propoſitas iuſſere. Se quantum decem hominum ingeniis

I prouideri potuerit, omnibus ſummis infimiſq; iura æquaſſe. Plus pollere multorum ingenia conſiliaq;: uerſarent in animis ſecum unamquamque rem, agitarent deinde ſermonibus, atque in medium, quid in quaque re plus minuſve eſſet, conferrent. Cum ad rumores hominum de unoquoque legum capite edito ſatis correctæ uiderentur,centuriatis comitiis perlatæ ſunt.Poſt hanc igitur legis propoſitionem,trinundino etiam promulganda erat.In quo duo potiſſimum quæ ambigua uidentur, nobis explicanda ſunt. Primum, quid eſſet illud trinundino promul-

K gare:alterum,diceretúrne lex tum ferri cum ita promulgabatur, an uero die modò comitiorum ferri legem dicere oporteat.Trinundino promulgare, eſt legem quam propoſueris tribus diebus nundinarum aduocata concione ita recitare, ut de ſingulis

capitibus

capitibus populum & doceas,& doceri adhibitis aliis ſuaſoribus A
facias: data interim facultate,ut qui uolet,legem improbare diſ-
ſuadereq́ poſſit.Erant autem nundinæ,ut ait Macrobius lib. 1.
Satur.cap.16.feriæ paganorum,ideſt ruſticorum,quibus conue-
niunt negociis propriis,uel mercibus promiſuri. Fiebant autem
nono quoque die:unde etiam nomen habuerunt, ut ſcribit Plu-
tarc.in Coriolano & Dionyſ.lib.2.Illis ergo nundinarū diebus,
quia frequentior ſolebat eſſe populi multitudo propter ruſtico-
rum in urbem conuentum, propterea inſtitutum erat, ut illis
potiſſimum diebus leges promulgarentur.Id quod docet eodem B
illo loco Macrob.his uerbis: Rutilius ſcribit Romanos inſti-
tuiſſe nundinas,ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus face
rent,nono autem die intermiſſo rure ad mercatum legesq́ acci-
piendas Romam uenirent:& ut ſcita atque conſulta frequentiore
populo referrentur:quæ trinundino die propoſita à ſingulis atq;
uniuerſis facile noſcebantur. Vnde etiam mos tractus, ut leges
trinundino die promulgarentur. Atque ego quidem primis tem
poribus lege cautum non fuiſſe exiſtimo, ut trinundino leges
promulgarentur, ut ex eo colligi poteſt quod ſcribit T. Liuius C
lib.4.Dec.1.Mamercum Aemilium Dictatorem aduocata con
cione dixiſſe,legem ſe laturum ne pluſquam annua ac ſemeſtris
eſſet Cenſura:quam legem conſenſu ingenti populi poſtero die
pertulerit.Et quoniam multo tempore hæc lex Aemilia lata eſt
poſt leges duodecim tabularū, inde planū eſt legibns duodecim
tab.id minime cautū fuiſſe: alioqui hæc lex iure lata non fuiſſe
quæ trinūdino promulgata nō eſſet:Nec ſane reperit̃ lex de ea re
fuiſſe ante lege Cæciliam, & Didam,quæ lata eſt Conſulibus Q. D
Cæcilio Metello Nepote, & T.Didio,anno urbis DCLVI.
Quòd autem de legibus trinundinum promulgandis uno capi-
te huius legis cautum eſſet,Cicero oſtendit cùm ita ſcribit, pro
domo ſua: Si quod in cæteris legibus trinundinum eſſe opor-
tet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum,nil reprehendo.
Sin eadem obſeruanda ſunt decreuit Senatus M.Druſi legibus,
quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ eſſet,populum non
teneri.Idem hoc diligentius, pœna etiam adiecta, poſtea cau-
tum fuit lege Licinia & Iunia,lata à L.Licinio Muræna & D.Iu E
nio Syllano Conſulibus, eo anno qui ſecutus eſt Ciceronis Con
ſulatum. Cicero quinta Philipp. Vbi lex Cæcilia & Didia? ubi
promulgatio trinundinum? ubi pœna recenti lege Iunia & Lici
nia? Si igitur ante eas leges obſeruaretur trinundini promulga-

F tio, quemadmodum paſſim in hiſtoria Dionyſii legitur, conſuetudine id potius quàm legis neceſſitate obſeruatum fuiſſe exiſtimo. Quòd uerò iis tribus nundinarum diebus recitari legẽ oporteret, ac populum doceri, ex eo apparet quod ſcribit Dionyſ. lib. 10. Tribunos plebis lege propoſita trinundini ſpacium dediſſe, ut interim ſuadendi ac diſſuadendi poteſtas eſſet. Vnde apud Ciceronem lib. 3. de Legibus ponitur lex huiuſmodi: Rem populum docento: doceri à magiſtratibus priuatisq; patiuntor. Quam legem paulo pòſt dicit Romæ obſeruari ſolitam. Quo G fit ut lege propoſita non modò à magiſtratibus doceri populum oporteret, ſed etiam à priuatis data eis concione a magiſtratu. Neque enim priuato licebat ex roſtris uerba ad populum facere, niſi à magiſtratu quis produceretur: uti Cicero in Vatinium ſatis oſtendit cum ita ſcribit: Cum L. Vectium qui in Senatu confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe, mortem Cneo Pompeio, ſummo & clariſſimo ciui ſuis manibus adferre uoluiſſe, in concionem produxeris: indicem in roſtris, in illo inquam, augurato templo ac loco colocaris, quo actoritatis exquirendæ cauſa cæ H teri Tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueuerunt. Et Liuius lib. 5. Decad. quintæ. Cum ita traditum eſſet, ne quis prius intercederet legi, quam priuatis ſuadendi diſſuadẽdiq; legem poteſtas facta eſſet. Exempla huius rei frequentia ſunt in hiſtoria. Legem Maniliam ſuaſit Cicero, diſſuadebant Catulus & Hortẽſius, legem Agrariam Rulli diſſuaſit Cicero. Leges Cæſaris in primo Conſulatu ſuaſerunt Pompeius & Craſſus. Solebant enim qui legem ferre uolebant, ſibi uirum aliquem magna auctoritate præditum, conſiliare & adiungere, qui populo ſuade-
I ret, ut legem accipere qui legis auctor appellari ſolet. Cicero. 3. de Legib. Itaque iſti rationi, neque lator quiſquam eſt inuentus, nec auctor unquam bonus. Et paulò poſt. Nam Caſſiæ legis culpam Scipio tuus ſuſtinet, quo auctore lata eſſe dicitur. Qui igitur primas partes ſuadendæ legis habebat, is auctor dicebatur: qualis fuit Pompeius in lege P. Lentuli Conſulis, qua reuocatus eſt ab exilio Cicero: ut apparet ex oratione poſt red. ad Quirites. In qua etiam oratione, continetur ſumma orationis, quam habuit Pompeius ad populum. Ex quo intelligimus, in lege pro-
K mulganda non recitari modò legem, ſed etiam docendi populi cauſa orationem addi ſolitam. Tũ uerò Cicero pro Flacco ſcribit more inſtitutoq; maiorum, populi ſuffragiis legem nõ committi, niſi auditis antè auctoribus, re per multos dies promulgata &

co-

cognita. Ex quo id colligi poteſt, quod modò diximus, legum promulgationem nõ fuiſſe nudam recitationem, ſed etiam oportuiſſe populum oratione doceri: idq; toties quoties promulgabatur. In quo etiam illud obſeruandum, quod ait Cicero in orat. poſt red. in Senatu, decreuiſſe Senatum ut agerentur gratiæ iis, qui ex municipiis ueniſſent primo die promulgationis: ſimulq; ut rogarentur, ut pari ſtudio conuenirent reliquis diebus, cùm lex eadem rurſus ad populum referenda eſſet. In ſuperiore autem oratione, quam habuit ad Quirites, dicit ter conueniſſe Italiam cunctam nomine ſuo, & ſe in patriam ter decretis Italiæ cũctæ reuocatum. Ex iis enim locis intelligi poteſt, cum lex ita trinundino promulgabatur, ſolitum fuiſſe populum ſignificationem dare acclamationibus legem ſibi acceptam eſſe aut non eſſe, antequàm dies ſuffragii ueniret. Hoc enim eſt, quod ait Cicero decretis Italiæ ter ſe reuocatum. Neque enim de ſuffragiis intelligi poteſt: præſertim cùm tot comitiis eandem legem iuberi abſurdum ſit, & nũdinis comitia habere fas, nõ eſſet, ut nos amplius poſtea oſtẽdemus, cùm de tempore Comitiorum diſputabimus. Recitabatur ergò tribus nũdinarùm diebus lex in concione, ſimulq; docebatur ſingulatim populus, & rogabatur ut legem acciperе uellet: proditaq; die qua comitia haberentur, legis ferendę cauſa, ut ad illam diem frequens adeſſet, rogabatur. An uerò qui trinundino ita promulgabat legem, ferre eam diceretur, an ea ſolùm die qua populus erat ſuffragium dicturus, ego de ea re ſic ſentio, uerè quidem ac propriè ferri legem, cùm populi ſuffragiis committitur: ideoq; cùm apud auctores reperimus diem ferendæ legis, de die comitiorum intelligimus: quin tamen legem & ferre diceretur qui trinundino promulgabat, negari non poteſt. Neque enim aliud ſignificat legem aut rogationem ferre, ut Grę cum uerbum eiſpherein oſtendit, quàm in mediũ adferre. Quoties igitur concionem quis uocabat, ut ſuam legem populo exhiberet, toties ferre legem dicebatur. Qui tamen illo trinundino magis cognitionis cauſa lex populo exhibebatur, quam ut eius ſuffragiis tum committeretur, propterea illa uerius promulgatio legis quàm latio uocabatur. Cicero per Sylla de rogatione L. Cæcilii loquens, negat eam ferri cœptam, quia etſi propoſita eſſet, & de ea actum in Senatu, populo tamen in concione exhibita non eſſet: unde efficitur eum ferre legem incipere qui nundinis promulgat. Ac de legum quidem promulgatione hactenus. Nunc in iudiciis quid ante diem comitiorum fieri oporteret,

F pauca dicamus. Cicero pro domo ſua: Moderata populi iudicia ſunt à maioribus conſtituta: primùm, ut ne pœna capitis cum pecunia cuniungatur: deinde, ne niſi prædicta die quis accuſetur: ut ter ante magiſtratus accuſet intermiſſa die, quàm mulctam irroget aut iudicet: quarta ſit accuſatio, trinundinum prodita die, qua die iudicium futurum ſit. Ex hoc loco perſpicuum eſt, ante comitia iudiciorum oportuiſſe trinundino prodi diem quo haberentur comitia. Et quoniam priuilegium, quo perduellionis crimen iudicabatur, lex erat Centuriata, ut ſupra demonſtraui-
G mus: propterea omnibus Centuriatis legibus commune eſſe dicimus, ut trinundino proderetur dies comitiorum. Quòd uerò ait Cicero trinundino prodi diem qua iudicium futurum eſſet, non ita accipi debet, quaſi nihil aliud fieret illo trinundino, quàm ut proderetur dies: ſed quia lege lata iudicium hoc peragebatur, tribus illis nundinarum diebus lex in concione recitabatur, cæteraq; peragebātur quæ in legum promulgatione obſeruari diximus. Hoc igitur omnibus Centuriatis comitiis magiſtratuum, legum, & iudiciorum conueniebat, ut eo quo dixi modo, dies co-
H mitiorum ediceretur, & trinundini tempus relinqueretur inter edictum & diem comitiorum. Ex quo conſequens eſt, Centuriata illa comitia quæ apud Gellium lib. 15. cap. 27. ſcribuntur ex Lælio Felice, per cornicinem calari, non pertinere ad alia Centuriata comitia, quàm quæ regis ſacrorum inaugurandi cauſa habebantur: in quibus pro edicto erat huiuſmodi per cornicines populi conuocatio. Erat autem & illud communiter obſeruandum in omnibus, ut Senatus auctoritate haberentur comitia Cẽturiata. Quod Dionyſius oſtendit lib. 9. cùm ait, hoc diſcrimen
I fuiſſe inter Tributa comitia & alia, quod Tributis Senatus auctoritate opus non erat, in reliquis neceſſe erat Senatus auctoritatem accedere. Porro illud animaduertendum eſt, primis quidẽ temporibus poſt habita comitia patres auctores fieri ſolitos. Vnde apud Liuiũ lib. 1. Quirites regem create, ita Patribus uiſum. Patres deinde, ſi dignum qui ſecundus à Romulo numeretur crearitis, auctores fiẽt. Et paulo pòſt de Tullo Hoſtilio: Regem populus iuſſit: patres auctores facti. Quod idem de Anco Marcio ſcribit, & multis aliis in locis. At poſtea patres ante comitia
K auctores fieri oportebat. Illud enim eſt quod T. Liuius libro primo ſcribit: Decreuerunt ut cùm populus regem iuſſiſſet, id ſic ratum eſſet, ſi patres auctores fierent. Hodieq; in legibus magiſtratibusq; rogandis uſurpatur idem ius ui ademptum: priuſ-

quam

quam populus ſuffragium ineat,in incertum comitiorum euentum patres auctores fiunt. Et in fine lib. ſexti. 1. Decad. extat A
concio Appii,in qua ſcribitur Centuriatis & Curiatis comitijs patres auctores fieri. Quod idem Cicero dicit pro domo ſua. Quod uero Liuius lib.8. 1. Decad. ſcribit à Dictatore P. Philone legem latam,ut legum,quæ comitiis Centuriatis ferrentur ante initum ſuffragium, patres auctores fierent: illud inquam apertè oſtendit ad illud uſque tempus, poſt comitia patres auctores fieri ſolitos:ſed poſt hanc legem,ut patres ante auctores fierent, fuiſſe neceſſe. Scribit etiam Appianus lib. 1. bell. ciuil. à Sylla legem latam,ut nihil referretur ad populum, quod antè à Senatu B
decretum confirmatumq́ non eſſet:ut ueteri,inquit,lege cauebatur. Quod ad plebiſcita non pertinere hinc colligi poteſt,quod Tribunis pl. poteſtatem agendi cum populo Sylla ſuſtulerat. Et Cicero pro plancio: Nam ſi ita eſſet quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt, ut reprehenſores eſſent comitiorum, id haberent iudices: uel quod multò etiam minus eſt ferendum. Tum enim magiſtratum non gerebat is qui cœperat,ſi patres auctores non erant facti. Ex iis omnibus apparet, in omnibus Centuriatis comitiis fuiſſe neceſſariam Senatus auctoritatem. Vnde fit ut paſſim in hiſtoria Liuii,ubi mentio eſt comitiorum magiſtratibus creandis indictorum, ſenatuſcõſultum præceſſiſſe reperiamus. Et Cicero libro quarto ad Atticum in C
epiſt. cuius initium eſt, Occupationum: Comitia dilata ex ſenatuſconſulto. Et paulò poſt: Senatus decreuerat ne prius comitia haberentur,quàm lex lata eſſet. Si quis interceſſiſſet res integra referretur. Cœpta ferri leuiter: interceſſum, non inuitis. Res ad Senatum. De ea re ita cenſuerunt:comitia primo quoque tempore haberi cenſere. Ex quo Ciceronis loco perſpicuum eſt, in magiſtratuum comitiis auctoritatem Senatus uſque adeo fuiſſe neceſſariam, ut non modò iubendi, ſed etiam D
differendi & impediendi comitia in Senatu poteſtas eſſet. In legibus uerò ferendis neceſſariam Senatus auctoritatem fuiſſe lex illa Cornelia,quam ex Appiano citauimus,oſtendit. Ex eo autem quod legimus in oratione pro Sylla,factum eſſe in lege L. Cæcilii, colligimus legitimam hanc fuiſſe rationem legis ferendæ, ut ea propoſita ad Senatum referretur, priuſquam ad E
populum ferre quis inciperet: niſi lex de ea re eſſet quæ ante in Senatu agitata eſſet, factumq́ S. C. ut ad populum ferretur. De edicto quod ante comitia Centuriata præmittebatur,

F & de Senatus auctoritate,hactenus. Sequitur nunc ut de auſpiciis agamus. Neque enim haberi comitia Centuriata ulla iure poterant,niſi captatis ante auſpiciis. Captare autem auſpicia,erat ex auibus,cæteriſq; ſignis auguralis diſciplinæ propriis, Iouis uoluntatem interpretari. Erant enim Romani iam inde ab Romuli ac Numæ inſtituto religionis obſeruantiſſimi: ut fere nec publicè,nec priuatim quicquam aggrederētur,diis inconſultis. Fere autē duobus generibus conſulendi deos,priuſquam aliquid inciperent,utebantur. Vnum erat per exta hoſtiarum,quas immolare
G ſolebant:ad quam diuinandi rationem adhiberi ſolebant aruſpices,ut frequentiſſimè in hiſtoriis occurrit,& multis uerbis explicatur à Cicerone,ſecūdo de Diuinatione. Alterum erat ex auibus & cæteris ſignis,unde Iouis ſententiam diuinare ſolebant, ad quam rationem diuinandi augures adhibebantur. Cicero.n.2. de Legib. appellat augures,Iouis Opt. Max. interpretes:& lib.3. Iouis conſiliarios & adminiſtros:quod cùm Iupiter auſpicia mittere & ſigna crederetur, ipſi ſua quadam diſciplina, quæ auguralibus libris continebatur de illis iudicabant, fauſta ne, an infau-
H ſta eſſent:quódq; ipſorum collegium decreuiſſet, id ratum omnino ut haberetur cautum erat. Dixi autem ex auibus & ſignis cū Cicerone,ſecundo de Legibus ubi ita ſcribit:Diuinationem,quā Græci manticin appellant, eſſe cenſeo,& huius hanc ipſam partem,quæ eſt in auibus cæteriſq; ſignis diſciplinæ noſtræ. Hæc autem duo eò pertinent,ut ne quis exiſtimet ex auibus tantum augures futurorum prædictiones accepiſſe. Nam & auſpicia,quę ſunt quaſi auiſpicia, quanquam propriè ſignificarent ex auibus ſumptas diuinationes,tamen uſu effectum eſt,ut multò latius pa-
I teret uerbum auſpiciorum,& complecteretur etiam ſigna alia ad augurum diſciplinam pertinentia. Ego autem quatuor ferè generibus contineri omnia ſigna auguralis diſciplinæ reperio. Primum ex auibus: Alterum è cælo: Tertium ex terrenis quibuſdam animantibus: Quartum ex diris. Ex auibus ſigna obſeruantur tripliciter:ex uolatu,ex occentu,ex tripudio. Ac uolatu quidem auium captari augurium oſtendit,cum hiſtoria Romuli & Remi,tū id quod Cicero ſcribit lib.1. de Diuin. auguralibus libris contineri, Coruum à dextra uolantem, Cornicem à ſini-
K ſtra ratum facere. Et lib.2. de Diuin. ita ſcribit:Quæ eſt igitur natura,quæ uolucres huc & illuc paſſim uagātes efficiat, ut ſignificent aliquid:& tum uetēt agere,tū iubeāt aut cātu aut uolatu? Ex quo loco apparet,nō modo uolatu,ſed etiā occētu auguriū acci-

pi.

pi. Et lib. 1. de Diui. Eadémque efficit in auibus diuina mēs, ut tū huc tū illuc uolent alites: tum in hac, tum in illa parte ſe occultent. tū à dextra, tum à ſiniſtra parte canant oſcines. Et T. Liuius lib. 10. 1. Dec. Ante Conſulem hæc dicentem, Coruus uoce clara occinuit. Quo lætus augurio Conſul. A

Et Virgilius:

Sæpe ſiniſtra caua prædixit ab illice Cornix.

Quò etiam pertinet id quod eſt apud Aulum Gellium libro ſexto. cap. 6. de auibus præpetibus & inferis. Tripudio autem augurium accipiebatur, ex pullis modò gallinaceis, quos in cauea incluſos aſſeruabant pullarii: quibus è cauea eductis, paſtus obiiciebatur: tumque ex paſcendi ratione, cæteroque geſtu pullorum, augurium accipiebat pullarius, quod deinde ad magiſtratum referebat, à quo iuſſus eſſet captare auſpicium. Cuius rei exemplum eſt illuſtriſſimum apud T. Liuium lib. 10. 1. Dec. Tertia uigilia noctis iā relatis literis à collega, Papyrius ſilentio ſurgit, & pullarium ī auſpicium mittit. Nullū erat genus hominū in caſtris intactum cupiditate pugnæ: ſummi infimique æque intenti erant: dux militum, miles ducis ardorem ſpectabat. Is ardor omnium etiam ad eos qui auſpicio intererant, peruenit. Nam cùm pulli non paſcerentur, pullarius auſpicium mentiri auſus, tripudium ſoliſtimum Conſuli nunciauit. Conſul lætus auſpiciū egregium eſſe, & deis auctoribus rem geſturos pronunciat, ſignúmque pugnæ proponit. Et paulò poſt: Altercatio inter pullarios orta de auſpicio eius diei, exauditáque ab Equitibus Ro. Qui rem haud ſpernendam rati Sp. Papyrio fratris filio Conſulis, ambigi de auſpicio pronunciauerunt. Iuuenis ante doctrinam deos ſpernentem natus, rem inquiſitam, ne quid incompertum deferret, ad Conſulē detulit. Cui ille: Tu quidem macte uirtute diligentiáque eſto. Cæterum qui auſpicio adeſt, ſi quid falſi nunciat, in ſemetipſum religionem recipit. Mihi quidem tripudium nunciatum populo Romano exercituique egregium auſpicium eſt. Aliud exemplum memorabile eſt apud Valerium Maximum libro primo cap. quarto. P. Claudius bello Punico primo, cùm prælium nauale committere uellet, auſpiciáque more maiorum petiiſſet, & pullarius non exire pullos cauea nunciaſſet, abiici eos in mare iuſſit: dicens, quia eſſe nolunt, bibant. Eſt & aliud exemplum C. Hoſtilii, cui malum auſpicium nunciatum eſt, quòd pulli cauea educti, in proximam ſyluam fugiſſent: ſummáque diligentia quæſiti, reperiri nequiuiſſent. Cicero 1. de Diuin.

(Margin letters: B, C, D, E)

F Ille mihi uidetur igitur uerè augurari. Nam noſtri quidem magiſtratus auſpiciis utuntur coactis. Neceſſe enim eſt offa obiecta cadere fruſtum ex pulli ore cùm paſcitur. Quod autem ſcriptum habetis tripudium fieri, ſi ex ea quid in ſolidum ceciderit, hoc quoque, quod dixi, coactum tripudium ſoliſtimum dicitis. Et libro ſecundo de Diuinat. Tum ille, dicito ſi paſcuntur: Paſcuntur. Quæ aues, aut ubi? Attulit, inquit, in cauea pullos is, qui ex eo ipſo nominatur pullarius. Hæ ſunt igitur aues internunciæ Iouis: quæ paſcantur, necne, quid refert?
G Nihil ad auſpicia. Sed quia cùm paſcuntur, neceſſe eſt aliquid ex ore cadere, & terram pauire, terripauium primo, pòſt terripudiū dictum eſt: hoc quidem iam tripudium dicitur. Cùm igitur offa cecidit ex ore pulli, tum auſpicanti tripudium ſoliſtimum nunciatur. Ergo hoc auſpicium diuini quicquam habere poteſt, quòd tam ſit coactum & expreſſum? Quo antiquiſſimos augures non eſſe uſos argumento eſt, quod decretum collegii uetus habemus, omnem auem tripudium facere poſſe. Tum igitur eſſet auſpicium, ſi modo eſſet ei liberum ſe oſtendiſſe: tum
H auis illa uideri poſſet interpres & ſatelles Iouis. Nunc uerò incluſa in cauea, & fame enecta, ſi in offam pultis inuadit, & ſi aliquid ex eius ore cecidit, hoc tu auſpicium, aut hoc modo Romulum auſpicari ſolitum putas? Secundum genus auſpiciorum erat in ſeruando de cœlo. Erat autem ſeruare de cœlo, attentius circunſpiciendo obſeruare, num qua parte cœli aliquid ſe oſtenderet, unde diuinationem accipere poſſet. Huius exemplum eſt apud Dionyſium libro ſecundo ubi ita ſcribit: Ad ea Romulus gratum ſibi eſſe reſpondit, quòd hominum iudicio di-
I gnus habitus eſſet, qui Romæ rex eſſet: eum tamen honorem ſe non antè recepturum, quàm deorum numini idem placere fauſtis auſpiciis demonſtratum eſſet. Conſentibus cunctis diem indixit, qua captaret auſpicia. Quæ ubi uenit, prima luce domo exiens, in loco puro ſub dio ſtetit, factoq; legitimo ſacrificio precatus eſt Iouem regem, cæteroſq; deos, quòd præſides ſuæ coloniæ fecerat, ut ſi regem eſſe uellent, proſpera de cœlo ſigna darent. Finita oratione fulgur ſe oſtendit à ſiniſtra ad dextram procedens. Erat autem Romanis fulgur ſiniſtrum
K in optimis auſpiciis. Hactenus Dionyſius. Aliud exemplum eſt apud Liuium libro primo de Numa. Accitus, ſicut Romulus augurato in urbe condenda regnum adeptus eſt, de ſe quoque conſuli iuſſit. Inde ab augure, cui deinde honoris gra-

tia,

tia,publicum id, perpetuumq́ ſacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiem uerſus conſedit. Augur ad læuam eius capite uelato ſedem cepit, dextra manu baculum ſine nodo aduncum tenens, quem lituum appellauerunt. Inde ubi proſpectu in urbem agrumq́ capto deos precatus,regiones ab oriente ad occaſum determinauit: dextras ad meridiẽ partes,læuasq́ ad ſeptentrionem eſſe dixit:ſignum contra quoad longiſſime conſpectum oculi ferebant,animo finiuit: tum lituo in læuam manum translato, dextra in capite Numæ impoſita, precatus eſt ita:Iupiter pater,ſi eſt fas hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo,regem Romæ eſſe, ut tua ſigna nobis certa ac clara ſint inter eos fines quos feci. Tum peregit uerbis auſpicia quæ mitti uellet. Quibus miſſis declaratus rex Numa de templo deſcendit.Hactenus Liuius.Ego uero ex obſeruatione antiquitatis collegi,non modo in urbe, ſed etiam in agris augures templa finire potuiſſe ad auſpicandum.Erant enim templa auguribus regiones,aut agri certo carmine ab auguro lituo finiti & notati cõſecratiq́, unde in omnes cœli partes ad augurium captandum liber erat aſpectus: adeoq́ liberum quoquo uerſus aſpectum eſſe oportebat, ut interdum augures ea quorum altitudo auſpiciis officeret,demoliri iuberent. Vnde in hiſtoriis reperitur C. Marius ædem honoris ſummiſſiorem aliis feciſſe,ne ſi forte obeſſet auſpiciis publicis,augures eam demoliri iuberent.Diuidebantur autem partes cæli ab auguribus aliter quàm ab Hetruſcis.Nam ut Cicero 2.de Diuin. ſcribit, Hetruſci in ſedecim partes cœlum diuiſerunt: augures in quatuor. Et hi quidem,ut ex loco Liuii apparet dextras ad meridiem, ſiniſtras ad ſeptentrionem faciebant. Quare neceſſe, ut antica pars iis eſſet ad orientem, poſtica ad occidentem: quemadmodum etiam teſtatur Dionyſius libro ſecundo ubi ait augures ſpectare orientem ſolitos dum auſpicabantur: & Plutarchus in Proble. Nec repugnat quod ait Liuius, Numam ità ſedem cepiſſe, ut ad meridiem uerſus ſpectaret. Neque enim oportet,ut augur eam cœli partem ſpectet quam is cui in auſpicio erat: neque eandem immotamq́ ſedem tribuit auguri ſicut Numæ. Hetruſci uero ſingulas harum quatuor rurſus in quatuor diuidebant:itaque ſedecim partes efficiebant:anticas ab exortu quatuor, poſticas ab occaſu totidem:dextras ad meridiem quatuor,ſiniſtras ad ſeptentrionẽ quatuor.Eſt aũt & illud obiter animaduertẽdũ,ad Hetruſcos qui erant aruſpices ea ſigna de cœlo pertinuiſſe, quæ prodigioſum

(margin letters: A, B, C, D, E)

F ſum aliquid oſtentoſumq́ꝫ habere uiderentur, ut ſi quæ ædes cœlo percuſſæ, ſi repente & inopinatò quiſpiam fulmine ictus concidiſſet, aut ſi qua alia ſigna inuſitata in cælo apparuiſſent. Augures uero ita de cælo ſeruabant, ut ſi intonuiſſet, ſi fulguraſſet, neque in iis ſimul aliquid inuſitatum accidiſſet, ſpectarent. Itaque ſigna modo uſitata, & nil prodigii habẽtia ad collegiũ augurum pertinebant. Nec alia fuiſſe ſigna, unde diuinationem acciperent augures ſeruando de cælo, reperio, q̃ꝫ ſi tonuiſſet aut fulguraſſet. Cicero ſecundo de Diuinat. Itaque in noſtris commentariis ſcri
G ptum habemus, Ioue tonante fulgurante comitia pupuli habere nefas. Hoc fortaſſe Reip. cauſa conſtitutum eſt. Comitiorum enim non habendorum cauſas eſſe uoluerunt. Itaque comitiorum ſolum uitium eſt fulmen, quod idem in omnibus rebus optimum auſpicium habemus, ſi ſiniſtrum fuit. Vnde apud Ciceronem 1. de Diuin. Partibus intonuit cœli pater ipſe ſiniſtris. Et lib. 2. Cum tonuit læuum bene tempeſtate ſerena. Ergo qui augurium captabant de cœlo, omnibus quidem in rebus præter q̃ꝫ in comitiis, ſi fulguraſſet, aut tonuiſſet à læua, bonum auſpicium
H interpretabatur. Vnde fit, ut ſiniſtrum auſpicium dicerẽt Romani pro bono auſpicio: ut Cicero inquit. 2. de Diuin. Quanquam haud ignoro quæ bona ſint, ſiniſtra nos dicere etiamſi dextra ſint. Cuius rei rationem reddere conatur Plutar. in Probl. dicẽs ſiniſtrum à ſinendo dictum eſſe: quæ ergo auſpicia ſinerẽt, rem peragi ob quam dii conſulebantur, ea ſiniſtra quaſi ſinentia appellata eſſe. At ſi à dextra alterum horum euenιſſet, infauſtum ſemper auſpicium interpretabantur. Tertium genus auſpiciorum erat ex terrenis animalibus. Scribit Plin. libro octa
I cap. quinquageſimoſeptimo Soricum occentu dirimi auſpicia annales refertos habemus. Et Valerius Maximus libro primo cap. primo. Occentus ſoricis auditus Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magiſterium equitum deponendi cauſam præbuit. Ex quibus apparet auſpiciũ ex ſoricibus capi. Verum ego exiſtimo hæc ex quadrupedibus auſpicia potius capi, quàm captari ſolita. Quod idem etiam exiſtimo dicendum de iis auſpiciis, quæ ex uariis caſibus hominum capiebantur: qualia ſunt quæ Tib. Graccho & Cæſari accidiſſe leguntur, antequam occideren
K tur. Vnum erat proprie ad comitia pertinens, ex homine ſumptum auſpicium, quo dirimendis tantum auſpiciis utebantur. Nam ſi ipſis comitiis morbo Herculeo correptus quiſquam repente concidiſſet, diſſoluenda erant comitia, nec iuſta eo die haberi

beri poterant:unde etiam illi morbo nomen eſt comitialis, ut A
docet Serenus his uerſibus: Eſt ſubiti ſpecies,morbi cui nomen
ab illo,Quod fieri nobis ſuffragia iuſta recuſat.Sæpe etenim mē
bris acri langore caducis Concilium populi labes horrenda di-
remit. Quartum genus auſpiciorum erat ex diris. Nam diras
fuiſſe inter auſpicia Cicero primo de Diuin.oſtendit his uerbis:
Etenim diræ ſicut & cætera auſpicia,ut omina,ut ſigna,nō cau-
ſas afferunt cur quid eueniat,ſed nunciant euentura niſi prouide-
ris.De dirarum obnunciatione erat hiſtoria M. Craſſi aduerſus
Parthos proficiſcentis apud Appianum & Plutarchum. Pro- B
pterea enim iudicatum eſt, Craſſum bellum aduerſus Parthos
infauſtis auſpiciis geſſiſſe, quòd Ateio Trib.pleb.diras obnun-
cianti parere noluit. Ac de generibus quidem auſpiciorum ſatis
ſuperq; dictum eſt.Nunc ea quæ propius attingunt,comitia tra
ctemus.In quo illud primum animaduertendum eſt,quod ſcri-
bit Dionyſius libro ſecundo:Exinde mos inualuit apud poſte-
ros,ut regnum alium ve magiſtratum nemo acciperet diis incō-
ſultis. Ac per multas quidem ætates diligenter obſeruata eſt à
Romanis legitima ratio auſpiciorum, non modo ſub regibus; C
ſed etiam in Conſulum,Prætorum,aliorumq; magiſtratuū crea
tione. At noſtra ætate deſiit obſeruari: niſi quòd eius modo
ſpecies quædam & ſimilitudo ſupereſt, ne pars hæc religionis
plane neglecta uideatur. Qui enim magiſtratuum accepturi
ſunt, prima luce loco aperto expoſiti diis ſupplicant. Tum ex
auguribus publicis qui adſunt, nonnulli nunciant illis fulgur ſi-
niſtrum,quod omnino non factum ſit. Illi augurium ex uoce
accipientes abeunt magiſtratum accepturi:alii quidem ſatis eſſe
exiſtimantes nulla ſibi aduerſa auſpicia fuiſſe:alii uero etiam re- D
pugnantibus diis.Hęc Dionyſius fere ad uerbum.ex quibus ap
paret poſterioribus temporibus Romanos religionis auſpicio-
rum parum fuiſſe obſeruantes. Quod Cicero etiam lib.de Legi-
bus ſecundo ſcribit:Sed dubium non eſt, quin hæc diſciplina &
ars augurum euanuerit iam & uetuſtate & negligentia. Ita ne-
que illi aſſentior, qui hanc ſcientiam negat unquam in noſtro
collegio fuiſſe,neque illi qui etiam nunc putat. Et lib.2.de Diuī
nat. Errabat multis in rebus antiquitas, quam uel uſu iam,uel
doctrina, uel uetuſtate immutatam uidemus. Retinetur autem, E
& ad opinionem uulgi,& ad magnas utilitates Reipub.mos,re
ligio,diſciplina,ius augurum,collegii auctoritas.Et paulo pòſt:
Etenim ut ſint auſpicia, quæ nulla ſunt, hæc certe quibus uti-
mur

F mur ſiue tripudio ſiue de cælo, ſimulacra ſunt auſpiciorum, auſpicia nullo modo. Q. Fabi te mihi in auſpicio eſſe uolo. reſpondet,
audiui. Hic apud maiores adhibebatur peritus, nunc quilibet. Peritum autem eſſe neceſſe eſt eum, qui ſilentium quid ſit itelligat.
Id enim ſilentium diximus in auſpiciis, quod omni uitio caret.
Hoc intelligere perfecti auguris eſt. Illi autem, qui in auſpicium
adhibetur, cum ita imperauit is qui auſpicatur: dicito, ſilentium
eſſe uidetur, nec ſuſpicit nec circunſpicit: ſtatim reſpondet ſilentiū
eſſe uideri. Ex iis Dionyſii ac Ciceronis locis intelligi poteſt ad
G uſurpationem modò uetuſtatis, auſpicia Romæ poſterioribus
temporibus retenta fuiſſe. Qui igitur comitia Centuriata erat habiturus, ut auſpicato habere comitia uideretur, priuſquam in cāpum ueniret, in arce aut alio quodam, ſed intra pomœrium loco
auſpicabatur, ibiq; augurem quem ſibi in auſpicio eſſe iuſſerat,
non tam conſulere deos iubebat, quàm bona eſſe auſpicia pronūciare. Itaque ex uoce auguris uerius quàm ex ullo ſigno ex auibus, aut ex cælo ſumpto auſpicabantur. Quòd autem dixi intra
pomœrium primum auſpicari ſolitos magiſtratus, oſtendi poſ-
H ſe uidetur ex eo, quód legitur Tib. Gracchus iterum Conſul tabernaculum uitio cepiſſe, quod oblitus eſſet auſpicari priuſquam
pomœrium tranſgreſſus eſſet. Ea hiſtoria ſic narratur à Cicerone
ſecundo de Nat. deor. Tyberius è prouincia literas ad collegium
miſit, ſe cum legeret libros, recordatum eſſe uitio ſibi tabernaculum captum fuiſſe in hortos Scipionis, quod cum pomœrium
poſtea intraſſet habendi Senatus cauſa, in redeundo cum idem
pomœrium tranſiret, auſpicari eſſet oblitus. Ac tabernaculi quidem hic mentio eſt, quia Centuriatis comitiis haben-
I dis imperari exercitum oportebat, quem intra urbem imperari
fas non erat. Ac primis quidem temporibus omnes ciues armatos ſub ſignis in ſuis quemque Centuriis conuenire oportebat,
ut multis in locis ſcribit Dionyſius. Poſt uero non omnes ciues
armati in campum ueniebant, ut uel inde apparet, quod probabile non eſt undique ex Italia armis onuſtos tempore pacis ciues
Romam ad comitia ueniſſe: ſed tantum præſidii cauſa, ut ait Gellius, paucorū hominū exercitus imperabatur. Nihilominus tamen ſemper Cōſul, quaſi ad uſurpationē uetuſtatis, extra pomœ-
K rium tabernaculum habere dicebatur, die comitiorū, uelut dux
exercitus In quo capiendo tabernaculo uitium cōmittebatur, ſi
priuſq; pomœriū tranſgrederetur, auſpicia aut non conſuluiſſet,
aut aduerſa apparuiſſent: tātumq; tribuebatur his auſpiciis taber-
naculi

naculi capiendi, ut ſi hic peccatum eſſet, tota actio uitioſa, & inau A ſpicata cēſeretur. Vnde Liuius lib. 4. 1. Dec. Tertio menſe quàm magiſtratum inierant, augurū decreto perinde ac uitio creati honore abiere: quod C. Curiatius, qui comitiis eorum præfuerat, parum recte tabernaculū cepiſſet. Et Conſules P. Scipio & C. Figulus è prouincia reuocati magiſtratū depoſuerunt: quia iudicati ſunt uitio creati à Tib. Graccho. Ergo primum auſpicia cōſulenda erāt in capiendo tabernaculo: idq; antequam quis pomœrium egreſſus eſſet. Quin uero etiam extra pomœrium, priuſq; B comitia habere inciperet, rurſus auſpicarentur, negari nō poteſt, ut ego ex eo colligo quod ſcribit Liuius lib. 4. Dec. 4. Q. Fabiū ex itinere præter urbem in campum deſcendiſſe, & comitia habuiſſe. Niſi enim extra pomœriū auſpicatum fuiſſe Q. Fabiū dicamus, oportebit hæc comitiā nullis captatis auſpiciis habita fuiſſe: quandoquidem ingreſſus pomœrium non ſit Fabius. Et Plutarch. in uita Marcelli ſcribit, ideo ſolitos magiſtratus capere tabernaculū, ut in eo ſederēt pro captādis auſpiciis. Ac ſi nōdum ratis auſpiciis aliquā eos cauſa ī urbem retraheret, primum C tabernaculum relinquere oportebat, & alterum capere ex quo denuo captarentur auſpicia. Porrò autē huiuſmodi auſpicia prima luce captari ſolebāt, quemadmodū intelligi poteſt ex eo qđ paulò antè citaui ex Dionyſio: tū uero ex eo quod ſcribūt Macrob. lib. 1. Satur. c. 3. & A. Gell. lib. 3. cap. 2. Nā magiſtratus qū uno die iis auſpicandum, & id agendū ſuper quo proceſſit auſpicium, poſt mediam noctem auſpicantur & poſt ſolem exortum agunt. Ex iis etiam quæ ex Ciceronis ſecūd. de Diuin. paulò antè adſcripſi, perſpicitur illa ſua ætate duo genera auſpiciorum uſitata fuiſſe, tripudio, & de cœlo. Ac tripudio quidē ita utebantur, D quemadmodum ſupra expoſui. Vnde lib. 10. epiſt. Fā. ad L. Plancū ita ſcribit: Recitatis literis, oblata religio Cornuto eſt pullariorū admonitu, nō ſatis diligenter eū auſpiciis operā dediſſe: idq; à noſtro collegio cōprobatum eſt. Hæc autem auſpicia Cornutus Prætor conſulerat Senatum habiturus. De cælo autem ſeruandò à ueteri ratione diſceſſerant, ut Cicero ſecund. de Diuin. oſtendit his uerbis: Iam de cælo ſeruare non ipſos cenſes ſolitos qui auſpicabantur? Nunc imperant pullario, ille renūciat. Vetus E igitur ratio ſeruandi de cælo, erat, ut magiſtratus adhibito augure ſeruaret ipſe de cælo, non omnia alteri crederet. At Ciceronis ætate pullario omnia credebat ipſe, non auſpicabatur. Et quoniam hæc duo genera auſpicorum reliqua erant: tripudio

F autem magis alibi uterentur quàm in comitiis: reſtat ut comitiorum habendorum auſpicia tota pene fuerint in ſeruando de cœlo. Itaque in hoc auſpiciorum genere explicando paulò diutius immorandum eſt. In quo illud primum animaduertendum eſt, quod apud Ciceronem, & in omni hiſtoria frequenter reperitur, Ioue fulgente tonante, agi cum populo fas non eſſe. Hoc eſt quo die aut fulgur apparuerit, aut tonitru auditum ſit, nefas eſſe populi comitia habere. Neque uero ſatis erat eum ipſum, qui comitia erat habiturus, nihil tale aut uidiſſe aut audiuiſſe, ſed etiã G ſi quis alius, qui aut magiſtratus eſſet aut augur ſeruaſſet de cœlo, idq́ue rei renunciaſſet qui uocare populum uellet, nefas erat comitia habere. Itaque non modò auſpiciis parere, ſed etiam obnũciationi magiſtratum oportebat. Hoc enim erat obnunciare, magiſtratui ſeruatum eſſe de cœlo renunciare: ideoq́ue ne eo die Ioue prohibente comitia haberet, uetare. Vt autem pareretur obnunciationi, legibus cautum erat iam inde ab anno urbis 618. quo anno Conſules Sex. Aelius & P. Furius, legem de ea re tulerunt Aeliam & Furiam uel Fuſiam, de qua tam frequens eſt mentio H apud Ciceronem. Hoc etiam locum loco aſcribendum eſt, quod ſcribit Cicero 2. Philip. Sed cum Cæſar ita dixiſſet, tum hic bonus augur eo ſe ſacerdotio præditum eſſe dixit, ut comitia auſpiciis uel impedire uel uitiare poſſet: idq́ue ſe facturum eſſe aſſeuerauit. In quo primum incredibilem ſtupiditatem hominis cognoſcite. Quid enim iſtuc, quod te ſacerdotii iure facere poſſe dixiſti, ſi augur non eſſes, & Conſul eſſes, minus facere potuiſſes? Vide etiam ne facilius. Nos enim nũciationem ſolum habemus: Conſules & reliqui magiſtratus etiam ſpectionem. Eſto hoc imperite, nec enim ab homine nunquam ſobrio poſtulanda prudẽ I tia. Sed uidete impudentiam. Multis ante menſibus in Senatu dixit Dolabellæ comitia aut prohibiturum auſpiciis, aut id facturum quod fecit. Quiſquam ne diuinare poteſt, quid uitii in auſpiciis futurum ſit, niſi q de cœlo ſeruare conſtituit? quod neq́ue licet comitiis per leges: & ſi quis ſeruauit non habitis comitiis, ſed priuſquam habeantur, debet nunciare. In iis Ciceronis uerbis multa poſſunt ad id quod agimus pertinentia obſeruari. Primũ enim ex eo quòd illa duo coniunxit, uel impedire uel uitiare au K ſpiciis comitia, intelligimus ſi non haberentur comitia, quia obnunciatum eſſet, hoc fuiſſe impedire auſpiciis comitia, & prohibere ne haberentur. Sin haberentur, obnunciatione ipſa dicebantur uitiari, quaſi contra auſpicia habita, ut ratum eſſe nil poſſet quod

quod iis comitiis actum eſſet. In ſequentibus pauló pòſt uerbis A
dicit augures nunciationem auſpiciorũ tm̃ habuiſſe,magiſtratus
uerò & ſpectionẽ,& nũciationẽ. Vnde intelligi põt penes magi-
ſtratus fuiſſe auſpicia, ita ut ne auguribus quidem fas eſſet con-
ſulere auſpicia,niſi à magiſtratibus iuſſi eſſent. Id enim eſt quod
ait Cicero magiſtratus tantum,non etiam augures,habuiſſe ſpe-
ctionem auſpiciorum. Nec repugnat id quod eſt apud Cicero-
nem 2.de Legib.& apud Liuium lib.6.Dec.1. auſpicia penes pa
tricios fuiſſe:id enim ſic intelligi debet, cum in Rep. nullus erat
patricius magiſtratus,tum ad patricios redire auſpicia.Cicero in B
epiſt.5.ad Brutũ ita ſcribit:Nunc per auſpicia longã morã uideo
Dũ.n.unus erat patricius magiſtratus, auſpicia ad patres redire
non poſſunt. Ex eo opinor loco ſatis apparet quod diximus,
nõ aliter fuiſſe penes patricios auſpicia,quàm ſi nullus eſſet ma-
giſtratus patricius,ut Interrex prodendus eſſet,uel quia exitu an
ni ſubrogati non eſſent noui magiſtratus, uel quia à Senatu iu-
dicatum eſſet renouanda eſſe auſpicia. Liuius lib.5.1.Dec.Con-
ſulibus morbo implicitis placuit per Interregnum renouari au-
ſpicia.Itaque cum ex S.C.Cõſules magiſtratu ſe abdicaſſent, In- C
terrex creatur M.Furius Camillus.Erant igitur adeo penes ma
giſtratus auſpicia,ut rebus publicis agendis nemo auſpicari poſ
ſet,niſi qui magiſtratum gereret:(Pontifices excipio,qui Calatis
comitiis habendis ius habebant auſpiciorum.)poſtquam autem
de cœlo ſeruatum erat,obnunciandi ius erat nõ modò magiſtra
tui, ſed etiam auguri, ut ex eodem illo Ciceronis loco apparet.
Erant autem ſolennia & uelut concepta uerba obnũciantis, Alio
die:quibus ſignificabat in alium diem differri debere comitia.Ci
cero 2.Philip.Cõfecto negocio,bonus augur Lælium diceres, D
Alio die,inquit.Et paulo pòſt:Si nihil eſt cum augur his uerbis
nunciat,quibus nunciaſti:confitere te cùm, Alio die,dixeris ſo-
brium non fuiſſe.Et lib.2.de Leg. Maximum autem & præſtan
tiſſimum in Rep.ius eſt augurum, & cum auctoritate coniun-
ctum.Neque uerò quia ſum ipſe augur ita ſentio,ſed quia ſic exi
ſtimare nos eſt neceſſe. Quid enim maius eſt, ſi de iure quæri-
mus,quam poſſe à ſummis imperiis,& ſummis poteſtatibus co
mitiatus,& cõcilia uel inſtituta dimittere,uel habita reſcindere?
Quid grauius quàm rem ſuſceptam dirimi,ſi unus augur, Alio E
die dixerit? Ex poſtremis item illis Ciceronis uerbis, hæc duo
intelligimus, Seruare de cœlo dum haberentur ipſa comitia nõ
licuiſſe per leges, ſed ante comitia incepta id fieri debuiſſe: tum

uerò

F uerò ſi quis ſeruaſſet, ante peracta comitia obnunciare debuiſſe, non poſt ea peracta. Neque tamen negari poteſt, quin cœptis comitiis ſi ſuperueniſſet tonitru, dirimerentur comitia. Vnde Pompeius cum Prætoriis comitiis uideret Catonem Prætorẽ fieri, finxit ſe tonitru audiuiſſe, eaq́ ratione dirempta ſunt eo die comitia. Et Liuius lib. 10. Dec. 4. Prætorũ tribus creatis, comitia tempeſtas diremit: Illud quoque hoc loco obſeruãdum eſt de obnũciatione, licet augur aut magiſtratus obnũciando emẽtitus fuiſſet auſpicia, hoc eſt renũciaſſet ſe aliquid ſeruãdo de cœlo ui-
G diſſe aut audiuiſſe, quod nec uidiſſet nec audiuiſſet, nihilominus tamen parendum fuiſſe: alioqui obſtrictum religione ſe exiſtimabat populus Rom. Id quod ex Philippicis Ciceronis apparet. Nam ementitum auſpicia dicit Antonium, cum obnunciauit comitiis Dolabella: & tamen ob illam obnunciationem dicit populum Rom. religione obſtrictum, uitioſumq́ Conſulem appaellat Dolabellã. Verba eius ex 5. Philip. hæc ſunt: Quid quod cum eo collega tulit, quem ipſe fecit ſua nunciatione uitioſum? nihil ne ad auſpicia bonus augur arbitrator pertinere? Id autem
H ut ita fieret, legibus cautũ erat: ea ratione, ꝙ ut ait Cic. 2. de Leg. auſpicia magis retenta erant, ut ad Reip. tempus accommodarentur, quàm quod quicquam ad agendi conſilium pertinerent. Itaque ut multos inutiles comitiatus probabiles impedirẽt moræ, legibus ac publicis inſtitutis caueba tur, ut auſpicia ſeruarentur, auguri pararetur. Vnde fit, ut Antonius multo ante prædixerit ſe auſpiciis impediturum comitia Dolabellæ. Et Cicero libro 1. epiſt. ad Lentulum, ſcribit prouiſum ſatis eſſe, ut ne quid ꝑ populum agi poſſet de reductione regis Ptolemæi, ſaluis auſpi-
I ciis: quòd ſcilicet prouiſum erat, ut eſſet qui obnunciaret, ſi quid ad populum de ea re ferretur. Ex quibus perſpicitur, eo tempore uerius ſibi finxiſſe auſpicia, quàm obſeruaſſe: parendum tñ erat uel ementitis auſpiciis, alioqui uitioſa actio cenſebatur. Illud etiã excutiendũ nobis eſt, quod ex Meſſala ſcribit A. Gell. lib. 13. c. 14. Patritiorum auſpicia in duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxima ſunt Conſulum, Prætorum, Cenſorum: reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Maiora autem auſpicia dicuntur habere, quia eorum auſpicia magis rata ſunt, quàm aliorum. Ex
K iis uerbis apparet auſpicia in maiora & minora diuiſa fuiſſe: ac maiora quidem maiorum magiſtratuum, minora minorũ fuiſſe. Quibus uerbis intelligere oportet fuiſſe Romanis magiſtratibus maioribus & minoribus auſpicandi poteſtatem, ſed tamen non

non æque firma & rata omnibus fuiſſe auſpicia:ſed penes maiores magiſtratus fuiſſe magis rata & firma auſpicia, penes minores minus rata:ita ut quæ auſpiciis maiorũ magiſtratuum fieret, ut erant ea quæ maximi in Rep. momenti erant, ita magis iuſta ac legitima cenſerentur, quã quæ minorum auſpiciis gereretur. Porrò autem comitia Centuriata habere maiorum tantum magiſtratuum erat:quo fit, ut auſpicia maiora iis comitiis accõmodata eſſent:ideoq; comitiis Centuriatis ferri ſolebat, ſi quid maximè firmum ac ſanctum eſſe Romani uellẽt. Itaq; Centuriata comitia, cùm habere uellet aliquis ex maioribus magiſtratibus, ad ea impedienda, non aliis de cælo ſeruandi ius erat, quàm maioribus itẽ magiſtratibus. Id quod ex eo colligo, quod eodẽ loco ſcribit Meſſala. Ideo neq; Conſules aut Prætores Cenſoribus, neq; Cenſores Cõſulibus aut Prætoribus turbant aut retinẽt auſpicia. At Cenſores inter ſe, rurſus Prætores Conſulesq; inter ſe, & uitiant & obtinent. Ex iis uerbis apertum eſt turbandi uitiandive auſpicia, maiora maioribus tantum magiſtratibus ius fuiſſe: neque id omnibus, ſed collegis tantùm inter ſe. Turbare autem aut uitiare auſpicia, eſt cùm de cęlo ſeruaueris obnunciatione efficere, ne poſſit auſpicato peragere quod ſtatuerat magiſtratus, cui obnunciatur. Ergo ad impediendas Cenſoris actiones per auſpicia collega ſolus auſpicandi eius habebat. Nec locũ habebat alterius cuiuſq; obnunciatio in ea re, quàm uel Cenſoris, uel auguris qui ei in auſpicio fuerit. Qui enim augur adeſt magiſtratui auſpicanti, ei dicitũ in auſpicio eſſe. Cicero 2. de Diuin. Q. Fabi te mihi in auſpicio eſſe uolo. Et Meſſala augur apud Gellium: Nos his temporibus Prętores, Prætore creante, ueterum auctoritatem ſumus ſecuti, neq; iis comitiis in auſpicio ſumus. Ad impediendas uerò Conſulis actiones, ſeruandi de cælo ius erat, non modò alteri Conſuli, ſed etiam omnibus Prætoribus. Nam & Prætores Collegæ erant Conſulum. Itaque Prætorum obnunciatio tantundem efficiebat atque Conſulum. At Cenſoribus, quanuis maiores eſſent magiſtratus, uitiare Conſulum aut Prætorum auſpicia non licebat: quia inquit Gellius, Collegæ non ſunt Cenſores Conſulum aut Prætorum. Hinc fit, ut impediẽdis actionibus Cæſaris in primo Cõſulatu, reperiamus M. Bibulũ collegam quotidie de cælo ſeruare: ſed quoniam coràm obnunciare non auderet, per edicta obnunciabat, inquit Suet. in Cæſare. Quod uerò dixi maiores modò magiſtratus ſeruandi de cœlo ius habuiſſe ad impediendas actiones maiorum magiſtratuũ, ex eo etiam apertius intelligi po-

F teſt, quod Gellius eodem illo loco ſcribit: In edicto Conſulum quo edicunt, quis dies comitiis Centuriatis futurus ſit, ſcriptum fuiſſe, ne quis magiſtratus minor de cęlo ſeruaſſe uelit. Hinc enim perſpicuum eſt Conſules cùm habituri erant comitia Centuriata, noluiſſe obnunciatione impediri minorum magiſtratuum: quin tamen maiorum magiſtratuum obnunciatione impedirentur, non uetuiſſe ſuo edicto. Neque tamen ignoro interdum contra edictũ minores magiſtratus de cælo ſeruare ſolitos. Scribit enim Cicero ſecunda Philip. Antonium Cenſoria comitia G non habuiſſe quia Tribunus pl. fulmen ſiniſtrum nunciaſſet. Attamen Centuriata comitia erant Cenſoria. Sed etiam aliis multis in rebus reperio Conſulum actiones impeditas obnunciatione Tribunorum. Cicero lib. 4. ad Att. in epiſt: cuius initium eſt: Aue re te certò, ſcribit Q. Metellum Conſulem habiturum fuiſſe comitia Aedilium, niſi Milo obnunciaſſet. Et alio rurſus die obnũciatione Milonis impeditum ne haberet comitia, paulò poſt ſcribitur. Et in oratione pro Seſtio, dicit Seſtium ueniſſe in templũ Caſtoris, & Conſuli Q. Metello obnunciaſſe. Verum ego de iis H rebus ita ſentio, Conſules cùm tributa comitia habere uellent, uetare non potuiſſe, quominus de cælo ſeruaret qui uellet: quia ea comitia non modò maiorum magiſtratuum erant, ſed etiam minorum: ut opus non eſſet iis habendis comitiis maioribus auſpiciis. At Centuriatis habendis maioribus auſpiciis opus erat: ideoq; edicto uetare ſolebant Conſules, ne minores magiſtratus de cœlo ſeruarent: ut ſcilicet maiora auſpicia non uitiarentur minoribus auſpiciis. Quòd ſi contra edictum minores magiſtratus de cœlo ſeruaſſent, non exiſtimo Conſuli parendum fuiſſe illi I obnunciationi: ut ex eo apparet, quod Plinius lib. 28. c. 2. ſcribit: In augurum certè diſciplina conſtat, neque diras, neque illa auſpicia pertinere ad eos, qui quanque rem ingredientes, obſeruare ſe ea negauerint. Itaque quoties impedita obnunciatione Tribuni comitia Centuriata reperio ego, interpretor, uel eundem Tribunum augurem fuiſſe, cui etiam priuato obnuncianti parendum eſſe leges iubebant: uel ſua ſponte illi obnunciationi paruiſſe Cõſulem, cùm parere non cogeretur. Nam & Cicero dicit, non fuiſſe neceſſe Antonium parere obnunciationi Tribuni pl. quomi-K nus haberet illa Cenſoria comitia quę edixerat. Tametſi ipſe aliã cauſam adferat, quã rationem edicti ab Antonio propoſiti: nempe quòd Antonius religioſus eſſet. Tua quid intereſt: nulla auſpicia tuorum ſunt, cùm ſis religioſus. Hoc eſt, cùm ſis obſtrictus reli-

religione auſpiciorum,nulla tibi ſunt,auſpicia: itaque obnunciatione nil moueri debuiſti. Nā & ī omni parte religionis q ſemel ſe religione obſtrinxerat, donec ea exolutus eſſet religione, nil poterat in eo gerere amplius iuſtum ac legitimum peragere. Cum igitur Antonius ementiendis auſpiciis ſe,populumq; Ro. religione auſpiciorum obſtrinxiſſet,nil poterat auſpicato peragere,nec tenebatur auſpiciis,priuſquam ea eſſet exoluta religio. Vt igitur cæteris in rebus parerent maiores magiſtratus minorum obnunciationi,certè in habendis Centuriatis comitiis non erat neceſſe parere:alioqui fruſtra huiuſmodi edicta propoſuiſſent,quibus uetarēt minores magiſtratus de cælo ſeruare.Ac de obnūciatione quidem ſatis dictū ſit,omninoq; de auſpiciorū ratione,quod quidem attinet ad Centuriata comitia. Præter auſpicia erant ſacra quædam legittima, quæ fieri a magiſtratu ante comitia Centuriata oportebat.Dionyſius lib.7. Superioribus temporibus,quando populus erat de aliqua re, auctore Senatu, ſuffragium laturus,comitia Centuriata aduocabant Conſules,ſacris ante factis,quæ lege ſtatuta erant,quorum adhuc nonnulla noſtra ætate fiunt. Et lib.10.Patres aduerſos Tribunos pl. his uerbis utūtur:Neque uos Senatus auctoritas ad magiſtratus uocat,nec curiæ de uobis ſuffragiū fuerūt,nec ſacra facitis ante comitia,quæ lege fieri oportebat. Et alio loco eiuſdem libri:Poſt hæc pontificibus præſentibus,& auguribus,& ſacrificis duobus, & factis legitimis ſacris & precationibus, Centuriatis comitiis lex perlata eſt.Hæc ſacra, hoſtiarum immolationes erant, quibus in omnibus actionibus publicis pariter uti ſolebant.In quo finem facio tractandi de iis, quę ante comitia ſpectanda eſſe diximus. Nam ſi edicto ante propoſito, req; per multos dies ante promulgata,ſenatus auctoritate,ſacris factis,auſpiciis addicētibus, nullaq; obnunciatione interiecta,Centuriata comitia maior magiſtratus habere uellet,nil omiſerat eorum quæ ad legitimum modum comitiorum ante ipſa comitia requirebantur.Deinceps ſequitur,ut de iis agamus quæ in ipſis comitiis obſeruabantur. Populus Ro.cui quidem ius erat ſuffragii,ad diem edicti conueniebat in campo Martio:atque ibi priuſquam in Centurias diſtribueretur, habebat magiſtratus concionem ad populum,qua rogabatur ut id quo de ageretur,iubere aut uetare uellet.Ac ſi magiſtratuum quidem eſſent comitia,ſolebat iis qui habebat comitia, rogare populum, ut ex iis candidatis quorum haberi rationē oporteret,quos tum omnes nominatim appellabat,

apud Liuium 1.lib.Dec.4.concio Ser.Sulpitii, priuſquàm centu- A
rias in ſuffragium mitteret ad bellum Macedonibus indicendũ.
At ſi iudicii cauſa comitia haberētur,idem fiebat, quod ĩ legibus
ferendis.Iudicium enim populi lege lata fiebat:quæ ſi acciperetur
à populo,condemnatus erat reus:ſin antiquaretur,abſoluebatur,
quemadmodum ſupra à nobis oſtenſum eſt. Erat autem omniũ
actionum cum populo commune principium : Velitis,iubeatis,
Quirites : ut ex Cicerone pro domo ſua, & multis locis Liuianæ
hiſtoriæ intelligi poteſt.Ex qua dicendi formula nomen ortum
eſt rogationis omnibus cum populo actionibus commune. His B
peractis iubebat magiſtratus populum in ſuas centurias diſcede
re ad ſuffragium ferendum : idq; populus ita faciebat,niſi hic ob-
nunciatum eſſet,aut ab aliquo magiſtratu interceſſum.De obnũ-
ciatione ſatis multa ſupra dicta ſunt: de interceſſione nunc pauca
dicendum . Interceſſio tametſi penè tota Tribunorum pl. eſſet,
ut qui , quemadmodum ſcribit Gellius libro 13. cap.12. creati
antiquitus uiderentur , non iure dicundo, ne cauſis querelisq; de
abſentibus noſcendis,ſed interceſſionibus faciendis : tamen aliis
etiam magiſtratibus pro ſuo imperio conueniébat.Vnde in legi C
bus Ciceronis ſcribitur:Par maiorve poteſtas plus ualeto . Qua
lege ſignificatur parendum eſſe interceſſioni paris aut maioris
poteſtatis : unde efficitur intercedendi ius fuiſſe collegis inter ſe
& maioribus poteſtatibus . Quare Conſules inter ſe, Præto-
resq; & Tribuni intercedebant: Et conſules cæteris magiſtrati-
bus,non modò intercedere poterant , ſed etiam ius habebant ab
omnibus magiſtratibus & comitiatum & concionem auocandi ,
ut docet Meſſala apud Gellium lib.13.cap.14.In quo tamen ex-
cipiendi ſunt Tribuni pl.quorum actionibus interceſſione impe D
diendis ſoli collegæ ius habebant.Dionyſius lib.10. ita ſcribit :
Nihil enim eorum quæ à Tribunis pl.fiunt , uetari aut impediri
poteſt ab ullo alio,quàm ab uno ex collegis.Et apud eundē Dio
nyſium lib.7.uerba L.Bruti Aedilis pl. ad Conſules , hæc ſunt :
Nunquid meminiſtis in pacanda ſeditione,per uos id nobis con-
ceſſum eſſe,quando Tribuni plebis concilium pl. aduocarint de
re quauis,non ad futuros patritios nec cōcilium obturbaturos ?
Quin etiam Dionyſius lib.7.ſcribit à Sp. Licinio Tribuno pl.
altero anno poſt primos Tribunos pl.legem perlatam huiuſmo- E
di:Tribuno cum plebe agente nemo contradicat, nemo ſermo-
nem interrumpat.Qui contra fecerit, Tribunis uades dato mul
ctæ quam hi dixerint ſoluendę.Qui uades non dederit,extremo

F ſupplicio plectitor:eiusq́ ſacra eſto omnis pecunia. Tribunis au tem omnibus magiſtratibus intercedere licebat,quia in intercedendo maior iis poteſtas erat,quàm reliquis omnibus magiſtratibus in agendo.Quo fit,ut ceſſantibus omnibus imperiis,creato Dictatore,adhuc intercedendi poteſtas Tribunis pl. relinqueretur, ut ſcribit Plutarchus in Proble.Quo etiam in loco ſcribit propter illam intercedendi poteſtatem,Tribunos pl.uerius impe rii ſolutionem habuiſſe,quam imperium : ut qui in impediendo plurimum poſſent,in imperando parum.Et Sylla dictator,quan
G quam Tribunitiam poteſtatem ualdè minuiſſet, detracta poteſta te agendi cum populo,gerendiq́ poſtea alterius magiſtratus, interceſſionem tamen reliquit,ut Cicero ſcribit tertio de Legibus. Erat autem intercedere, id quod uulgo dicimus ſe opponere. In quo uerbum ſolenne erat:Veto,ut oſtendit Liuius lib.6.1.Dec. his uerbis:quæ ſunt Sextii Trib.pl.Bene habet, quandoquidem tantùm interceſſionem pollere placet,iſto ipſo telo tutabimur plebem.Agite dum, comitia indicite patres Tribunis militum creādis.Faxo ne iuuet uox iſta,Veto,qua nunc concinentes collegas
H noſtros tam læti auditis. Ac cæteris quidem in rebus quæ uel à Senatu, uel à magiſtratibus publicè fiebant, interceſſionem locū habuiſſe nemo ignorat:in comitiis uerò centuriatis an locum ha buerit & quando interponi ſoleret,magis dubium eſt. Itaque in eo explicando aliquandiu immorabimur.In magiſtratuum Cen turiatis comitiis locum habuiſſe,interceſſionem Tribunorū pl.in dicat Liuius lib.7.1.Dec.In ſecundo Interregno orta contentio eſt,quod duo Patritii Conſules creabātur:intercedentibusq́ Tribunis,Interrex Fabius aiebat in 12.tabel.legem eſſe,ut quocun
I que poſtremum populus iuſſiſſet, id eius ratumq́ eſſet. Iuſſum populi & ſuffragia eſſe. Cùm intercedendo Tribuni nihil aliud quàm ut differrent comitia ualuiſſent.Et Dionyſius ad finem libri 8. Quando uocabant Conſules populum, ut Conſules crearent,Tribuni pl.quibus impediendi erat poteſtas,intercedebant: itaq́ comitia dirimebantur.Et Florus in Epit.T. Liuii lib. 105. Cùm C.Catonis Tribunus pl.interceſſionibus comitia tollerentur, Senatus ueſtem mutauit.Hoc uerò efficiebat interceſſio Tribunorum,non ut populum uocare non poſſet Conſul,quod ne
K mo ei uetare poterat,ſed ne quid his comitiis ſuffragiis populi peragi poſſet. In legum uerò comitiis tam certum eſt interceſſioni locum fuiſſe, ut eius rei probationem ſubiicere ſuperuacaneum uideatur. Illud quod magis dubium eſt, potius explicandum: inter-

ſntercedere ſolitos magiſtratus,non cùm lex promulgabatur tri nundino, ſed eo die quo ferebatur. Neque enim Tribuni uetare poterant,ne quiſquam concionem haberet promulgandę ſuæ legis cauſa: ſed ne populus acciperet legem,quæ inutilis aut pernicioſa uideretur.Itaque quandiu promulgabatur, licebat oratione diſſuadere legem: cùm uerò ferebatur, interceſſio interponenda erat,ne à populo acciperetur.Hinc apud Liuium libro 5. Decad. 5. ſcribitur Tribunos pl. ante tempus interceſſiſſe rogationi de bello Rhodiis inferendo,quòd non expectaſſent diem legis ferendæ,ſed dum promulgabatur,intercedebant.Verba Liuii ſunt: Cum ita traditum eſſet,ne quis prius intercederet legi,quàm priuatis ſuadendi diſſuadendiq; legem poteſtas facta eſſet: eoq; perſæpe eueniſſet,ut qui non profeſſi eſſent,ſe interceſſuros animaduerſis uitiis legis ex oratione diſſuadentium,intercederent:& qui ad intercedendum ueniſſent, deſiſterent uicti auctoritatibus ſuadentium legem. Poterant igitur Tribuni, cùm adhuc promulgabatur lex, profiteri ſe interceſſuros,ſi quis eam ferre uellet, at non ante diem lationis intercedebant. Ideoq; Cicero pro Sylla ſcribit,L.Cæcilium Tribunum ple.non quidem interceſſiſſe legi Agrariæ Rulli, quæ promulgata & non lata eſt, ſed profeſſum fuiſſe interceſſorem ſe futurum. Ex illo tempore L. Cæcilius multa de Reipub.egit: Agrariæ legi quæ tota à me reprehenſa & abiecta eſt,interceſſorem fore profeſſus eſt. Ergo die legis ferendæ intercedebatur: idq; interdum maxima contentione fiebat, ut exemplis etiam apertum eſt. M.Octauius collega Tib. Gracchi ſcribam ſubiicere & præconem recitare uetabat:idq; quo die legem ſuam ferebat Gracchus, ut ex hiſtoria apparet.P.Globulus legi quam ferre uolebat,C.Cornelius eodem modo interceſſit. De qua contentione ita ſcribit Aſconius:Pub. Seruilius Globulus Tribunus ple.inuentus erat qui C.Cornelio obſiſteret. Is ubi dies legis ferendæ uenit, & præco ſubiiciente ſcriba uerba legis recitare populo cœpit: & ſcribam ſubiicere & præconem pronunciare paſſus non eſt. Tum Cornelius ipſe codicem recitauit. Similem contentionem legimus inter Metellum Nepotem & M.Catonem apud Plutarchum in uita Catonis Vtic. Ex iis quæ dicta ſunt apparet Tribunitiam interceſſionem non modò ante inita ſuffragia interponi ſolitam:ſed etiam cœptis interdum ſuffragiis:uerum ea interruptio ſuffragiorum potiſſimum accidebat in comitiis magiſtratuum: quia niſi initis iam ſuffragiis, uix appareret in huiuſmodi comitiis quicquam contra le-

F ges fieri: quæ erat cauſa maxima, cur ſe Tribuni interponerent ad impediẽda comitia quæ ita fierent. Ac de interceſſione quidẽ hactenus: certa perſequamur. Si magiſtratus nec obnunciatione nec interceſſione impediretur, poſtquam populum in ſuas Centurias diſcedere iuſſerat ad ſuffragium dicendum: tum omnes qui aderant ciues, quibus ſuffragii ius erat, diſcedebant in ſuas quiſq; Centurias, ut quo ordine rogabatur, ſuffragium dicerent. Hic ordo multis uerbis ſupra à nobis eſt explicatus ex Dionyſio Halicar. quantum ſatis erat ad intelligendum quid eſſent Centuriata
G comitia. Hic tamen ubi de modo comitiorum agimus, ſubtilius & magis accommodate ad poſteriora Reip. tempora de eadem illa re dicendum eſt. Nam quæ à Dionyſio dicũtur, ueterem modò ſuffragiorum rationem aperiunt, quæ multifariam poſtea immutata eſt. Neque enim de prærogatiua Centuria ulla eſt apud eum mentio: in qua tamen poſterioribus temporibus tantum erat momenti, ut fere in quam partem inclinaſſet prærogatiua, in eam reliquæ Centuriæ traherentur. De qua priuſquam dicamus, uerba T. Liuii ex lib. 1. Decad. 1. ſubiiciemus. Nec mirari o-
H portet hunc ordinem, qui nunc eſt poſt expletas quinque & triginta tribus, duplicato earum numero, Centuriis iuniorum ſeniorumq; ad inſtitutam ab Seruio Tullio ſummam non conuenire. Quadrifariam enim urbe diuiſa ragionibus collibusq;, quæ habitabantur partes, tribus eas appellauit, ut ego arbitror, ab tributo. Nam eius quoque æqualiter ex cenſu conferendi ab eodem inita ratio eſt. Neque hæ tribus ad Centuriarum diſtributionem numerumq; quicquam pertinuere. Hæc uerba Liuii quanq; obſcura ſint, tamen attentius perpendenti oſtendere uidentur à
I Seruio Tullio uniuerſam multitudinem Romanorum diuiſam fuiſſe in quatuor tantum tribus: ideoq; non eſſe mirandum, ſi nõ tam multas Centurias feciſſet ex illa quatuor tribuum multitudine, quàm multæ poſtea fuerunt, cum uſque eò auctus eſt numerus tribuum, ut 35. factæ ſint. Ego igitur eo auctore ſic ſentio, poſtquam triginta quinque tribus Romæ fuerunt, hactenus ſeruatum fuiſſe Seruii inſtitutum, quòd ſex claſſes ſemper relictæ ſunt: ſed hoc mutatum eſt, quòd in claſſibus auctus eſt numerus Centuriarum ab eo inſtitutus: & cum Centuriæ à Seruio insti-
K tutæ nihil pertinerent ab tribus factum eſt poſtea, ut per 35. tribus deſcriberentur Centuriæ, ita ut in quaque tribu pro ratione cenſus Centuriæ continerentur ſuæ cuiuſque claſſis. Quæ ne fingere uideamur, ſingulatim à nobis demonſtrabuntur. Ac primum

mum quod dixi tribus Romanas in ſuas quaſdam Centurias diuiſas fuiſſe, demonſtrari poteſt ex multi T. Liuii locis, in quibus iuniorum & ſeniorum Centurias prærogatiuæ tribus appellat. Neque enim id eſſe potuit, niſi quæque tribus ſuas quaſdã iuniorum, & ſeniorum Centurias haberet: præſertim cùm æque omnibus tribubus obtingere poterat, ut prærogatiuę eſſet. Tum uero ex eo quod paſſim reperitur Cenſores ita ſolitos cenſum facere, ut ſingulas tribus perſequerentur: in quibus quo quiſque cenſu, qua ætate, quo ordine eſſet, deſcriberetur. Quod & Cicero uidetur lib. 3. de Legibus indicare, cum hanc legem ponit de Cenſoribus. Populiq́ partes in tribns diſtribuunto: exin pecunias, æuitates, ordines partiunto. Vnde etiam fit ut reperiamus in hac uel illa tribu quempiam cenſum fuiſſe aut cenſeri debere, potius quàm in hac uel illa claſſe. Quòd ſi cenſum, ætatem, ordinesq́ per ſingulas tribus Cenſores deſcribebant, relinquitur, ut in ſingulis tribubus fuiſſe dicamus Centurias quaſdam, in quas pro cenſu, ætate, ordineq́, qui ex eadem tribu eſſent, diſtribuerentur. Præterea Cicero pro Plancio Centuriam prærogatiuam appellat partem unius tribus: ex quo plures Centurias in quaque tribu fuiſſe conſequitur. Auctum autem fuiſſe numerum Centuriarum ex uerbis Titi Liuii apparet, cum ait: Duplicato earum numero. Quæ uerba non ſic accipienda eſſe, quaſi uerum ac certum numerum multiplicationis Centuriarum definire uoluerit, paulò pòſt oſtendemus. De prærogatiua hoc primum conſtat, eam fuiſſe unam quandam Centuriam ex una quadam tribu deſumptam, cui ſorte obtigiſſet, ut prima ſuffragium diceret. Neque enim tribus prærogatiua eo appellatur, quòd ea tota ſuffragiũ diceret: ſed quia illius tribus cuidam Centuriæ obtigiſſet, ut prima uocaretur. Quod Cicero pro Plãcio ſatis oſtendit cùm Centuriam prærogatiuam appellat, eamq́ unius tribus partem fuiſſe dicit. Et apud T. Liuium frequens eſt mentio Centuriæ prærogatiuæ. Vt lib. 7. Decad. 3. Galeria iuniorum, quæ fortè prærogatiua erat Q. Fuluium, & Q. Fabium Coſſ. dixerat, eodemq́ iure uocatæ reliquæ inclinaſſent, ni Tribuni pl. ſe inteporſuiſſent. In iis uerbis Galeria nomen eſt tribus, ex qua erat ea iuniorum Centuria, quæ fuit prærogatiua. Sorte autem prærogatiuam Centuriam fieri uerba Ciceronis in ſecunda Philippic. oſtendunt: Ecce Dollabellæ comitiorum dies. Sortitio prærogatiuæ quieſcit. Et apud Titum Liuium libro quarto Decad. tertiæ: Eo die cum ſors prærogatiuæ

A B C D E

F ante iuniorũ exiſſet. Ex quibus etiam uerbis colligi poteſt, eo
genere ſortis in hac re uſos fuiſſe Romanos, ut in ciſtam quan-
dam ſortes coniicerent: cuius autem Centuriæ ſors prima exiſ-
ſet, ea prærogatiua erat. Quod ſi prærogatiua erat una quædam
Centuria ex quadam tribu ſorte deſumpta, neceſſe eſt, ut prima
ſortitio fieret inter tribus, deinde altera inter Centurias eiuſdem
tribus. Ac tribus quidem quæ prima exiſſet, ea erat, unde deſu-
menda eſſet Centuria prærogatiua: ſed quoniam multæ erant in
ea tribu Centuriæ, neceſſe erat ut rurſus inter Centurias ſortitio
G fieret. Verum hic iam locus eſt dubitationi, an Centuriæ eiuſ-
dem tribus tantum duæ eſſent ætate modo diſtinctæ, ut una
iuniorum eſſet, altera ſeniorum abſque ulla diſtinctione ordinis
aut cenſus: an uerò plures ordinibus, cenſu ætateq́ue diſtinctæ,
ita ut eſſent quædam equitum, quædam peditum Centuriæ: &
rurſus quædam primæ, quædam ſecundæ claſſis, & ita dein-
ceps reliquarum: & rurſus ſingularum claſſium aliæ iuniorum,
aliæ ſeniorum. Ac prior quidem huius quæſtionis pars uide-
tur confirmari poſſe ex eo quod paſſim apud Liuium reperitur
H in prærogatiua tribu Centuria iuniorum & ſeniorum, quaſi
opponat tantùm unam iuniorum uni ſeniorum. Vt libro ſexto
Decad. tert. prærogatiua Centuria iuniorum T. Manlium Tor-
quatum Conſulem dicit. Torquatus Conſulatum reſpuit, ro-
gatq́ue Conſulem, ut iubeat Centuriam iuniorum in ſuffragium
redire. Tum Centuria, inquit Liuius, & auctoritate mota ui-
ri, & admirantium circa fremitu, petit à Conſule, ut Centuriam
ſeniorum citaret. uelle ſeſe cum maioribus natu colloqui. Ex
ĳs uerbis nonne uidetur poſſe colligi in tribu prærogatiua duas
I modò fuiſſe Centurias, unam iuniorum, alteram ſeniorum,
inter quas ſors duceretur utra prior ſuffragiũ diceret? Verum
ne ita eſſe credamus, multa efficiunt. Primum quòd nuſquam
legimus Romanos ita per Centurias diſtinctos fuiſſe, ut abſq;
ulla diſtinctione ordinum, & cenſus unã Centuriã deſcriberen-
tur, facta tantum ætatum diſtinctione. Neque.n.id conſenta-
neum eſt prudentiæ Romanorum, propter prærogatiuæ tan-
tum auctoritatem, factam fuiſſe huiuſmodi in duas Centurias
ſingularum tribuum diuiſionem: quæ ad nullũ alium uſum ua-
K lere poſſet. Nam tributo conferendo conſcribendiſq́ue mili-
tibus, opus erat illa Centuriarum deſcriptionẽ, quæ ordinibus
cenſu ætateq́ue diſtinctæ erant: ut ſatis apparet ex iis, quæ ſu-
pra diximus de claſſium inſtitutione. Itaque ad eum modò
uſum

uſum hæc diuiſio tribuum in binas Centurias inuenta eſſet, ut in comitijs Centuriatis iure prærogatiuæ eſſet quidem tribuum uis aliqua: ne tamen uiderentur ex aliqua parte non eſſe Centuriata, idcirco has binas ætatis modo diſtinctione Centurias factas fuiſſe in ſingulis tribubus. Quaſi uerò non æque poſſet prærogatiuæ ius per Centurias claſſium conſeruari, ut inter eas ſortitio fieret, quæ prima roganda eſſet neglecto iure ordinum cenſus & ætatis. Deinde uerò ſi propter ius prærogatiuæ hanc ſingularum tribuum in duas Centurias diuiſionem ponamus, poſtquam prærogatiua ſuffragium dixerat, neceſſe erat populum qui expectanda ſorte prærogatiuæ in binas has Centurias ſe diuiſerat, omnem ordinem mutare, ut diſcederet in claſſium Centurias cenſu, ordine, ætateq́ diſtinctas. Poſt prærogatiuam enim prima claſſis uocabatur, ut ait Cicero 2. Philp. Vnde efficiebatur non modo tumultus confuſioq́ repentina diſcedentium in ſuas Centurias: ſed etiam, ut illi qui in prærogatiua Centuria ſuffragium dixerant, uel iterum in Centuriis claſſium ſuffragium dicerent, uel ſublata dimidia tribus parte non modò reliquæ Centuriæ eius tribus infrequentes redderentur, uerum etiam ut ætate minime diſtinctæ eſſent: quandoquidem in prærogatiua Centuria iam omnes iuniores illius tribus, aut omnes ſeniores, prout ſors tuliſſet, ſuffragium dixiſſent. Poſtremo non uerum eſſet quod ait Liuius, ſeniorum ac iuniorum Centurias, poſtquam expletæ ſunt 35. tribus, duplicatus fuiſſe. Vt enim ſingulis tribubus binas huiuſmodi Centurias tribuamus, fierent tãtum ſeptuaginta Centuriæ: qui numerus decem Centurijs minor eſt numero Centuriarum primæ claſſis: tantum abeſt, ut uniuerſo Cẽturiarum numero adiectus, duplicatum numerum faciat. Eſt igitur poſteriori parti quæſtionis potius aſſentiendum, ut dicamus in ſingulis tribubus non duas tantùm Centurias, ſed plures fuiſſe: eaſq́ non modò ætate, ſed etiam cenſu ordineq́ diſtinctas. Sed hic rurſus ambigitur utrum inter primæ claſſis Cẽturias tantum ſors prærogatiuæ fieret, an etiam aliarum claſſiũ Centuriæ beneficio ſortis uterentur. Budæus ſane & alij doctrina excellentes uiri in ea ſententia fuerunt, ut crediderint ſortitionẽ prærogatiuæ inter Centurias primæ tantum claſſis fieri ſolitam. Quod ut credam, uix ac ne uix quidem adduci poſſum. Nam reliquas claſſes beneficio ſortis excludi iniquum fuiſſet: præſertim cũ eo ſors prærogatiuæ inuenta fuiſſe uideatur, ne quiſquam eo iure excluſus uideretur, quod in auctoritate prærogatiuæ

F tiuæ Romani eſſe uoluerunt. Id uero ius primæ tantum claſſi tribuere quorſum attinebat? quando uel abſq; ſorte pro ſuo iure ſemper prima uocaretur. At dices, ante inſtitutam ſortitionem prærogatiuæ primam quidem claſſem primo loco uocari ſolitam: ſed tum hanc rationem obſeruari, ut equites primi uocarẽtur, tum ſeniorum Centuriæ, poſtremò iuniorum. At inſtituta ſorte prærogatiuæ factum eſſe, ut ex Centurijs equitum ſeniorum & iuniorum ea prima ſuffragium diceret, cui ſorte obtigiſſet: poſtquam autem prærogatiua dixerat, tum reliqua comitia

G iure non ſorte peragebantur. In hoc refutando conſiderandum eſt, quod ubiq; apud auctores reperitur, prærogatiuæ ſortitionẽ inter tribus primum fieri ſolitã: quare ſi nulla tribus excluderetẽ beneficio ſortis, oportebat centurias equitum ſeniorum & iuniorum primæ claſſis in ſingulis tribubus fuiſſe: ita ut in quaque tribu una minimum eſſet equitum Cẽturia, & plures ſeniorum ac iuniorum. Nam auctum fuiſſe numerum Centuriarum equitum, non etiam peditum haud uerіſimile eſt. Porro autem auxiſſe numerum Centuriarum, primæ claſſis non etiam cæ-

H terarum, quid aliud fuiſſet, quàm multo magis in primores uim omnem ſuffragiorum deriuare? Quod ſane periniquum fuiſſet, nec unq; plebs id paſſa eſſet. Oportuit igitur & cæterarum claſſium fuiſſe quaſdam Centurias in ſingulis tribubus. Itaque non poteſt hæc ratio eſſe, cur beneficio ſortis excluderentur reliquæ claſſes, quod non eſſent in ſingulis tribubus earũ claſſium quædã Centuriæ, ſicut primæ claſſis. Cur igitur excludi ſe patiebantur? An ut ius ſuum retineret prima claſſis ſupra cæteras, idcirco huius ſortis beneficio ſola utebatur? At enim ſi ita eſſet, pari

I ratione oportuit equitũ Centurias excludere primæ claſſis peditum Centurias. Iure enim ſuo tam uocari debebant ante peditum Centurias, quàm primæ claſſis Centuriæ ante cæterarum claſſium Centurias. Quare prærogatiuæ ſortitio tantum Centurijs equitum tribuenda fuiſſet. Atqui ex ijs, quæ ſupra diximus, planum eſt ſeniorum iuniorumq; Cẽturias beneficio prærogatiuæ uſas fuiſſe. Quinetiam ſeniorum Centuriæ excluſiſſent, iſta quidem ratione, iuniorum Centurias: quandoquidem tam iure ſuo priores erant, quàm prima claſſis ſupra cæteras. Verius igitur eſt nõ

K modo primæ claſſis Centurias beneficio ſortis uti, ſed etiam aliarum claſſium. Vnde ſequitur, quod ait Liuius duplicatum numerum Centuriarum fuiſſe, pro iuſto numero non eſſe accipiendum. Nam ſi claſſium Centuriæ per tribus diſtributæ erant,

ut

ut probatum eſt: ac ſecundæ claſſis, uerbi gratia, Centuriæ non excluderentur beneficio ſortis: oportebat in ſingulis tribubus minimùm duas eſſe ſecundæ claſſis Centurias, unam iuniorũ, alteram ſeniorũ, ut eſſet inter eius claſſis Centurias diſtinctio. Quare in 35. tribubus eſſent ſeptuaginta Centuriæ ſecũdæ claſſis: quæ erant tantum uiginti ex inſtituto regis Seruij. Vnde apparet non duplicatum modò numerum, ſed triplicatum, & eo amplius fuiſſe. Quod uero dixi in ſecunda claſſe, idem in tertia, quarta & quinta intelligendum eſt. Neque enim iuſta ulla ratio reddi poteſt, cur potius in ſingulis tribubus dicamus fuiſſe ſecũdæ claſſis quaſdam Centurias, quàm tertiæ, quartæ aut quintæ. Nunc uerò ſi ſimul iũgas ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ claſſis Centurias, quæ erant per triginta quinque tribus diſtributæ, efficientur minimùm quater ſeptuaginta, hoc eſt, ducentæ octoginta Centuriæ. His uero ducentis octoginta Centuriis opponẽdæ ſunt plures numero Centuriæ primæ claſſis cõiunctæ cum Centurijs equitum: alioqui non fuiſſet relicta uis ſuffragiorum penes primores niſi numero Centuriarum uincerent cæterarum claſſium Centurias. Quare primæ claſſis unà cum Centuriis eq tum oportebat plures eſſe Centurias quàm bis centum octoginta: quæ erant inſtituto Seruij nonaginta octo: peditum quidem primæ claſſis octoginta Centuriæ, equitum uero octodecim. Ex ijs perſpicuum eſt, quòd ait T. Liuius duplicatum numerum Centuriarum, non poſſe accipi pro iuſto numero, ſed ſpeciẽ pro genere poſitam eſſe. Illud igitur iam certum eſt populũ Romanũ ſic in tribus fuiſſe diuiſum, ut in ſingulis tribubus diſtinctæ eſſent Centuriæ per claſſes: inter quas eiuſdem tribus ſic diſtinctas Centurias ſors ducebatur, cui omnem obtingeret, ut prima ſuffragium diceret. Cui autem obtigiſſet, ſiue equitum ſiue peditum eſſet, ſiue primæ, ſiue ſecundæ, tertiæ, quartæ aut quintæ claſſis eſſet, ſiue ſeniorum ſiue iuniorum eſſet, ea prærogatiua dicebatur. Sane ut certo definiamus quot eſſent cuiuſque claſſis Cẽturiæ in quaque tribu, fieri non poteſt. Id modo ex ijs quæ dicta ſunt, affirmare poſſumus, minimùm duas fuiſſe in quaque tribu Centurias ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ claſſis, ut una eſſet iuniorum, una ſeniorum. Vnde etiam apud Liuium in eo quem citauimus loco, cum opponitur una iuniorum uni ſeniorum, interpretor de binis ſecundæ, tertiæ, quartæ, aut quintæ claſſis Centurijs, quæ in Galeria tribu erant: quarum alteri ſors prærogatiuæ obtigiſſet. Id quoque pro certo accipiendum nunquam

F quam ita auctum fuiſſe numerum Centuriarum in inferioribus
claſſibus, quin ſimul auctus ſit numerus Centuriarum primæ
claſſis:alioqui uis ſuffragiorum primoribus detracta fuiſſet. At
enim quot omnino in quaque tribu Centuriæ primæ claſſis eſ-
ſent,definire non poſſumus. Fortaſſe non erat par in omnibus
numerus: ſed in frequentioribus tribubus plures, in minus fre-
quentibus pauciores. Verum utcunque ſit,attendendum ſemper
fuit ut uniuerſus earum numerus coniunctus cum equitum Cẽ-
turiis,non eſſet minor reliquo numero Centuriarum. De nume
G ro etiam Centuriarum equitum incertum eſt, an in quaque tri-
bu una eſſet Centuria,an plures: in quibuſdam pauciores. Sa-
ne ut peditum Centuriæ per tribus deſcribebantur, ita in cenſu
per ſingulas tribus habendo, equitum qui eſſent in ſingulis tri-
bubus numerus inibatur. Neq; uериſimile eſt plus duplo auctũ
eſſe numerum Centuriarum peditum, quin ſimul auctus ſit nu-
meros Centuriarum equitum. Nam etiam Centurias equitum
per tribus fuiſſe deſcriptas fuiſſe, ex eo poteſt intelligi,quòd be-
neficio ſortis prærogatiuæ non excludebantur equitum Centu
H riæ: ſortitio autem inter tribus fiebat. Itaque ut in equites ca-
dere poſſet ſors prærogatiuæ, neceſſe erat in ſingulis tribubus
fuiſſe quaſdam equitum Centurias. Vnde fit,ut non integer mi-
hi uideatur locus apud T. Liuium libro tertio Deca. quintæ,qui
ita habet: Prior Claudius cauſam dixit:& cum ex 12. Centuriis
equitum, 8. Cenſorem condemnaſſent,multæq; aliæ primæ claſ
ſis. Quod enim illic duodecim facit equitum Centurias, quæ in
ſuffragium miſſæ ſunt,quomodo uerum eſſe poteſt? Nam Ser-
uii inſtituto 18. Centuriæ equitum erant, ut docet idem Liuius
I libro primo, & Dionyſius libro quarto. Vt ergo nihil etiam
dicamus additum fuiſſe ad numerum à Seruio rege relictum,
tamen non poſſet uerum eſſe illis Centuriatis comitiis, de qui-
bus agit Liuius, duodecim tantum equitum Centurias in ſuf-
fragium miſſas. Quare neceſſe eſt, in illo numero Centuria-
rum equitum,mendum eſſe. Itaque locus ille non ſufficere mihi
uidetur ad refutandum id quod diximus, ſimul cum peditum
Centuriis auctum fuiſſe numerum Cẽturiarum equitum. Quod
ego tamen non tam pertinaciter affirmo, ut non facile mutem
K ſententiam,ſi quis aliquid certius adferat. At enim quæri poteſt,
cur ſextæ claſſis in hac Centuriarum deſcriptione nuſquam mẽ-
tionem fecerim. Huius rei hæc ratio reddi poteſt,ſextã claſſem,
quæ Seruij inſtituto una modò Centuria continebatur, ut nul-

lius pene momenti erat, ita nunquam numero Centuriarum au-ctam fuiſſe, ut eius Centuriæ per ſingulas tribus diſtribuerētur. Quòd autē nullo ferè loco haberetur illa claſſis, argumento eſt, quod ferè ubi apud auctores fit mentio claſſium, quinque claſſes appellantur, ſexta relinquitur. T. Liuius lib. 3. Dec. 1. ſcribit: Triceſimo ſexto anno à primis tribunis decem creati ſunt, bini ex ſingulis claſſibus. Et Aſcon. in orat. pro Cornelio. Cæterum quidam non duos Tr. pl. ut Cicero dicit, ſed quinque tradūt creatos eſſe ſingulos ex ſingulis claſſibus. Ex his locis nonne apertum eſt nullo prope numero habitos fuiſſe homines ſextæ claſſis? ut qui in enumeratione claſſium, quaſi nulli eſſent, omittantur. Sanè non immeritò fiebat, ut qui minimo cenſu erant, omnibuſq; oneribus publicis immunes, non eſſent pares in Reip. capeſſendæ auctoritate cum ijs, in quos onera Reip. incumberent. Saluſtius in orat. de Rep. ordinanda ad Cæſarem ſcribit, C. Gracchū in Tribunatu legem promulgaſſe, ut ex confuſis quinque claſſibus ſorte Centuriæ uocarentur. Hæc lex tametſi perlata non ſit, tamen ex eo loco apparet, ſi C. Gracchus homo maximè omnium popularis, qua lege uellet humilium cum primoribus in ſuffragijs auctoritatem æquare, ſextæ claſſis nullam rationem habuit, eam claſſem nullius tum momenti fuiſſe. Itaque in tribubus ſingulis Centurias quinque claſſium tantum poſuimus: ita ut ſextam claſſem ex infima plebe omnium tribuum confuſam dicamus: ex qua uel una, ueteri Seruii inſtituto Centuria fieret, uel ſummum duæ, una quidem proletariorum, altera capite cenſorum. Nam inter hos diſcrimen fuiſſe cenſus munerisq; oſtendit A. Gellius libro 16. cap. 10. Qui in plebe Romana tenuiſſimi pauperrimiq; erant, neque amplius quàm mille quingētum æris in cenſum deferebant, proletarij appellati ſunt. Qui uerò nullo aut perquàm paruo ære cenſebantur, capite cenſi uocabantur. Extremus autem cenſus capite cenſorum æris fuit 375. Sed quoniam res pecuniaq; familiaris obſidis uice pignoriſq; eſſe apud Remp. uidebatur, amoriſq; in patriam fides quædam in ea firmamentumq; erat, neque proletarij, neque capite cenſi milites, niſi in tumultu maximo ſcribebantur: quia familia aut tenuis aut nulla eſſet. Proletariorum tamen ordo honeſtior aliquanto & re & nomine, quàm capite cenſorum fuit. Nā & aſperis Reipub. temporibus, cùm iuuentutis inopia eſſet, in militiā tumultuariam legebantur, armaq; ijs ſumptu publico præbebantur: & non capitis cenſione, ſed proſperiore uocabulo, à munere l offi-

A B C D E

F officioq́ prolis edēdæ appellati ſunt, quòd cùm re familiari parua minus poſſent Remp. iuuare, ſobolis tamen gignēdæ copia, ciuitatem frequentarent. Capite cenſos aīt primus C. Marius milites ſcripſiſſe traditur, cū id factū antè nulla memoria extaret. Ex ijs uerbis intelligi pōt fuiſſe in tabulis Cenſorijs ſeorſum deſcriptos proletarios à capite cēſis, quaſi ordinis diuerſi eſſent, ut ſæpe alij in militia legerentur, cùm alij relinquerentur. Sed tamē ex hac diuerſitate ne factas fuiſſe duas Centurias credam, eo adducor ꝙ ætatis diſtinctione uideo reliquarum claſſium Centu-
G rias factas, non hmōi quadam diuerſitate, qualis erat inter capite cenſos & proletarios. Ego itaque potius exiſtimo una modo Centuria ſemper contentam fuiſſe ſextam claſſem: quæ tamen, ut ſuprà oſtendimus, nullo propemodum numero haberetur. His ita poſitis, facile erit cætera de prærogatiua perſequi. Cicero pro Muræna, & lib. de Diuin. 1. ſcribit maiores uoluiſſe prærogatiuam omen eſſe iuſtorum comitiorum: tantamq́ comitijs Centuriatis religionem fuiſſe, ut fere ſemper ualuerit omen prærogatiuum. Ex quibus perſpici poteſt Romanos plurimū mo-
H menti tribuiſſe prærogatiuæ. Quæ fuit cauſa, ut ſorti committeretur: ne ſcilicet id in quo tm̄ erat in ſuffragijs momenti, ut fere reliquis Centurijs præſcribere uideretur quod ſequeretur, ſemper eſſent penes eoſdem: ſed id ius uſurparet, cui ſors dediſſet. Itaque detractum eſt de iure equitum, quorum Centuriæ primæ, inſtituto Seruij, uocandæ erant, ut omni populo communicaretur, beneficio ſortis: eaq́ ratione plebs minus moleſte ferret primorum in ſuffragijs uim ac poteſtatē, quæ Seruijs inſtituto eis attributa fuerat. Quoniam autem prima ſors prærogatiuæ inter
I tribus fiebat, ſecunda inter Centurias eiuſdem tribus, beneficioq́ ſortis utebantur tam equitum quàm peditum Cēturiæ, propterea interdum uſuuenire poterat, ut ſors cum iure conueniret: ut ſcilicet equitum Centuria prærogatiua eſſet. Quæ poſtquam ſuffragium dixerat, reliquæ equitum Centuriæ uocabantur, & deinde claſſes ſuo quæque ordine. In quo omnia fiebant iure, eo modo quo erant à Seruio inſtituta. Interdum contra uſuueniebat, ut ſors in quandam Centuriam peditum, eamq́ ex quinta uel quarta, uel alia claſſe, uel iuniorū uel ſeniorum. Atque illa poſt-
K quam ſuffragium dixerat, tum uocabantur Equites, ac poſtremò claſſes ſuo quæque ordine. Ac prius quidem quàm expletæ eſſent 35. tribus in comitijs Centuriatis habendis, nulla tribuum habita ratione, populus per claſſes ſe diuidebat, ſingulaſq́ claſ-

ſes

ſes per Centurias. At poſtquam Tribus 35. fuerunt, præſertimq; cum ciuium ingenti multitudine frequentes fuerunt, ut erant po ſtremis Reip. temporibus, quibus omnes Italiæ ſocii in tribus Romanas recepti erant, populus ſuffragium initurus, in tribus diſcedebat, haud ſecus quàm in Tributis comitiis. Verum id di- uerſum erat, quod eiuſdem tribus homines rurſus ſe in ſuas quaſ que centurias diuidebant, ut centuriatim ſuffragium dicerent: cum in Tributis comitiis nulla fieret huiuſmodi Centuriarum diſtinctio, ſed confuſe omnes eiuſdem tribus ſuffragium dice- rent. Vnde fiebat ut in Centuriatis comitiis, non tota tribus ſi- mul ſuffragium diceret. ſed illæ modò Centuriæ quæ eius claſſis eſſent, cuius eſſet ſuffragium inire. Veluti cùm equites uocaban- tur, ea modo Centuria, quæ equitum eſſet, ex tribu deſumebatur ad ſuffragium dicendum: reliquę uerò eiuſdem tribus Centuriæ pòſt pro ordine claſſium uocabantur. At in Tributis tota tri- bus ſemel ſuffragium ſuum ferebat. Quod uerò dixi comitiis Centuriatis populum in tribus diuiſum fuiſſe, ut ex eo probari poteſt quod paſſim apud auctores reperimus uocatas ad ſuffra- gium tribus, cùm tamen de comitiis Centuriatis loquantur. Cice ro pro Plancio de comitiis loquens, habitis à M. Craſſo Cos. ſcribit uocatas fuiſſe tribus, latumq; ita ſuffragium. Atqui paulò poſt oſtendit ea comitia fuiſſe Centuriata. Eadē in oratione ſcri- bit legem à M. Craſſo latam, qua caucbatur, ut ex iis tribubus ac cuſator ederet iudices, quas per corruptionem tuliſſe reus dicere- tur. Quod ſi hæc lex communis (ut erat) omnibus magiſtratuū comitiis fuiſſe concedatur, neceſſe eſt ut etiam Centuriatis comi- tiis dicatur quis has uel illas tribus tuliſſe. Quod aliter accipi non poteſt, quàm huius uel illius tribus Centurias quempiam tuliſſe: id quod perſpici non potuiſſet, niſi diuiſo per tribus po- pulo. Argumentum etiam huius rei duci poteſt ex eo quod ſcri bit Suetonius de Cęſare, ſolitum eum circum tribus libellos mit tere ad commendandos candidatos, quibus fauere uellet. Nam ſi per tribus diuiſus non fuiſſet populus, quomodo circū tribus mi ſiſſet libellos in comitiis? Certiſſimum uerò argumentum ex eo duci poteſt, quod apud Liuium & Aſconium legimus prærroga tiuam tribum & iureuocatas, ubi de comitiis Centuriatis agitur. Nam quomodo prærogatiuam tribum intelligere poſſis, niſi populum facias in tribus diſtinctum, inter quas ſors duceretur, ut ea cui obtigiſſet, prima ſuffragium iniret? Et quomodo iure- uocatas in tribus comitiis Centuriatis locum habuiſſe cōcipies,

H niſi

F niſi populũ in tribus diuiſum cõcedas? Verum ut prærogatiua tribus quæ prima dicit ſuffragiũ,non tota confuſe ſuffragium dicit,ſed centuriatim,ita reliquæ tribus quoniam ita uocabantur, ut ex ſingulis Centuriæ,ut quæque maximi cenſus erant uocarentur,propterea iureuocatæ dicuntur. Vnde etiam apud Ciceronem in ſecunda oratione in Rullum,extremæ tribus ſuffragiorum appellantur pro extremis tribuum ſuffragiis, iure tamen & per Centurias uocatarum. Nam illic mentio eſt de comitiis Centuriatis,quibus ipſe Conſul creatus erat. Diuiſus igitur erat Cen-

G turiatis comitiis populus in tribus,ſed ſuffragia inibantur centuriatim. Atque ita poſt prærogatiuam prima claſſis uocabatur, quemadmodum ſcribit Cicero 2. Philip. hoc eſt, per ſingulas tribus Centuriæ quæ primæ claſſis erant,ſuffragium inibãt. In quo obiter animaduertendum eſt, cùm Cicero illic primam claſſem poſt prærogatiuam ſuffragium dixiſſe ſcribit, ſimul appellatione primæ claſſis comprehendiſſe equitum Centurias, quemadmodum uſitatum erat,ut ex Dionyſio ſupra oſtendimus. Perpẽdenda etiam nobis hoc loco ſunt uerba Ciceronis lib. 3. de Leg.

H ubi de comitiis Centuriatis loquitur: Deſcriptus enim populus cenſu,ordinibus,ætatibus,plus ad ſuffragium conſilii,quàm fuſe in tribus conuocatus, Quod enim ait cenſu deſcriptum populum,id pertinet ad claſſes, quæ cenſu inter ſe diſtinctæ erant eo modo quo ſupra diximus. Quod ait ordinibus, id ad equitum Centurias pertinet & peditum. Quod denique ait ætatibus, ad ſeniorum iuniorumque Centurias referendum eſt. Quæ ut apertius intelligantur,paulò altius de multiplici ciuium inter ſe diſtinctione dicendum. Primam diuiſionem uniuerſi populi in duas

I partes fuiſſe reperio,in Patricios & Plebeios: in quo erat generis diſtinctio tantum. Nam Patricii erant,qui genere erant nobiliſſimi,cuiuſcunque cẽſus ordiniſve eſſent: Plebeii uerò reliqui ciues genere non adeò illuſtres. Quòd uerò dixi cuiuſque cẽſus ordiniſve eſſent,eò pertinet,ut intelligamus nihilominus Patricios diuiſos fuiſſe per claſſes pro cenſu cuiuſque: & quoſdam in Senatorio,quoſdam in equeſtri ordine,quoſdam etiam inter pedites nihilominus fuiſſe. Nam quoſdam Patricios fuiſſe ordinis equeſtris Cicero pro Muræna oſtendit, cùm ait patrem Ser. Sulpi-

K tii equeſtri loco fuiſſe: quem tamen eadem oratione dicit Patricium fuiſſe. Quoſdam uerò pedites fuiſſe, docet Liuius libro 3. Dec. 1. cùm ita ſcribit: Magiſtrum equitum dicit L. Tarquinium Patriciæ gentis,ſed qui ſtipendia pedibus propter paupertatem feciſſet.

feciſſet. Vnde fit,ut hæc per genera diſtinctio nihil ad comitia A
Centuriata pertineret:ſed alium uſum habebat iu Republica.Ve
luti ad Interregem prodendum,quem Patricium eſſe,& à Patri-
ciis prodi oportebat: ad ſacerdotes cooptandos, quorum alios
oportebat eſſe Patricios,alios dimidia ex parte Plebeios & Pa-
tricios,ut Cicero ſcribit pro domo ſua:denique ad quoſdā magi-
giſtratus faciendos.Nam Patriciis non licebat ullum magiſtra-
tum Plebeium gerere,ut Tribunatū & Aedilitatem plebis. Alia
fuit per ordines uarios diuiſio.Atque una quidem fuit bipartita
diuiſio,omnes ciues complexa in equites & pedites:quæ propriè B
ad comitia pertinebat.Centuriatis enim comitiis populus diſtin
guebatur in Centurias equitum & peditum. Et quanquam eſſet
alia ordinum diſtinctio,ut alii eſſent ex Senatorio ordine,alii ex
equeſtri,alii ex ordine Tribunorū ærarii,alii ex ordine ſcribarū,
alii ex ordine Libertinorum:ad alios tamē uſus pertinuiſſe hanc
ordinū diſtinctionem exiſtimo,quàm ad comitia Centuriata.Ita
que Centuriatis comitiis populus cæteris ordinibus neglectis, il
la modò ordinum diſtinctione utebatur, ut equitum aliæ eſſent
Centuriæ, aliæ peditum. Nam ſi comitia Centuriata per Cen- C
turias ita abſoluerentur,ut unaquæque unum ſuffragium faceret,
neceſſe eſt ſi illorum etiam ordinum his comitiis habitam ratio-
nē dicamus,ut ſimul concedamus Centurias quaſdam fuiſſe Se-
natorum,Scribarum,Tribunorum ærarii & ſimilium, eaſq; di-
ſtinctas a Centuriis equitum & peditum:quod tamen falſum eſt.
Nam horū ordinum quaſdam fuiſſe decurias legimus, Centurias
nuſquam. Iam uerò demonſtratum eſt Centuriatis comitiis po-
pulū in tribus diſcedere ſolitū.Oportebat igitur ſi illorū ordi-
num ratio haberetur,in ſingulis tribubus fuiſſe quaſdam Centu- D
rias illorum ordinum.Quare Tribunorum ærarii faciendæ erūt
trigintaquinque Centuriæ, totidemq; Senatorum & ſcribarum:
quod & falſum & ineptiſſimum eſt.Quis enim concedat Tribu-
nos ærarii fuiſſe plus quàm ter mille & quingentos? Quis tot Se
natores ſcribaſq;? Aut quis admittat præter Centurias claſſium
fuiſſe alias pluſquam centum Centurias,in quibus non eſſet æta-
tis & cenſus ulla diſtinctio? Erat igitur ad alios uſus Reip. ne-
ceſſarios hæc ordinum diſtinctio inuenta: & ad rationem comi-
tiorū nihil attinebat.Dicendum ergò eſt fuiſſe quidem in ſingu- E
lis tribubus quoſdam qui ex illis ordinibus erāt,ſed cùm ſuffra-
gium dicere uellent, in ſuas Centurias diſcedebant, uel equitum
uel peditū,ac pro ætate in iuniorum uel ſeniorum Centurias. Sa-

F ne diebus comitialibus Senatum habere,nõ alia oratione uetaba
tur,quàm ut ne ullus ciuium auocaretur à ſuffragio. Itaque Sena
tores etiam comitiis,ſi uellent,intererant:non modò ut admini-
ſtri eſſent comitiorum,ſicut in comitiis,quibus ab exilio reuoca
tus eſt Cicero,ſed etiã ut ſuffragiũ diceret:quod apertè locus Var
ronis ex lib.3.c.4.de re Ruſt.demõſtrat,qui ita habet: Comitiis
Aedilitiis cùm ſole caldo , ego atque Appius Senator Tribulis
ſuffragiũ tuliſſemus.Verùm eos in Centurias uel equitum uel pe
ditum diſcedere oportebat eodem modo,quo cæteri ciues. Equi
G tum enim Centurias ex primoribus ciuitatis,Seruii inſtituto cõ
ſcribi oportebat: nec uetabat quenquam Senatorem eſſe,& in iis
tamen Centuriis numerari , quæ belli cauſa inſtitutæ fuerant.O-
nere enim belli Senatores nemo dicere audeat immunes fuiſſe.
Et prius quidem ꝙ Senatores ex cenſu maximo eſſe cœperunt:
quod poſtremis temporibus factum dicit Plinius in procœmio
libri 14.ego à Cæſare dictatore primum factum ex hiſtoria cõ-
firmo:Senatores erant multi,qui non ualdè magnum cenſum ha
bebant :quemadmodum intelligi poteſt ex eo quod ex quinqꝫ
H claſſibus Tribunus plebis factos,Liuius ſcribit.Nam qui Tribu
ni plebis fuerant,non modò in Senatum legebantur poſt Atiniũ
plebiſcitum,ut ait A.Gell.lib.14.c.ultimo,ſed etiam ad magiſtra
tus maiores poſtea peruenire poterant:& tamen uel quintæ tan-
tùm claſſis cenſum habebant.Ergo qui cenſu quintæ claſſis, uer-
bi gratia,erant,nonne uel ſeniorum uel iuniorum Centuriis con
tinebantur?Et quia minimi cenſus erant , neceſſariò oportebat
ſuffragium ſi ferre uellet,in quinta claſſe ſuffragium dicere. Veriſ
ſimum igitur eſt quod diximus,ꝗ ordinis Senatorii erant,nõ mi
I nus ſi ſuffragium ferre uellent,equitum uel peditum Cẽturiis ad-
ſcribi oportuiſſe.Quare quod ad comitia Centuriata attinet,or-
dinum nulla diſtinctio facienda,niſi in equites & pedites.Cumqꝫ
Cicero dicit deſcriptum ordinibus populum, non alii ordines in
telligendi ſunt quàm equitum & peditum . Alia diuiſio erat per
cenſum,hoc eſt ciuium in claſſes,pro ratione cenſus cuiuſque: de
qua diuiſione ſatis multa ſuprà dicta ſunt. Vnum modo eſt ,
quod de cenſu primæ claſſis ambigi poteſt.Plinius enim lib. 33.
cap.3.dicit primæ claſſis cenſum ſub Seruio lege fuiſſe centum
K ac decem milliũ æris.Gellius libro 7.cap.13.dicit 100.& 25.mil
lium æris claſſicorum cenſum fuiſſe . Liuius uerò & Dionyſius
centum millium tantùm faciunt cenſum primæ claſſis. Sane niſi
corrupti ſunt Plinii Gelliiqꝫ codices , nihil habeo quod in tanta

aucto-

auctorum diuerſitate dicere poſſim: niſi inter Romanæ hiſtoriæ ſcriptores ueteres, unde hi deſumpſerunt, non bene conueniſſe in ea re, ut in multis aliis dicamus. Alia per ætates diuiſio erat inter peditum tantum Centurias: quarum aliæ erant ſeniorum, aliæ iuniorum, idq; in unaquaque claſſe. In quo A. Gellii uerba adſcribam ex libro 10. cap. 28. Tubero in hiſtoriarum primo ſcripſit, Seruium Tullium regem populi Romani, cùm illas quinque claſſes cenſus faciendi gratia inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptendecim. Atque inde ab anno ſeptimo & decimo, quos idoneos iam eſſe Reipub. arbitraretur, milites ſcripſiſſe, eosq; ad annum quadrageſimum ſextum iuniores, ſupraq; eum annum ſeniores appellaſſe: Ex iis Tuberonis uerbis planum eſt, quæ iuniorum Centuriæ ſeniorumq;, & qua ætate dicerentur. Omnis igitur ciuium diſtinctio Centuriatis comitiis erat per Centurias: easq; uel ordinibus diſtinctas, quòd aliæ equitum eſſent, aliæ peditum: uel cenſu, quòd aliæ primæ, aliæ ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ claſſis eſſent: uel ætatibus, quòd aliæ eſſent ſeniorum, aliæ iuniorum. Et quoniam poſt prærogatiuam equitum Centuriæ prius uocabantur quàm peditum, & primæ claſſis Centuriæ ante aliarum claſſium Centurias, in omnibusq; claſſibus ſeniorum Centuriæ ante iuniorum Centurias, propterea apud auctores reperimus comitiis Centuriatis haberi rationem dignitatis cuiuſque: quòd ſcilicet ordinum, cenſus ætatisq; ratio haberetur. Ac de prærogatiua quidem & reliquo modo rogandorum ſuffragiorum hactenus. Nunc de reliquo modo ſuffragiorum dicendum. Ante leges tabellarias latas, populus uoce ferebat ſuffragiũ: at poſtea cœpit tabella ſuffragiũ ferre. Ac uoce quidem cùm dicebatur ſuffragium, erant in ſingulis Centuriis rogatores, qui ſingulorum rogabant ſententias, quas palàm ſinguli proferebat: in quam autem partem plures eiuſdem Centuriæ homines inclinaſſent, ea totius Centuriæ ſententia cenſebatur: quam deinde rogator per præconem pronunciari iubebat. Ac ſi magiſtratuum quidem comitia eſſent, rogabantur ſinguli quem uellent magiſtratum eſſe: tumq; nominatim ſinguli appellabant, quem uellent magiſtratum creari; Quod idem in comitiis regis ſacrorum dicendum. Sin legum comitia eſſent, cùm populus legem accipere uellet, ſolebat uti his uerbis ſolennibus, ac uelut conceptis, Vti rogas: quibus ſignificabat uelle ſe, ut ita fieret quemadmodum legis rogator fieri uellet. Cum uerò legem accipere nolebat, utebat ſolẽni uerbo,

F Antiquo,quo ſignificabat ſe quod rogaretur antiquare, hoc eſt,
ne omnino fieret,uetare. Quorum omnium ſi quis probationẽ
deſideret, ita habeto. Ac primùm nominatim appellari ſolitos
à populo,quos uellet magiſtratum habere.ex omni hiſtoria Li-
uii perſpicuum eſt.In legibus autem ferendis illa uerba ſolennia
fuiſſe ex his locis apparebit.Scribit Liuius libro 6.Deca 1. Cum
primæ tribus,uti rogaſſent, dicerent: quibus uerbis ſignificat,
quia eius legis plures erant rogatores,populum dixiſſe, Vti ro-
gaſtis.Idem T.Liuius lib.5.1.Decad.Tribus omnes præter Pol
G liam antiquarunt legem.Et lib.10. Ego hanc legem, quod bo-
num, fauſtum fœlixq; ſit nobis ac Reipub. uti rogaſtis iuben-
dam cenſeo. Et libro 8.Decad.4. Remittentibus ergo his in-
terceſſionem omnes tribus, uti rogaſſent,iuſſerunt. Et libro 5.
Decad.1.Legem una plures tribus antiquarunt,quàm iuſſerunt.
Et libro decimo, Decad. tertiæ: De pace uti rogaſſent, omnes
tribus iuſſerunt. Et libro 1. Decad. 4. Rogatio de bello Ma-
cedonico,primis comitiis ab omnibus fermè Centuriis antiqua
ta eſt. Et paulò pòſt: Ac hac oratione in ſuffragium miſſi,
H uti rogarat,bellum iuſſerunt. Cicero 2.de Legib. Suade igitur ſi
placet,iſtam ipſam legem, ut ego, Vti rogas, dicere poſſim. Et
libro tertio: Vos quidem, ut uideo, legem antiquaſtis ſine ta-
bella. Ex iis opinor locis ſatis apparet iis uerbis uelut con-
ceptis, legem iuberi aut uetari ſolitam. Hæc ratio ferendi per
uocem ſuffragii uſque ad annum uerbis 615. perdurauit. Eo
uerò anno, quo erant Coſſ.C. Calphurnius Piſo, & M. Popi-
lius Lenas,Tribunus plebis fuit Gabinius quidam, à quo primũ
lata eſt lex, ut populus in mandandis magiſtratibus tabella ute
I retur. Biennio pòſt Conſulibus M.Aemilio Lepido,C.Hoſti-
lio Mancino,L.Caſſius Tribunus pl.legem tabellariam de iudi-
ciis tulit:ut ſcilicet iudices,qui adhuc uoce ſententiam dicebant,
tabella ſententiam ferrent.Nomine autem iudicum etiam popu-
lus intelligendus eſt, quoties ipſe iudicabat,excepto iudicio per-
duellionis:in quo tabellam populo dederat Caſſius: in aliis de
mulcta,non de capite iudiciis tabellam populo dederat. Verùm
in iudicio perduellionis data eſt poſtea populo tabella à Cælio
quodam Tribuno pleb. In legibus uerò ferendis, uoce uſus eſt
K populus uſque ad Tribunatum C.Carbonis,qui fuit anno urbis
625.Conſulibus C.Sempronio Tuditano,& M. Aquilio: quo
anno C.Papyrius Carbo legem tulit de legibus tabella iubendis
ac uetandis. Quæ omnia poſſunt ex Cicerone confirmari,

cùm ita ſcribit tertio de Legibus: Sunt enim quatuor leges tabellariæ, quarum prima de magiſtratibus mandandis: ea eſt Gabinia, lata ab homine ignoto ac ſordido. Secuta biennio pòſt Caſſia de populi iudicio: ea à nobili homine lata L. Caſſio, ſed (pace familiæ dixerim) diſſidente à bonis, atque omnes rumuſculos populari ratione occupante. Carbonis eſt tertia de iubẽdis ac legibus uetandis, ſeditioſi atque improbi ciuis: cui ne reditus quidem ad bonos, ſalutem à bonis potuit afferre. Vno in genere relinqui uidebatur uocis ſuffragiũ, quod ipſe Caſſius exceperat perduellionis. Dedit huic quoque iudicio Cælius tabellam: docuitq́; quoad uixit, ſe ut opprimeret C Popilium, nocuiſſe etiam Reipub. Hæc Ciceronis uerba ſatis aperta ſunt, ut quæ de legibus tabellariis diximus, uera eſſe demonſtrari poſſint Quod autem de tempore earum legum latarum dixi, partim ex Cicerone, partim ex hiſtoria colligi poteſt. Cicero in Bruto dicit legem Caſſiam latam Lepido, & Mancino Coſſ. Idemq́; lib. de Leg. 3. & lib. de Amicitia, dicit Gabiniam latam fuiſſe biennio ante Caſſiam: unde facile eſt uidere quibus Coſſ. lata ſit Gabinia. De tempore autem legis Papyriæ conſtat primum ex hiſtoria C. Carbonem eo anno Tribunum pleb. fuiſſe, quo mortuus eſt Africanus minor. Atqui Cicero lib. 2. de Nat. deor. ait mortuum Africanũ Tuditano & Aquilio Coſſ. ex quo conſequitur legem tabellariam Carbonis eo anno latam fuiſſe. Tempus etiam legis Cæliæ eodem modo intelligi poteſt. Cicero enim ſignificabat eo anno latam legem à Cælio quo C. Popilius in exilium abiit. Atqui ex hiſtoria Plutarchi conſtat exilium Popilii fuiſſe in primo Tribunatu C. Gracchi. Quare neceſſe eſt. Cælium eodem anno fuiſſe Tribunum pl. Erat autem C. Gracchus Tribunus primùm Coſſ. Q. Cæcilio Metello Balearico, T. Quintio Flaminio, anno urbis 631. Ex iis quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt uſque ad legem Gabiniam perlatam populum magiſtratibus creandis uoce uſũ fuiſſe. Poſtquam autem tabella ei data eſt, oportuit tabellam muncre uocis fungi. Quare tabellis oportuit nomina candidatorũ inſcribi, ut daretur iis tabella magiſtratus, ſicut prius nominatim iis appellandis creabantur. Quot ergo erant candidati, quorum rationem habere oportere iudicatum eſſet, tot tabellæ unicuique de populo dabantur. Ac breuitatis quidem cauſa tabellis non integra candidatorum nomina ſcribebantur, ſed primæ tantũ literæ nominis cuiuſq́;. Id quod ex uerbis Ciceronis colligo, cũ ita ſcribit pro domo ſua: Is poſteaquã intellexit poſſe ſe inter-

F uerſa ædilitate à L. Piſone Conſule Prætorem renunciari, ſi modo eadem prima litera competitorem habuiſſet aliquem. Neque enim potuit iſta fraus quam ſignificat Cicero, fieri, ſi primis literis conuenientibus integra nomina tabellis inſcripta fuiſſent. Sicut ergo iudicibus quæ dabantur tabellæ, non integra uerba cōtinebant ſed prima tantum elementa uerborum Abſoluo, Condēno, Non liquet, A.C.N.L. ita magiſtratibus creandis tabellæ, q̄ dabantur populo, prima tantum elementa nominum candidatorum habebant inſcripta. Quod idem in ſacerdotum creatione in

G telligendum eſt. In comitiis autem legum tabellæ dabantur duę: una in qua ſcriptum erat, Vti rogas, duobus uti opidor elementis, V.R. altera in qua ſcriptum erat, Antiquo, una etiam litera A. Cicero lib. 1. ad Atticum epiſt. nona: Operæ Clodianæ pōtes occuparant, tabellæ miniſtrabantur, ita ut nulla daretur, Vti rogas. Porrò autem tabellæ illæ non domo afferebantur à populo, ſed erant qui eas miniſtrarent populo ſuffragiū inituro, quos diribitores appellabant: de quibus ſupra ſatis multa diximus. Hoc tantum nunc dicemus iuſſum magiſtratus expectare opor

H tuiſſe diribitores: ut ex Cicerone apparet, cū ita ſcribit 3. de Leg. Lex recitata eſt: diſce rem, & tabellam iubebo dari. Diribitis tabellis ſuccedebant rogatores, qui ciſtā deferebant, in quam populus tabellam ſuffragii coniiciebat. Poſtquam autem totius Centuriæ tabellæ collectæ erant, tum educendis ſuffragiis adhibebātur cuſtodes: quorum munus erat deſcribere ſuffragia: ut ea Centuriæ ſententia renunciaretur, in quam plures inclinaſſe conſpiceretur. Verum de his tribus ſuprà, cū de perſonis egimus, ſatis dictū eſt. Illud magis huic loco eſt accomodatum, ut Ciceronis uerba

I ex 3. de Leg. examinemus: Sed ego, etſi ſatis dixit pro ſe in illis libris Scipio, tamen libertatem iſta largior populo, ut & auctoritate ualeant, & utantur bonis. Sic enim à me recitata lex eſt de ſuffragiis, Optimatibus nota, plebi libera ſunto. Quæ lex hanc ſententiam continet, ut omnes leges tollat quę poſtea latæ ſunt, quę tegūt omni ratione ſuffragium. Ne quis inſpiciat tabellam, ne roget, ne appellet: pontes etiam lex Maria fecit anguſtos: quæ ſi oppoſita ſunt ambitioſis, ut ſunt fere, non reprehendo. Ex iis Ciceronis uer bis apparet, poſt eas leges tabellarias, quas paulò an

K tè poſuimus, alias multas latas fuiſſe. Verum ille ne quis tabellā, quam in ciſtam coniiceret, quiſque de populo inſpiceret, ut ſcilicet magis occultum eſſet ea ratione ſuffragium: tum ut ne quis eſſet, qui dum ſuffragium dicit populus, quenquam rogaret, ut

cuipiam ſuffragaretur aut ea de re alia ratione conueniret, beni- A
gneve appellaret: illæ inquam leges quando latæ ſint & à qui-
bus, certo nil definiri poteſt. At lex illa de pontibus, quoniam à Cicerone Maria uocatur, a C. Mario Trib. pl. lata fuiſſe intelligitur. Fuit autem Tribunus pl. C. Marius anno urbis 635. Coſſ. L. Cæcilio Metello & L. Aurelio Cotta, ut ex hiſtoria Plutarchi intelligi poteſt. Scribit enim in uita Marii C. Marium Tribunũ pl. repugnante Cotta Conſule, & pleraq; nobilitate legem de ſuffragiis tuliſſe. Hanc uero legem de pontibus anguſtis eò Marius tuliſſet uidetur, ne quis illic præter eum qui ſuffragium ferret, B
conſiſtere poſſet ad appellandum rogandumq;. His autem pontibus utebantur nõ modo in Centuriatis comitiis, ſed etiã in tributis, ut apparet ex locis Ciceronis, in quibus de ea re mentio eſt. Ad Heren. lib. 1. Cum L. Saturninus legem frumentariam de ſemiſſibus, & trientibus laturus eſſet Q. Cepio, qui per id temporis Quæſtor urbanus erat, docuit Senatum ærarium pati non poſſe tantam largitionem. Senatus decreuit ſi eam legem ad populũ ferat, aduerſus Remp. uideri eum facere. Saturninus ferre cœpit: collegæ eius intercedere: ille nihilominus ciſtellam detulit. Cepio C
ut illum contra S. C. intercedentibus collegis aduerſus, Remp. uidit ferre, cum bonis uiris impetum facit, pontes diſturbat, ciſtas deiicit, impedimento eſt quò ſecius lex feratur. Alius locus eſt, quem ſæpe iam citauimus ex primo ad Att. Operæ Clodianę pontes occuparant, tabellæ miniſtrabantur. His duobus in locis agitur de comitiis Tributis, quæ in foro haberentur. Vnde ſequitur pontibus uſos fuiſſe Romanos etiam in comitiis Tributis. Tum uero multos huiuſmodi ponticulos fuiſſe, ex uerborum cõtextu plane intelligi poteſt. Et quoniã uideo æque in foro atque D
in campo fuiſſe, aliisq; in locis ubi tributa comitia habebãtur, ꝑpterea colligo opere ſubitario ponticulos illos ad eum uſum fieri ſolitos, aut ſane nõ admodũ firmo, & ſtabili opere factos: quos Cepio non confregiſſe, ſed diſturbaſſe dicitur. Porrò autem ex eo Ciceronis loco ad colligo populo tabellas miniſtrari ſolitas, ut quiſque ad pontes accedebat: qua ratione fiebat, ut tabella accepta per anguſtiã põtium omnes, qui rogare aut tabellã inſpicere uellẽt, excluderẽtur. Sed unde uenirẽt, & quò ꝑ illos põtes abſcederẽt, nõ ita facile eſt explicare, Conãdũ tamẽ eſt uel coniecturis E
ueritatẽ eruere. Ante leges tabellarias cum uoce ſuffragiũ ferebatur, priuſquam ad ſuffragium tribus uocarentur, ſeorſum erant diuiſæ ſuis quæque locis 35. tribus, ut nos ſupra oſtendimus.

Cum

F Cum ergo ad ſuffragium uocabantur, uel ex ſuis locis in alium
locum migrabant, uel ĳs manentibus in ſuis quæque locis per
ipſas tribus circumeundum erat ad colligenda ſuffragia. Atqui
ex eo quòd uocari Centurias, adeoq́; introuocari paſſim reperi-
mus, intelligi poteſt de ſuis locis migraſſe. Quomodo enim in-
telligere poſſumus introuocatas ordine Centurias, niſi locus qui
dam eſſet quò introirent, ut quęque à magiſtratu uocabatur? T.
Liuius lib. 10. primæ Decadis. Populus nihilominus ſuffragia
inibat: & ut quæque introuocata erat Centuria, Conſulem haud
G dubie Fabium dicebat. Et paulò poſt: Cum primouocatæ Q. Fa
bium Conſulem dicerent omnes Centuriæ. Et alio loco eiuſdē
lib. Appetebat tempus comitiorum, quorum cauſa L. Volum-
nius Cos. Romam reuocatus. Qui priuſquam ad ſuffragiū Cē-
turias uocaret, in concionem aduocato populo, multa de magni
tudine belli Hetruſci diſſeruit. Et paulo poſt: Fabium & præro-
gatiua, & primouocatæ omnes Centuriæ Conſulem cū L. Vo-
lumnio dicebant. Ex ĳs locis apparet à magiſtratu habēte comi
tia Centurias non modo uocari ſolitas, ſed etiā introuocari. Eſt
H uero & alius apud eum locus, ex quo res omnis apertiſſime de-
monſtrari poteſt. Verba eius ex lib. 6. Deca. 3. hæc ſunt: Fuluius
Romam comitiorum cauſa accerſitus, cum comitia rogandis
Cōſulibus haberet, prærogatiua Centuria iuniorum declarauit
T. Manlium Torquatum, & T. Octacilium. Manlius qui præ-
ſens erat, gratulandi cauſa cum turba coiret, nec dubius eſſet po-
puli cōſenſus, magna circunfuſus turba ad tribunal Conſulis ue
nit, petitq́; ut pauca ſua uerba audiret, centuriāq́; quæ tuliſſet ſuf-
fragium, reuocari iuberet. Erectis omnibus expectatione quid-
I nam poſtulaturus eſſet, oculorum ualetudinem excuſauit. Impu
dentem & gubernatorem & imperatorem eſſe, qui cum alienis
oculis ei omnia agenda ſint, poſtulet ſibi aliorum capita fortu-
naſq́; committi: proinde ſi uideretur, & redire in ſuffragium Cē-
turiam iuniorum iuberet, & meminiſſet in Conſulibus creandis,
belli quod in Italia ſit, temporumq́; Reip. Vix dum requieſcere
aures à ſtrepitu & tumultu hoſtili, quo paucos ante menſes aſſe-
derint prope mœnia Romana. Poſthæc cum Centuria frequēs
ſucclamaſſet nihil ſe mutare ſententiæ, eoſdemq́; Conſules dictu
K ros eſſe. tum Torquatus: Neque ego ueſtros, inquit, mores Con
ſul ferre potero, neque uos imperium meum. Redite in ſuffra-
gium, & cogitare bellum Punicum in Italia, & hoſtium ducem
Annibalem eſſe. Tum Centuria & auctoritate mota uiri, & ad-

mi-

mirantium circà fremitu, petit à Conſule, ut Centuriam ſeniorũ citaret: uelle ſeſe cum maioribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum Conſules dicere. Citatis Centuriæ ſenioribus, datum ſecretò in ouili cum iis colloquendi tempus. Seniores de tribus conſulendum dixerunt eſſe: duobus iam plenis honorum Q. Fabio & M. Marcello: & ſi utique nouum aduerſus Pœnos Conſulem creari uellent, M. Valerium Leuinum, egregie aduerſus Philippum regem terra mariq; res geſſiſſe. Ita de tribus conſultatione data, ſenioribus dimiſſis, iuniores ſuffragium ineuntes, M. Marcellum fulgentem tum Sicilia domita, & M. Valerium abſentes Conſules dixerunt. Auctoritatem prærogatiuæ omnes Centuriæ ſecutæ ſunt. Hactenus Liuius. Quæ uerba ſi quis diligentius conſiderare uelit, multa reperiet ad rationem comitiorũ pertinentia: primum quod Centuriæ prærogatiuæ ſententia ſtatim renunciabatur, non poſt collecta reliquarum Centuriarum ſuffragia. Quod etiam Cicero 2. Philip. oſtendit, cum ait: Ecce Dolabellæ comitiorum dies. Sortitio prærogatiuæ, quieſcit: Renunciatur, tacet. Tum uero quanta eſſet auctoritas prærogatiuæ obſeruari inde poteſt, ꝙ gratulandi cauſa turba coiret, quaſi iam certo Conſul declaratus eſſet, qui prærogatiuam tulerat. Illud etiam obſeruatione dignum, quod Centuriæ à Conſule uocantur in ſuffragium, cum interim ipſe eſſet in tribunali. Ex quo apparet locum quò uocabantur ad ſuffragium Centuriæ, prope tribunal fuiſſe: itemq; non ipſum Conſulem rogandorum ſuffragiorum cauſa per Centurias diſcurrere ſolitum, ſed quanquam ipſe ſortes faceret inter tribus Centuriasq;, & uocaretur ab eo ꝑ præconẽ quę prima exierat, in tribunali tamen manebat, aliusq; ut diximus, erat rogator Cẽturiæ. Quod idem ex alio etiam T. Liuij loco intelligi poteſt. Scribit enim lib. 10. 1. Dec. de Fabio Conſule habente comitia, cum iam à primo uocatis Centuriis renunciatus eſſet: Fabius primo de ſe eadem fere quæ priore anno dicendo abnuere. Circunſtare ſellam omnis nobilitas, orare ut ex cœno plebeio Cõſulatum extraheret. Sedebat igitur (ut hinc apparet) in ſella Curuli Conſul dum habebat comitia, idq; in tribunali, quemadmodum locus ſuperior oſtendit. Hoc uero tribunal eſt comitiale, quod in campo Martio fuiſſet docet Capitolinus in uita Aureliani. In hoc etiam tribunali alius Conſul, ſi adeſſet comitiis, ſedere ſolebat, ut oſtendit Liuius lib. 9. Deca. 4. ubi de Claudio Cõſule ita loquitur Sempronius eius collega qui habebat comitia. Quin ille ſedens pro tribunali, aut arbitrum aut

F aut comitiorum tacitum ſpectatorem ſe præberet. Quæ ego de comitijs Centuriatis intellecta uolo: nam in Tributis alius fuiſſe poſtea oſtendemus. Obſeruandum etiam eſt quomodo priuatus à magiſtratu petit poteſtatem habēdæ concionis, alioqui in ſuggeſtum aſcendere non auſurus. Nec omittendum eſt, quod uocatas iam Centurias reuocare erat in eius poteſtate qui haberet comitia: ut interim non cenſerentur huiuſmodi interruptionibus uitiata comitia, tametſi reuocatæ Centuriæ mutarent ſententiam. At reliqua quæ ſequuntur, magis ad id quod uolu-

G mus pertinent. Nam locus in quo Centuria prærogatiua erat, nominatim appellatur ouile: in quem locum Centuriæ ſeniorum ingredi non licuiſſet, niſi poteſtate facta à Conſule. Sed id quoque obſeruatione dignum, quòd dimiſſos ſeniores dicit, priuſquam Centuria iuniorum rediret in ſuffragium. Ex iis enim colligi poteſt Centurias, ut quæque uocabantur à Conſule, ex ſuis locis migrare ſolitas, ut propius ad tribunal Conſulis accederent, in unum quendam locum cancellis undique clauſum, quod ouile propter ſimilitudinem appellaretur:

H in quo loco cum eſſent, ſuffragium dicebant, ita ut interim non liceret alijs eo in loco eſſe: proptereaq; dimiſſi ſunt extra ouile ſeniores illi qui iuſſu Conſulis eò introducti erant. Huius etiā loci meminit Dionyſ. lib. 10. ubi de comitiis L. Quintii loquitur, & Lucanus cum ita ſcribit:

Et miſeræ maculauit ouilia Romæ.

Quod uero tum fierat, cùm uoce ſuffragium ferebatur, id poſtea fuiſſe immutatum nec uериſimile eſt, nec uſquam ſcriptum reperitur. Quinetiam contrà reperimus poſt leges tabellarias lo-

I cum in campo Martio cancellis clauſum, in quo eſſent qui ſuffragium dicebant: quo aliis interim ingredi non liceret. Plutarchus enim in uita Marij ſcribit, Marium in petitioni præturæ ambitus ſuſpicionem dediſſe, quod ſui cuiuſdam amici ſeruus intra cancellos uiſus fuiſſet, dum populus ſuffragium dicebat. Quos uero tu illic cancellos intelligas, niſi huiuſmodi ouilis cuius meminimus? præſertim cum uideas in his cancellis perinde non licuiſſe alicui præter ſuffragatores & miniſtros comitiorum conſiſtere, ſicut in illo ouili non licebat. Nam quandiu

K adhuc populus in campo per tribus diſtributus erat, nec dum tamen in ſuffragium uocatus, circum tribus licebat non modo cādidatis ſed etiam aliis diſcurrere, ut ex omni hiſtoria apparet. Non igitur de cancellis quibuſdam id poteſt intelligi, in quibus

eſſent

eſſent omnes tribus priuſquam in ſuffragium uocarentur. Relinquitur ergo, ut de hoc ouili intelligatur. Et Cicero lib. 4. ad Att. in epiſtola cuius initium eſt, O expectatas mihi tuas literas: oſtẽdit in campo Martio ſepta fuiſſe, quæ comitijs uſui eſſent: quæ ſepta Cæſar cùm in Gallia eſſet cogitabat marmorea facere, eaq́; excelſa porticu cingere mille paſſuum ſpacio. Hæc ego ſepta intelligo de hoc ouili, de quo agimus. Nam ſeptis incluſum populum, niſi cùm ſuffragium diceret, non legimus. Et Seruius ſcribit, ſepta in campo Martio incluſa tabulatis, in quibus ſtans populus ſuffragium ferret. Ouid. 1. faſt. A B

Eſt quoque quo populum fas eſt includere ſeptis.

Et Lucanus:

Septorumq́; nefas, & clauſi prælia campi.

Quodq́; Cæſar rurſus uellet ea ſepta porticu cingere, mihi argumento eſt ea anguſtiora ſepta ad alium uſum fuiſſe, quàm ut uniuerſum populum ſimul continerent, antequam ad ineundum ſuffragium ordine uocaretur. Et in orat. pro Milone. Quid? comitiis in campo quoties poteſtas fuit, cum ille in ſepta irruiſſet? Quòd ſi poſt leges tabellarias uocatæ Centuriæ à Conſule in ouile quoddam ex ſuis locis migraſſe concedantur, non erit difficile omnem pontium rationem explicare. Nam tabellæ populo in hæc ſepta ingredienti miniſtrabantur. Sed quoniam Marius uiderat, ne tabellis quidem datis, quibus omni ratione leges uellent occultum eſſe ſuffragium, ſatis repreſſum eſſe ambitum: huiuſmodi pontes inſtituit in ingreſſu ſeptorum, eosq́; anguſtos, ut præter ſuffragatores aliis illic conſiſtendi locus non eſſet. Qua ratione excluſi ſunt omnes qui tum maxime ad ſupplicandum populo ueniebant, cum ei erat in manu tabella ſuffragij. Solet enim recentior poſtulationis memoria magis mouere. Ac populo quidem ſupplicandi cauſa omnes candidati circum tribus die ipſo comitiorum curſare poterant, quandiu diuiſus per tribus populus nondum erat ad ſuffragium uocatus: Quinetiam iam quibuſdam uocatis reperimus reliquis Centuriis quoſdam candidatos ſupplicaſſe: ut apud Liuium libro 10. Decad. primæ. Appius Claudius candidatus Conſularis populo ſupplicat, poſtquam iam primo uocatæ Centuriæ Q. Fabium Conſulem dixiſſent. At ingredi in ouile non licebat. Sed nec ingredienti in ſepta Centuriæ ſeorſum ſupplicari uoluit Marius: quò ſcilicet magis libere populus ſuffragium ferret, data ſine ulla cuiuſquam poſtulatione tabella. C D E

F tabella. Suum ergo quæque tribus locum in campo primum occupabant: ex quo loco cum ſuffragium dicendum erat, Centuriæ ut quæque citabantur migrabant: cumq; in ingreſſu ouilis erant, illic pontes reperiebant, in quibus diribitores erant, qui tabellas miniſtrabant: quibus acceptis ſtatim ingredientibus in ouile rogatores ciſtam proponebant in quam conijcerent eam quam uellent tabellam. Nam ita potius fieri, quàm expectari dum tota Centuria in ſepta eſſet ingreſſa, ut poſtea colligerentur ſuffragia, hac ratione adducor, quòd longum admodum fuiſſet
G expectare, dum tota Centuria per anguſtos illos pontes in ouile ingreſſa eſſet, antequam colligere ſuffragia rogator inciperet. At Cicero 2. Philip. dicit quamcitiſſime iſta fieri. De comitiis enim Centuriatis, quibus Dolabella Conſul factus eſt, ſcribit omnia citius facta eſſe quàm dixit, Quæ ſane ut uera ſint neceſſe eſt, ea ratione Centurias ſuffragium dixiſſe, quæ quambreuiſſima eſſet. Atqui id multo breuius eſt, ſingulos ſimul dum per pontes introeunt in ſepta, tabellam in ciſtam conijcere, quàm expectare dum omnes eiuſdem Centuriæ ingreſſi ſint, ut rurſus omnem
H Centuriam percurras ad colligenda ſingulorum ſuffragia. Porrò autem multos pontes ideo fuiſſe exiſtimamus, ut eſſet in ea ſepta ingreſſus ex diuerſis undique partibus, quas ſeorſum ſingulæ tribus extra ſepta obtinebant: Quem enim tu uſum pontium fuiſſe exiſtimes, ſi de loco non moueri populum dicas in dicendis ſuffragijs? Aut quomodo prouerbium, Sexagenarios de ponte, ad ſuffragia pertinere poterit, niſi ſuffragia per pontem ferri ſolita intelligas? Quid uero eſt per pontem ferre ſuffragium, niſi pontem uiam eſſe, qua alicunde in alium locum mi-
I graret qui ſuffragium dicebat? Non igitur ita colligebantur ſuffragia, ut manentibus tribubus in ſuis quæque locis, rogatores circumirent ipſas tribus: ſed ut diribitores tabellas dabant, cum ad pontes populus ueniebat, ita rogatores tranſeuntis populi tabellas colligebāt. Et, ſi conjecturis duci oportet, quinque & triginta pontes fuiſſe exiſtimauerim, ſicut erant 35. tribus, quæ ex diuerſis partibus centuriatim in ouile uenirent. Ac de pontibus quidem ſatis: nunc de renunciatione ſuffragiorum agendum eſt. Ex ijs quæ ſupra de cuſtodibus dicta ſunt, intelligi poteſt deſcri-
K bi ſolita à cuſtodibus ſuffragia in tabellis ſibi ad idipſum datis. Hoc autem erat deſcribere ſuffragia, tot puncta in tabella notare, quot tabellæ ſimiles reperirentur: ut inito tandem numero ea Centuriæ ſententia renunciaretur, quæ plures habere ſimiles tabellas

bellas ex numero punctorum perſpiceretur. In legibus quidem ferendis ſi plures reperirentur tabellæ, in quibus ſcriptum eſſet, Vti rogas, pauciores in quibus ſcriptum eſſet, Antiquo, tum ab ea Centuria legem iuberi renunciabatur. Contra uerò legem Centuria non accipi pronunciabatur, ſi plures ſcriptum haberēt, Antiquo. At ſi forte pares numero tabellæ in utranque partem reperirentur, eius Centuriæ nulla renunciabatur ſententia, niſi lex eſſet quæ de perduellione ferretur. In fauorem enim reorum, abſoluiſſe cenſebatur Centuria quæ non condemnarat. Itaque ſi pares eſſent reliquæ Centuriæ accipientium legem & uetantium, hæc acceſſione ad uetantes Centurias legem antiquabat: adeo ut reus abſolueretur. Scribit enim Dionyſius libro 7. lege cautum fuiſſe, ut æqualitate ſuffragiorum reus abſolutus iudicaretur. In magiſtratuum uero creatione numerus inibatur tabellarum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim candidati nomen plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centuria Conſul, Prætor Cenſorve factus renunciabatur. Sin paria ſuffragia tuliſſe omnes candidati reperirentur, nullus renunciabatur: expectandaq; erant reliquarum Centuriarum ſuffragia. Quod uero dixi de Centuriatis magiſtratuum comitijs, idem in comitiis regis ſacrorum intelligi debet. Hic enim pro candidatis erant duo treſve quos inauguraſſet Pontifex Max. ut ex ijs poſtea populus ſuffragijs ſuis crearet quem uellet eſſe regem ſacrorum. Quæ ne fingere uideamur, citabo locum T. Liuij, unde id perſpici poterit. Scribit lib. 10. Decad. 4. De rege ſacrificio ſufficiendo in locum C. Cornelii Dolabellæ, contentio inter C. Seruilium Pont. Max. fuit, & L. Cornelium Dolabellam Duumuirum naualem: quæ ut inauguraret Pontifex, magiſtratu ſeſe abdicare iubebat. Recuſantiq; id facere, ob eam rem mulcta Duumuiro dicta à Pontifice. Deq; ea cum prouocaſſet, certatū ad populum. Cum plures iam tribus introuocatæ, dicto eſſe audientem Pontifici Duumuirum iuberent, mulctamq; remitti ſi magiſtratu ſe abdicaſſet: ultimum de cœlo quod comitia turbaret interuenit. Religio inde Pontificibus fuit inaugurandi Dolabellæ. P. Clœlium Siculum, inaugurarunt qui ſecundo loco inauguratus erat. Quod dicit Liuius Siculum qui ſecundo loco inauguratus erat, factum regem ſacrorum, nonne manifeſto demonſtrat duos minimū à Pontifice inaugurari ſolitos? Atqui non eſt exiſtimandum ſatis fuiſſe inaugurationem Pontificis ad creationem regis ſacrorum: alioqui neceſſe eſt, ut duos facias

reges

F reges ſacrorum. Populi ergo accedere delectum oportebat,ut perinde atque in magiſtratuum comitiis,qui numero ſuffragiorum uinceret, rex ſacrorum eſſet. Atque ut id magis credam, facit ſimilitudo creationis flaminis Dialis. Tacitus enim libro quarto ſcribit ueterem rationem creandi flaminis Dialis fuiſſe, ut patricii confarreatis parentibus geniti tres ſimul nominarentur,ex quibus unus poſtea legeretur. Illud uero in renunciatione ſuffragiorum præterea conſiderandum eſt, quòd ſicut Centuriæ prærogatiuæ ſententia ante uocationem aliarum re-
G nunciabatur, ita reliquarum deinceps Centuriarum, ut quæque ſuffragium dixerat:ac non expectabatur dum tota prima claſſis ſuffragium dixiſſet, ut tum demum renunciarentur ſuffragia. Nam ante leges tabellarias latas ita fieri facile eſt ex Liuio oſtẽdere,cum ſcribit:Vt quæque intrduocata erat Centuria, Conſulem dicebat Fabium.Et alio loco:Fabium & prærogatiua,& primo uocatæ omnes Centuriæ Conſulem dicebant. Ex iis enim uerbis apparet non ſimul uocari totam primam claſſem,ſed ſubinde alias atque alias: quarum ut quæque introductæ erat, ni
H ſi palam renunciaretur ſuffragium,quomodo intellexiſſet ſe Cõſulem fieri Fabius ab illis primo uocatis Cẽturiis? Verum poſt tabellas populo datas idem ut fieri credam,ex eo adducor,quòd neceſſe erat tum multo magis ſubinde alias ex aliis Centurias primæ claſſis uocari, non autem totam ſimul primam claſſem. Cum enim eſſent tam multæ numero Centuriæ primæ claſſis, ut ſupra oſtendimus: ſi ſimul omnes ſuffragium ferrent,cum oſtenſum ſit per pontes ſuffragium ferri,neceſſe eſt pontes tot fuiſſe dicas,quot erant Centuriæ.Hic uero deſcriptis ſuffragiis quo-
I modo renunciatio fiebat? An ut omnes ſimul tulerant ſuffragiũ ita omnium ſimul renunciabatur ſententia? Id uero quomodo abſque tumultu & confuſione fieri potuit? aut quomodo numerus Centuriarum iniri, ut in quam partes plures inclinaſſent appareret? At ſi non ſimul omnium fiebat renunciatio, quorſum attinebat ſimul omnes uocare? Omitto quod iſta ratione efficitur,ut inter Centurias ordinis & ætatis ratio non habeatur. Iuniorum enim Centuriæ ſimul cũ equitum & ſeniorum Centuriis uocari dicuntur.Nec ſane ulla iuſta ratio reddi poteſt, cur da-
K ta populo tabella,uetus ratio uocandarum deinceps Centuriarum mutata eſſet. Eſt uero locus apud Ciceronem in ſeptima orat.in Verr.ubi ita ſcribit: Tu cum Prætor renunciatus eſſes, non ipſa præconis uoce excitatus es,qui te totiens ſeniorum iu

niorumq;

niorumq́; Centuriis illo honore affici pronunciauit. Ex quo lo- A
co apertiſſimum eſt, non ſimul, ſed deinceps ſeniorum iuniorũq́;
Centurias ſuffragium dixiſſe: præconemq́; non totius ſimul claſ-
ſis, ſed ſingulatim cuiuſque Centuriæ ſententiam pronunciare ſo-
litum. Cum ergo apud Ciceronem 2. Philipp. ſcribitur de co-
mitiis Dolabellæ: Prima claſſis uocatur, renunciatur: non ita
accipienda ſunt illius uerba, quaſi uelit primam claſſem totam
ſimul uocatam renunciaſſe Dolabellam Conſulem: ſed primam
claſſem dicit pro Centuriis primæ claſſis, ordine tamen uoca-
tis. Neque enim totius claſsis ratio habebatur in ſuffragiorum B
ſententia elicienda, ſed Centuriarum: & numerus Centuriarum
uincebat, non numerus claſſium. His explicatis quærendum eſt,
poſtquam renunciata erat alicuius Centuriæ ſententia, an eæ-
dem tabellæ rurſus darentur diribitoribus, ut ſequenti Centuriæ
diſtribuerent eaſdem, an nouæ ſemper tabellæ, ut quæque Cen-
turia introuocabatur, diriberentur populo. Sane ut ſemper nouas
tabellas dari potius credam, eo adducor, quòd cum omnes Cen-
turiæ non eſſent æquales numero, ſed aliæ aliis frequentiores, eæ-
dem tabellæ quæ priori Centuriæ datæ erant, ſatis magno nu- C
mero non erant futuræ, ut frequentiori pòſt Centuriæ miniſtra-
rentur. Cumq́; certum ſit in legũ quidem comitiis unicuique de
populo binas tabellas dari ſolitas, quarum unam modo in ciſtã
coniiceret: in magiſtratuum uerò comitiis tot tabellas quot eſ-
ſent candidati, quarum tamen in ciſtam non plures coniiceret
quiſque quàm pro numero magiſtratuum creandorum: ueluti in
Conſulibus Cenſoribusq́; creandis duas, in Prætoribus ſex, o-
cto decemve, pro numero ſcilicet Prætorum, quem creari opor-
teret: ſane ſi tantum eductas de ciſta tabellas reddi diribitoribus D
oporteret, non totidem tabellæ ſequentibus Centuriis datæ fuiſ-
ſent, quot primæ: ideoq́; libertate ſuffragiorum ſublata non aliã
potuiſſent ſententiam dicere quam quæ à priori Centuria dicta
eſſet. At quomodo reliquas tabellas rogatores reddere poſ-
ſent, quas ſinguli ſibi retinuiſſent? An rurſus poſt renuncia-
tionem percurrenda erat tota Centuria ad recipiendas reliquas
tabellas? Quæ ſi apertè redderentur, quomodo ſuffragium cu-
iuſque occultum eſſe potuit? Ex iis enim, quas quiſque red- E
deret, facile apparuiſſet quas in ciſtam conieciſſet: ut ſi redderet
tabellam, Antiquo, facile erat uidere ſententiã dixiſſe, Vti rogas.
Sin occulte, hic rurſus perferenda erat ciſtella per omnem Cen-
turiam: quæ omnia abſurdiſſima ſunt. Verius igitur eſt cui-

F que Centuriæ ut introuocabatur, nouas tabellas præſto fuiſſe. Et quoniam miniſtrabantur populo, ut quiſque ad pontes accedebat, propterea exiſtimo iam ante diribitores ad pontes ſtetiſſe, cum tabellis ad eam rem publice paratis, ea multitudine quæ quæque comitia requirere uiderentur. In comitiis enim legum binas tantum cuique tabellas dari oportebat: in comitiis uerò magiſtratuum interdum plures, interdum pauciores pro numero candidatorum. Quare multo pauciores tabellas parari oportebat in comitiis legum quàm in comittiis magiſtratuum. Et G quoniam Prætorum comitiis ſex, octo decemve creandi erant Prætores, neceſſe erat, ut minimùm, tot eſſe competitores. Quapropter comitiis Prætoriis minimũ oportebat ſingulis tot darí tabellas. Vnde efficitur magnam admodum multitudinem tabellarum iis comitiis parari debuiſſe. Hic ergo conſiderandum eſt, primum ſcribẽdis tabellis ad publicos illos uſus accommodatis publicum etiam miniſterium accommodatum fuiſſe. Ex quo colligo in ſcribarum publicis muneribus hoc quoque fuiſſe, ut ſuffragiorum tabellas ſcriberent. Ac legum quidem comitiis futuH ris, ſcribere eas tabellas iubebantur, quæ illis comitiis uſui futuræ erant. Sin magiſtratuum futura erant comitia, iubebãtur ſcribere tabellas eorum nominibus inſcriptas, quorum habendã eſſe rõnem publice iudicatũ eſſet. Hæ tabellæ ita ſcriptę, die comitiorum committebantur diribitoribus. Verum hic conſiderandus etiam eſt numerus diribitorum. Neque enim adduci poſſum, ut tot diribitores faciam quot tabellæ ſingulis miniſtrabantur, ita ut quiſq; ſui generis tabellam populo daret. In Prætorum enim comitiis, uerbi gratia, accidere poterat ut uel uiginti eſſent I competitores. Hic ergo ſi uicenos diribitores facias, totidem cõpetitorum tabellis miniſtrandis, quomodo in anguſtis pontibus tot homines conſtitiſſe probari poterit: præſertim cùm anguſtia pontium manifeſtò oſtendat ad paucos capiendos inſtitutos fuiſſe. His accedit, quòd in ſingulis pontibus uicenos diribitores ponas, concedaturq; 35. pontes fuiſſe pro numero totidem tribuũ, efficietur ut diribitorum omnis numerus ſeptingentorum minimum eſſet: quod ſane non eſſe uerifimile. Præſtat ergo ut dicamus ad ſingulos pontes unum fuiſſe diribitorem, qui populo K Centuriatim ex ſuis tribubus aduenienti tabellas uel plures, uel pauciores, pro numero candidatorum diuideret. Sed quoniam unicuique de populo dandæ erant tot tabellæ, quot erant candidati, neceſſe eſt, ut non alias pro aliis daret diribitor in tamma-

gna

gna multitudine tabellarum, rationem aliquam inuentam fuiſſe, A
qua in diribendis tabellis hac in parte nihil peccaretur. Atqui ſi diuiſas haberet diribitor tabellas quas cui daret, præter id quod longum fuiſſet in tam magno cumulo ſeligere, difficile etiam fuiſſet non peccari. Verius igitur eſt, ut dicamus omnes tabellas quas ſingulis daret adhuc iunctas fuiſſe cum diribitor eas dabat: qui autem ſuffragiũ erat laturus, poſtea ſibi ex ea charta in qua ſcriptæ erant, diſcindebat quas uellet in ciſtam mittere. Neque enim ulla commodior ratio inueniri poteſt ad diribendas cito & abſque ullo peccato tabellas. Hæc ſi ita ſint, ſequitur non plures B
fuiſſe diribitores conſtituendos, quàm quot erant pontes: qui ſi cum tribuum numero conuenirent, uti diximus, tot erant omnino diribitores quot tribus. Hac enim ratione ſufficiet ſuus cuiq; tribui diribitor. Ad quod munus ſeligebantur ab iis qui comitia erant habituri, boni aliqui uiri, in quibus nulla eſſet fraudis ſuſpicio. Fuiſſe autem delectum eius qui haberet comitia, uel inde poteſt intelligi quod reperimus in diribendis tabellis fraudem factam, ſi quando is qui haberet comitia, nollet populo libera cõmittere ſuffragia. Veluti Piſo Conſul nolebat legem, quæ aduer- C
ſus Clodiũ ferebatur, à populo iuberi: in diribendis tabellis fraus admiſſa eſt. Nullam enim diribitores dabant tabellam, Vti rogas. Porrò autem ſicut triginta quinque diribitores ſatis fuiſſe dixi, ita rogatores totidem ſatis fuiſſe exiſtimo. Nam poſt latas leges tabellarias non amplius ex Centuriis, ut quæque uocata erat, unus deſumebatur qui ſuæ Centuriæ ſententiam renunciaret: ſed ſicut certi quidam homines ad pontes iam ante ſtabant, quàm uenirent ad ſuffragium Centuaiæ, ad miniſtrandas tabellas ita oportet fuiſſe certos homines qui ad eoſdem pontes ciſtas an D
te haberent q̃ Centuriæ uenirent ad ſuffragium dicẽdum: alioqui ſuam ciſtam ſecum adferre quamque Centuriam dicendum erit. Quod mihi non fit ueriſimile: præſertim cum diribitores, rogatores, & cuſtodes non ſuffragatores eſſent, ſed miniſtri ſuffragantium. Qui ſane certo conſtitui non potuerunt, ſi ad Centurias ſingulas accommodandi fuiſſent. Semper enim propter incertas populi uoluntates, incertum erat quouſque erant uocandæ Centuriæ ad legitimum numerum conficiendum. Quid uero magis E
ridiculum, quàm tabellas diribitoribus, ciſtas rogatoribus dediſſe, quæ nullo uſui futuræ erant? Quod tamen eueniſſet ſi non uocatæ eſſent Centuriæ, ad quarum ſuffragia conſtituti eſſent. Cuſtodũ numerus cum tabellarum numero quæ ſingulis committe

F bantur, ferre conueniſſe mihi uidetur. Veluti in legibus ferẽdis duæ tantum dabantur tabellæ populo:itaque deſcribendo nume ro ſuffragiorum binis tantum cuſtodibus opus erat. In magiſtra tuum comitiis tot dabantur tabellæ quot erant cãdidati:deſcribẽ dis ergo ſuffragiis,non multo pluribus erat cuſtodibus opus, quàm quot erant candidati,ut ſuus cuique candidato cuſtos eſſet. Sane ex iis quæ ſuprà dicta ſunt,intelligi poteſt, prærogatiuæ Centu- riæ alium cuſtodem dari ſolitum,quàm aliis ïureuocatis Centu- riis. Neque enim diceret Cicero ſe primum cuſtodem fuiſſe in G comitiis L.Piſonis,ſi ſolus cuſtos fuiſſet à Piſone rogatus: nec primam tabulam ſibi datam affirmaret,ſi ſolus ipſe in tabula uni ca deſcripturus erat omnia ſuffragia, quæ Conſulem crearent Pi- ſonem. Itaque ego exiſtimo, ſingulos candidatos unum cuſto dem habuiſſe,quem prærogatiuæ præficerent:eumq; uirum ali- quem grauem ac ſibi amiciſſimum:ob id ſcilicet,quòd in præro gatiua plurimum erat momenti. Præter cuſtodem autem præ rogatiuæ,reliquarum Centuriarum deſcribendis ſuffragiis,alium cuſtodem præfeciſſe: adeo ut totis comitiis quiſque candidatus H duos modò cuſtodes præficeret. Nam ut numerum cuſtodum non faciamus cum numero tribuum conuenientem, ſicut roga- tores & diribitores, hinc adducor quòd cuſtodes à candidatis præficiebantur,ut ſuprà probauimus:quare ſi quando accidiſſet, ut eſſent duodecim,uerbi gratia,competitores,neceſſe erit ut duo decies multiplicetur numeros tribuum,aut ita quadringentos & uiginti faceres cuſtodes:idq; præter eos qui prærogatiuæ cuſto des eſſent. Nam prærogatiuæ qui præfecti erant,hoc munus to tis comitiis non præſtabant,ſed allis Centuriis alii cuſtodes adde I bantur,ut iam demonſtrauimus. Multo minus ueriſimile eſt om nibus Centuriis alios ſemper atque alios cuſtodes attributos. Cũ enim oporteat tot eſſe cuſtodes, quot erant tabellæ diuerſæ,qua rum numerus deſcribendus erat, ſi ſingulis Centuriis noui ſem- per cuſtodes attribuerentur, tanto maior fieret numerus cuſto- dum quanto maior erat numerus Centuriarum quàm tribuum Quæ ſi minus probabilia ſint,noſtræ potius ſtandum eſt ſenten tiæ, ex qua nihilominus abſurditatis conſequi uel eo intelligi poteſt, quòd grauiſſimos Senatores interdum diribitores, ro- K gatores, cuſtodesq; fuiſſe reperiamus. Neque enim tam ma- gno numero erant Senatores grauitate inſignes, ut ſufficere poſſent iis præſtandis muneribus, ſi Centuriis omnibus nouos ſemper attributos dicas diribitores,rogatores & cuſtodes. Dein

ceps

teps ſequitur,ut explicemus quis tandē finis eſſet uocādi Centu- A
rias:an,inquā,oībus Centuriatis comitiis oēs Centuriæ ſuffragiū
dicerēt,an potius nihil eſſet neceſſe oēs uocari.Huic qõni T. Li-
uius & Diony. ſatisfaciunt in iis q̃ initio libri à nobis adſcripta
ſunt ex illis auctoribus . Verū illa in genere dicta nōnihil habēt
obſcuritatis:quæ ſi particulatim ſubtiliusq́; explicentur, fient ap
tiora.Centuriatis igitur comitiis ſentētiæ ex numero Centuriarū
exquirebantur : ita ut ea populi ſententia ſemper pronunciare-
tur , in quam ex omni numero Centuriarum plures conſenſiſſe
conſpicerentur . Itaq; ſi lex ferretur,eouſque fiebat Centuriarum B
uocatio,dum appareret tot iam Cēturias uel iuſſiſſe uel antiquaſ
ſe legem,ut numero reliquas omnes uincerent.Quod ſi poſt prę
rogatiuam Centuriæ equitum & primæ claſſis idem cum ea ſen-
ſiſſent,nil iam opus erat reliquas Centurias uocare . Cum enim
numero plures eſſent hę quam reliquæ oēs,iam tum poterat de-
cerni non uocatis aliis,plures Centurias idſciuiſſe. At ſi non idē
cum prærogatiua ſenſiſſent, ſed aliæ legem accepiſſet, aliæ anti-
quaſſent,uocandæ erant ſecundæ claſſis Centuriæ, ut cum altera
parte ſe coniungerent . Ac ſi cum prærogatiua omnes primæ C
claſſis Centuriæ legem accepiſſent præter duas treſve : ita ut una
modò deeſſet Centuria,quominus decerni poſſet, maiorem par-
tem omnium Centuriarū legem accepiſſe:tum ſi uocata ex ſecū-
da claſſe prima Centuria legem acciperet, reliquæ eius claſſis nō
uocabantur : quandoquidem huius unius acceſſione iam appar-
uit maiorem partem Centuriarum legem accepiſſe. Quod idem
iudicandum eſt,ſi ſecundo,tertio aut quarto loco uocata ſecundę
claſſis Centuria legem acciperet:poſt hanc.n. reliquæ non uoca-
bātur.Sin nulla ſecūdæ claſſis cēturia legē acciperet,tertiæ claſſis D
cēturiæ uocādæ erāt . Ac ſi primo uocata legē acciperet , hic fi-
nis fiebat uocādi Centuras,eodem quo in ſecunda diximus mo-
do.Atque ut ſummatim dicam,ſemper eouſque fiebat Centuria-
rū uocatio per ordines, claſſium , dum plures ex omni numero
Centuriarum conſenſiſſe conſtaret:ſimul ac autem id conſtare ap
peraret,illic comitiorum finis erat . Ex iis quæ diximus , apparet
primæ claſſis omnes Centurias ſemper ſuffragium dixiſſe:at reli
quarum claſſium Centuriæ non uocabantur , niſi per diſſenſio-
nem Centuriarū primæ claſſis.Ac ne tum quidem omnes uoca- E
batur quæ eiuſdē claſſis erāt,ſed ex modo quæ ad efficiendū nu-
merū maiorem Centuriarum idem iubentium,neceſſariæ eſſent.
Quod ſi in lege ferenda accidiſſe,ut cum pares numero eſſent Cē

F turiæ, quæ acciperent,& quæ uetarent,ita diuiſa eſſet reliquarũ ſententia,quarum acceſſione maior numerus Centuriarum in alteram partem colligi deberet,ut nulla earum ſententia elici poſſet: quia ſcilicet pars dimidia Centuriæ acciperet, altera uetaret (nam iſta tametſi raro euenirent,poterant tamen accidere) tum ſane legem non accipi pronunciabatur. Quam enim legem populus non iuſſiſſet,ea teneri non poterat. Neceſſe igitur eſt, ut tũ idem iudicaretur ac ſi pluribus antiquaſſet Centuriis. In magiſtratuum uerò comitiis,eadem hæc ſingulatim melius conſidera
G buntur. Ponamus quatuor Conſulatus competitores: ex iis duo tantum creari Conſules poſſunt:ii ſcilicet,in quos plures Cẽturiæ cõſenſerint. Quòd ſi prærogatiua ſic dixerit ſuffragiũ,ut paria ſuffragia tuliſſe omnes competitores reperiantur, tum nullus renunciatur Conſul: Quòd idem in aliis Centuriis dicendum: adeò ut totis comitiis nihil factum eſſe iudicaretur, ſi quando id eueniſſet. Verum raro admodum euenire poterat,ut omnes candidati in omnibus Centuriis pares haberent ſuffragantium uolũtates. Sin unus candidatus plura ſuffragia tuliſſet in prærogati-
H ua,reliqui autem pares eſſent ſuffragiis, tum unus modo Conſul renunciabatur. Ac ſi in reliquis Centuriis idem eueniſſet,totis comitiis non pluſquam unus creatus Conſul iudicabatur. At ſi plura ſuffragia duo tuliſſent in prærogatiua quàm reliqui duo, tum Conſules duo renunciabantur:ſi idem cæteræ Centuriæ feciſſent quod prærogatiua. Quod autem dixi de ſuffragiis unius Centuriæ,idem intelligi poteſt in toto numero Centuriarum. Nam ſi quatuor candidati ita pariter Centurias tuliſſet,ut uel una modo Centuria ſingulis deeſſet ad numerum,quem qui primus tuliſſet
I Conſul,à pluribus Cẽturiis factus iudicari deberet: hic,ſi accidiſſet,ut in reliquo numerum Centuriarumparia ſuffragia haberent omnes, tum ſane nullus Conſul renunciari poterat:ſin unus plures Centurias tulerit,reliqui tres pares eſſent numero Centuriarum, tum unus modo Conſul factus dicebatur:at ſi duo plures tuliſſent Centurias Conſules,duo renunciabantur. Vt autem in legibus ferendis dixi eouſque uocationem fieri Centuriarum,dũ conſtaret plures in alteram partem Centurias conſenſiſſe: ita hic tum finis erat comitiorum,quando in duos Conſules plures cõ-
K ſenſiſſe Centuriæ perſpicerentur. Nam ſi in duos conſenſiſſent prærogatiua & omnes primæ claſſis Centuriæ,non erant uocandæ reliquarum claſſium Centuriæ:ſin uel alteri uel utriſque horum una modò deeſſet Centuria,quia aliquas primæ claſſis Centurias

turias alii competitores tuliſſent: tum ſi primouocata ex ſecunda A
claſſe Centuria, ad maiorem illum numerus ſed addidiſſet, hic nõ uocatis ullis poſtea Centuriis finis fiebat comitiorum. Ex iis apparet comitia Conſulum uel plus uel minus durare ſolita pro fauore primorum in candidatos. Aequalis enim fauor æqualitatẽ ſuffragiorum adferebat: ſuffragiorum uerò æqualitas efficiebat, ut non ſtatim appareret, in quos candidatos plures Centuriæ inclinaſſent: proptereaq; aliæ atque aliæ ſemper uocandæ erant Cẽturiæ, donec legitimus numerus factus eſſet. Huius rei eſſemplum uidemus in Ciceronis comitiis. Habebat enim ſex competitores: ſed quia in eum maxime fauor inclinabat, propterea ſtatim legitimum numerum Centuriarum confecit: quia ſcilicet B
in primouocatis Centuriis plura ſemper ſuffragia ferret quàm reliqui. Ex eius autem ſex competitoribus Antonius & Catilina erant maxime gratioſi, propterea plures tulerunt Centurias quàm reliqui quatuor. Antonius tamen pauculis Centuriis tandem ſuperauit Catilinam, ait Aſconius. Ex iis facile eſt interpretari uerba Ciceronis in oratione ſecunda in Rullum: Itaque me non extremæ tribus ſuffragiorum, ſed primi illi ueſtri concurſus Conſulem declararunt. C
Opponit enim extremas tribus ſuffragiorum primis concurſibus: primi autem concurſus hic ſunt ex ſingulis tribubus primouocatæ Centuriæ: quare extremę tribus ſuffragiorum hic ſignificabunt eas Centurias, quæ extremæ ex ſingulis tribubus uocabantur: quæ erant quintæ claſſis Centuriæ. Vult ergo in ſuis comitiis non fuiſſe deueniendum uſque ad extrema ſuffragia tribuum, id eſt, uſque ad Centurias quintæ claſſis, quæ ex ſingulis tribubus poſtremæ uocabantur, ſed à Centuriis primæ claſſis ſtatim abſque uarietate Conſulem factum. D
Glorioſum enim erat Ciceroni tantum ualuiſſe gratia apud populũ, ut plures ſemper ſuffragia tulerit in oĩbus primouocatis Centuriis, quàm ſex eius competitores. Quando uero non conueniebant primæ Centuriæ, ſed aliæ alium Conſulem dicebant, id argumento erat non inclinare populi fauorem præcipue in unum. ſed quoſdam uni, quoſdam alteri fauere. Quare ſi idem fauor in ſequentibus Centuriis eſſet, ad legitimum numerum uni tandem conficiendum uel ad extremas uſque Centurias deueniendũ erat. E
Ac ſi unus quidem Conſul creandus fuiſſet Cicero, ſtatim poſtquã prima claſſis ſuffragium dixiſſet, exitus fuiſſet comitiorum. At collega ei unus addendus erat ex ſex cõpetitoribus: quorum nullus primas Centurias abſque uariatione ſicut Cicero, tu-

F leratːitaque neceſſe erat aliarum claſſium uocari Centurias. Illud etiam poteſt ex iis quæ dicta ſunt intelligi, quid apud Liuium ſignificet Centurias non explere. Vt lib.7.Dec.4. Fuluius Conſul unus creatur, cum cæteri Centurias non expleſſent. Habebat Fuluius tres competitores, quorum nullus legitimum numerum Cẽturiarum conficere potuit: uel quia in ſingulis Centuriis pares numero ſuffragtaores habuerint, uel quia ita alias alii Centurias tulerant, ut pares numero Centuriarum reperti ſint poſt uocatas omnes omnium claſſium Centurias. His enim duobus modis G poterant Centurias non explere candidati: hoc eſt, non conficere eum numerum Centuriarum, quo unus tandem plures tuliſſe iudicaretur quàm alius. Id uerò cũ accidebat, tum ille qui unus deſignatus erat, poſtea alio die collegam ſibi, ut ſubrogaret, lege iubebatur: ac non idem Conſul, qui comitia habuerat, rurſus habere poterat. Quod Liuius eodem illo loco oſtendit: Fuluius unus Conſul creatur, cum cæteri Centurias non expleſſent. Isq; poſtero die Cn. Manlium Lepido deiecto (nam Meſſala tacuit) collegam dixit. Comitia hæc habuit C. Lælius Coſſ. ſed ſubrogan-H do collegæ non idem Lælius ſed Fuluius comitia habuit. Neq; intelligendum eſt iam iniſſe magiſtratum: quandoquidem ſcribit Liuius poſtero die id factum eſſe, cùm needum creati eſſent Prætores. Quòd ſi is dies fuiſſet, quo magiſtratum inierat Fuluius, non fuiſſet comitialis. Quo enim die magiſtratus inibãtur, is feſtus erat. Iam uero T. Liuius oſtendit ea comitia habita ordinario tempore habendorum comitiorum: unde ſequitur multis diebus hanc magiſtratuum ſubrogationem fuiſſe ante Idus Martias, quæ tum ſolennes erant ineundis magiſtratibus. Quod au-I tem de comitiis Conſularibus dixi, idem in Cenſoriis intelligi debet. Perinde.n. duo Cenſores creabantur, ut duo Cõſules. Vnũ tamen hic erat diuerſum, quòd ſi Cenſoriis comitiis duo non cõfeciſſent legitima ſuffragia, nihil omnino actum erat comitiis. Itaque uno creato ſi ex cæteris candidatis nullus expleſſet Centurias, ne is quidem qui creatus erat, magiſtratum retinebat: ſed omnino in aliud tempus comitia differebantur. Liuius lib.9. Decad.1. in concione P. Sempronii Tribun. pl. ita ſcribit: Cum ita à maioribus comparatum ſit, ut comitiis Cenſoriis niſi duo confe-K cerint legitima ſuffragia, non renunciato altero, comitia differantur: non ego te, qui ſolus Cenſor creari non poſſis, ſolum Cenſuram gerere patiar. Hoc quoque proprium erat Cenſorum, ut in demortui locum alius non ſubrogaretur, ſed uno mortuo alius

ſe

ſe ſtatim magiſtratu abdicare cogebatur. Id quod eodem illo loco dicit Liuius: An collegam ſubrogabis, quem ne in demortui quidem locum ſubrogari fas eſt? Et libro 6. Decad. 1. Creati Cenſores C. Sulpitius Camerinus, Sp. Poſthumius Regillenſis: cœptaq; iam res morte Poſthumij (quia collegam Cenſori ſuffici religio erat) interpellata eſt. Igitur cum Sulpitius abdicaſſet ſe magiſtratu, Cenſores alii uitio creati non geſſerunt magiſtratum. Tertios creari uelut dijs non accipientibus in eum annum Cenſuram religioſum fuit. In prætorum autem comitijs multitudo candidatorum fere efficiebat, ut diutius durarent comitia: præſertim cum ſex, octo, decem ve creandi erant Prætores. Vix enim fieri poterat, ut pari conſtantia iidem candidati plura in primis Centuriis ſuffragia ferrent, ut nō eſſet ad poſtremas deſcendendum. Si tamen id accidiſſet, ut ex omnibus candidatis, quos prærogatiua Prætores feciſſet, eoſdem primæ claſſis Centuriæ facerent, tum ſane nihil opus erat, cæteras Centurias uocare. Sin uariarent, neceſſario ad numerum legitimum Centuriarum conficiendum eouſque uocandæ erant, dum ſex, octo, decem ve creati eſſent Prætores. At ſi quatuor ſexve iam declaratis, ex reliquo numero candidatorum nullus expleſſet Centurias, tum niſi iudicatum eſſet à Senatu ſatis Prætorū eſſe, oportebat Conſulem alia comitia habere ad collegas ad numerū legitimum ſubrogandos. Nam ut Prætores iam deſignatos id non potuiſſe facere credam, facit quod ſupra diximus, Prætoribus ius non fuiſſe Prætores rogandi. Ex ijs quæ diximus intelligi poteſt, cum omnia comitia hoc haberent commune, ut tempeſtatis interuētu dirimerentur, habuiſſe tamen id diuerſum Cēſoria comitia à Prætoriis & Conſularibus, quòd in Cenſoriis comitiis ſi poſt unum iam renunciatum Cenſorem, aliquid de cœlo accidiſſet, antequam ex reliquo candidatorum numero alter quoq; renunciatus eſſet, tum ita dirimebantur comitia, ut uitioſus etiam cenſeretur is, qui iam creatus erat Cenſor: ſiquidem iure non poſſet unus creari Cenſor, ut paulò antè demōſtrauimus. At in Conſularibus, & Prætorijs tempeſtatis interuentu nō reddebantur uitioſi, qui iam creati erant. De Prætorijs comitijs ita ſcribit Liuius lib. 10. Dec. 4. in fine: Secundum triumphum comitia edixit, qbus creati Conſules ſunt M. Iunius Brutus, A. Manlius Volſo. Prætorum inde tribus creatis, comitia tempeſtas diremit. Poſtero die reliqui tres facti. His uerbis Liuius aperte oſtendit tēpeſtate quidē dirempta fuiſſe comitia, id tamen ad eos

ma-

F magiſtratus,qui iam illis comitiis creati erant,nihil pertinuiſſe.
In Conſulibus uero idem fuiſſe eò exiſtimo, partim quòd eiſdē
auſpiciis crearentur Conſules & Prætores, ex quo ſequitur qua
ex parte non uitiabantur Prætoria, & Conſularia non uitiatum
iri: partim quòd comitiis Conſularibus nil uetabat unum Con-
ſulem abſque collega creari, ut paulò antè diximus: itaque ui-
tium interueniens poſt unius renunciationem, ad eum ni-
hil pertinere poterat. Quoniam autem ad agendum de interru-
ptione comitiorum hoc loco deuenimus, adſcribam & locum
G Dionis ex libro 37.ubi ita ſcribit de Rabirio perduellionis reo:
Rabirius à Duumuiris damnatus prouocauit: ſed tamen apud
populum etiam damnatus fuiſſet, niſi Metellus Celer Augur &
Prætor rem impediſſet. Nam cum multitudo nec eum audiret,
nec quod contra morem patriæ legesq; iudicium factum eſſet,
uellet attendere, propere Ianiculum petit, priuſquam quicquam
ſuffragio populus ſciſceret: ſignumq; militare detrahit, ut nihil iā
ei decernere liceret. Sic detracto uexillo, concio ſoluta eſt. Ex
iis Dionis uerbis apparet, comitiis Centuriatis imperatum exer-
H citum non modò in Ianiculo eſſe debuiſſe, ſed etiam dirimēdo-
rum comitiorum eam fuiſſe unam rationem, ſi detracto ſigno
militari inde abduceretur exercitus. Rationem autem eius rei ſi-
mul eodem loco aperit Dion. His explicatis non erit difficile do
cere quid eſſent, & quomodo fierent gradus in renūciatione ma
giſtratuum. Gradus autem appello, primo loco, ſecundo, tertio
aut quarto renunciari. Honorificum enim erat priore loco renū
ciari, parum honorificum in poſtremis renunciari. Id quod intel
ligi poteſt ex Cicerone, qui de ſuis magiſtratibus loquens, nun-
I quam omittit quo loco ſit renunciatus. Pro lege Manilia: Nam
cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus Cen-
turiis cunctis renunciatus ſum, facile intellexi Quirites, & quid
de me iudicaretis, & quid aliis præſcriberetis. Et in Piſonē: Me
cum Quæſtorem in primis, Aedilem priorem, Prætorem pri-
mum cunctis ſuffragijs populus Rom. faciebat. Et paulo pòſt:
Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuerſa ciuitas non
prius tabella quàm uoce priorem Conſulem declarauit. Et pro
Muræna: Quæſturam unà petiit, & ſum ego factus prior. Non
K eſt reſpondendum ad omnia. Neque enim quenquam ueſtrum
fugit, cum multi pares dignitate fiant, unus autem primum ſo-
lus obtinere poſſit, non eundem eſſe ordinem dignitatis & re-
nunciationis: propterea quòd renunciatio gradus habet, digni-
tas

taſ autem ſit perſæpe eadem omnium. Et paulò pòſt: At enim in Præturæ petitione prior renunciatus eſt Seruius. Pergitiſne uos tanquam ex ſyngrapha agere cum populo, ut quem locum ſemel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? Et A. Gellius lib. 10. cap. 1. ita ſcribit: Verba M. Varronis ex libro diſciplinarum quinto hæc ſunt, aliud eſt quarto Prætorem fieri, & quartum: quod quarto locum adſignificat ac tres ante factos: quartum tempus adſignificat & ter ante factum: Ex iis locis apparet non modo in renunciatione gradus fuiſſe, ſed etiam priores locos eo magis honorificos cenſeri, quod apud populum magis gratioſi exiſtimarentur, quibus eos attribueret. Porro autem, ut explicemus quomodo fierent illi gradus, animaduertendum eſt cuique de populo ſimul dari tot tabellas quot erant candidati: ex iis autem tabellis tot quiſque in ciſtam coniiciebat, quot erant creandi magiſtratus: ueluti in Conſulum Cenſorumq; creatione duas, in Prætorum, ſex, octo decemve pro numero Prætorum creandorum. Ac ſimul quidem omnes illas coniiciebat, alioqui toties reuocari Centurias oporteret, quot eſſent magiſtratus creandi: unde fieret, ut ſi uariarent in omnium creatione Centuriæ, toties omnium Centuriarum, adeoq; uniuerſi populi uocatio fieret: itaq; in Prætorum creatione pro unis comitiis octo comitia fierent. Vt omittam cùm uoce creabantur Conſules, ſemper duos ſimul nominari ſolitos ab unaquaque Centuria, non autem ſemel unum poſt alterum: ut ex omni hiſtoria Liuij apparet. Id uero data poſt tabella cur mutatum eſſet? Non igitur intelligendum eſt, in gradibus faciendis populum rogari ſolitum, ut cui uellet primum locum dare, eum primò crearet, tum deinde cui ſecundum locum eſſe uellet, ſecundò, cui tertium tertiò, cui quartum quartò, & ita deinceps: ſed omnium ſimul unaq; uocatione tabellis in ciſtam coniectis, inueniẽda eſt ex iis quæ diximus alia ratio graduum faciendorum. Ponamus ergo quatuor Cõſulatus competitores. Ex ijs ſane quatuor qui primus legitimum numerum Centuriarum confeciſſe per ſuffragiorum deſcriptionem comperietur, prior renunciabitur: deinde ex reliquis candidatis, qui primus legitimum numerum explebit, poſterior Conſul renunciabitur. Vt autem, cùm duo creandi ſunt, pari dignitate illud eueniat, ut unus legitimum numerum conficiat ante alios, neceſſe eſt fauorem populi præcipue in eum inclinare: ſiquidem id accidere nõ poſſet, niſi in omnibus primouocatis Centuriis certo deſignaretur,

nes primæ claſſis Centurias præter unam atque alteram, cum re A
liqui competitores magna uarietate alii alias tulerint. Hic profecto unus erat Aquilius, cui una modò deeſſet Centuria ad legitimum numerum. Si igitur ex ſecunda claſſe uocata Centuria prima Aquilium creaſſet, neceſſe erat Prætorem eum renunciari ſecundo loco: quia primus omnium poſt Ciceronem legitima ſuffragia confeciſſet. Idemq́ in cæteris deinceps intelligendum. Quod ſi alius quidam unus uel plures prærogatiuam cum Cicerone tuliſſet, omnesq́ primæ claſſis Centurias, tametſi numero ſuffragiorum in ſingulis Centuriis ſemper eſſet ſuperior B
Cicero, nihilominis ſimul renunciabantur, quia ſimul expleuerant Centurias: nec potuiſſet dici Ciceronem eſſe primum Prætorem. At ſi eueniſſet, ut non modò Centuriarum numero, ſed etiam ſuffragiorum in ipſis Centuriis, uel omnes cum Cicerone pares fuiſſent, uel unus aut alter: tum multo magis inter eos non feciſſe gradus populus iudicabatur. Itaque uel ſimul renunciandi erant, ut nullus ſe priorem diceret: quod uerius eſſe exiſtimo: uel in gradibus faciendis ratio habenda erat ordinis, generis, ætatis: aut uero ſorti committebatur. Verum ego tanti hoc C
non interfuiſſe exiſtimo, ut in gradibus faciendis aliud ſpectandum eſſet præter populi ſuffragia. Nuſquam uero reperitur alia inter Prætores ſortitio, quàm prouinciarum: quæ tamen ſola commode poni in ea re poteſt. Sæpe enim euenire poterat, ut multi competitores pares eſſent ordine, ætate ac genere: uel ut quidam eſſent genere ſuperiores, cùm ordine ac ætate uincerentur, aut contrà. Tum uero quid poterat controuerſiam omnem tollere præter ſortem? Si igitur ſorti nullus hac in re locus erat, relinquitur uerius eſſe, ſi quando pares eſſent aliqui à populo fa- D
cti, tum inter eos gradus renunciationis non fuiſſe: ut ne euentus ſuffragiorum populi ulla ex parte mutaretur. His expoſitis examinanda nobis ſunt uerba Ciceronis ex oratione aduerſus Antonium & Catilinam. Verba Ciceronis hæc ſunt: Neſcis me Prætorem primum eſſe factum: te conceſſione competitorum, & collatione Centuriarum, & meo maxime beneficio è poſtremo in tertium locum eſſe ſubuectum? Eſt & alius locus paulò pòſt: An oblitus es te ex me cum præturã peteremus, petiiſſe, ut tibi primum locum cõcederem? Ex iis ſane uerbis apertum E
eſt, conceſſione competitorum in renunciatione gradus potuiſſe mutari. At illud ualde obſcurum, quomodo huiuſmodi conceſſio fieri potuit. Nam quomodo tu poſſis alteri concedere,

quod

F quod non eſt in tua,ſed in populi poteſtate? Aut quomodo effi-cere poſſim,ut cum nondum legitima ſuffragia confeceris,tu locum meum obtineas, qui iam renunciatus ſim confecto ſtatim legitimo ſuffragiorũ numero? Conandum tamen ueritatẽ eruere.Ac primum illud certum eſt mutuam ſuffragationem competitorum,modò corruptione careret,non fuiſſe prohibitã. In hac ſuffragatione alii aliis eas quas ſibi conciliarant Centurias concedebant,ut apparet ex oratione pro Plancio. Quod non ita accipi debet,quaſi ea conceſſione neceſſitate obſtringeretur populus:ſed rogando conciliabat ſuas Centurias unus alteri, ut uiciſſim ille ſuas ei conciliaret. Porrò autem in concedendis ita mutuo Centuriis,non erat difficile competitoribus iudicare eos certiorem ſpem habere obtinendi magiſtratus,quibus plures uiderent eſſe certos ſufffragatores. Et ſiquis ergo omnium uel per ſe,uel per amicos uideretur ſibi plures Centurias conciliaſſe,iam tum ſpes propemodum certa erat eum potiſſimum primum locum obtenturum.Quare quaſi de certa ſpe tranſigi aliquid inter competitores poterat de primo loco. Antonius igitur cum uideret fauorem populi maxime in Ciceronem inclinare,rogabat eum ut ſibi primum locum cedere uellet: hoc eſt, ut ſibi de ſuis Centuriјs eum numerum concederet,per quem primum locum obtinere poſſet. At Cicero de ſuo iure tantum cedere noluit,ſed id modo efficit,ut qui eas modo Centurias habebat,per quas ultimo loco Prætor renũciãdus eſſet,eas totq; ei conciliaret quot ſatis eſſent,uel ad tertium locum obtinendum. Effecit autem id Cicero, partim concedendo de ſuis Centurijs, partim rogando competitores,ut Antonio de ſuis quoque Centuriјs darent. Atque illud eſt quod ait, conceſſione competitorum & collatione Centuriarum ſuo maxime beneficio ex ultimo loco in tertium eſſe ſubiectum. Finge Antonium paucas habuiſſe de primis Cẽturiis,at de poſtremis ſatis multas,ut excluſis nonnullis ſuis cõpetitoribus fieri poſſet Prætor:contrà uero Ciceronem, & reliquos magis certa ſpe competitores permultas de primis habuiſſe,ut poſtremis nihil fere eis opus eſſet. Sane Antonius,qui de primis paucas habebat,non poterat renunciari niſi poſt eos, quibus primæ fauiſſent.Quòd ſi Cicero,& reliqui competitores

K nonnullas de ſuis primis Centuriјs Antonio conceſſiſſent, quarum loco uiciſſim Antonius de poſtremis Ciceroni & reliquis competitoribus nonnullas conciliaſſet:profecto qui de numero ſibi detraxerant,non tam cito renunciari poterant quàm renun-

ciati

ciati fuiſſent. Contrà Antonius per primarum, quas ſibi addide- A
rat ſuffragium, multo citius renunciabitur quàm renunciatus eſ
ſet. Quādo enim Antonius unam de primis ferebat, quam alius
competitor tuliſſet, neceſſe erat ad legitimum numerum Centu-
riarum conficiendum, ex poſterioribus Centuriis aliam ſubſti-
tui. Tantiſper ergo dum ſubſtitueretur, differebatur eius renun-
ciatio: idq; propter eam Centuriam quam ſibi detraxerat, ut An
tonio concederet. Quoq; magis iſta conceſſione Centuriarum
differebatur aliorum renunciatio, eo magis accelerabatur Anto
nii renunciatio. Et quia de primis tantum ei conceſſum erat, ut B
legitimum numerum tertio loco potuerit conficere, propter-
ea collatione Centuriarum, conceſſioneq; competitorum tertiū
locū otinuiſſe dicebatur. Huius uero ſuffragationis quia auctor
fuiſſet Cicero, idcirco ſuo beneficio dixit ex ultimo in tertium lo
cum fuiſſe ſubuectum. At quomodo id Cicero perſuadere pote
rat competitoribus, ut tantum de iure ſuo cederent? An quod Ci
ceroni potiſſimum negare non poſſent? Idq; propter fauorem
populi quem maxime in eum inclinare uidebant: ne ſcilicet ſuf-
fragia, quæ per amicitiam Ciceronis ſibi conciliarant, amitterēt: C
præſertim cum de iure ſuo ita cedendo non minus certi eſſent
de magiſtratu obtinendo: locus autem quem cedebant, non ita
honorificus eſſet, ut magnopere contendendum eſſet cōtra eius
uoluntatē qui apud populū maxime eſſet gratioſus, ob idq; uel
iuuare, uel nocere plurimum poſſet. Non igitur concedatur qđ
nullo modo in tua poteſtate eſſet. Erant enim Centuriæ, quas
certas habebant candidati, quodam modo in eorum poteſtate:
quibus alii concedendis ſi effectum eſſet, ut multo prius renun-
ciaretur quàm renunciatus eſſet, non immerito ſua conceſſione D
dicebatur gradus mutaſſe. Vt uero huiuſmodi locorum conceſ-
ſionem ante comitia fieri illo quo dixi modo exiſtimem, non
in ipſis comitiis, hinc adducor quòd nulla ratio inueniri poſſit,
qua id commode fieri poſſet in ipſis comitiis. Quia enim ut qſ-
que à pluribus Centuriis creatus erat, uoce præconis renuncian
dus erat, quomodo poterat ipſis comitiis non eſſe primus q pri
mò renunciatus erat? Aut quomodo aliis iam ſuo loco renūcia-
tis, qui tandem poſtremus erat in alium locum ſubuehi poſſet? E
ſane nulla erat ratio gradus mutandi inter eos qui pares nume-
ro Centurias non tuliſſent: ſiquidem ſemper ante renunciandus
eſſet qui prior plures Centurias tuliſſet. Quomodo ergo pactio
inter competitores fieri potuit de gradibus renunciationis ce-
dendis,

F dendis, niſi de Centurijs ſuffragium dicturis iam ante conſtitiſ-
ſet? Vt ergo certa poſſet eſſe conceſſio, ita intelligendum eſt pa-
ctum futurum inter Ciceronem & Antonium, ſiquidem Cice-
ro uoluiſſet ei ipſis comitiis locum primum cedere, ſi legitimũ
numerum Centuriarum primarum pariter cum Cicerone cõfe-
ciſſet Antonius, Ciceronem uelle, idq; Antonio concedere, ut
prior renuncietur. At enim quid hoc modo de iure ſuo ceſſiſſet
Cicero? Aut quid contendendum de ea re Antonio, ſi ſpes erat
parem ſe cum Cicerone ſuffragiis futurum? Nam quid cauſe eſ-
G ſet cur potius hoc uellet à Cicerone obtinere Antonius, quàm
Cicero ab Antonio? Neque uero inter eos gradus eſſe renũcia-
tionis poterant, qui ſimul expleuerant Centurias: nec pactum er
go inter competitores de locis cedendis in hunc euentum inter-
cedere poterat. Hactenus de gradibus renunciationis: illud nunc
animaduertendum eſt quod Cicero ſcribit 2. Orat. in Rullum:
Sed tamen magnificentius atq; ornatius eſſe illo nil poteſt, q'
meis comitijs non tabellam indicem tacitæ libertatis, ſed uiuam
uocem præ uobis indicem ueſtrarum erga me uoluntatum ac
H ſtudiorum tuliſtis. Ex eo enim loco intelligi poteſt tabellã qui-
dem populo datam ad occultanda ſuffragia, ut etiam idem Cice
ro ſcribit pro Plancio: Etenim ſi populo grata eſt tabella quæ
frontes aperit hominum, mentes tegit, datq; eam libertatem, ut
quod uelint faciant, promittant autem quod rogentur. Interdũ
tamen populum Rom. adeo noluiſſe beneficio tabellæ uti, ut uo
ce magiſtratus declararet, quò magis apertum eſſet ſuum ſuffra-
gium. Non quòd tabella non uteretur, ſed ſimul cum tabella uo
cem adderet: ut Cicero in Piſonem oſtendit cum ait, Me uniuer
I ſa ciuitas non prius tabella quàm uoce priorem Conſulem de-
clarauit. Illud quoque obſeruandum, quod Cicero tertio de leg.
ſcribit: Itaque ut omittam largitione corrupta ſuffragia, non ui-
des ſi quando ambitus ſileat, quæri in ſuffragijs quid optimi uiri
ſentiant. His enim uerbis Cicero ſignificat tametſi ſuffragium
tabella ferretur ad occultandum omni ratione ſuffragium: inter-
dum tamen comitiis, rogatorem comitiorum uiros optimos ro
gare ſolitum, ut palam de candidatis ſuam ſententiam dicerent: ſi
ambitus ſileret, hoc eſt, ſi non plus cõtenderent candidati quàm
K æquum eſſet: adeo ut non uiderentur moleſte laturi ſi optimatũ
iudicio alius alii præferrentur. Cuius rei exemplum eſt apud Ci-
ceronem ſecundo de oratore: Ex eodem hoc uetus illud eſt, q'
aiunt Maluginenſem illum M. Scipionem cum ex Centuria
ſua

ſua renunciaret Acidinum Conſulem, præcoq; dixiſſet, Dic de A
L. Manlio: Virum bonum, inquit, egregiumq; ciuem eſſe arbi
tror. Cum enim hic Scipio Acidinum cognomento renuncia-
ret, præco uolebat, ut proprio nomine L. Manlium appellaret.
Scipio uero in aliam ſententiam traslatis uerbis præconis, cœpit
laudare Manlium, quaſi iuſſus eſſet id, pro more, facere. Ad ex-
tremum examinandus eſt nobis locus Ciceronis ex ſecūda Phi
lip. ubi ita ſcribitur: Ecce Dolabellæ comitiorum dies. Sortitio
prærogatiuæ, quieſcit: renunciatur, tacet. Prima claſſis uocatur,
renunciatur. Deinde ut aſſolet ſuffragia. Tum ſecunda claſſis uo- B
catur. Hic duo ſunt quæſtione digna. Vnum quomodo hæc Do
labellæ comitia facta ſint nullo competitore. Nam ſi una modo
tabella populo dabatur, quæ nomen Dolabellæ contineret, hoc
erat populū neceſſitate obſtringere, ut non potet ſi uellet Cōſulē
Dolabellam non creare. Dicendum igitur eſt his comitiis legem
latam, qua Cæſar rogabat populum, ut Dolabellam ſuo loco Cō
ſulem eſſe iuberet. Itaque datæ ſunt duæ tabellæ populo, ut in le-
ge ferenda, non autem una quæ nomen Dolabellæ contineret.
Et cum renunciatum Dolabellam à prærogatiua dicit, ſic accipi C
debet, ut ſignificet legem à prærogatiua acceptam, qua iuberetur
eſſe Conſul Dolabella: alterum eſt, quid illa uerba ſignificent, De
inde ut aſſolet ſuffragia. Nam ſi his uerbis ſignificetur deſcriptio
ſuffragiorum, hæc uerba præpoſtere poſita ſunt. Neque enim re-
nunciatio ante fiebat quàm ſuffragiorum deſcriptio. Itaque locus
corruptus eſſet, legendumq; eſſet: Prima claſſis uocatur, deinde
ut aſſolet ſuffragia, renunciatur. Tum ſecunda claſſis. Neque
uero his uerbis ciues aliqui intelligi poſſunt, qui extra claſſes ſuf
fragium dicerent poſt primam claſſem, & ante ſecundam. Quan- D
quam enim apud Appianum reperiamus, cùm ſocii Italiæ pri-
mum donati ſunt ciuitate, coniectos in alias quaſdam nouas
tribus à Romanis 35. tribubus diuerſas, quæ poſtremæ ſuffra-
gium dicerent: attamen ex hiſtoria eiuſdem cōſtat poſtea à Cin
na Conſule legem latam, ut in tribus Romanas reciperentur: ſi-
cut reuera recepti ſunt, ut ex Vellei Paterculi hiſtoria conſtat, &
ex Ciceronis oratione pro Muræna, ubi ait municipia Vmbriæ
in tribubus Rom. fuiſſe: conſtat autem ex hiſtoria, Vmbros ex E
his Italiæ populis fuiſſe, qui in Romanos arma ceperunt. Si igi-
tur omnes ciues Ro. in tribus 35. deſcripti erant, omnes autem
qui tribubus continebantur, in claſſium Centurias: pòſt primam
claſſem neceſſario ſequebatur ſecunda, nec aliqui ciues erant,

F qui inter illas duas claſſes ſuffragium dicerent. At enim in tanta omniũ exemplarium concordia, quæ poteſt eſſe ſuſpicio locũ illum corruptum eſſe? Reſtat igitur ut his uerbis intelligamus, poſtquam primæ claſſis Centuriæ ſuffragium dixerant, iniri ſolitam rationem numeri Centuriarum, ut appareret an legitimus numerus Centuriarum confectus eſſet, nec ne. Diximus enim primæ claſſis Centurias connumeratis quidem in ea equitum Centuriis & prærogatiua, numero ſuperaſſe reliquas omniũ claſſium Centurias. Itaque ſatis erat ad legitimum numerũ Centuriarũ cõ-
G ficiendum, omnes primæ claſſis Centurias idem ſenſiſſe: nec prius poterat quæ ſententia populi eſſet decerni, quàm tota prima claſſis ſuffragium dixiſſet: quia tum demum uerum eſſet maiorem partem Centuriarum uocatam fuiſſe. Vt ergo conſtare poſſet, an hic finis faciendus erat comitiis, an præter primæ claſſis Centurias aliæ uocandæ, neceſſe erat numerari ſuffragia: ſcilicet ut ſciri poſſet an conſenſu Centuriarum legitimus numerus iam confectus eſſet, aut ſi nondum confectus eſſet, quot requirerentur Centuriæ. Erat igitur duplex ſuffragiorum deſcriptio. Vna ad deſcri-
H bendum ſingularum Centuriarum ſuffragia, ut eliceretur cuiuſque Centuriæ ſententia. Altera ad ineundem numerum Centuriarum, ut tandem de populi ſententia conſtare poſſet. Ille deſcriptio à cuſtodibus fiebat ſeorſum in ſua cuiuſque tabella. Hæc à rogatore comitiorum ſimul colligente omnes Centurias, quarum iam deſcriptum eſſet ſuffragium. Ex illa deſcriptione naſcebatur ſingularum Centuriarum adhuc incerta renunciatio. Ex hac, ſi quidem legitimus numerus Centuriarum confectus eſſet, certa renunciatio: ſi nondum confectus, cognitio numeri Centuriarum, quæ
I in omnes partes requirerentur ad legitimum ſuffragiorum numerum perficiendum. Cum ergo ait Cicero: Deinde ut aſſolet ſuffragia: ſignificat more ſolito ſuffragiorum initam eſſe rationem quæ ex omni prima claſſe Dolabellam Conſulem feciſſent. Et quoniam ſubiungit uocatam fuiſſe ſecundam claſſem, ex eo colligo primæ claſſis Centurias non omnes renunciaſſe Dolabellam Conſulem, ſed à quibuſdam Centuriis legem antiquatam. Nam ſi poſt initam ſuffragiorum rationem comperiſſet Cæſar omnes primæ claſſis Centurias cum prærogatiua conſenſiſſe, quorſum
K uocanda erat ſecunda claſſis, legitimo iam numero confecto? Profecto niſi dicamus poſt auctum numerum Centuriarum à Seruio inſtitutum, non amplius penes primores uim ſuffragiorum fuiſſe, illud concedamus neceſſe eſt. Nam T. Liuius & Dionyſius

nyſius interpretantur uim iſtam penes primores,penes equitum & primæ claſſis Centurias:in quibus ſi nihil uariaſſet,reliquarum claſſium ſuffragio nil opus erat. Mihi uero non fit ueriſimile,cũ auctus eſt numerus Centuriarum, paſſuros fuiſſe primores, ut uincerentur numero à Centuriis inferiorum claſſium:ſed propor tione quadam ita auctum eſſe utrunque numerum, ut ſemper maiore numero fuerint primæ claſſis Centuriæ connumeratis in ea equitibus, quam reliquarum omnium claſſium. Quod ergo ait Cicero renunciatum Dolabellam à prima claſſe,non ſic ac cipi debet,quaſi omnes primæ claſſis Cẽturiæ abſque uariatione in eo conſenſiſſent:ſed quod maior pars renunciaſſet. Nam ſi totam primam claſſem renunciaſſe accipias abſque ulla uarietate, quorſum opus erat Centuriarum hic inire rationem? præſertim cùm certum eſſet uel conſenſu totius primæ claſſis legitimum numerum nondum eſſe confectum. Qui enim nullam primæ claſſis Centuriam uiderat legem antiquaſſe, quomodo incertus eſſe poſſet,quot præterea requirerentur ad legitimum numerũ? At qui id iam ſciebat: quorſum ineundo numero ſuffragiorum tempus conſumpſiſſet? Eſt igitur uerius id quod diximus, legiti mum numerum ſuffragiorum fuiſſe in primæ claſſis Centuriis: ob idq; poſt dicta primæ claſſis ſuffragia,ac nón prius, ineundã fuiſſe rationem numeri legitimi: præſertim ſi aliquas diſſenſiſſe in ſingulis renunciandis compertum eſſet. Nam ſi ad legitimum numerum Centuriarum conficiendum præter primam claſſem opus fuiſſet dimidia parte(uerbi gratia) Centuriarum ſecundæ claſſis,hic ſane & non prius ratio ineunda fuit legitimi Centuria rum numeri, Itaque in his Dolabellæ comitiis legem Centuriæ aliquæ non acceperant: proptereaq; ex ſecunda claſſe uocandæ fuerunt eouſque Centuriæ,dum legem tot Centuriæ ex hac claſſe acceperint, quot in prima claſſe ad legitimum numerum requirebãtur. Et quoniã his comitiis in ſecunda claſſe legitimus nume rus cõfectus eſt, ꝑpterea tertię claſſis nulla fit apud Ciceronẽ mẽ tio. Ac de his quidem, quæ ipſis comitijs fierent,ſatis. Sequitur ut pauca de iis,quæ poſt dicta ſuffragia fieri ſolebant, dicamus. In legum comitiis nihil reperio,quod proprie ad comitia perti neret,fieri ſolitum poſt ſuffragia, niſi quod legitimo Centuriarũ numero confecto,legem aut acceptam,aut antiquatam magiſtra tus pronunciabat,populumq; dimittebat. In magiſtratuum uerò comitiis, ſolebat is qui habebat comitia, priuſquam populum dimitteret, eos renunciare quos iam ſæpe à præconibus pro-

F nunciatos populus creaſſet, adiecta ſolenni precatione. Id quod ex Cicerone conſtare poteſt, cum ita ſcribit pro Muræna. Quæ deprecatus à diis immortalibus ſum, Iudices, more inſtitutoq; maiorum illo die quo auſpicato comitiis Centuriatis L. Murænam Conſulem renunciaui: ut ea res mihi magiſtratuiq; meo, populo plebiq; Romanæ bene ac feliciter eueniret. Illud quoq; ex Cicerone confirmare poſſumus, eos qui Conſules deſignati eſſent, domū è cāpo deduci ſolitas à magna multitudine populi, ac præſertim propinquorum & neceſſariorum. Verba Ciceronis
G ſecun. in Verr. hæc ſunt: Nam ut Hortenſius Coſſ. deſignatus domum reducebatur è campo cum maxima frequentia & multitudine. Et paulò pôſt: Propinquis neceſſariisq; eius qui tum aderāt, uerbum nullum facit. Ac de modo quidem comitiorum Centuriatorum ſatis: nunc de loco agendum.

De loco Centuriatorum comitiorum. *Cap. V.*

Comitia nulla poterant haberi niſi in loco inaugurato,
H hoc eſt, ab auguribus ad eam rē dicato & conſecrato, ut ex T. Liuio apparet, cuius uerba ſunt lib. 3. Dec. 1. Igitur Tribuni ut impediendæ rei nulla ſpes erat, de proferendo exercitu agere, eo magis quòd & augures iuſſos adeſſe ad Regillum lacum fama exierat, locumq; inaugurari, ubi auſpicatò cum populo agi poſſet: ut quicquid Romæ ui Tribunitia rogatum eſſet, id comitiis ibi abrogaretur. Centuriata uerò comitia intra pomœrium haberi non poterant: quia, inquit Gellius lib. 15. cap. 27. exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius non
I ſit. Atqui Centuriata comitia niſi imperato exercitu haberi non poterant: idq; præſidii cauſa, ut idem Gellius ait, quoniam populus eſſet in ſuffragiis ferendis occupatus. Quoniam autem hæc maxime iuſta erant comitia & uniuerſi populi, cum Tributa magis plebis eſſent, idcirco non perinde imperato exercitu præſidii cauſa Tributis opus erat, ut Centuriatis: quando non æquè populus uniuerſus erat in ſuffragiis ferendis occupatus. Rationem autem edicendi exercitus indicat Liuius lib. 9. Dec. 4. his uerbis, quæ ſunt Sp. Poſthumii Coſ. Maiores ueſtri ne uos quidem, niſi
K cum aut uexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus edictus eſſet, aut plebi concilium Tribuni edixiſſet, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem uocaſſet, forte temere coire uoluerunt. Locus igitur Centuriatis comitiis deſtinatus erat cam

pus

pus Martius: de quo Liuius ita ſcribit: Ager Tarquiniorum, qui inter urbem ac Tyberim fuit, conſecratus Marti, Martius deinde campus fuit. Hunc campum reperio apud Gellium lib. 6. cap. 7. Accæ Larentiæ fuiſſe, datumq́ teſtamento populo Ro. uel ut alii uolunt, Romulo. Eũ ſibi Tarquinii uſurpauerant: quibus eiectis populo reſtitutus eſt adiecta conſecratione. In hoc cãpo Martio Centuriata comitia ſemper habita reperio: niſi quòd iudicium Manlii è campo Martio translatum eſt, in Lucum Petilinum extra portam Furmentariam: ut à conſpectu Capitolii oculi populi auerterentur, quò liberius de conſeruatore Capitolii iudicaret: ut ſcribit Liuius libro 6. 1. Decad. Hunc campum Cicero quarta oratione in Catilinam, Conſularibus auſpiciis conſecratum appellat: quia imperii Conſularis auſpiciis omnia fere peragebantur, quæ publice in eo campo fieri ſolebant. De ſeptis quæ in campo erant, & de Tribunali comitiali ſuprà ſatis diximus. Itaque nihil iam ſupereſt, quod de loco Centuriatorum comitiorum dicamus. Reſtat ut de tempore pauca agamus. A B C

De tempore Centuriatorũm comitiorum. Cap. VI.

COMITIA non poterãt niſi comitialibus diebus haberi. Vt autem quid eſſent dies comitiales intelligantur, uerba Macrobij citabo ex 1. Satur. c. 16. Numa ut in menſes annum, ita in dies mẽſem quẽque diſtribuit: dieſq́ omnes aut feſtos, aut profeſtos, aut interciſos uocauit. Feſti diis dicati ſunt: profeſti hominibus ad adminiſtrandam rem priuatam publicamq́ conceſſi: interciſi deorum hominumq́ comunes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia, epulę, ludi, feriæ: profeſtis faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares: interciſi in ſe non in alia diuiduntur. Nam cum hoſtia cæditur, fari nefas eſt: inter cæſa & porrecta fari licet: rurſus cũ adoletꝰ, non licet. Sacra celebritas eſt, uel cũ ſacrificia diis offeruntur, uel cũ dies diuinis epulationibus celebratur, uel cũ ludi in honorem aguntur deorum, uel cum feriæ obſeruantur. Feriarum autem publicarum genera ſunt quatuor. Aut enim ſtatiuæ ſunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et ſunt ſtatiuæ uniuerſi populi communes certis & conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis ſtatis obſeruationibus annotatæ: in quibus præcipue ſeruantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Conceptiuæ ſunt, quæ à magiſtratibus uel ſacerdotibus concipiuntur in dies uel cer- D E

F tos uel etiam incertos:ut ſunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia. Imperatiuæ ſunt, quas Conſules, uel Prætores pro arbitrio poteſtatis indicunt. Nundinæ ſunt paganorum, id eſt ruſticorum, quibus conueniunt negotiis propriis, uel mercibus prouiſuri. Faſti ſunt quibus licet fari Prætori tria uerba ſolennia Do, Dico, Addico. His contrarii ſunt nefaſti. Comitiales ſunt, quibus cũ populo agi licet. Et faſtis quidem lege agi poteſt, cum populo non poteſt: comitialibus utrunque poteſt. Comperendini, quibus uadimonium licet dicere. Stati, qui iudicii cauſa cum pere
G grino inſtituuntur. Præliares ab iuſtis non ſegregauerim: ſiquidem iuſti ſunt continui triginta dies, quibus exercitu imperato uexillum ruſi coloris in arce poſitum eſt: præliares autem omnes, quibus fas eſt res repetere, uel hoſtem laceſſere. Dies autem poſtriduanos ad omnia maiores noſtri cauendos putarunt: quos etiam atros uelut infauſta appellatione damnatur. Pontifices ſtatuerunt poſtridie omnes calendas, Nonas, Idus, atros dies habendos: ut hi dies neque præliares, neque puri, neque comitiales eſſẽt. Ante diem quoque quartum calẽdas, vel Nonas, uel Idus,
H tanquam inominalem diem plerique uitant. Ad rem ſane militarem nil attinere notat Varro, utrum faſtus uel nefaſtus dies ſit: ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas. Hæc ad uerbum ex Macrobio adſcripta ſunt. Ex quibus hoc primum conſtat dies comitiales non eos fuiſſe iu quos pro arbitrio comitia magiſtratus edicerent, ſed certos quoſdam eos dies fuiſſe iam inde à Numæ inſtituto, quibus ſolis cum populo agi poſſet. Tum uero ex eo ꝙ inter profeſtos dies enumerantur comitiales, intelligi poteſt comitia haberi non potuiſſe ullis diebus ludorum, ſacrificio-
I rum ac feriarum. Et quoniam multa genera diuerſa profeſtorũ dierũ facit apparet ne omnibus quidem profeſtis diebus comitia haberi fas fuiſſe. Neque enim faſtis diebus haberi poterant, nec nefaſtis. Plautus enim, cùm in Pœnulo ita ſcribit: Nam iſtorũ nullus nefaſtus eſt, comitiales ſunt meri: per alluſionem dierum nefaſtorum & comitialium, opponit inter ſe nefaſtos & comitiales homines. Etſi dies comitiales iidem potuiſſet eſſe nefaſti, non uerum eſſet quod ait Macrobius, Comitialibus diebus & cũ populo & lege agi potuiſſe. Id quod ego ſic intelligo, peractis co-
K mitiis nil uetare, ſi tempus pateretur, quominus apud Prætorẽ agi poſſet. Nam auocari iudiciis populum dum haberentur comitia, fas non fuiſſe exiſtimo. Quo fit, ut eadem ratione exiſtimẽ comitiales dies à comperendinis ſtatisq́; diebus fuiſſe diuerſos.

Sed

Sed nec prælíaribus comitia haberi potuiſſe,uel hinc oſtendi po teſt,ꝙ iuſtitio indicto certum eſt nihil publicæ agi potuiſſe, niſi quod ad exercitum parandum pertineret. Prælıares autem à iuſtis non diſtinguit Macrobius. Et quoniam nono quoque die erant nundinæ,quas inter ferias numerauimus, perſpicuum eſt è numero comitialium nonnm quemque diem eſſe detrahendum. At ſi prætcrca inde auferas omnes feſtos,itemq́ omnes faſtos ne faſtosq́,comperendinos,ſtatos,præliares, omnes denique atros dies,neceſſario efficietur toto anno non ita multos dies fuiſſe comitiales. Vnde fit,ut non poſſent magiſtratus cum uellent agere cnm populo:ſed prouidendum eis erat,ut comitialis die eſſet, in quam comitia edicerent. Vnde apud Liuium tam ſæpe reperitur mentio comitialium dierum. Vt lib.3.1. Sic patres in lege, quæ per omnes comitiales dies ferebatur,impedienda ſe gerebant. Et lib.7. Aliquoties fruſtra in campum deſcenſum cū eſſet, multiq́ per ſeditiones acti comitiales dies. Et lib.4. Decad. tertiæ. Fabius in eum quem primum comitialem diem habuit, comitia edixit. Erant igitur comitiales dies,illi dies in faſtis populi Romani deſcripti,quibus comitia haberi poſſent. Hoc enim id eſt atque cū populo agere. Nam rogari populi ſuffragia niſi comitiis nō poſſunt. Porrò autem ut de nundinis amplius diſputemus, facit locus apud Dionyſium lib.7. & Plutarchum in Coriolano. Vterque enim auctor eſt Martio Coriolano poſt accuſationem trinundinum ita datum, ut tertiis nundinus iudicium de eo futurū eſſet. Vnde ſequitur eos uelle nundinis heberi potuiſſe comitia. Quod tamē ne eis credam,uerba Macrobii efficiūt,cum ita ſcribit: Quod autem nundinas ferias dixi,poteſt argui:quia Titus de feriis ſcribens,nundinarum dies non inter ferias relit, ſed tantum ſolennes uocauit. Et quod Iulius Modeſtus affirmat, Meſſala augure Conſulente pontifices, an nūdinarum Romanarum nonarumq́ dies feriis tenerentur, reſpondiſſe eos nundinas ſibi ferias non uideri. Et quod Trebatius in lib.1. religionum ait, nūdinis magiſtratum poſſe manumittere,iudiciàq́ addicere. Sed cōtra Iulius decimoſexto auſpiciorum lib. negat nundinis concionem aduocari poſſe,id eſt cum populo agi:ideoq́ nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo Faſtorum lib. nundinis ferias eſſe pronunciat. Cauſam uerò huius uarietatis apud C.Licinianum libro ſecundo, diligens lector inueniet. Ait enim nundinas Iouis ferias eſſe:ſiquidem Flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem ſolebat immolare,

A B C D E

K 4 lare,

F lare,ſed lege Hortenſia effectum, ut faſtæ eſſent: uti ruſtici, qui nundinandi cauſa in urbem ueniebant,lites componerent. Ne faſto enim die Prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicunt, à mendacio uindicantur patrocinio uetuſtatis: qui contra ſentiunt, æſtimatu ætatis quæ legem ſecuta eſt, uera depromunt. Ex his Macrobii uerbis perſpicuum eſt nundinis comitia haberi non potuiſſe. Quod etiam Plinius lib. 18. cap. 3. ita ſcribit: Nundinis urbem reuiſitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat,ne blebs ruſtica auocaretur. Itaque ego de Plutar-
G cho & Dionyſio ſic ſentio, aut in hac antiquitatis obſeruatione parum fuiſſe diligentes,aut ſi non eſt error in eorum codicibus, iudicium hoc Martii certis quibuſdam de cauſis in diem nundinarum indictum fuiſſe,quamuis iure id non liceret. Vtut ſit illud,certum eſt, nundinis non modo concionem ad populum haberi potuiſſe, ut uel ex eo apparet quod trinis nundinis leges promulgari oporteret: ſed etiam apud Prætorem lege agi: idq́ iam inde poſt leges duodecim tabularum latas:ut ex primo cap. libri 20. A. Gellii intelligi poteſt. Legem enim interpretans,
H in qua ſcriptum erat: Aeris confeſſi, rebusq́ iure iudicatis triginta dies iuſti ſunto: ita ſcribit, Erat autem ius interea paciſcendi. Ac ſi niſi pacti forent,habebantur in uinculis dies 60. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantæq́ pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur. Ex his planum eſt nundinis apud Prætorem lege agi potuiſſe,etiam ante abrogatam illam legem duodecim tabel. de nexis: de qua illic eſt mentio. Vnde colligo hanc legem Hortenſiam per quam nundinæ faſtæ effectæ ſunt, ueterem admodum
I fuiſſe,ac non eandem eſſe cum illa Hortenſia, de qua eſt mentio lib. 1. Digeſtorum leg. 2. de orig. iuris & lib. 1. Inſtit. qua cautum eſt,ut plebiſcita omnes Quirites tenerent. Quanquam autem nundinis eſſet apud Prætorem legis actio,concionemq́ à magiſtratibus haberi liceret, tamen comitia, ut ex his quæ diximus apparet, haberi non poterant. Illud etiam de comitialibus diebus obſeruandum eſt, quod apud Ciceronem ſcriptum eſt in epiſtola ad Q. Fratrem,cuius initium eſt: Riſi niuem atram. Comitialibus diebus qui Quirinalia ſequuntur, Appius interpreta-
K tur non impediri ſe lege Pupia, quominus habeat Senatum: eo quòd Gabinia ſanctum ſit,etiam cogi ex Calendis Febr. uſque ad Cal. Martias legatis quotidie Senatum dari. Ex iis enim uerbis apparet legem fuiſſe Pupiam,quam uetabatur ne diebus comitia-

mitialibus Senatum habere liceret. Id quod in aliam etiam epi- A
ſtola ad Q. Fratrem ita ſcribit: Conſecuti ſunt dies comitiales,
per quos Senatus haberi nõ poterat. Vnde etiam in epiſtola ad
Lentulum quarta ſic ſcriptum eſt: Senatus haberi ante Cal. Feb.
per legem Pupiam (id quod ſcis) non poteſt. Ex quo etiam lo-
co cum ſuperioribus epiſtolis collato intelligi poteſt, menſe Ia-
nuario nullos fuiſſe dies comitiales ante 14. Cal. Febr. ſiquidem
uſque ad eam diem, uel feriæ erant, uel habitum fuiſſe Senatum
oſtendit. Et quoniam reliquo toto menſe dicit per legem Pupiã
haberi Senatum non poſſe, colligi poteſt reliquos menſis illius B
dies comitiales fuiſſe: niſi feriæ aliquæ in eos dies incidiſſent, aut
nundinæ. Nundinarum.n. interuentus duos dies de numero co-
mitialiũ demebat, ut oſtendit Cic. lib. 4. ad Att. in epiſt. Auere te
certo ſcio. Poſtquam enim 12. & 11. Cal. Decemb. in comitiali-
bus diebus numerauit, de decimo & nono die ita ſubiit: Ante diẽ
10. Cal. nũdinæ. Cõcio biduo nulla. Quibus uerbis ſignificat de
comitiis P. Clodii nihil actũ eſſe illis duobus diebus, pp interuẽ
tum nũdinarum. Nam concio illic pro comitiis accipi debet, ut
præcedentia & conſequentia oſtendunt: nec ſane uerum eſſet nũ- C
dinis uerba ad populum fieri non potuiſſe. Tum uerò de 8. Cal:
rurſus ſubiicit: Ante diem 8. Cal. hæc ego ſcribebam hora no-
ctis nona. Milo campũ iam tenebat. Quæ uerba ſignificat rur-
ſus hunc diẽ 8. Cal. comitialẽ fuiſſe. Menſe Feb. erant poſt Quiri
nalia dies aliquot comitiales, ut ait Cic. in epiſt. ad Q. Fr. 15. Co-
mitialibus diebus qui Quirinalia ſequuntur. Erant aũt Quirina-
lia 13. Cal. Mar. In cæteris quoque menſibus fuiſſe comitiales
quoſdam dies non difficile erit ex ueterum ſcriptorum libris col
ligere. Quanquam aũt lege cauebatur, ne comitialibus diebus Se D
natus haberetur, interdum tñ Senatuſconſulto magiſtratus legi-
bus ſoluebantur, ut illis diebus Senatum habere liceret: ut oſten
di poteſt ex 8. epiſt. Cælii ad Ciceronem. Illic.n. uerba Senatuſ-
conſulti hæc ſunt: Quod M. Marcellus Coſ. uerba fecit de pro-
uinciis Conſularibus, de ea re ita cẽſuerunt. Vti C. Marcellus, L.
Paulus Conſules cũ magiſtratũ iniſſent, ex ad Cal. Mar. quæ in
ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de Conſularibus prouinciis ad Se-
natum referrent: neve quid prius ex Cal. Martiis ad Senatũ re-
ferrent, neve quid coniunctim de ea re referretur à Conſulibus. E
Vtique eius rei cauſa per dies comitiales Senatum haberent, Se-
natuſq; Conſultum facerent. Illud igitur de tempore comitiorũ
habendorum pro certo iam accipi poteſt, quæcunque quis eſſet

habiturus

F habiturus comitia,non fuiſſe fas niſi comitiali die haberi.Quòd ſi propius etiam de magiſtratuum creationis tempore quæratur, ex hiſtoria fiet perſpicuum, ſicut diuerſis temporibus magiſtratuum iniſſe comperiuntur Romani magiſtratus,ita ordinariam creationem in alia atque alia tempora incidiſſe.Liuius lib.3.Decad.1 ſcribit L.Ebutium & P.Seruilium cal.Sextil.ut tunc principium(inquit)anni agebatur,Conſulatum iniuiſſe. Paulo pòſt cùm de decemuiris loquitur,ita ſcribit:Idus tum Maiæ ſolennes erāt ineundis magiſtratibus. At tempore belli Punici ſecundi,
G Conſules Idibus Martiis Conſulatum inibant, ut paſſim in hiſtoria T.Liuii legi poteſt. Idq; ita obſeruatum eſt uſque ad annum Vrbis 601.quo anno Q.Fuluius Nobilior, & T.Annius Luſcus Conſules primi cal. Ianuar. magiſtratum inierunt: poſt quod tempus idem deinceps à ſequentibus Conſulibus factum eſt.Ac toto quidem illo tempore, quo magiſtratum inibant Idibus Mart.comitia haberi ſolebant Ianuario & Februario mēſe: dimiſſis ſcilicet in hyberna exercitibus. At poſtquam cal. Ian. magiſtratum inire cœperunt, ordinaria magiſtratuum creatio
H fuit ad finem menſis Iulii & principium Auguſti, ut ex multis Ciceronis locis conſtare poteſt. Vt ſecunda oratione in Ver.indicat 6.cal.Sext.comitia Conſularia facta,quibus Hortenſius deſignatus eſt.Et lib.1.ad Att.in epiſt.Quæris ex me dicit comitia Conſularia,quibus Afranius Conſul deſignatus eſt,edicta ad 6.cal.Sextiles.Et lib.8.epiſtolarum, Cælius ad Ciceronē ſcribēs oſtendit comitia Conſularia, quibus C. Marcellus & L.Paulus Conſules deſignati ſunt,ante cal.Sext.habita fuiſſe:idq; poſt 11. cal.Sex.Quòd ſi ultra ducerentur comitia, id eueniebat propter
I interceſſiones aut obnunciationes per quas differrentur. Vt comitia Murænæ poſt 5.cal.Nouemb.habita ſunt, quemadmodū ex oratione pro Muræna conſtare poteſt. Porrò autem conſularia comitia ante Prætoria haberi ſolebant:interdum quidē eodem die,ut ex Liuio conſtat:cuius hæc uerba ſunt lib.10.Dec.1. His agendis dies conſumptus eſt.Poſtridie ad præſcriptum Conſuli,& conſularia & Prætoria comitia habita. Interdum poſtero die,interdum tertio aut alio quodam pòſt die,ut ex lectione Liuii intelligi poteſt. Cenſoribus creandis comitia ſuperioribus tē
K poribus haberi ſolebant paulò poſt initum à Conſulibus magiſtratum,priuſquam in prouincias proficiſcerentur,ætate Ciceronis ad finem menſis Iunii,ut conſtare poteſt ex epiſtolis ad Appium lib.3.epiſt. Fam. collatis cum epiſtolis libri ſexti ad Atticum,

cum, ex quibus colligi poteſt Appium Cenſorem factũ eo quo dixi tempore. Idq; quinto quoque anno, ut ex hiſtoria conſtare poteſt. Verum hoc diuerſum erat, quòd Cenſores ſtatim deſignati magiſtratum inibant. Vnde fit, ut apud Liuium lib. 10. Decad. 4. reperiamus Cenſores deſignatos ſtatim in Capitolium deductos ad capienda magiſtratus inſignia, iurandumq; in leges. Conſules uerò Prætoresq; niſi interregno aut in locum demortui creati eſſent, non ſtatim deſignati inibant magiſtratum. Vt cùm cal. Ian. magiſtratum inibant & deſignabantur ad finem Iulii, quinque menſes poſt deſignationem erant, quibus priuati manebant, antequam inirét magiſtratum. Quo temporis ſpatio fere de ambitu in deſignatos inquirebatur per cõpetitores aut alios quoſuis. Erat enim hoc accuſationis præmium, ut ſi deſignatum competitorem ambitus damnaſſet, competitor pro eo ſubſtitueretur, ut ex oratione pro Sylla intelligi poteſt. Vnde etiam damnatis Antronio & Sylla, qui iam Conſules deſignati eſſent, ſubrogati ſunt eorum cõpetitores L. Torquatus & L. Aurelius Cotta. Erat etiã lex qua iubebatur, ut tribum eius aſſequeretur, quem quis de ambitu accuſaſſet & damnaſſet. Cicero pro Balbo: Obiectum eſt etiam quod in tribum Cruſtuminam peruenerit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu præmio minus inuidioſo, quàm qui legum præmiis prætoriam ſententiam & prætextam togam conſequuntur. Erat & alia lex, ut ſi quis de ambitu damnatus alium quempiam ambitus accuſaſſet & damnaſſet, in integrum reſtitueretur. Quod Cicero pro Cluentio indicat his uerbis: Quapropter hoc Balbi iudicium non plus obeſſe huic cauſæ debet, quàm illa quæ commemorata ſunt ab accuſatore duo iudicia P. Popilii & T. Guttæ, qui cauſam de ambitu dixerunt, qui accuſati ſunt ab iis, qui erant ipſi ambitus condemnati: quos ego non idcirco eſſe arbitror in integrum reſtitutos, quòd planum fecerint illos ob rem iudicatam pecuniam accepiſſe: ſed quòd iudicibus probarint, quòd in eodem genere in quo ipſi offendiſſent, alios reprehendiſſent: ſed ad præmia legis uenire oportere. Atque is eſto ſimul huius digreſſionis finis, & huius de comitiis Centuriatis libri.

Doctiſſimi

F DOCTISSIMI VIRI

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

G *LIBER SECVNDVS.*

Quid eſſent Tributa comitia. *Cap.* 1.

TRIBVTA comitia perinde à tribubus nomen
habuerunt,ut à Centuriis Centuriata:quòd ſci
licet non modo tributim diuiſus populus ſuf-
H fragium ferret,ſed etiam quid plures tribus iu
berent aut uetarent,ſpectaretur. Et quoniam
grauiſſimis auctoribus uiſum eſt tributa co-
mitia à Curiatis non fuiſſe diuerſa, propterea in huius opinionis
refutatione diutius nobis immorandum eſt. Ac primum ſi oſtē
derimus tribus à curijs ſemper diuerſas fuiſſe, neceſſariò relin-
quetur ſemper diuerſa fuiſſe comitia Tributa à Curiatis. Nam
ſi Romuli tempora ſpectentur, quoſcunque tu auctores ſequa-
ris,diuerſæ tum fuerunt curiæ à tribubus. Dionyſius ſcribit li-
I bro ſecundo diuiſam eſſe à Romulo omnem multitudinem in
tres partes:ac trium rurſus partium ſingulas in denas partes:uo-
catasq́ maiores partes tribus,minores curias. Varro libro quar
to de lingua Latina, ſcribit agrum Romanum in tres partes à
Romulo diuiſum,unde tribus appellatæ ſint.Plutarc.in Romu
lo ſcribit in tres tribus diuiſam omnem ciuitatem, Ramnenſes,
Tatienſes, Luceres:tum ſingulas ex iis rurſus in denas partes di
uiſas.T.Liuius Centurias equitum dicit tres conſcriptas Ram-
nenſium, Tatienſium & Lucerum, populum autem diuiſum in
K triginta curias.Siue ergo factas tribus à Romulo dicamus,easq́
aut diuerſas ab equitum Centuriis, aut eaſdem cū illis tribus eq-
tum Centuriis:ut ait Plutarchus:ſiue nullas tribus (quod cū Li-
uio uerius eſſe puto)ab eo factas dicamus, quæ oēm multitudi-
nem

nem continerent : ſed tres modò equitum Centurias ex omni multitudine ſelectas,quæ à ſuo numero interdum tribus etiam uocarentur : quomodo etiam Liuius eas appellat lib.10.primæ Decad.ubi tres antiquas tribus appellat Ramnenſes,Tatienſes, & Luceres:contentum autem fuiſſe diuiſione populi in triginta curias,quibus etiam trium Centuriarum equites continerentur. Sane quoſcunq; auctores ſequamur,ſemper à curiis diuerſas fuiſſe tribus ſub Romulo, efficietur : ſin ſequentia tempora ſpectemus,uidebimus auctore Liuio primùm factas tribus quatuor à Seruio Tullio partibus urbis diſtinctas.Huius hæc uerba ſunt: Quadrifariam urbe diuiſa regionibus collibuſq;.quæ habitabantur partes,tribus eas appellauit,ut ego arbitror,ab tributo.Nam eius quoque æqualiter ex cenſu conferendi ab eodem inita ratio eſt. Poſt hæc lib. ſecundo oſtendit Ap. Claudio & P. Seruilio Coſſ.factas Romæ unam & triginta tribus(ſic enim legitur in omnibus codicibus recte ne an ſecus,poſtea uidemus) tum lib. 6.Decad 1. dicit additis quatuor tribubus expletum eſſe numerum 35.tribuum,tertio anno poſt urbem à Gallis captã.Dionyſius uerò lib.quarto ſcribit Seruium Tullium diuiſiſſe omnem urbem in quatuor tribus,Palatinam,Suburranam,Collatinam, Eſquilinam:atque ita quatuor tribuum urbẽ feciſſe, quæ ad hoc tempus trium fuerat tribuum. Quo etiam in loco ait Seruium Regem deſiiſſe habere rationem ueterum illarum tribuum generalium,ut ſuarum localium rationem haberet. Tum ſubiicit Fabium ſcriptum reliquiſſe agrum præterea uniuerſum in 26. partes diuiſum fuiſſe,quas etiam idem Fabius tribus appellat : quas ruſticas tribus ſi cum quatuor urbanis coniungas triginta tribus fient,quas ſub Seruio Tullio fuiſſe ac non plures aſſerit. Venonium tamen memoriæ mandaſſe unam & triginta tribus ſub hoc Rege fuiſſe.Quem probabiliora dicere cur affirmet illo loco Dionyſius,non uideo. Verùm hos locos poſtea diligentius examinabimus.Siue ergo Liuiũ ſequi malis,ſiue Fabiũ,ſiue Venonium,nonne etiam tum diuerſas à curiis tribus fuiſſe relinquetur?Nam ſi iam inde ab Romulo fuerunt 30.curiæ ſuis quæque nominibus appellatæ,ut omnes auctores in eo conſentiunt: tribus autem uel ſub Seruio,uel etiam poſt reges eiectos triginta demũ fuerunt:qui deinde numerus ad quinque & triginta tribus excreuit,quomodo potuerũt eædẽ eſſe tribus & curię? Iã uerò ſi eadem fuiſſent Centuriata & Tributa comitia,quõ uerũ eſſe poſſet,quod ſcribit Diony.lib.7. primũ habita fuiſſe comitia Tributa

F ta in iudicio Coriolani? Neque enim dici poteſt ad hoc uſque
tempus non fuiſſe habita curiata comitia. Præterea ſi eadem cu-
riata cum Tributis, quorſum legem tuliſſet P. Volero, ut plebeii
magiſtratus Tributis comitiis crearentur, qui curiatis antè crea-
bantur, ut ait idem Dionyſius lib.9. Quinetiam ex multis locis
Ciceronis oſtendit poteſt ſua etiam ætate diuerſa fuiſſe curiata
comitia & Tributa. In oratione pro domo ſua, curias non plus
quàm triginta fuiſſe his uerbis indicat: Quæro ſi aut negaſſes
aut tacuiſſes, ſi tamen id triginta curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum
G eſſet ratum? At cum tribuum meminit, paſſim dicit quinque &
triginta fuiſſe. Quomodo ergo eædem erunt tribus & curiæ?
Iam uerò in oratione 2. in Rullum prima comitia magiſtrati-
bus creandis fuiſſe dicit centuriata aut Tributa, ſecunda autem
curiata, quæ tantum auſpiciorum cauſa remanſerant. Quæ pro-
fecto uera eſſe non poſſent, niſi diuerſa eſſent à curiatis Tributa.
Ac de curiatis quidem libro tertio dicemus: nunc de Tributis,
ut quid eſſent apertius intelligatur, uerba A. Gellii ex libro 15.
cap.27. ſubiiciam: Tributa comitia erant, cum ex regionibus
H & locis ſuffragium ferebatur. Quibus uerbis nihil aliud uult q̃
Tributa comitia fuiſſe, cum per tribus ſuffragium ferebatur.
Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctæ locis in ur-
be diuerſis, & regionibus undique circum urbem per Italiam di-
ſperſis. Quarum nomina diligentia Pauli Manutii in Annot. li-
bri octaui epiſtolarum fam. collecta infrà ſcripſimus, & ſcripto-
res aliquot qui de iis meminerunt appoſuimus, ut inde facilior
earum ac certior unicuique cognitio ſit.

1 Aemilia. de qua Cice. ad Atticum 62. T. Liuius libro 38.
I Antiq.75.

2 Anienſis. Cic. pro Plan. Fam. epiſt.225. Liuius lib.10. Antiq.175. & 190.

3 Cornelia. Liuius lib.38. Antiq.151.

4 Claudia. Liuius lib.2. Verg. lib.7. Aen. Dionyſ. Halic. lib. 5. Antiq.75. & 114.

5 Collina. Varro lib.4. de lin. Latin. Plinius libro 18. cap.3. Sex. Pom. Antiq.27. Et Diony. libro quarto, & Florus in epit. Liuii lib.20.

K 6 Cruſtumina ſiue Cluſtumina (nã in antiquis & lapidibus & libris ſæpiſſime per, l, ſcripta legitur) Cic. pro Plan. & pro Balbo. Antiq.134.

7 Eſquilina. Var. lib.4. de lin. Lat. Plin. lib.18. cap.3. Sext.
Pom.

Pom.in litera V.Dioy.lib.4.& Florus in epit.Liuii.lib.20. A

8 Falerina.Liuius lib.9.Antiq.120.

9 Fabias.Horat.epiſto.6.libro primo.Suet.in Auguſto.Antiq.61.& 343.

10 Galeria. Liuius libro 27. Plin.lib.7.cap.49. Antiq.89. & 142.

11 Lemonia.Cic.pro Plan.& Philip.9.Sext. Pom.Antiq. 91.& 151.

12 Metia.Cic.ad Att.126.Liuius lib.8. & 29. Val. Max. Sex.Pomp. B

13 Narnienſis.Cic.in Rull. Liu.lib.6. ubi corruptè legitur Arnienſis,& lib.29.

14 Ocriculana.Cic.in Rull.ubi mẽdoſe legitur Otriculana.

15 Oufentina.Liu.lib.9.Sex.Pomp. in litera V.Antiq.29. bis.& 62.

16 Palatina. C.in Verr.4.Aſco.Var.lib.4.de lin. Lat. Plin. lib.18.cap.3.Liu.lib.20.Sex.Pom.in litera V.Diony.lib.4.Antiq.29.bis & 62.

17 Papyria.Sext.Pomp.Liu.lib.9.Antiq.62.& 135. C

18 Pollia.Liu.lib.9.Val.M.Antiq.116. & 113.& 147.

19 Popilia. Val.Max. Fam.epiſtol.226.Sext. Pomp.Antiq.197.

20 Pontina ſiue Pomptina(utroque enim modo ſcribitur) Cic.ad Att.125.Liuius lib. 7.Sex.Pom.Antiq.176.

21 Publicia.Liu. lib.7.Antiq.66.& 81.interdum etiã ſcribitur Poblicia.

22 Pupinia.Cic.ad Q.Fr.605.Fam.epiſt.225.Liu.Decad.3. lib.6.Sex.Pom. D

23 Quirina.Aſcon.Cic.pro Quintio ubi antea mendoſe legebatur Quirina Fam.epiſt.226.Sex.Pom.Antiq.15.& 44.

24 Romulia.Sex.Pom.Cic.in Ver.& in Rull. Aſco .Var. lib.4.de lin.Lat.Ant.165.

25 Sergia.Aſcon.Antiq.61.& 63.

26 Suburrana.Plin.lib.18.cap.3.Var.lib.4.de lin.Lat.Sext. Pom.in literis S & V.Diony.lib.4.Florus lib.20.

27 Sapinia.Liuius lib.31.& 33.

28 Scaptia.Sue.in Auguſto.Sex.Pom.Liu.lib.8.Ant.476. E

29 Stellatina.Liuius lib.6.Antiq.110.& 150.

30 Sabatina.Liuius lib.6.Sex.Pom.

31 Terentina. Cice.pro Plan. Liu.lib.6. Fam. epiſtol.226.

Ant.

F Antiq.140. & 336,

32 Tromentina.Sex.Pom.Liu.lib.6. ubi corrupte legitur, Promentina.Antiq.107.& in lapide qui Caietæ eſt,in quo ſcriptum legitur,L.Atilio L.F.Tromen.

33 Velina. Cic.ad Att.epiſt. 86.& in Bruto. Horat.epiſt.6. lib.1.Perſius.Antiq.19.Florus in epit.lib.19.

34 Volitinia.Cic.proPlan.Ant.75.& in lapide qui Venetiis eſt in turri ſancti Vitalis,in quo ita ſcriptum eſt,Cn.Numerius, Cn.F.Vol.Fronto.

G 35 Veientina.Cic.pro Plancio.

Hæc ſunt triginta quinque tribus,in quas populus Rom.diſpertitus erat:quarum aliquam(ut ait Aſconius) neceſſe erat cuiuſcunque eſſet ordinis,ciuis Rom.obtineret.Ex hoc autem numero quatuor tantùm urbanæ fuerunt, Palatina,Eſquilina,Collina, Suburrana : in quas, ut inquit Plinius transferri ignominiæ eſſet:dictæ à partibus urbis in quibus habitabant. Reliquæ omnes ruſticæ laudatiſſimæ, eorum qui rura haberent:quæ pro pric ingenuorum erant,cum urbanæ libertinorum eſſent, ut au-
H ctor eſt Aſco.& L.Florus in epit.lib.20.& Cice.1. de orat. Vbi autem ſcripſimus, Antiq librũ qui Romæ olim eſt impreſſus, cui titulus eſt Antiquæ urbis epigrãmata,ſignificauimus.Chartarum autem eiuſdem libri numerũ ſubiecimus, ut facilius quæ uolumus reperiri poſſint,At enim illud hoc loco de numero tribuum dubitari poteſt, ex iis quæ in Flori epitome ſcripta reperiuntur. Scribit enim lib.19.duas tribus adiectas Velinam & Eſquilinam, multis annis poſt reges exactos : cùm tamen certum ſit Eſquilinã ex quatuor tribubus unam fuiſſe,in quas Ser-
I uius Tullius urbem diuiſerat Præterea Liuius lib.6. Dec.1. ita ſcribit: Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ,Stellatina,Tromentina,Sabatina.Narnienſis,eæq; triginta quinque numerum expleuere.Poſt autẽ lib.7.duas tribus additas eſſe dicit,Pontinã & Publiciam.Et duas lib.8.Metiam & Scaptiam.Ex duas item lib.9.Vfentinam & Falerinam.Et duas item lib.10. Anienſem & Terentinam.Ex quo uideretur aut Liuius nõ ſibi cõſtare, aut codex mendoſus eſſe in numero 35.tribuum.Paulus Manutius communem ad omnia ſolutionem ponit,ut uerbum illud addi-
K tæ pro auctæ accipiatur:quaſi uelit Liuius numero ciuiũ auctas eas tribus,quas additas fuiſſe ſcribit.Verũ ut nõ plane ita eſſe credam,eo potiſſimum adducor,ꝙ parum commoda uidetur interpretatio,ut additas uel adiectas tribus ſumamus pro auctis nu-

mero

mero ciuium.Nam ſi eiſdem uerbis utatur Liuius lib. 6.Dec.1. A
cum ex nouis ciuibus dicit additas quatuor tribus,& lib.8. cum ita ſcribit:Eodē anno cenſus actus noui๙ ciues cenſi.Tribus ꝑꝑ eos additæ Metia & Scaptia.Si, inquam, eiſdem uerbis utroque loco utať,quis ferre eā interpretationē poterit, ut uno loco ſigni ficet auctas tribus numero ciuiū,alio loco propriè ſumatur? Sane cum dicimus additas duas tribus, nemo poteſt aliud iis uerbis intelligere,quàm ad ſuperiorem numerum tribuum duas acceſſiſſe.Neque enim addidit duas tribus, qui ſuperiorem nume- B
rum reliquit:ſe duabus tribubus addidit, qui eas auxit numero ciuium.Quis ergo exiſtimabit Liuium toties abuſum uerbo addendi,quoties additas tribus dicit,& Florum uerbo adiiciendi? Itaque uerius mihi uidetur,ùt mendoſos Liuii codices dicamus tam libro ſecundo quàm ſexto. Vbi enim libro ſecundo ſcribitur factas Romæ unam & 30.tribus, legendum eſt unam & 20. tribus. Vbi uero libro ſexto ſcribitur: Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ,Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narnienſis: eæ๙ 35. tribuum numerum expleuere.Legendum eſt,eæ๙ 25. C
tribuum numerum expleuere. Quod uero libro ſecundo legendum ſit 21. tribus, ex Dioniſio oſtendi poteſt: apud quem libro 7.ita ſcriptum reperimus de iudicio Coriolani: Cum enim una & uiginti tum tribus Romæ eſſent,quæ miſſæ ſunt in ſuffragium,nouem habuit Martius,à quibus abſolutus eſt. Itaque ſi duæ modò acceſſiſſent,abſolutus fuiſſet. Si enim in iudicio Coriolani non eſſent Romæ pluſquam una & 20. tribus, certum autem ſit ex hiſtoria iudicium Coriolani fuiſſe anno urbis 263. Coſſ.A.Sempronio Atracinoiterum, & M. Minutio Auguri- D
noiterum,qui fuerunt quarti Conſules poſt Ap. Claudium & P. Seruilium,quibus Conſulibus Liuius ſcribit factas Romæ unā & 30. tribus: profectò neceſſe erit,ut eo anno non plus quàm 21.tribus factas Romæ dicamus. Neque enim mihi uidetur facile fuiſſe locum Dionyſii corrumpere propter duos numeros illic poſitos, Græca ſcriptura maxime diſtantes à numeris, quos eſſe oporteret,ſi una & 30.tribus,legeretur. Vbi.n.nouē hic ponuntur tribus, ſcribendæ eſſent quatuordecim: inter quos numeros nulla eſt affinitas, per quam à librariis uel imperi- E
tisſimis corrumpi potuiſſent. Iam uerò ſi apud Liuium illo loco legatur 31. tribus, fatendum erit iam tum anno urbis 259. omnes tribus Romanas fuiſſe præter eas quatuor, quas poſtea libro 6 ponit, Stellatinam, Tromentinam, Sabatinam,

L Nar-

F Narnienſem. Erant ergo iam tum Romanæ tribus Pontina, Vſentina, Publicia, Falerina, Terẽtina, Anienſis, Metia, Scaptia, Sapinia & Velina. Atqui ex hiſtoria conſtare poteſt, nondum eo tempore tam late patuiſſe fines imperii Romani, ut omnes has tribus contineret. Scribit enim Sex. Rufus in libello de hiſtoria Romanorum ſub ſeptem regibus non creuiſſe imperium Romanum ultra 18. milliarium à portis urbis Romæ. At enim poſt reges exactos annus tantum quintus & decimus eſt, quo Ap. Claudius & P. Seruilius Conſules fuerunt. His porrò annis
G quindecim nulla ex parte auctum imperium reperimus, niſi ea pugna, qua Latini ad Regillum lacum debellati ſunt. Atqui ne ea quidem acceſſione tantum auctum eſt imperium, ut dici poſſit illas omnes tribus tum Romæ fuiſſe. Etenim Sapinia tribus Vmbriam continebat, ut ſcribit Liuius lib. 1. Decad. 4. Appium præfectum ſocium hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sapiniam uocãt, agrum Boiorum inuadere iuſſit. Et lib. 3. eiuſdem Dec. L. Furius Purpurio alter Conſul per tribum Sapiniam in Boios uenit. Si igitur nihil dum ditionis Romanæ e-
H rat eo tempore in Vmbria, quomodo potuit tum eſſe Sapinia tribus, quæ à Sapi (ut opinor) Vmbriæ Fluuio nomen habuit? Sed nec ad Vſentẽ uſq; fluuiũ eo tẽpore imperium Romanũ propagatum erat. Quomodo ergo tribum Vſentinam facere potuerunt, quæ nomen ex eo acciperet, quod in eorũ ditione nõ eſſet. Nec ſanè Pomptinus ager Pontinęve paludes in ditione Romana tum erant, unde nomen Pontina, uel Pomptina tribus acciperet. Neque ex parte Hetruriæ tam longe extendebatur eorum imperium, ut Falerios uſque perueniret: unde Falerinam tribum
I appellarent. Nec Sabinorum regio uſque adeo in Romanorum ditionem uenerat ut Velinam tribum à Velino lacu, quem accolebant Sabini, uocarent. Dici igitur non poteſt eas in numero tribuum Romanarum fuiſſe. Vnde ſequitur non fuiſſe unam & triginta. Porro autem lib. 6. legendum eſſe 25. tribus uel inde colligi poteſt, quod in ſequentibus libris, ex iis decem quæ ſuperſunt ad explendum numerum 35. tribuum, octo reperiantur. Nã lib. 7. duas ſcribit additas tribus, Pontinam & Publiciam. Et lib. 8. duas Metiam & Scaptiam. Et lib. 9. duas, Vſentinam & Faleri-
K nam. Et lib. 10. duas, Anienſem & Terentinam. Itaque duæ tantum reſtabunt: quas ex L. Flori epitome lib. 19. ſupplere poterimus: ubi ſcribit duas adiectas tribus, Velinam & Eſquilinam: ſi pro Eſquilina aliam ponamus. Nam male legi Eſquilinã ex eo intel-

ſntelligi poteſt, quòd certum eſt unam ex urbanis tribubus fuiſſe A Eſquilinam: quæ adiici non potuit, ſi proprie ſumatur uerbum adiiciendi. Nec ſane, ut adiicere ſignificet augere numero ciuium, abſurditate uacabit interpretatio. Nam quid commune erat Velinæ, quæ ruſtica tribus erat, cum Eſquilina, ut ſimul aſcriptos iis ciues aliquos faciamus, tam diuerſi generis quàm erant urbanarum & ruſticarum tribuum ciues? Aut cur unam ex urbanis tribubus auctam dicamus, quin ſimul reliquæ auctæ ſint? Nã cùm turba forenſis à Q. Fabio, qui primus Maximi cognomen inde meruit, in urbanas tribus redacta eſt, ſimul quatuor tribus auctę B ſunt. Et cum libertini in urbanas tribus redacti ſunt, in quatuor ſimul tribus facta eſt libertinorum deſcriptio. Ac mihi quidem pro Eſquilina legendum uideretur Sapinia: hac maxime ratione, quod cùm ea ſit ex iis tribubus quæ poſtremæ fuerũt additæ, nuſq; in iis noĩatur, quas Liuius adiectas fuiſſe ſcribit. Si igitur Liuium auctorem ſequi uelimus, quator tribus tantum ſub Seruio rege dicemus fuiſſe, Palatinã, Suburranam, Collinam, Eſquilinam, ita ut tribuum nomina nondum haberent agri partes, in quas diuiſus erat ager Romanus: ſed Appio demum Claudio & C P. Seruilio Coſſ. factas eſſe unam & uiginti tribus: quæ erãt præter illas quatuor hæ: Romulia, Pupinia, Cruſtumina, Quirina, Papyria, Popilia, Fabia, Cornelia, Aemilia, Pollia, Galleria, Lemonia, Sergia, Ocriculana, Volitinia, Veientina, Claudia. Atque ille quidem numerus fuit uſque ad annum Vrbis 368. quo anno adiectæ ſunt quatuor tribus, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narnienſis. Tum anno Vrbis 397. Fabio & Plautio Coſſ. additæ ſunt duę, Põptina & Publicia. Pòſt anno urbis 422. L. Cornelio iterum & Cn. Domitio Coſſ. additæ rurſus duæ, Metia & D Scaptia. Mox anno Vrbis 436. M. Follio & L. Plautio iterum Coſſ. adiectæ aliæ duæ, Vfentina & Falerina. Tum ann. Vrbis. 454. Coſſ. T. Manlio & M. Fuluio duæ Anienſis & Terentina. Quæ omnes coniunctæ efficiunt numerum trium & triginta tribuum. Itaque duæ reſtabunt, quas ad finem primi belli Punici additas ex L. Floro iudicare poſſumus: resq; cenſemus fuiſſe Velinam & Sapiniam. In illa uerò opinione etiam Dionyſium fuiſſe ex eo colligi poſſe uidetur, quòd tempore iudicii Coriolani E aſſerit unam & uiginti tribus tantum Romæ fuiſſe. Ac ſi locum illum non eſſe corruptum cẽſeamus neceſſe eſt, ut dicamus Dionyſium libro 4. Fabium & Venonium auctores non eò citaſſe, quod cum iis conſentiret: quandoquidem hic unam & trigin-

F ta tribus ſub Seruio fuiſſe dicit, ille triginta: aut ſane in numeris eo loco mendum eſſe, ut legatur Fabium ſcribere agrum diuiſum eſſe in ſex & decem partes, ubi legitur ſex & 20. partes quæ ſedecim partes adiectæ quatuor urbanis, uiginti efficiunt tribus, non triginta, quemadmodum illic legitur. Venonium autem memoriæ mandaſſe ſub hoc rege unam & 20. tribus fuiſſe, ubi legitur unam & triginta. Sane locus ille apud Dionyſium integer non eſt, nec ſenſum perfectum ullum habet: id quod mihi eum magis ſuſpectum reddit, ut etiam in numeris men-
G dum eſſe ſuſpicer. At ſi ita emendaretur ut dixi, facilius eſſet in tanta auctorum diuerſitate conſenſum aliquem inuenire. Nam Fabii eam faciemus ſententiam, Seruium Tullium præter quatuor urbanas tribus feciſſe ſedecim ruſticas, ita ut 20. eſſent omnes tribus ſub eo rege. Poſt reges autē exactos tum demum factas eſſe unam & uiginti, cum Claudia tribus addita eſt, propter eos ciues qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt. In quo non multum à Fabio diſſentiret Liuius, ſi ita interpretaremur locum apud eum libro ſecundo: Romæ tribus una & 20.
H factæ. Vt ſignificaret acceſſione Claudiæ tribus, quæ eo demum anno facta ſit, unam & 20. tribus factas eſſe. Fabius ſane & Liuius in hoc diſſentiunt, quòd agri partes quæ ciuibus aſſignatæ erant, nomine tribuum à Fabio ſtatim appellatur. At Liuius ſub Seruio agros ciuibus aſſignatos non negat: quin potius ex, eo quod ſcribit agrum trans Anienem ſtatim aſſignatum iis ciuibus qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt, argumentum accipi poteſt pariter reliquis ciuibus ſuos fuiſſe quoſdam agros in certa quadam regione aſſignatos: at ſub hoc rege
I nomen tribuum non eis attribuit Liuius: ſed quatuor tantum tribus omnium ciuium fuiſſe exiſtimat uſque ad Conſulatum Ap. Claudiis & P. Seruilii. Quo anno ciues omnes, qui quatuor tribubus continebantur, diuiſi ſunt in tribus unam & uigintiuta ut perinde agri partibus ſua eſſent tribuum nomina, ſicut adhuc fuerant quatuor urbis partibus. Vnde colligi poſſet uarietatem inde ſententiarum ortam, quod iam inde à Seruio Tullio agri partes aſſignatæ erant, quibus nomina tribuum reſpondere perſpiciebantur. Hinc enim factum eſt, ut Fabius crederet eas tribus iā
K ſub hoc rege fuiſſe: quia iam tum eſſent diſtinctæ partes agri, quibus nomina multarum tribuum ſua etiamnum ætate reſpondere uidebat. Ac Liuius ruſticās tribus non fuiſſe exiſtimat ante annum Conſulatus App. Claudij & P. Seruilii. Venonius certe

mihi

mihi omnino in numero tribuum falſus uidetur.Nam ſiue 21 . A
ſiue 31 . tribus legas , oportebit , ſi eas ſpectes quas in hiſtoria
pòſt additas reperimus,ut in eo numero Claudia comprehenda-
tur:q̃ tamen conſtat non fuiſſe , niſi poſt reges exactos , ut uel
nomē indicat ab App.Claudio deſumptum, qui Romæ nō fuit
niſi aliquot annis poſt reges expulſos.Ex quo etiam mihi reddi
tur magis ſuſpectus ille Dionyſii locus,apud quem ſcribitur,Ve
nonio magis credendum quàm Fabio.Nam ſi ei magis creden-
dum eſt dicenti unam & triginta tribus ſub Seruio rege fuiſſe,ne
ceſſe erit,cùm poſtea ſcribit Dionyſ.Claudiam tribum additam, B
factas tum eſſe 32.tribus. Quomodo ergo uera erunt,quæ poſt
ab eo ſcribuntur de iudicio Coriolani? Et quomodo poſt fa-
ctas 32.tribus,quatuor adiectas tertio anno poſt urbem à Gal-
lis captam apud Liuiū uerum erit?Sic enim 36 . tribus efficien-
tur. Atqui Liuius initio libri ſexti,ſe clariora exinde certioraqꝫ
ſcribere præfatur: unde apparet minus dubitandum eſſe de ueri-
tate eorum,quæ ab eo ſcribuntur. Non potuit igitur probabi-
lior eſſe Venonij ſententia,ut dicit Dionyſius,quàm Fabii.Atqꝫ
iſta quidem de tribuum numero ſatis diſputata ſint. Quæ om- C
nia potius eo à me ſubiecta ſunt,ut occaſionem quærēdæ uerita
tis doctioribus præberem,quàm ut ea à me inuentam certo aſ-
firmarem.Hæc Tributa comitia in duo genera diuidi poſſunt:ut
alia eſſent omnium tribuum , alia in quibus pars modò tribuū
ſuffragiū diceret.Illius generis erant legum magiſtratumqꝫ comi
tia:huius,ſacerdotum comitia:quæ nos poſtea amplius docebi-
mus.Ac multo quidem tempore antè Romæ fuerunt tribus, q̃
Tributa comitia.Scribit.n.Diony.lib.7.Tributa comitia primū
habita fuiſſe à Sicinio Trib. pl.& collegiis ad iudicium de Cn. D
Martio Coriolano ferendum.Id quod fuit anno Vrb.263. Tri-
bus autem iam inde ſub Seruio rege erant aliquæ, ut ex omniū
hiſtoricorum communi conſenſu conſtat. Verum iſta ſuffi-
ciant de primo capite: in quo quid eſſent Tributa comitia , ex-
plicandum erat.

De cauſis Tributorum comitiorum. *Cap.* II.

¶ CAVSAS habēdorū comitiorū Tributorū generales quatuor E
fuiſſe reperio.Primā,ad creādos minores magiſtratus:Alterā,ad
ſacerdotes collegiorū cooptādos:Tertiā,ad leges ferēdas:Quar-
tam , iudiciorum cauſa. Magiſtratus iis comitiis creabantur

F partim prouinciales,partim urbani: & partim ordinarii, partim extraordinarii.Erant autem ordinarii magiſtratus qui iis comitiis creabantur,omnes minores magiſtratus, qui ſingulis annis ad ſuum munus ordinarium in urbe obeundum, à populo creabantur.In quo genere erant Aediles Curules,Tribuni pl.Aediles plebis, Triũuiri Capitales, & Triumuiri nocturni,& Triumuiri auro,ære,argento flando feriundo præfecti,Quæſtores,Tribuni militum.Neque enim plures ordinarios magiſtratus minores in urbe fuerunt,uſque ad Remp.à Cæſare Dictatore occupatam: à G quo Aediles Cereales factos teſtatur Pomponius leg.2.de orig. iur.Digeſt.lib.1.Tribuni certe ærarii magiſtratus non erant,ſed ordinis nomen erat, ut ex lege Aurelia apparet: qua iudicia ad tres ordines,Senatorum,Equitum,& Tribunorum ærarii trãslata ſunt,quæ antè erant penes duos ordines,Senatorum atq; Equitum. Nec ſane iudicium tertius ordo totus ex magiſtratibus eſſe potuit:nec tot in eodem magiſtratu collegas fuiſſe ueriſimile eſt,quot erant Tribuni ærarii. Vt ergo in Senatorum ordinem atque Equitum non ſuffragiis populi perueniebatur,ſed uel legi- H bus Cenſorumq; adſcriptione uel generis ſucceſſione: ita in ordinem Tribunorum ærarii non ſuffragiis populi, ſed altero ex iis modo perueniebatur.Erat autem penes hunc ordinem cuſtodia pecuniæ attributæ.Vnde apud Varr.ita ſcriptum reperimus:Ab eo quoque quibus erat attributa pecunia,ut militi darent,Tribuni ærarii dicti. Erat autem pecunia attributa,inquit Aſconius, quæ in ſtipendium militũ de ærario à Tribunis ærarii adnumerari Quæſtori ſolet.Neque uero Centumuiri magiſtratus erant, ſed delectu Prætorum facti rerum priuatarum iudices: nec De- I cemuiri litibus iudicandis,quos ex numero Centumuirorũ ſorte deligi ſolitos exiſtimo potius quàm ſuffragiis populi creatos. Nec præfectus urbis Latinarum cauſa à populo creabatur, ſed à Conſulibus.Id quod ex Cornelio Tacito intelligi poteſt, apud quem ita ſcribitur lib.5.Sed præcipua ex eo gloria, quod præfectus urbi recens, continuam poteſtatem & inſolẽtia parendi grauiorem,mire temperauit.Nanque antea profectis domo regibus ac mox magiſtratibus,ne urbs ſine imperio foret, in tẽpus deligebatur qui ius redderet,ac ſubitis mederetur.Feruntq; à Romu- K lo Dentrem Romulium,poſt à Tullo Hoſtilio Numam Marciũ,& ab Tarquinio Superbo Sp.Lucretiũ impoſitos.Dein Conſules mandabant.Duratq; ſimulachrũ, quoties ob ferias Latinas præficitur qui Conſulare munus uſurpet.Ex iis Taciti uerbis apparet

paret præfectos illos urbis ueteres creari ſolitos non à populo, A
ſed uel à regibus uel à Cōſulibus. Vnde colligi poteſt multo magis adumbratum illum præfectum urbis Latinarum cauſa munus Conſulum fuiſſe, non populi. Profectis urbe Conſulibus ſummum imperium erat penes Prætorem urbanum: niſi cum ob Latinas ferias urbe exibat ſingulis annis Conſules. Tum enim ad uſurpationem uetuſtatis, præfectus in urbe relinquendus erat à Conſulibus: penes quem, non penes Prætorem, imperium eſſet in urbe: ne ſcilicet populus ſe religione obſtrictum putaret, ſi qd in Latinis feriis omiſſum eſſet, quod à ueteribus uſurpatū eſſet. B
De hoc præfecto urbi, Latinarum cauſa ita ſcribit A. Gellius lib. 14. cap. ultimo: Præfectum urbi Latinarum cauſa relictum Senatum habere poſſe negat Mutius, quoniam ne Senator quidem ſit, neque ius habeat ſententiæ dicendæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non ſit Senatoria. M. autem Varro in quarto epiſtolicarum quæſtionum, & Atteius Capito in coniectaneorum ducenteſimo quinquageſimo nono, ius eſſe præfecto Senatus habendi dicunt. Deq; ea re aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni contra ſnīam Mutii refert. Nanque & Tribunis, inquit, plebis Senatus habēdi ius erat, quanquā Senatores non eſſent ante Atinium plebiſcitum. Sunt etiam Pomponii hæc uerba leg. 2. de orig. iur. C
Quoties autem proficiſcuntur, unus relinquitur qui ius dicat: isq; uocatur præfectus urbis. Qui præfectus ita olim conſtituebatur: poſtea uerò Latinarum feriarū cauſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur. Quandiu igitur non erat in urbe Prætores, quibus ſummum imperium eſſet, per abſentiam ſummi magiſtratus, tandiu penes præfectos urbis fuit poteſtas non modò uocandi conſulendiq; Senatum, ſed etiam agendi cum populo. D
Vnde fit, ut Centuriata etiam comitia habendi ius eſſet præfecto urbis: ut intelligendi poſt eo, quod ſcribit Liuius in fine libri primi: Duo Conſules inde comitiis Cēturiatis à præfecto urbis, ex commētariis Seruii Tulli creati ſunt. Interregem tamen fuiſſe ante factum hunc præfectum urbis Sp. Lucretium, quàm hæc comitia haberet, Dionyſius ſcribit. Verum poſt inſtitutam Dictaturam, ſubrogandis magiſtratibus Dictator potius creabatur, ſi ad Interregnum res non rediſſet, quàm ut ea comitia haberet præfectus. Quin tamen uel legibus ferendis, uel iudicio exer- E
cendo præfectus urbis ius haberet Centuriatis comitiis agendi cum populo, negari non poteſt. At poſt introductum Romæ Præturæ magiſtratum deſiit præfectus urbis fieri, niſi quòd

F Latinarũ cauſa, profectis urbe Conſulibus relinquendus erat pręfectus urbis, idq́ (ut dixi) religionis cauſa potius, quàm quod eo magiſtratu magnopere opus eſſet. Et quoniam feriis agere cum populo non licebat, idcirco planum eſt huic præfecto urbis, cui imperium non erat, niſi tempore Latinarum ius non fuiſſe agendi cum populo: tametſi uocandi Senatus (ſi quid interim accidiſſet, cur extra ordinem uocandus uideretur) ius habebat, ut paulò ante ex A. Gellio demonſtraui. Reliquo anni tempore, quanquã abeſſent Coſſ. nullus erat locus huic magiſtratui, ſed ſumma poteſtas erat penes Prætorem urbanum, ut Cicero oſtendit lib. 10.
G piſtol. Famil. his uerbis: Placuit nobis ut ſtatim ad Cornutum Prętorem urb. literas deferremur: qui quod Conſules aberant, Conſulare munus ſuſtinebat more maiorum. Quæ intellecta uolo de tempore, quo in Conſulum poteſtate fuit Reſpublc. Nam ſub Imperatoribus iam inde ab Auguſto, ut docet Tacitus eodem lib. 5. cœpit ordinaria, & continua eſſe poteſtas præfecti urbis: de quo etiam mentio eſt apud iuriſconſultos in Tit. de præfecto urbis: tametſi præter illum urbis præfectum alius
H Latinarum cauſa præfectus urbis creari ſoleret (ut apparet ex libro 4. & 5. Cornelii Taciti) qui Latinarum modo tempore, Conſulare munus obibat. Verum de præfecto urbis ſatis ſuperq́ dictum eſt: ad Aediles Curules nobis ueniendum eſt, ut ꝓbemus Tributis comitiis, non Centuriatis (ut à quibuſdam aſſeritur) creari ſolitos. Scribit A. Gellius lib. 13. c. 14. ex M. Meſſala maiores magiſtratus fuiſſe Conſules, Prętores & Cenſores: reliquos omnes fuiſſe minores: eodemq́ loco ſcribit maiores Centuriatis, minores Tributis comitiis creari. Unde neceſſario efficitur Aedi
I les Curules Tributis comitiis creari. Deinde idẽ A. Gellius lib. 6. c. 9. citat hæc uerba ex L. Piſonis tertio annali: Cn. Flauius patre Libertino natus ſcriptum faciebat. Iſq́ eo tempore Aedili Curuli apparebat, quo tempore Aediles ſubrogabantur. Eumq́ primæ tribus Aedilem Curulẽ renunciauerunt. At Aedilis qui comitia habebat, negat accipere. Hic duo ſunt, quibus adducor, ut credam comitiis Tributis Aediles Curules creari. Primum, cùm ait à primis tribubus Aedilem renunciatum, Alterum, cùm ait illa comitia ab Aedile habita (ſiquidem mendo careat ille locus: quod nos poſtea uidebimus.) Neque enim comitia Cẽturiata habere poterant Aediles: præſertim cum nec uocationem nec pre-
K henſionẽ haberent, ut ex Varrone docet Gell. lib. 13. c. 12. & 13. Unde ꝑſpicuũ eſt, minimũ imperij Aediles habuiſſe. Centuriatis

uero

uero comitiis habēdis maximo ſemper imperio opus fuit. Iam A
uero T.Liuius ad finem lib.noni Decad.1. ſcribit Cn. Flauium
à factione forenſi Aedilem factum:adeoq́ ab humilibus ꝑ omnes tribus ab Appio Cenſore diuiſis. Ex quo loco demonſtrari
poteſt non fuiſſe Centuriata comitia. Neque enim potuit forenſis factio in comitiis Centuriatis præualere: ſed ut idem Liuius
ait,uis ſuffragiorũ penes primores erat. Vt omittã illã diuiſionẽ
humiliũ per oẽs tribus nihil aut perparũ potuiſſe, niſi tributim
ſuffragia ferret populus.Nã ſi humiles erãt,qui cẽſu minore erãt
non poterant ad ſuffragium uocari humiles iſti, niſi in poſtremis claſſibus:in quibus ſi priores conſenſiſſent, nulla uis ſuffragiorum eſſe poterat.Poſtrema ratio ducetur ex loco Ciceronis B
lib.4.epiſt.ad Attic.in epiſt. Auere te certo ſcio.Illic enim de comitiis loquẽs,quibus Aedilis fieri uolebat Clodius,dicit Q.Metellum Nepotem Conſulem habiturum comitia Aedilium in cãpo Martio, niſi obnunciatione Milonis impeditus eſſet. Cui
obnunciationi ut occurrreret, dixit ſe poſtero die in comitio habiturum. Vnde colligo non fuiſſe Centuriata Aedilium comitia. Nam Centuriata intra pomœrium haberi non poterant, ut C
ſupra ex Gellio docuimus.At illa Aedilium comitia habiturum
ſe in comitio dicebat Metellus,ne ſemper ei obnũciaretur priuſquam in campum ueniſſet.Si ergo licebat Metello intra urbem
comitia Aedilitia habere,relinquitur non fuiſſe Centuriata.Occurrendum tamen eſt duabus potiſſimum rationibus, quibus uidetur ſuaderi poſſe Centuriata fuiſſe Aedilium comitia. Vna ducitur ex eo,quòd Cicero in ſecunda orat.in Rullum dicit patritios magiſtratus Centuriatis comitiis creari: Aedilitatem uero
Curulem patritium magiſtratum fuiſſe ſcribit Liuius initio libri D
ſeptimi 1.Decad.Altera ducitur ex eo,quòd Cicero pro Planc.
in comitiis Aedilium dicit Lateranenſem tuliſſe Centuriã prærogatiuam. Si enim iis Aedilium comitiis,qui primi de populo
uocati ſunt,centuriatim uocati ſunt, non eſt ueriſimile alio modo quàm centuriatim, reliquos fuiſſe uocatos: Vnde ſequitur
Centuriata fuiſſe ea comitia.Priori rationi ut occurramus,dicendum eſt,patritios magiſtratus& plebeios uarie accipi:interdum
enim patritii magiſtratus dicuntur, qui ſolis patebant patritiis:
interdum pro omnibus maioribus magiſtratibus ſumuntur,tãetſi plebeiis hominibus in iis magiſtratibus locus eſſet. Sic plebeii interdum ſignificãt eos modò magiſtratus,quos plebeii tñ E
hoïes gerere poterant.Interdum latius patet nomen plebeiorum
ma-

F magiſtratuum,ut ſignificet omnes minores magiſtratus,etiamſi patricii homines ijs non excluderentur. Cum igitur apud Liuiũ Aedilitas Curulis uocatur patritius magiſtratus,eò pertinet, q̃d à principio Aediles ex patritijs tantum creabantur. Sed poſtea promiſcuum fuit ex patribus & ex plebe creandi: quemadmodũ eodem illo loco ſcribit Liuius. Vt autem quæſtores à principio ex patribus tantum creabantur teſte Liuio lib.4.Dec.1. Nec mínus tamen Tributis comitijs poſtea promiſcuè ex plebe, & patribus creari cœperunt: ita nil uetat Aediles, quanquam à princi

G pio patricii eſſent, Tributis comit.is creari: idq́ promiſcuè ex plebe & patribus. Cum uerò Cicero in Rullum patritios magiſtratus appellat, maiores magiſtratus intelligit, penes quos ſolos eſſent maiora auſpicia, quæ propria erant patritiorum, ut nos ſupra oſtendimus. Nam ſi priore modo patricij magiſtratus acciperentur, illo loco Ciceronem nihil dicere faceremus: quandoq́dem nulli iamdudum eſſent magiſtratus ex ijs qui à populo dabãtur, qui ſolis paterent patricijs. Sumi autẽ pro maioribus ma-

H giſtratibus uel inde intelligi põt, quòd plebeij magiſtratus, quos opponit illo loco, pro minoribus magiſtratibus ſumuntur. Nã ſi plebeios intelligeremus eos modò ad quos plebeij tantum homines admitterentur, Tribuni tantum plebis & Aediles plebeij intelligendi eſſent. Erant enim illi ſoli magiſtratus plebis proprij: reliqui omnes plebis & patrum communes erant. Reliqui ergo omnes minores magiſtratus in patritiorum nomine eſſent comprehendendi: quos tamen falſum eſt, Centuriatis comitijs creari: quod de patritiis Cicero illo loco aſſerit. Locus enim ita ha-

I bet: Maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex Conſulibus ferebatur, & cæteris patriis magiſtratibus: Tributa plebeiis, tum Curiata iterum de ijſdem iudicabatur. Relinquitur ergo, ut nomine patritiorum omnes maiores intelligantur, ut nomine plebeiorum minores intelliguntur. Si igitur Aediles Curules non erant maiores magiſtratus, nomine patritiorum à Cicerone illic non comprehenduntur, ſed potius nomine plebeiorum. Poſteriori rationi occurretur ſi dicamus, id quod Cicero illo loco facit mentionem Cen-

K turiæ prærogatiuæ, referendum eſſe ad illa priora comitia quæ à M. Craſſo Conſule nouo more habita ſunt, ut ex eadem oratione apertum eſt. Simul enim cum Conſularibus comitiis reliquorum magiſtratuum habuit comitia, ſubito & præter opinionem omnium: idq́ ad reprimendum ambitum, quæ priora comitia

fuerunt

fuerunt haud dubie Centuriata. Nihilominus tamen poſtea habita ſunt & alia comitia Aedilium,ut ex eadem oratione perſpicuum eſt. Ac de Aedilium quidem curulium comitiis ſatis dictum ſit. Quod uero ad cæteros magiſtratus quos enumerauimus attinet, communis una ratio ſufficere poſſet ad probãdum Tributis comitiis creari:ducta ex locis A. Gellii & Ciceronis, quos paulò antè citaui. Nam ſi omnes illi magiſtratus minores eſſent, Tributis autem comitijs crearentur omnes minores magiſtratus,neceſſario efficitur omnes illos Tributis comitiis creari ſolitos. Verum ſingulatim ſubiectæ probationes fient apertiores. Ac primùm Tribunos Aedilesq́ plebis Tributis comitijs creari,ex Liuio oſtendi poteſt, apud quem lib.2.legimus P. Voleronem Tribunum pleb.Coſſ.P. Furio. L. Pinario legem promulgaſſe, ut plebeij magiſtratus Tributis comitijs fierent: quam legem ſequenti anno refectus Tr.pl.idem Volero,cũ collega Lectorio,qui ſe addidit auctorem legis,tandem pertulit.Eã hiſtoriam paulò aliter narrat Diony.lib.9.Scribit enim Voleronem primum promulgaſſe de Tribunorum plebis comitiis, ut ex Curiatis quæ adhuc fuerant, Tributa fierent. Quam legem eo anno perferre non potuit: ob idq́ ſequenti anno legem relatam,hoc addito, ut etiam Aediles eiſdem comitiis Tributis fierent:adeoq́ omnia quæ plebis ſuffragijs peragi oporteret:eamq́ legem perlatam eſſe, ac propterea ex eo tempore Tribunorum & Aedilium pl.comitia ad ſuam uſque ætatẽ Tributa ut eſſent, obſeruatum eſſe. Triumuiros capitales populi ſuffragio creari oſtendit Cicero pro Cluentio, de Q. Manilio loquens iis uerbis:Manilium plerique noratis:non ille honorem à pueritia,nõ ſtudia uirtutis,non ullum exiſtimationis bonæ fructum unquã cogitarat:ſed ex petulanti atque improbo ſcurra,in diſcordijs ciuitatis ad eam colunam,ad quam multorum ſæpe conuitijs perductus erat,tum ſuffragijs populi peruenerat. Erant autem Triumuiri capitales, qui ad columnam Mæniam de eorum ſcelere cognoſcebant, qui cum ciues Romani non eſſent,in urbe habitabant,& cuſtodes carceris erant,& eorum interuentu in eos animaduertebatur,qui extremo ſupplicio damnati eſſent. Vnde facile eſt intelligere inter minores magiſtratus fuiſſe, quemadmodum etiam nominatim appellantur à Liuio initio libri quinti Dec.3.Itaque comitiis Tributis Triumuiros capitales creari neceſſario relinquitur. Triumuiri etiam nocturni populi ſuffragio creabantur,ut ex Liuio intelligi poteſt ad finem lib.9.1.Decad.

De

F De Cn. enim Flauio loquens ita ſcribit: Quem aliquanto an-
tea deſiiſſe ſcriptum facere, arguit Macer Licinius, Tribuna-
tu ante geſto Triumuiratibúſque nocturno altero, altero co-
loniæ deducendæ. De his nocturnis Triumuiris ita ſcribit
Paulus Iuriſconſultus leg. 1. De officio præfecti uigil. Digeſt.
lib. 1. Apud uetuſtiores incendiis arcendis Triumuiri præe-
rant: qui ab eo quod excubias agebant, etiam nocturni dicti
ſunt. Ex Liuii uerbis apparet eum fuiſſe magiſtratum, cuius
non eſſet continua poteſtas, ſed tantum annua. Vnde ſequi-
G tur populi ſuffragiis opus fuiſſe ad mandandum eum magi-
ſtratum. Quia autem in minoribus magiſtratibus erat, ideo
efficitur Tributis comitiis eum magiſtratum creari. Fuiſſe
autem hos nocturnos Triumuiros à capitalibus diuerſos hinc
apparet, quo Triumuiri capitales primum creati ſcribuntur à
Floro in epitom. libri undecimi: ex quo ſequitur multo tem-
pore ante fuiſſe nocturnos quàm capitales. Idem de Trium-
uiris monetalibus, quod de his dicendum eſt: de quibus men-
tio eſt apud Pomponium lege ſecunda de originis iuris, & a-
H pud Ciceronem libro ſeptimo epiſtol. Famil. De Quæſtori-
bus ſcribit hoc modo Cornelius Tacitus libro undecimo: Sed
Quæſtores regibus etiam tum imperantibus inſtituti ſunt:
quod lex Curiata oſtendit à L. Bruto repetita. Manſitque
Conſulibus poteſtas deligendi, donec eum quoque honorem
populus mandaret: creatiq; primùm Valerius Poſthumius,
Aemylius Mamercus LXIII anno poſt Tarquinios exa-
ctos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus ne-
gotiis duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus nu-
I merus ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum
uectigalibus. Poſt lege Sylla uiginti creati, ſupplendo Sena-
tui, cui iudicia tradiderat. Vlpianus uerò in lege unica de of-
ficio quæſtoris, Digeſt. lib. 1. ita ſcribit: Origo Quæſtoris
creandi antiquiſſima eſt, & pene ante omnes magiſtratus.
Gracchanus denique Iunius libro ſeptimo de poteſtatibus, e-
tiam ipſum Romulum & Numam Pompilium binos Quæ-
ſtores habuiſſe quos ipſi non ſua uoce ſed populi ſuffragio crea-
rent, refert. Sed ſicuti dubium eſt, an Romulo & Numa
K Pompilio regnantibus Quæſtor fuerit: ita à Tullo Hoſtilio
rege Quæſtores fuiſſe certum eſt. Et ſane crebrior apud ue-
teres opinio eſt Tullum Hoſtilium primum in Rempublicam
induxiſſe Quæſtores. Et à genere quærendi Quæſtores ini-

tio

tio dictos, & Iunius, & Trebatius, & Feneſtella ſcribunt. A
Plutarchus in uita Publicolæ ſcribit: In quæſtoria etiam lege ferenda maximam eſt laudem conſecutus. Vbi enim opus erat ad bellum pecunias pro cenſu ciues conferre, cum neque ipſe id munus obire uellet, & ab eo obeundo amicos deterreret: nec omnino publicas pecunias in priuatam domum inferri æquum duceret, ærarium Saturni ædem conſtituit: itáque hodie manet. Conceſſit autem populo, ut Quæſtores duos creare poſſet, creatiq; ſunt primi P. Veturius, & M. Minutius. Apud Liuium non eſt mentio Quæſtorum ante Conſulatum T. Quintii Capitolini, & Aggrippæ Furii anno Vrb. B
CCCIX. Eo autem anno fuiſſe Quæſtores qui ærario præfecti eſſent, oſtendit iis uerbis, quæ ad finem libri tertii ſcribuntur: Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut ſigna eo ipſo die à quæſtoribus ex ærario prompta delataq; in campum, quarta diei hora mota ex campo ſint. Poſt uerò libro quarto de Quæſtoribus ita ſcribit: Quemadmodum bellum minore quàm timuerant dimicatione erat perfectum: ſic in urbe ex tranquillo nec opinata moles diſcordiarum inter plebem ac patres exorta eſt: cœpta ab duplicando Quæſtorum numero. Quam rem, ut præter duos urbanos Quæſtores, duo Conſulibus adminiſteria belli præſto eſſent, à Conſulibus relatam, cùm & patres ſumma ope opprobaſſent: Conſulibus Tr. pleb. certamen iutulerunt, ut pars Quæſtorum (nam ad id tempus patritii creati erant) ex plebe fieret. Paulò pòſt ſubiicit ſuffragiis populi, Quæſtores quatuor creatos. Id quod incidit in annum urbis CCCXXXV. quo anno erant Tribuni militum Conſulari poteſtate L. Quintius, Sex. Furius M. Manlius, A. Sempronius. Magna profectò eſt inter hos auctores ſententiarum diuerſitas, quod ad originem huius magiſtratus attinet. Hoc tamen omnes conueniunt, tandem populi ſuffragiis creatos fuiſſe Quæſtores. Sane antequam frequentari cœperunt Tributa comitia, exiſtimo Curiatis comitiis Quæſtores eodem modo quo Tribunos Ædilesq; plebis ante legem Voleronis, creari ſolitos. At poſtquam Curiata comitia cœperunt uelut auſpiciorum tantum cauſa in urbe retineri, ut ſcribit Cicero in Rullum, Tributis comitiis creari cœperunt. A principio enim ciues Romani non alii erant, quàm qui uel in urbe uel in agro Romano habitabāt. Vnde ſemper in urbem migraſſe eos legimus, quos tum ciuitate donatos reperimus. Quòd ſi in urbem migrarent,

tuor primis legionibus præeſſent, reperio: legiones enim tãdem ſena millia continere cœperunt: ex quo ſequitur ſex Tribunos in ſingulis legionibus fuiſſe. Id quod poſtea ſemper obſeruatum eſt, niſi nominatim latum eſſet ad populum, ut ſuo iure cederet. Quod factum fuiſſe ſcribit Liuius lib. 2. Decad. quintæ iis uerbis: In Tribunis militum nouatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Conſules ex S.C. ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno ſuffragijs crearentur, ſed Conſulum Prætorumq; in iis faciendis iudicium arbitriumq; eſſet. Vnde apud Suetonium in Cæſare ita ſcriptum reperimus: Tribunus militum, qui primus Romam reuerſo per ſuffragia populi honor obtigit, auctores reſtituendæ Tribunitiæ poteſtatis eniχiſſime iuuit. Et apud Plutarchum in uita Catonis Vticenſis. In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adeſſe uetabat, ſolus Cato ſeruauit, per ſe ipſum appellans populum. Ex quibus locis apparet populi ſuffragiis etiamnum ætate Ciceronis Tribunos militum creari ſolitos. Tributis uerò comitiis creari, cum ex eo intelligi poteſt, quòd minores magiſtratus eſſent, tum uerò ex eo quod ſcribit Saluſtius in bello Iugurthino, de Mario loquens: Ergo ubi primum Tribunatũ militarem à populo petit, pleriſque faciem eius ignorantibus, facile notus per omnes tribus declaratur. Neque enim moueri ex eo oportet, quod apud Liuium ſcriptum eſt in concione Camilli ad finem libri quinti: Quid alia, quæ auſpicato agimus, omnia fere intra pomœrium, cui obliuioni aut cui negligentiæ damus? comitia Curiata, quæ rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Conſules Tribunosq; militares creatis. Illic enim Tribuni militares Conſulari poteſtate intelliguntur, non Tribuni militum ad legiones, qui nondum tempore Camilli populi ſuffragio creabantur. Extraordinarios magiſtratus urbanos, hoc eſt, quibus etiam in urbe imperium eſſet, multos ac diuerſi generis in hiſtoria reperire licet. Nam ut quæque negotia occurrebant, quæ extraordinariam curationem requirere uidebantur, ita alii atque alii magiſtratus creabantur. In hoc genere erant præfecti annonæ, qualem fuiſſe legimus L. Minutiũ apud Liuium lib. 4. ubi etiam à plebe creatum eum aſſerit: unde ſequitur non fuiſſe ea Centuriata comitia, ſed Tributa. Pompeius quoque hunc magiſtratum geſſit, creatus eo anno, quo Cicero reuocatus eſt ab exilio, ut conſtat ex orat. pro domo ſua. In hoc etiam genere erant Duumuiri nauales, de quibus Liuius lib. 10. Decad.

tuliſſe, quæ uetaret iniuſſu plebis aliquid conſecrare. Vnde Cicero colligit nemini licuiſſe ædem, aliudve quid conſecrare, niſi qui à populo ei rei præfectus eſſet. Item ii quos populus deſignabat locandarum ædium ſacrarum cauſa. Vt apud Liuium lib. 2. Dec. 3. In religionem etiam uenit ædem Concordiæ, quam per ſeditionem militarem biennio antè L. Manlius uouiſſet, locatam ad id tempus nō eſſe. Itaque Duumuiri ad eam rem creati ab Aemylio Prætore urbis Cn. Pupius & Cæſo Quintius Flaminius ædem in arce faciendam locauerunt. Et lib. 3. eiuſdem Decad. Exitu anni Q. Fabius Max. à Senatu poſtulauit, ut ædem Veneris Erycinæ, quam Dictator uouiſſet, dedicari liceret. Senatus decreuit, ut Tib. Sempronius Conſul deſignatus, cum primum Conſulatū iniſſet, ad populum ferret, ut Duumuiros eſſe iuberet, ædis dedicandæ cauſa. Et lib. 3. Dec. 3. Et Duumuiri creati M. & C. Attilii, ædem Concordiæ dedicauerunt. Reficiendis etiam ædibus creari magiſtratus, aut potius curatores ſolebant, ut lib. 5. Dec. 3. Triuumuiri creantur reficiendis ædibus Fortunæ, & matris Matutæ intra portam Carmentalē, & Spei extra portam: quæ priore anno incendio conſumptæ fuerant. Et Q. Catulus ad reficiendū Capitoliū tēporibus belli ſocialis igne conſumptum, à populo præfectus erat. Reperio etiā Quinqueuiros muris turribusq; reficiendis. Vt lib. 5, Dec. 3. Comitia deinde à Prętore urbano de Senatus ſentētia, plebiſq; ſcito ſunt habita, qbus creati ſunt Quinqueuiri muris turribusq; reficiendis. Alios item Quinqueuiros menſarios Conſulibus P. Valerio & C. Martio iterum, ad liberandum ære alieno populum. Triumuiri etiam menſarii tēporibus ſecundi belli Punici facti ſunt. De iis ita ſcribit Liuius lib. 3. Dec. 3. Et Romæ quoque propter penuriā argēti Triumuiri mēſarii rogatione Mimitii Tr. pl. facti ſunt. Triumuiros etiam ſacris conquirendis aliquando factos legimus. Vt lib. 5. Dec. 3. Et Triumuiri bini creati ſunt. Vni ſacris conquirendis, donisq; perſequendis. Atque omnes quidem illi, ſiue curatores ſiue magiſtratus extraordinarii, non perinde ut ordinarii annuam poteſtatem habebant: ſed tandiu in imperio erant, dum curationem cui præfecti erant abſoluiſſent. Quia autem in minoribus magiſtratibus omnes numerantur, idcirco neceſſe eſt, ut dicamus Tributis comitiis creari ſolitos. Ac de urbanis quidem ſatis. Sequitur, ut de prouincialibus dicamus. Prouinciales autem appello omnes magiſtratus, quibus erat imperium curatione extra urbem tantum. In hoc numero erant Triumuiri, Quinqueuiri, De-

M cemuiri,

F cemuiri, Vigintiuiri, aut quotquot omnino creari placuerat,
ad colonias deducendas, aut redigendos colonos in ſuas quaſque
colonias. De quibus tam frequens eſt in hiſtoria mentio, ut de
iis aliquid adſcribere ſuperuacaneum futurum ſit. In hoc etiam
numero complector Curatores uiarum extra urbem. Qualem
fuiſſe Q. Thermum apud Ciceronem in prima epiſt. ad Attic. le-
gimus: quem dicit Curatorem uiæ Flaminiæ. Qualem etiam C.
Gracchum fuiſſe in hiſtoria Plutarchi, & Appiani legimus. His
etiã addendi ſunt Triumuiri, quos iuuenibus ad militiam conqui
G rendis tempore ſecundi belli Punici creatos reperimus. Liuius
lib. 5. Decad. 3. Conſules cum ægræ delectum conficerent, quòd
inopia iuniorum non facile in utrunque, ut & nouæ urbanæ le-
giones, & ſupplementum ueteribus ſcriberetur, ſufficiebat: Sena-
tus abſiſtere eos incœpto uetuit, & Triũuiros binos creari iuſſit.
Alteros, qui citra: alteros, qui ultra quinquageſimum lapidem in
plateis foriſq;, & in conciliabulis omnem copiam ingenuorum
inſpicerent: & ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere uide-
rentur, etiam ſi nondum militari ætate eſſent, milites facerent. Hu
H iuſmodi omnes prouinciales magiſtratus extraordinarii erant.
Tributis uerò comitiis fieri uel inde poteſt oſtendi, quod haben
tibus comitia Tribunis fere creabantur. Alii erant prouinciales
magiſtratus, qui uel Proconſules, uel Proprætores, uel Proquæ-
ſtores in prouincias mittebantur: de quibus ut dicamus, paulò
altius de omni ratione adminiſtrandarum prouinciarum repete-
mus. Vetus adminiſtrandarum prouinciarum ratio iã inde ante
tempora ſecundi belli Punici fuit, ut Cõſules Prætoresq; ſtatim
initio magiſtratu ſortirentur, aut inter ſe cõpararent prouincias
I quas Senatus nominaſſet. Vt autem ſorte euenerant prouinciæ,
ita in ſuas quiſq; prouincias proficiſcebantur, in quibus annũ ſui
magiſtratus peragebãt. Eoq; anno finito, anni ſequẽtis magiſtra
tus ſuccedebant. Qua ratione fiebat, ut prouincialibus magiſtra-
tibus creandis, nõ opus eſſet comitiis: ſi iſta ordinaria ratio ob-
ſeruari ſemper potuiſſet. Verũ bellis undiq; urgentibus ordinaria
iſta ratio ſæpe ſufficere non uidebatur. Vnde fiebat, ut extra ordi
nem mandari prouinciam oporteret: ob idq; ad populum ferri,
ut eum deſignaret quem uellet in prouinciam mitti. Porrò autẽ
K multis modis euenire poterat, ut extra ordinem hic aliquid eue-
niret. Vno modo, ſi annuo finito imperio continuandus magi-
ſtratus uideretur. Quæ cauſa fuit creandi primi Proconſulis an-
no Vrb. 290. quo anno Liuius lib. 3. Dec. 1. ſcribit T. Quintium
Pro-

Proconſ.aduerſus Aequos factũ:itemq́ſecundi, anno Vrb. 427. A
Coſſ.L.Cornelio Lentulo & P.Philone,ut oſtendit Liuius lib. 8.Decad.1.iis uerbis: Iã Publius inter Palæpolim Neapolimq́, loco opportune capto diremerat hoſtibus ſocietatem auxilii mutui.Itaque cum & comitiorum dies inſtaret,& Publium imminẽtem hoſtium muris auocari à ſpe capiendæ in dies urbis haud è Rep.eſſet,actum cũ Tribunis eſt,ad populũ ferrẽt,ut cũ P. Philo Conſulatu abiiſſet,Proconſul rem gereret, quoad debellatum cum Græcis eſſet. Ex eo uerò Liuii loco ſimul iutelligi poteſt Tributis comitiis creatum hunc Proconſulem. Nam ſi Tribu- B
norum pl.rogatione factus eſt, Centuriata comitia eſſe,non potuerunt. Quam eãdem rationem poſtea ad multam ætatem obſeruatam fuiſſe in prorogando prouincialibus magiſtratibus imperio,ex Liuii hiſtoria intelligi poteſt: apud quem paſſim reperitur de prorogando imperio ad populum latum eſſe. Quod autẽ id Tributis comitiis fieret, ex Liuio demonſtrari poteſt, apud quẽ lib.9.Decad.3.ita ſcriptum eſt:De Hiſpaniæ imperio, quod in eã prouinciam duos Proconſules mitti placeret,latum ad populum eſt. Omnes tribus eoſdem L. Cornelium Lentulũ & L. C
Malium Acidinum Procõſules,ſicut priore anno tenuiſſent obtinere eas prouincias iuſſerunt.Et lib.10.Cõſules iuſſi cum Tribunis pl.agere,ut ſi iis uideretur, populum rogarent quẽ uellent in Africa bellum agere.Omnes tribus P.Scipionẽ iuſſerent.Et lib. 2.Dec.4.Et de altero Aedile plebiſcitum eſt factũ rogãtibus Tribunis,quos duos in Hiſpaniam cum imperio ad exercitus irent iuberent,ut L.Cornelius Aedilis ad magiſtratum gerendum ueniret:L.Mãlius Acidinus decederet de prouincia. Multos poſt annos plebs Cornelio Lentulo & L.Tercinio Proconſulibus im- D
perium eſſe in Hiſpania iuſſit.Ex iis locis perſpicuum eſt, Tributis comitiis Proconſules,Proprætoresq́ iam tum creari ſolitos. Semel tamen reperimus P. Scipionem comitiis Centuriatis factum Proconſulem,ut ſupra diximus.Id quod propter magnitudinem deligendi,tum extraordinaria cura imperatoris à Senatu decretum potius exiſtimo,quàm quod iis comitiis opus eſſet. Alio modo extra ordinem fieri aliquid dicebatur, ſi extra ſortẽ nominatim prouincia aliqua cuipiam decerneret.Tum.n.ſi collega pati nollet beneficio ſortis ſe excludi,populus rogari ſolebat, E
ut deſignaret quem uellet eã prouinciã obtinere. Quia.n.legitima ordinariaq́ ratio erat decernẽdi prouincias, ut de iis prouinciis,quas Senatus pro neceſſitate Reip.nominaſſet, ſortes mitte-

F rent,eamq́ obtineret quiſq; quam ſors ei dediſſet:idcirco neceſſe erat ſi extra ſortem prouincia alicui daretur, populũ cuius ſumma erat poteſtas,de ea re conſuli.T.Liuius lib.10.Dec.1.ita ſcribit:Q.Fabius inde quintum,& P.Decius quartum Conſulatum ineunt,tribus Conſulatibus cenſuraq́; collegæ: nec gloria magis rerum,quæ ingẽs erant,q̃ cõcordia inter ſe clari.Quæ ne perpetua eſſet,ordinũ magis q̃ ipſorũ ĩter ſe certamẽ interueniſſe reor: patritiis tendentibus,ut Fabius Hetruriam extra ordinem prouinciam haberet:plebeiis auctoribus Decio,ut ad ſortem reuoca

G ret.Fuit certe contentio in Senatu : & poſtquam ibi Fabius plus poterat,reuocata res ad populum eſt.Et paulo poſt: Fabius nihil aliud precatus populum, quàm ut priuſquam introuocarentur ad ſuffragium tribus,App.Claudii Prætoris adlatas ex Hetruria literas audirent,comitio abiit.Nec minore populi conſenſu q̃ Senatus prouincia Hetruriæ extra ſortẽ Fabio decreta eſt. Ex hoc Liuii loco cum ea quæ diximus manifeſta ſunt,tùm uero ex eo, quòd dicit hæc comitia habita fuiſſe in comitio, neceſſario efficitur non fuiſſe Centuriata comitia. Quia uero tribus intro-

H uocatas dicit,conſequitur non Curiata etiam, ſed Tributa fuiſſe comitia. Ego autem illam exceptionem adieci, niſi concedente collega,eo q; nil opus eſſet populum conſuli, ſi collegæ inter ſe comparaſſent prouincias,ut ſorte opus non eſſent. Vnde apud Liuiũ lib.8 Dec.3.ita ſcribitur: Nominatæ Conſulibus prouinciæ ſunt.Sicilia Scipioni extra ſortem concedente collega, quia ſacrorum cura Pontificem max.in Italia retinebat,obtigit.Qđ uero de prouinciis comparare inter ſe liceret, ex iis intelligi poteſt,quæ lib.3.Dec.5.ita ſcribuntur. Principio inſequentis anni

I cũm Cõſules noui de prouinciis retuliſſent, primo quoq; tẽpore aut comparare eos inter ſe Italiam & Macedoniam, aut ſortiri placuit.Et libro quinto: Moniti deinde Conſules à patribus,ut quoniam alterum ex iis ſuccedere C.Licinio, qui legatus nominatus erat in Galliam, oporteret primo quoque tempore prouincias aut compararent inter ſe,aut ſortirentur.Poſtremis temporibus,adeoq; ætate Ciceronis hanc fuiſſe rationem decernẽdarum prouinciarũ reperio.Conſulares erant quædam prouinciæ, quædam Prætoriæ. Erant autem Conſulares, quæ ſingulorum

K annorũ Conſulibus aſſignabantur, & in quas miſſi magiſtratus Proconſules erant.Prætoriç uero,quæ ſingulorum annorũ Prętoribus decernebantur,& in quas miſſi magiſtratus Proprætores erant.Et quãquã ſummũ eſſet utriuſq; imperiũ in prouincia, maior

maior tamen erat Proconſulum dignitas quàm Proprætorum. Quod uel inde apparet, quòd nõ modò maiorem exercitũ, plures faſces ha bebant Proconſules, ſed etiam reliqua omnia Conſularia ornamenta. Proprætores uerò minorem exercitum habebant, & faſces pauciores, Prætorumque tantum inſignia præ ſe ferebant. In quas ergo prouincias cum imperio Conſulari mittendo magiſtratus Senatus decreuiſſet, hæ erãt Conſulares prouinciæ. De quibus erat lex Sempronia à C. Graccho Tr. pl. lata: cuius meminit Cice. pro domo ſua iis uerbis: Itane uero tu prouincias Conſulares, quas C. Graccus qui unus maxime popularis fuit, nõ modo B
non abſtulit à Senatus à Senatus, ſed etiam ut neceſſe eſſet quotannis conſtitui per Senatum, decreta lege ſanxit: eas lege Sempronia per Senatum decretas reſcidiſti: extra ordinem ſine ſorte nominatim dediſti. Ex iis autem, quæ ſcribuntur in oratione de prouinciis Conſularibus, intelligi poteſt ſingulis annis duas prouincias decernẽdas fuiſſe iis Cõſulibus, q adhuc deſignãdi eſſent. Quibus pòſt deſignatis nominatæ à Senatu prouinciæ in ſortẽ mittebatur. Verba Ciceronis hæc ſunt: Decernendæ nobis ſunt lege Sempronia duæ. Et alio loco: Alter belli Gallici rationẽ ha C
bet: fungitur officio boni Senatoris. Legem quam non putat, eã quoque ſeruat. Perfinit enim ſucceſſori diem. Qui mihi nihil uidetur minus à dignitate diſciplinaque maiorum diſſidere, quàm ut qui Conſul Calendis Ian habere prouinciam debet, iis ut eam deſpõſam non decretam uideatur. Fuerit toto in Conſulatu ſine prouincia, cui fuerit antequã deſignatus eſſet decreta prouincia. Sortietur an non? Nam & non ſortiri abſurdum eſt, & quod ſortitus ſit, non habere. Proficiſcetur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciam nõ D
habebit: Calendis ei denique Martiis naſcetur repente prouincia. Erat igitur iam inde poſt legẽ Semproniam ordinaria ratio decernendi prouincias Conſulares, ut ante comitia Cõſularia, Senatus deſignandis Conſulibus prouincias decerneret, quas deinde ſortirẽtur inter ſe. In quo à ueteri ratione, ut apparet, nihil aut parũ diſceſſum erat. Nam & prius Senatus prouincias nominabat, quas deinde ſortirẽtur inter ſe Conſules. Id tamen lege Sempronia diuerſitatis adiectum eſt, quod ante deſignatos Conſules id fieri oporteret lege Sempronia: prius autẽ poſt eos deſignatos E
plurimum, ſæpe etiam poſt initium magiſtratum fiebat: ut ex hiſtoria T. Liuii conſtare poteſt. Deinde, prius ualebat communis intercedendi Senatuſconſultis ratio: ita ut intercedentibus Tribu

F nis non poſſet ratum eſſe decretũ Senatus de prouinciis. At lege
Sempronia effectum eſt,ut decreto Senatus de prouinciis Con-
ſularibus,intercedi nõ poſſet:quemadmodum Cicero oſtendit in
orat.De pro.Conſ.his uerbis:Faciã,inquit,illas Prætorias,ut Pi
ſoni & Gabinio ſuccedatur ſtatim.Si hic ſinat.Tum.n.Tribunus
intercedere poterit:nunc non poteſt.Itaque ego idẽ,qui nunc Cõ
ſulibus qui deſignati erunt,Syriam Macedoniãq; decerno,decer
nã eaſdem Prætorias,ut & Prætores annuas prouincias habeãt,
& eos quamprimũ uideamus,quos animo æquo uidere nõ poſ-
G ſumus.Sed mihi credite,nunquam ſuccedetur illis,niſi cum ea le
ge referretur,qua intercedi de prouinciis non licebit.Ex iis Cice
ronis uerbis apparet, intercedi non potuiſſe decreto Senatus de
prouinciis Conſularibus,at Prætoriis prouinciis decernẽdis po
tuiſſe intercedi.Tũ illud intelligi põteſt,Cõſulares prouincias nõ
fuiſſe certas quaſdã ex Romanis prouinciis,quæ nõ poſſent niſi
Cõſulares eſſe:ſed pro Senatus uoluntate Conſulares fiebant, in
quas cũ imperio Conſulari mittebantur:Prætoriæ,in quas cum
imperio Prætorio:ita ut uiciſſim quæ Cõſulares fuerant, Præto
H riæ fierent & quæ Prætoriæ ante fuerãt,Cõſulares fierent.Adeo
autem in arbitrio Senatus hoc erat,ut interdum ignobiles admo
dum prouinciæ Conſulares fierent.Suet.in Cæſare:Eandẽ ob cau
ſam opera optimatibus data eſt,ut prouinciæ futuris Conſulibus
minimi negotii,id eſt ſylue calleſq; decernerẽtur. Porro autem
ſolebant poſtremis illis tẽporibus Conſules fere totum annũ ſui
Conſulatus in urbe conſumere,nec fere in prouincias proficiſce-
bantur,niſi ad finẽ anni præſertim ſi nullũ eſſet in prouincia bel-
lum quo ad naturandũ urgeret.Qua ratione fiebat,ut cum anno
I Conſulatus continuarent & alterum annũ Procõſulatus.Nec ſi-
cut prioribus temporibus terminato anno Conſulatus,rogãdus
erat populus de prorogando imperio, ſed abſq; ulla rogatione ,
propter decretũ Senatus habebant in prouincia imperiũ , finito
etiam anno ſui Conſulatus.Erat autẽ hoc cõmune omnibus pro
uinciarũ magiſtratibus,ut tandiu obtinerent imperium,quandiu
ſucceſſor non mittebatur,ſiquidem ipſi in prouincia eſſe uellent
peracto tempore Senatuſconſulti : nec ſingulis annis ferendum
erat ad populum de prorogando imperio,ſicut prioribus tempo
K ribus fieri ſolebat:ſed ſemel obtentũ imperiũ eò uſq; retinebatur,
dũ ſucceſſor mitteretur.Id uero,ut ita eſſet,lege Cornelia caueba-
tur Cuius meminit Cicero in epiſtola nona ad Lentulum lib. 1.
Epiſt.Eã legẽ Cicero indicat fuiſſe,ut quamprimũ urbe egreſſus
eſſet

eſſet is, cui prouincia decreta eſſet, imperium haberet, quoad in urbem repedaſſet. Ex quibus perſpicuũ eſt per legẽ Corneliã eſfectum eſſe, ut quod ſuperioribus tpibus extraordinariũ erat, ob idq; populi auctoritatẽ interuenire deſyderabat, ordinarium fieret, ut iã rogatione de prorogando imperio opus non eſſet, ſi ſucceſſor non mitteretur. Nec repugnat iis quæ diximus rogatio Trebonia, qua latum eſt ad populum, ut Cæſari imperium in Gallia in aliud quinquenniũ prorogaretur. Hac.n. lege uolebat Trebonius Põpeio, & Craſſo auctoribus Senatui poteſtatem de ea prouincia decernendi tollere, ut ne liceret ante quinquennium ſucceſſorem mittere. Nam ſi ſucceſſorem miſiſſet Senatus, omnino ei decedendum fuiſſet. Lege enim Cornelia triginta tantũ dies concedebantur magiſtratui ad decedendum, poſtquam ſucceſſorem in prouinciã ingreſſum ſciebat: Vt docet Cic. in epiſt. ad Appiũ ſexta lib. 3. Epiſt. Erat igitur ordinaria ratio decernendarum Conſulariũ prouinciarũ illa, quã expoſui. In qua ad creandos magiſtratus ꝓuinciales populi ſuffragiis opus nõ erat, ſicut nec prius, cũ nihil extra ordinem fieri contigiſſet. Illud ſane non negauerim, lege Curiata, & adumbratis quibuſdam comitiis Curiatis opus fuiſſe prouincialibus magiſtratibus, ut nos poſtea oſtendemus. Verum Tributis comitiis aut Centuriatis nihil opus fuiſſe affirmo in illa ordinaria prouinciarum decernendarum ratione. At ſi prouincia decerneretur extra ordinẽ, tũ uero populi ſuffragiis opus erat ad creandos magiſtratus, præſertim poſt legẽ Corneliã à C. Cornelio Tribuno plebis perlatam: qua lege, ut ſcribit Dion libro 36. cauebatur, ut eſſet quidẽ in Senatus poteſtate imperia extra ordinẽ dare, omninoq; legibus ſoluere: ſed ita, ut pòſt rogatio ad populum ueteri more de ea re ferretur: quam rogationem omnino à populo iuberi neceſſe eſſet. Hoc enim idem eſt cũ eo, quod Aſconius de hac lege Cornelia ſcribit: Cautũ inquã fuiſſe, ne quis in Senatu legibus ſolueretur, niſi ducẽti adfuiſſent: neue quis intercederet, cũ ea de re ad populũ ferretur. Hæc lex lata eſt Q. Calphurnio Piſone & M. Acilio Glabrione Coſſ. anno Vrb. 687. Ac Senatus quidẽ præter ius antiquũ eã ſibi auctoritatem iamdudum uſurpauerat, ut legibus ſolueret quos uellet nõ conſulto populo, cum antiquo iure cautum eſſet, ut nemo legibus ſolueretur niſi per populum. Cum ergo certum ſit, extra ordinem prouinciam dare nil aliud eſſe quã præter morem legibus receptum, imperium alicui decernere, dubium eſſe non poteſt, prouinciam neminẽ extra ordinẽ obtinere potuiſſe, niſi legibus

F ſolutus eſſet.Ex quibus perſpicuum eſt,quandiu non licuit quẽ-
quã legibus niſi per populum ſolui,tandiu non potuiſſe omnino
prouincias extra ordinem obtineri abſque rogatione populi.At
poſtquam id iuris totum ad ſe tranſtulit Senatus, tum uerò ex-
traordinaria imperia decernendi adeo Senatus poteſtas fuit, ut
fere non aliter à populo ea obtinerentur:niſi præter Senatus uo-
luntatem,rogatione alicuius magiſtratus à populo decernerent.
Poſtquam autẽ C.Cornelius eam quam dixi legẽ pertulit, tũ ue-
rò planum eſt, nullam prouinciam extra ordinem obtineri po-
G tuiſſe abſq; rogatione populi. Vnde fit,ut poſt eam legem extra-
ordinariis imperiis obtinendis ſemper aduocatis comitiis opus
fuerit, ſiue Senatus decreto obtinerentur, ſiue à populo præter
Senatus decretũ. Extra ordinem autem aliquid fieri dicebatur,
quocunque modo ab illa ordinaria ratione diſcedebatur. Ac pri
mũ cùm oporteret Cõſulares prouincias dari iis qui Conſulatũ
gererent,ſi quando iis decernerentur qui in magiſtratu nõ erãt,
extra ordinem fieri aliquid dicebatur. Hoc autem euenire pote-
rat multis de cauſis. Nam ſi Cõſules ipſi in prouincias ire nol-
H lent:ut Hortenſius in prouinciam profectus nõ eſt,teſte Cicerone
in Bruto,& Bibulus poſt Conſulatum in urbe manſit, & Cicero
ipſe Galliam prouinciam ſibi decretam in concione depoſuit, &
Pompeius & Craſſus poſt primum Conſulatũ in urbe mãſerunt,
tũ ſi ex iis,qui magiſtratũ non gerebant, aliquis in prouinciã cũ
imperio Cõſulari mitteretur,extra ordinem prouinciam is obti
nere dicebatur. Veluti cũ in Ciciliam multo tempore poſt Con
ſulatũ Cicero Proconſul miſſus eſt:& Bibulus in Cyriam,L.Do
mitius in Galliã.Neque enim priuati homines tametſi Conſula
I res eſſent,prouinciam obtinere poterant, priuſquã ex priuatis fa
cti eſſent magiſtratus. Quòd uerò Cicero eam prouinciam ha-
buerit,nõ modo à Senatu ſed etiã à populo, uerba eius indicant
quæ ad C.Caſſium ſcribuntur lib. 15.epiſt.Fam. De me autem
idem tecum his ago literis, quod ſuperioribus egi, ut oẽs tuos
neruos in eo contendas,ne quid mihi ad hanc prouinciam, quã
& Senatus & populus annuam eſſe uoluit,temporis prorogetur.
Quod.n.Cicero facit mentionẽ populi,ad rogationem pertinet,
quæ de eius imperio lata eſt. Neque.n.populi iuſſum hac in re
interueniſſe,aliter intelligere poſſumus. Alio modo priuatis ex-
K tra ordinem prouincia decernebatur,ſi qñ Reip.tẽpora require-
re uiderẽtur,ut præter eos qui magiſtratus gerebant,aliquid ſin-
gulari uirtute Imperator ſeligeretur,q in ꝓuinciã mitteretur. Qua

ra-

ratione Põpeius prouinciã obtinuit,cũ aduerſus Pyratas Procõ A
ſul eſt miſſus.In quo multa extra ordinẽ facta ſunt. Primum ꝙ
uni ex priuatis prouincia Italia dabatur,deinde ꝙ trienniũ Procõ
ſul eſſe iubebatur,tũ ꝙ imperiũ ei aduerſus omnes abſq; prouoca
tione:poſtremo ꝙ imperiũ ei tãta amplitudine dabatur, ut non
modò totius maris interni imperium ei cederet,ſed etiam in om
nibus omnium prouinciis ad quinquageſimum uſque ſtadium:
qua ratione fiebat,ut nouo more omnes fere Romanæ prouin-
ciæ ſimul eius imperio,ꝙ ad orã maritimã attinet, ſubiicerẽtur.
Hanc prouinciam Põpeius lege Gabinia habuit præter Senatus B
uoluntatem.Vnde ſequitur comitia, quibus hoc tantum impe-
riũ Põpeio datũ eſt,Tributa fuiſſe:ut quæ ab A.Gabinio Tr.pl.
habita ſint.Hac eadẽ ratione Põpeius,cum rei frumentariæ præ-
fectus eſt,prouinciam obtinuit.In quo hæc omnia fuerunt extra
ordinem:ꝙ nominatim Pompeio data eſt:ꝙ priuato:ꝙ procura
tio frumentaria Sex.Clodio,q̃ lege P.Clodii ſuperiore anno ha-
buerat,detrahebatur:ꝙ imperiũ ei multo maius dabatur, quàm
quod ſolebat eſſe præfecti annonæ,nempe Proconſulis non mo
dò in Italia,ſed etiam in omnibus Romanorum prouinciis, ut C
ait Dion lib.39.ꝙ in quinquenniũ ea prouincia dabatur. Hanc
prouinciam à Senatu obtinuiſſe Põpeiũ ſcribit Cic. in oratione
pro domo ſua.Quod tamen rogatione etiam populi Senatus de
cretum confirmatũ ſit,uel hinc intelligi poteſt,ꝙ non potuit lex
Clodia niſi lege abrogari. Poterant etiã prouincia extra ordinẽ
dari his qui in magiſtratu erant:tã iis qui in urbe erant,quàm iis
qui extra urbem imperium habebant. Quando in Hiſpaniam
aduerſus Sertorium miſſus eſt Pompeius,erat cũ imperio ad ur-
bẽ non dimiſſo adhuc exercitu, quo Lepidum oppugnauerat,ut D
ait Plutar.in Põpeio. Fuerunt autem omnia hæc extra ordinẽ:
quod nominatim ei,quẽ priuatũ eſſe abſoluta prouinciã priore,
oportebat:quod adoleſcenti, qui nondum magiſtratum in urbe
geſſiſſet:qđ imperiũ cõſulare ei dabatur:quod iã ſæpe imperium
in prouincia habuiſſet.Quando etiã lege Manilia data eſt Pom-
peio prouincia,extra ordinem hæc fuerunt quòd ei, qui iam to-
ties in prouincias miſſus eſſet,& qui adhuc in imperio eſſet eius
prouinciæ,quam ſuperiore anno lege Gabinia habuerat, decer-
neret alia prouincia,qđ imperiũ ei dabatur in Bithynia,q̃ Pro- E
coſ.adminiſtrabat M.Glabrio.& in Cicilia,q̃ Q.Martius Rex
Procoſ.obtinebat:qđ nominati & extra ſortẽ Põpeio dabatur.
Hęc aũt comitia,q̃ à Manilio Tr.pl.habita sũt,Cẽturiata eſſe nõ
potuerunt

F potuerunt. Vnde error interpretis apud Plutarchũ manifeſto deprehenditur: qui cùm uertere debuiſſet perlatam eſſe legem omnium tribuum ſuffragio, uertit promulgatam omnibus Centuriis. Ipſis etiam Conſulibus extra ordinem dari poterant prouinciæ. Veluti cùm lege Vatinia Cæſari Gallia prouincia data eſt, quia nominatim & extra ſortem, præter Senatus decretũ in quinquennium ea prouincia data eſt, idcirco extraordinaria dicitur. Et lege Clodia Piſoni & Gabinio prouinciæ Syria & Macedonia datæ ſunt extra ordinem, quia cùm alias prouincias Senatus
G his decreuiſſet, nominatim & extra ſortem eæ prouinciæ eis datæ ſunt. Et lege Trebonia Pompeio & Craſſo iterum Conſulibus Syria & Hiſpania prouinciæ extra ordinem datæ ſunt, quia nominatim, & in quinquennium datæ ſunt. Et Mario in primo Conſulatu prouincia Numidia rogatione L. Manlii Tribun. pl. data eſt, cùm eam Senatus paulò antè Metello decreuiſſet. At L. Lucullo prouincia extra ordinem data eſt, Mithridatici belli, quia iam ſortitus erat Galliam Ciſalpinam: qua prouincia dimiſſa nominatim ei data eſt Cicilia in locũ demortui L. Octauii, ſi-
H mulq́ iniunctum, ut aduerſus Mitridatem bellum gereret, cum eſſet Proconſul Bithyniæ M. Cotta ipſius collega. Hæc uerò à Senatu tantum citra ullam populi rogationem obtinuiſſe Lucullus legitur apud Plutarc. & Cice. initio lib. Academ. quæſtionũ, qui Lucullus inſcribitur: qui tũ lex Cornelia lata nõ erat, ideóque Senatui legibus ſoluere Lucullum licebat abſque rogatione populi. Vt ergo ſummatim de prouinciis Conſularibus dicam, ſuffragiis populi ad creandos Proconſules nunquam opus fuit, niſi extra ordinem aliquid fieret. Cùm uero extra ordinem ali-
I quid fiebat, ante legem quidem Corneliam interdum à populo, ſæpe à Senatu abſque ulla populi rogatione imperia extraordinaria dabantur: poſt legem uero Corneliam, neceſſariò populi rogatione, ſed interdum ex Senatus etiam decreto ſæpe præter Senatus uolũtatẽ Procõſules creari oportebat. Id uerò Tributis comitiis fieri, exempla quæ à nobis propoſita ſunt, manifeſtò indicãt. De prouinciis uero Prætoriis eadem aut non multum diuerſa dici poſſunt. Nam ut ex iis, quæ citauimus ex oratione de prouinciis Conſularibus intelligi poteſt, „Prætoriæ etiam pro-
K uinciæ à Senatu decernebãtur. Quas uerò Senatus nominauerat, eas deinde ſortiebantur inter ſe Prætores. Sed hoc diuerſum à prouinciis Conſularibus erat, ꝙ Conſulares in incertum decerni ſolebant à Senatu, anteq́ deſignati eſſent Conſules, ut paulò

antè

antè demonſtrauimus:at Prætoriæ decernebantur ipſis Prætoribus,cum magiſtratum gerebant. Huius aũt diuerſitatis ea erat, ut opinor,ratio,ꝙ oĩbus Prætoribus ſuæ erant in urbe ꝓuinciæ in iure dicendo,quas neceſſario debebant toto anno ſuæ Præturæ adminiſtrare. Alius.n.urbanã iuriſdictionẽ habebat,alius inter peregrinos,aliud de maieſtate,alius de ambitu,alii inter ſicarios,alii deniq; alias qõnespublicas exercebãt,ut ſuperiore libro pluribus oſtẽdimus. Itaq; ſtatim deſignati Prætores ſortiebanẽ inter ſe urbanas iſtas prouincias ſibi per leges iandudũ decretas, ut nono Senatus decreto in ea re opus non eſſet.Id quod Cic.2. oratione in Verr.oſtendit his uerbis: Ecce autem illis ipſis diebus,cum Prætores deſignati ſortirentur,& M.Metello obtigiſſet,ut is de pecuniis repetundis quæreret.Quia igitur duas ſimul prouincias eiſdem Prætoribus decernere non licebat,idcirco ꝓuincias extra urbem Prætoribus decernere nõ poterat Senatus, niſi eo anno quo Præturam gerebant.Sic autem decernebantur ut niſi exacto anno Præturæ in prouincias non proficiſcerenẽ. In quo illorum temporum à ſuperioribus differentia obſeruari poteſt. Superioribus enim temporibus Prætores inito ſtatim magiſtratu ſortiebantur prouincias,in quas etiam ſtatim proficiſcebantur ii,quibus extra urbem obtigiſſent prouinciæ, aunũ ſuæ Præturæ in prouincia geſturi:quibus ſi ſucceſſor non mitteretur,de prorogando imperio ad populum ferebatur.Quæ omnia ex lectione tertiæ,& quartæ Decad.T.Liuii aperta ſunt. At Ciceronis ætate Prætores iuri dicundo in urbe retinebantur toto anno ſuæ Præturæ:niſi ꝗd accidiſſet tumultus, cuius cã omiſſa iuriſdictione urbe exeundum eſſet: qũo accidit in coniuratione Catilinæ.Ipſo autem anno ſuæ Præturæ ſortiebantur eas prouincias,quas Senatus Prætorias decreuiſſet,in quas profecti tandiu imperium habebant,quandiu ſucceſſor non mittebatur: idq; per legem Corneliam,uti diximus. Vnde apud Suetonium ita ſcribitur de Cæſare:Ex Prætura ulteriorem ſortitus Hiſpaniã. Et de Octauio patre Auguſti:Ex Prætura Macedoniam ſortitus.Et apud Ciceronem,Verres ex Prætura urbana ſortitus Siciliam.Et L.Muræna ex Prætura Galliam ſortitus eſt.Illa uero lege Cornelia Verres triennio fuit Prætor Siciliæ,& Q.Tullius frater Ciceronis tres annos Aſiam prouinciam Prætor adminiſtrauit.Neque his prorogatum imperium ab alio legimus, ꝗ̃ à Senatu. Atque illa quidem erat Prætoriarum prouinciarum ordinaria adminiſtratio:ad quã nullis opus erat comitiis,quibus prouin-

F prouinciales magiſtratus crearentur. Sin extra ordinem decerne rētur, idē hic dicēdū eſt, quod paulò antè ī Cōſularibus diximus. Ante legē C. Cornelii qua legibus ſoluendi poteſtas inconſulto populo Senatui detracta eſt, ferè Prætorias prouincias extra ordinem Senatus ſine ulla rogatione populi decernebat. Poſt legē uerò Corneliā perlatā omnino creandis extra ordinem Propretoribus, neceſſe erat haberi comitia ſiue decreto Senatus, ſiue à populo præter Senatus ſententiam prouinciæ darentur. Extra ordinem autem decerni dicebantur eiſdem de cauſis, quibus Cō-
G ſulares. Nā ſi nollēt in prouinciam proficiſci aliqui Prætores, id eis liberū erat: ut Cicero pro Murena oſtendit, Ser. Sulpitium alloquēs his uerbis. Poſtremo tu in prouinciā ire noluiſti. Nō poſſum id in te reprehēdere, quod in meipſo & Prætor, & Conſul ꝓbaui. Tū uero reſpuētibus prouinciā Prætoribus ſæpe accidedebat, ut reliqui non reſpōderēt ad numerū prouinciarū, quas Senatus Prætorias decreuiſſet: ideoq; neceſſe erat alio ſubſtitui. Quemadmodū aūt Cōſularibus uiris, qui in prouinciis non fuiſſent, Cōſulares prouinciæ, quas Cōſules reſpuiſſent, demādari ſo
H lebāt: niſi quod interdum Prætorū ſortitioni à Senatu relinquebantur Conſulares huiuſmodi prouinciæ, maximè ſi nulli eſſent Conſulares, qui in prouincias ire aut poſſent aut uellent: quomodo Gallia prouincia, quā Cicero Coſ. depoſuerat, Q. Metello Celeri Prætori ſortito obtigit, ut ait Cicero in epiſt. 2. lib. 5. Ep. Fā. Vt inquā in Cōſularibus prouinciis fiebat, ita ſolebāt potiſſimū ſubſtitui ex proximo Prætorū collegio, ſi qui eſſent qui cū imperio in prouincia non fuiſſent, & nunc prouinciā acceptare uellēt. Id quod perſpici poteſt ex uerbis Senatuſconſulti, quod eſt in
I octaua epiſt. lib. 8. Ep. Fam. Verba S. C. hæc ſunt: Itē Senatui placere in Ciliciā prouinciā, in octo reliquas prouincias, quas Prætorii pro Prætore obtinerent, eos qui Prætores fuerunt, neq; in prouincia cū imperio fuerūt, quos eorū ex S. C. cū imperio in ꝓuincias pro Prætore mitti oporteret, eos ſortito in ꝓuincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in prouincias ire oporteret, ad numerū non eſſent qui in eas prouincias proficiſcerētur, tum uti quodq; collegiū primū Prætorū fuiſſe, neque in prouincias profecti eſſent, ita ſorte in prouincias proficiſcerentur. Si ij
K ad numerū non eſſent, tunc deinceps proximi cuiuſq; collegii, q̄ Prætores fuiſſent, neque in prouincias profecti eſſent, in ſortem conii cerentur. quoad iis numerus effectus eſſet, quem ad numerum in prouincias mitti oporteret. At. n. priuatus nemo poterat prouin-

prouinciam cum imperio Prætorio habere, antequam ex priua A
to factus eſſet magiſtratus. Poſt legem ergo Corneliam, ad faciẽ
dos huiuſmodi ex priuatis hominibus prouinciales magiſtra-
tus, Tributis comitiis populum rogari oportebat. Iam uerò ſi
nominatim & extra ſortem, aut præter Senatus decretum pro-
uincia daretur, extra ordinem dari dicebatur, non modo ſi priua
to, ſed etiã ſi ei qui in magiſtratu aliquo eſſet, daretur. Vt cũ Ca-
to miſſus eſt Proprætor in Cyprum rogatione P. Clodii Tr. pl.
Cato priuatus erat ac Tribunitius tantum, non Prætorius, cui B
nominatim ac præter Senatus uoluntatẽ data eſt ea ꝓuincia. Sue
tonius etiã extraordinarium imperium appellat illud, quod Cæ
ſar deſiderabat ſibi Aegyptum prouinciam dari, quia ſibi Aedili
tio tantum, non Prætorio nominatim eã prouinciam dari uole-
bat. Idem Suetonius ſcribit in Cæſare de Cn. Piſone: Idẽ Curio,
ſed & M. Actorius Naſo auctores ſunt conſpiraſſe eum etiam
cũ Cn. Piſone adoleſcente, cui ob ſuſpicionem coniurationis ur-
banæ prouincia Hiſpania ultrò extra ordinem data ſit. Quod ue
ro ait Suetonius extra ordinẽ hãc prouinciã Cn. Piſoni datã, ex C
Saluſtii uerbis quomodo accipiendũ ſit, intelligi poteſt: Poſtea
Piſo in citeriorem Hiſpaniam Quæſtor pro Prætore miſſus eſt,
adnitente Craſſo. Hoc igitur extra ordinem erat, quòd tametſi
magiſtratui daretur prouincia, id tamen legitimum non erat, ut
Quæſtor in prouincia eſſet pro Prætore hoc eſt cum imperio
prætorio ac dignitate prætoria. Quòd ſi tam extraordinarium
eſt, Prætorem pro conſule eſſe, ꝙ Quæſtorem pro prætore, du-
biũ profecto eſſe nõ poteſt, quin Galliã ꝓuinciã tã extra ordinẽ
obtinuerit ꝓ cõſule Q. Metellus Celer ex Præturã, quã Cn. Pi D
ſo Hiſpaniã Proprætor ex Quæſtura. Quãꝙ ergo utriſqꝫ his de
cretas à Senatu has ꝓuincia reperiamus, de Piſonis. n. prouincia
ita ſcribit Saluſtius: Neqꝫ tñ Senatus eã ꝓuinciã inuitus dederat:
quippe fœdum hominem à Rep. ꝓcul eſſe uolebat. De Metelli
uero ꝓuincia hoc idem teſtatur Cic. epiſt. 2. lib. 5. Ep. Fã. quæ ad
Q. Metellũ Procõſulẽ ſcripta eſt, qa tamẽ iã tũ tẽporis lata erat
lex Cornelia, neceſſe eſt, ut concedamus præter Senatus decretũ
acceſſiſſe, & iuſſum populi, ut ſolui legibus poſſent. Quod idem
iudicandum eſt de extraordinario imperio, quod per Senatũ ob E
tinuit Cæſar Octauianus. Verba Ciceronis ex Philip. 5. quæ in
Senatu habentur hæc ſunt: Demus igitur imperiũ Cæſari, ſine
quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellũ geri nõ põt,
& ut ſit Proprætor eo iure quo ꝗ optimo. Adoleſcẽti priuato, q
nullum

F nullum magiſtratum adhuc geſſiſſet, Prætoris imperium dari
ex legibus non poterat. Non potuit igitur Octauianus hoc
imperium habere, quin ad Senatus decretum populi rogationẽ
acceſſiſſe fateamur: ſi modo non abrogatam fuiſſe tum legẽ Cor-
neliam dicamus. Cicero pro domo ſua ſcribit: Cui quidem cùm
Ciliciam dediſſes, mutaſti pactionem, & Ciliciam ad Prætorem
item extra ordinem tranſtuliſti. Quia enim Clodius præter Se-
natus decretum nominatim eam prouinciam, quam fecerat Cõ-
ſularem, Prætori dederat, propterea extra ordinem data prouin-
G cia ſcribitur. Sit igitur de poſtremi temporis Proconſulibus &
Proprætoribus in ſumma hoc cõſtitutum. Si extra ordinem in
decernendis prouinciis nihil factum eſſet, prouinciales magiſtra
tus abſque ullis populi comitiis ex Senatuſconſulto creabantur.
Sin extra ordinem decernerentur, alio tempore alia ratio obſer-
uabatur. Poſtquam enim legibus ſoluendi poteſtatem ad ſe to-
tam Senatus tranſtulerat, extraordinaria imperia fere omnia Se-
natus dabat, abſque ulla rogatione populi, quemadmodum ea
uerba indicant, quæ ex Dione paulò antè citauimus, ubi de lege
H Cornelia agit. Ac maxima quidem Senatus poteſtas, ut in aliis
rebus, ita in decernendis prouinciis fuit poſt Syllæ Dictaturam,
ut ex omni hiſtoria apparet. Præter id enim quod iamdudum
Senatus legibus ſoluendi poteſtatem omnem uſurpauerat, Syl-
la plebeiis magiſtratibus ius agendi cum populo detraxerat. Vn-
de conſequitur poſt illud tempus plebeiorum magiſtratuum ro-
gatione nullam prouinciã præter Senatus decretum dari potuiſ-
ſe: quemadmodum poſt reſtitutam Tribunitiam poteſtatem à
Pompeio in primo Conſulatu, ſæpe factitatum legimus à Tri-
I bunis pl. Gabinio, Manilio, Vatinio, Clodio, Trebonio. Vnde
efficitur illo potiſſimum tempore extraordinaria imperia à Se-
natu data fuiſſe abſque ulla rogatione populi. At poſt eam legẽ,
quã diximus à C. Cornelio Tr. pl. perlatã, neceſſe fuit extraordi-
nariis imperiis dandis populum cõſuli, ſiue Senatus decreto ob-
tinerentur, ſiue præter Senatus uoluntatem alicuius Tr. pl. roga-
tione. Hæc uero comitia, quibus prouinciales huiuſmodi magi-
ſtratus creabantur, non Centuriata ſed Tributa eſſe ſolebant, ut
exempla à nobis propoſita manifeſtò demonſtrant. Quod ta-
K men omnibus his magiſtratibus ſiue ordine ſiue extra ordinem
creati eſſent, lex Curiata, quæ comitiis Curiatis ferretur, neceſſa-
ria eſſet, libro tertio docebimus. Hic uero obiter animaduerten-
dum eſt, tametſi dicamus poſt legem Corneliam nõ potuiſſe Se-

natum

natum ſolum dare imperium extraordinarium: ex eo tamen negari non poſſe, quin Senatus pro ſuo iure antiquo poſſet inconſulto populo prouinciali magiſtratui negocium aliquod extra ordinem dare. Suetonius in Auguſto ſcribit de Octauio patre Auguſti: Ex Prætura Macedoniam ſortitus, fugitiuos reſiduã Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio ſibi in Senatu extra ordinem dato. Quia.n. prouinciã ſuam bellũ gerere magiſtratui non liceret, propterea dicit extra ordinem datum hoc negocium Octauio. Hoc uerò non erat imperium extraordinarium dare, ſed ei qui in imperio eſſet extraordinarium negotium imponere. Quod uerò ſupra Proquæſtorum memini in enumerandis prouincialibus magiſtratibus, ad eos pertinet qui in prouinciis erant cum imperio Quæſtorio, poſt finitum etiam annum ſuæ Quæſturæ. Cum enim Syllæ inſtituto uiginti eſſent Quæſtores, ne otioſam faciamus Quæſturam, neceſſe eſt, ut ſuum quoddã munus omnibus attributum dicamus. Neque uero omnibus ſuum munus in urbe eſſe poterat. Quare neceſſe eſt, ut partim in urbe, partim extra urbem ſuas quaſdam prouincias Quæſtores tribuamus. Sortiebantur ergo Quæſtores ex Senatuſconſulto prouincias, ut eam quiſque adminiſtraret, quam à Senatu decretam ſors ei dediſſet. Et quibus quidem urbanæ duæ Quæſturæ obtigiſſent, hi Quæſtores urbani erant ærario præfecti. Quibus uero Conſulares duæ prouinciæ obtigerant, ii Conſulibus ut præſto eſſent, unaq; in prouincias irent, prouinciam habebant. Sic enim Cicero loquitur tertio in Verr. Quæſtor ex S.C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi Conſularis, ut cũ Conſules Cn. Carbone eſſes, eamq; prouinciam obtineres. Similiter & quotquot erant prouinciæ Romanæ, quæ Proconſulum, aut Proprætorum imperio adminiſtrabantur, hæ quas quidem Senatus quæſtorias decreuiſſet, in ſortem mittebantur. Veluti in Sicilia duæ erant ſub uno Proprætore prouinciæ Quæſtoriæ: Lilybetana, & Syracuſana, auctore Aſconio. In Hiſpania, quæ duas prouincias citeriorem, & ulteriorem habebat duæ. In Sardinia, Africa, Bithynia, Aſia, Achaia, Cilicia, Gallia utraque, erant etiam ſuæ quædã ſub Proconſulibus, aut Proprætoribus prouinciæ Quæſtorũ. Vt Ciceroni Quæſtori altera ex Siculis Quæſturis, Lilybetana obtigit: Cæſari ulterior Hiſpania: Cn. Plancio Macedonia: L. Lucullo Aſia. Sed quoniam uel illæ prouinciæ ſatis magno numero non erant, ut Quæſtorum numero reſpondere poſſent,

uel

F uel non omnes à Senatu decernebatur:hinc fit, ut alias prætereà per Italiam proprias Quæſtorum prouincias reperiamus. Cicero pro Muræna: Sed Quæſtura utriuſque propemodum pari momento ſortis fuit. Habuit hic lege Titia prouinciam tacitam & quietam. Tu illam,cui cum Quæſtores ſortiuntur etiam acclamari ſolet Hoſtienſem,nō tam gratioſam & illuſtrem, quàm negotioſam & moleſtam. His uerbis Cicero duas ponit Quæſtorias prouincias. Vnam lege Titia,quam ego exiſtimo ex Agraria lege Titij natam fuiſſe, ad colligendum ſcilicet uectigal G agris publicè aſſignatis impoſitum. Nam Sex. Titius Tr.pl.legem Agrariam tuliſſe legitur M. Antonio & A. Poſthumio Albino Coſſ.auctore Valerio lib.8.cap.1.& Cicerone lib.2.de oratore. Alteram Hoſtienſem: quæ frumentariam procurationem habebat,ut Cicero indicat in orat.pro Seſtio: Nec mihi erat res cum Saturnino, qui quod à ſe Quæſtore Hoſtienſi per ignominiam ad principem, & Senatus & ciuitatis M.Scaurum rem frumentariam translatam ſciebat,dolorem ſuum magna contentione animi perſequebatur. Et de Aruſp.reſponſis: Saturninū quod H in caritate annonæ Quæſtorem à ſua frumentaria procuratione Senatus amouit,eiq; rei M Scaurum præfecit,ſcimus dolore factum eſſe popularem. Erat & alia prouincia aquaria,cuius meminit Cicero in Vatinium,de Quæſtura eius loquens, his uerbis: In eo magiſtratu cum tibi magno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet, miſſuſne ſis à me Conſule Puteolos, ut inde aurum exportari,argentumq; prohiberes. Cum autem ſuæ hoc modo daretur omnibus Quæſtoribus prouinciæ,attamen prouinciarum diuerſitas efficiebat,ut alij poſſent ſtatim inito magi- I ſtratu factaq; ſortitione ſuum munus exercere:alii non poſſent. Nam quibus aut in urbe aut in locis per Italiam uicinis prouinciæ obtigerant,poterant ſtatim ſuas prouincias gerere. Quibus uerò obtigerant externæ prouinciæ,hi tantiſper ocioſam habebant Quæſturam, dum in prouincias perueniſſent. Atque illi quidem,qui urbanas aut uicinas urbi prouincias habebant,in fine anni deponebant imperium. Qui uerò externas populi Romani prouincias habebant, tandiu in prouincia imperium retinebant,donec ſucceſſor mitteretur, ſi modò poſt annum in pro- K uincia imperium manere uellent. Numerabatur autem annus prouinciæ ex eo die, quo primum attigiſſent prouinciam: non autem ex Cal. Ianuarij quibus Quæſturam primum iniiſſent. Vnde fiebat, ut fere Quæſtores iſti prouinciales poſt finitum annum

annum ſuæ Quæſturæ adhuc retinerent imperium in prouin- A
cia, donec prouinciali munere perfecto in urbem rediiſſent. Quũ autem Conſules in ſuas prouincias fere non proficiſcebantur niſi ad finem anni, ideo neceſſe erat, ut & Quæſtores qui eis obtigerant, non poſſent in prouincia imperium obtinere, priuſquã eas prouincias adminiſtrare Conſules cœpiſſent: itaq; fiebat, ut fere cum anno Quæſturæ continuarent & alterum annum prouinciæ. Vt P. Seſtius, qui G. Antonii collegæ Ciceronis Quæſtor erat, in Macedonia Quæſtor non fuit niſi perfecto bello Catilinario, quod initio anni ſequentis auctore Dione demum B
profligatum eſt. Et Quæſtor Cæſaris non fuit in Gallia toto anno Conſulatus Cæſaris: ſed tertio demum aut quarto menſe anni proximi eò cum Cæſare peruenit. Quod idem in aliis Quæſtoribus prouincialibus dicẽdum, ſi uel negotiis priuatis aut publicis, aut morbo impediti non potuiſſent in prouincias ire., cũ primum eis licitum eſſet: uel ſi nondum eis in prouincia eſſe liceret, quia tempus ſuccedendi Senatuſconſulto definitum nõdum ueniſſet. Neque enim unà cum Prætoribus Quæſtores ſemper in prouincias ibant: nec ſemper cum eis decedebant, ſed accidere C
poterat, ut unius Prætoris annus duos haberet Quæſtores: & contrà, ut unus Quæſtor duorum eſſet Prętorum. Cicero enim 4. orat. in Verr. oſtendit duos Quæſtores, qui poſtremi fuerant, Verris Quæſtores adhuc in Sicilia cum imperio fuiſſe, quando ipſe ad inquirendum in eum profectus eſt in Siciliam. Verba eius hæc ſunt: Quæſtores utriuſque prouinciæ qui iſto Prætore fuerant, cum faſcibus mihi præſto fuere. Quod enim ait Cicero, cum faſcibus, argumento eſt cum imperio hos Quæſtores fuiſſe. Atqui iandudum Verres deceſſerat de prouincia, cum Ci- D
cero ad inquirendum in eum eò profectus eſt, & iam ei L. Metellus ſucceſſerat. Ex iis ergo conſequens eſt, Quæſtores Verris non ſimul imperium cum eo depoſuiſſe, ſed Metello etiam Prætore Quæſtores fuiſſe. Quod uerò continuo ſubiicit Cicero eos Quæſtores, qui illis ſucceſſerunt, non minus acres cõtra ſe fuiſſe, argumento eſt, interim dũ in Sicilia erat, hos ſucceſſores ueniſſe. Erat aũt in Sicilia Cicero mẽſibus Maio & Iunio. Ex quo apparet cũ ad principium anni Prætor Verres deceſſiſſet, Quæſtores non niſi quinto aut ſexto menſe deceſſiſſe. Illud quoque ani- E
maduertendũ hoc loco eſt, adeò fuiſſe diuerſas Quæſtorũ ac Prętorũ prouincias, ut ſæpe non mitteretur à Senatu ſucceſſor Prætoribus, cum interim Quæſtoribus illæ prouinciæ decernerent.

N Veluti

F Veluti Verres triennio Siciliam Prætor obtinuit: attamen ſingu
lis annis alios atque alios Quæſtores habuit, ut docet Aſconius.
Et Ciceroni Proconſuli in Cilicia ſucceſſor non eſt miſſus: & ta
men Quæſtor eò miſſus eſt C. Cælius, ut ipſe docet ultima epiſt.
lib. 2. Ep Fã. Quo etiam in loco, & aliis epiſt. ad At. lib. 7. Cicero
oſtendit C. Cælium in prouinciam non ueniſſe, niſi paulò ante
diem tertium Cal. Sextil. quo die terminato annuo imperio, Cice
ro de prouincia deceſſit. Vnde ſequitur C. Cælium, qui Quæſtu-
ram Calendis Ian. inierat, in prouincia demum ſeptimo mẽſe per
G ueniſſe. Ex quo apparet uerum eſſe illud quod diximus, poſt fini
tum annum Quæſturæ, in prouincia Quæſtores imperium ha-
buiſſe. Quòd ſi ſucceſſor non mitteretur Quæſtoribus, tum uerò
accidebat, ut multo diutius imperiũ retinerent. C. Graccho Quæ
ſtori ſucceſſor non eſt miſſus: ideoq; triennium Quæſtorio im-
perio fuit in Sardinia, ut ait Plutarchus. Et L. Lucullus in Aſiam
Quæſtor profectus, ibi per multos annos prouinciæ præfuit, in
quit Cicero in principio Luculli: nec cum Sylla cuius erat Quæ
ſtor deceſſit, ſed etiam ſub imperio Murænæ, quem legatum ſuũ
H prouinciæ Sylla præfecerat, Quæſtor fuit. Et Cicero lib. 13. Ep.
Fam. in epiſtola ad L. Plancum, Non dubito, ita ſcribit: Huius ꝓ
pinquus fuit T. Antiſtius, qui cum ſorte Quæſtor Macedoniã
obtineret, neque ei ſucceſſum eſſet, Pompeius in eam prouinciã
cum exercitu uenit. Et P. Seſtius Quæſtor C. Antonii in Mace-
donia terminato imperio annuo, non deceſſit de prouincia, ut ap
paret ex ſexta epiſt. lib. 5. Epiſt. Fam. Quibus ergo ſucceſſor nõ
mittebatur, hi imperium retinebat, ſi aut ſua ſponte in prouincia
eſſe uellent, aut Senatus, ut in prouincia manerent, prorogato iis
I imperio, decreuiſſet. Idem enim hic de Quæſtoriis prouin-
ciis, ac de Conſularibus & Prætoriis dicendum eſt. Cum e-
nim oporteret ſingulis annis ad Senatum de his omnibus pro-
uinciis referri, interdum eueniebat, ut per interceſſiones aut
per alias magis neceſſarias occupationes, nihil poſſet Senatus
de prouinciis perficere. Quo caſu qui in prouinciis erant, decede
re de prouincia poterant ſi uellent: quia Senatuſconſulti aut le-
gis tempus iis peractum eſſet. Quomodo Cicero de prouincia
Cilicia deceſſit: cum nihil potuiſſet in Senatu confici de prouin-
K ciis Conſularibus & Prætoriis per contentiones Cæſarianorum
& Pompeianorum. Aut uero manere in prouincia cum eodem
imperio, tametſi tempus Senatuſconſulti expiraſſet. Quãdo uero
pro ſuo iure & more Senatus de prouinciis decreuerat, uel om-

nibus,

nibus,uel unius tantum aut alterius generis horum (ſeorſum.n. de Conſularibus Prætoriis,& Quæſtoriis referebatur ad Senatum : interdumq́ Quæſtoriæ decernebantur, cum de aliis nihil peragi poſſet,quemadmodum factum eſt eo ipſo anno, quo in prouincia erat Cicero)tum uerò ſuo decreto ad Reip. neceſſitatem accommodato, uel omnibus magiſtratibus prouinciarum illius generis de quo agebatur,ſucceſſores decernebat:uel quibuſdã ſucceſſores dabat,quibuſdam prorogabat imperium. Si omnibus prouinciis dediſſet ſucceſſores,hiq́ quibus ſortito obtigiſsēt in eas prouincias ire uoluiſſent,tum neceſſario decedendũ erat omnibus prouinciis.Sin decreto ſucceſſore alicui prouinciæ,in ꝓuinciam tamen non iuiſſet is cui ea obtigerat,eo rurſus modo liberum erat ei qui in prouincia erat, aut decedere aut manere in prouincia.Vt C.Verri Arrius ſucceſſor obtigerat primo anno Præturæ Sicilienſis.Quia tamen in eam prouinciam ire aut nõ potuit aut neglexit Arrius,in prouincia Verres cum eodem imperio manſit. Quibus uero Senatus decernendis prouinciis imperiũ prorogabat,his neceſſariò in prouincia manẽdum erat.Nã cur toties Cicero ad Atticum libro 5.& 6.ad M. Cælium lib. 2. Epiſt.Fam.aliosq́ permultos ſcriberet,ut omnibus modis procurarent ne Senatus ei in prouincia prorogaret imperium, ſi nihilominus decedere ei liberum fuiſſet? Aut quomodo propter Senatus decretum Q.Tullio fratri Ciceronis manẽdum in Aſia fuit tertio anno,non modò præter ſuam uoluntatem, ſed etiam aduerſus amicorum contentionem,qui ut ei ſucceſſor decerneretur contendebant,ſi liberum fuiſſet præter Senatus decretum decedere?Illud igitur certum eſt,non fuiſſe liberum iis decedere de prouincia,quibus Senatus imperium prorogaſſet: ſed iis modò, de quorum prouincia aut nihil Senatus egiſſet, aut ſucceſſorem decreuiſſet.His uero Proconſulibus,& Proprætoribus qui non expectato ſucceſſore de prouincia decedebant, id prouidendum erat,ut aliquem relinquerent qui prouinciæ interim præeſſet, dũ Senatus aut populus de ea prouincia aliter ſtatuiſſet. Cicero ad Att.lib.6.in epiſtola,Tarſum uenimus : Mihi difficilis ratio adminiſtrandi,q́ paucos dies habebam reliquos annui muneris:illud autem difficillimum.Relinquendus erat ex S. C. qui præeſſet.Solebat autem fere cum imperio relinqui unus ex legatis:interdum & Quæſtor præficiebatur. Nam & Cicero eodem illo loco oſtendit liberum ſibi fuiſſe uel Quæſtorem ſuum Meſciniũ præficere,uel Q.fratrem qui unus ex ſuis quatuor legatis erat.

A

B

C

D

E

N 2 Tan-

F Tandem tamen neutrum præfecit prouinciæ:ſed C. Cæliũ Quæſtorem ſucceſſorem Meſcinii. Ex quo apparet, ſi Quæſtorẽ Meſcinium prouinciæ præfeciſſet Cicero, deponendum illi fuiſſe imperium Quæſtorium, ut tantum ſuæ Præfecturæ imperium retineret: imperium uerò Quæſtorium penes Cælium eſſet. Habebant enim qui ita præfecti erant prouinciis, imperium idẽ quod ii, à quibus præfecti erant, ſiue iuriſdictionem ſpectes ſiue rem militarem, ſed tamen id abſque ornamentis imperii habebant. Quod uero imperium haberent, Cicero oſtendit in eadem epi-
G ſtola ad Att. cum ait: Rectiſſimum uidebatur, fratrem cum imperio relinquere. Ex quo planum eſt hunc C. Cælium, qui Ciliciæ prouinciæ à Cicerone præfectus erat, Quæſtorii tantum ſui imperii ornamenta habuiſſe: cum tamen in cætera adminiſtratione prouinciæ Proconſulari eſſet imperio. Vnde etiam fit, ut Saluſtius in Iugur. Proconſulem uocet A. Poſthumium, quem Africæ prouinciæ præfecerat Sp. Poſthumius Conſul, Romam propter comitia reuocatus. Sed & eundem A. Poſthumium uocat pro prætore: quia cùm Prætor communi nomine appella-
H retur omnis magiſtratus cui pareret exercitus, non iniuria dicitur pro prætore in exercitu eſſe, qui locũ eius obtinet, qui eius exercitus prætor eſſet. Verum ea (ut dixi) uerius nomina ſunt muneris & adminiſtrationis, quàm magiſtratus & imperii: ideóque illi proprætorum nomine uocari tantum conſpiciuntur, nõ etiam prætorum: quemadmodum illi qui à Senatu & populo in prouincias mittebantur: quos paſſim prætores prouinciarũ appellari uidemus. Et cum Pompeius per ſuos legatos Hiſpaniam prouinciam adminiſtrabat, ornamenta imperii adeoq́ ipſe ma-
I giſtratus penes Pompeium erant, adminiſtratio penes leges legatos. Quòd ſi Quæſtores non expectato ſucceſſore de prouincia decederent, non erat eorum ſuæ prouinciæ aliquem præficere: ſed eius, penes quem ſummum erat prouinciæ imperium, proconſulis aut proprætoris. Is uero qui muneri Quæſtorio ita præficiebatur, non Quæſtor, ſed pro quæſtore uocabatur. Iam uerò ſi in prouincia moreretur Quæſtor, proconſulum erat aut proprætorum alium ſufficere, qui pro quæſtore eſſet. Cuius rei exemplum eſt apud Ciceronem 3. in Verr. ubi ait C. Verrem legatum Cnei Dolabellæ proconſulis in Cili-
K cia in locum demortui C. Malleoli ſui Quæſtoris à Dolabella Quæſtorio muneri præfectum fuiſſe. Verba eius hæc ſunt: Itaque idem iſte, quem Cn. Dolabella poſtea Malleolo occiſo pro quæſtore

quæſtore habuit. Et alio loco: C. Malleolo Quæſtore Cn. Dolabellæ occiſo, duas ſibi hæreditates ueniſſe arbitratus eſt: Vnam Quæſtoriæ procurationis: nam à Dolabella ſtatim pro queſtore iuſſus eſt eſſe. Ego uero, & alios quoſdam proquæſtores in Conſulari exercitu fuiſſe præter eum qui ſuffragiis populi creatus reuera Quæſtor eſſet Conſulis, ex iis intelligi poſſe exiſtimo, quæ ex rationibus à Verre Quæſtore relatis citantur à Cicerone 3. in Verr. Ita enim erat in rationibus Verris: Dedi ſtipēdio, frumento, legatis proquæſtoribus, cohorti prætoriæ H S. mille 635. millia. Ex his enim uerbis apparet fuiſſe in eo Cn. Carbonis Conſulis exercitu quoſdam proquæſtores, quibus perinde, ut legatis, de publico daretur pecunia ab eo qui reuera Quæſtor eſſet. Verres enim Quæſtor erat, cui data erat attributa pecunia: ex qua ſe dicit Verres hanc ſummam numeraſſe. Verum ut neque hi neque illi proquæſtores à populo creabantur: ſed uel à magiſtratibus tantum deligebantur, uel à Senatu in ornandis Conſulum prouinciis, quo magiſtratuū delectu comites dabantur, ut quod erant legati in proconſulari, & proprætorio munere, hoc eſſent in Quæſtoria procuratione hi proquæſtores: ita procuratione tm̄, & munere Quæſtores erant, magiſtratus uerò & ornamenta imperii penes eos tm̄, qui à populo Quæſtores creati eſſent. Ex quibus perſpicuū eſt, cū uarii generis proquæſtores eſſe in ꝓuinciis poſſent, eos modo magiſtratus uere appellādos, qui à populo creati Quæſtores, prouincias deinde obtinuiſſent. Hoc ſane diuerſum in his proquæſtoribus fuit atq; in Proconſulibus & Proprætoribus, quod non perinde extra ordinem Quæſtoribus decretā à populo prouinciā reperimus, ut Conſulibus & prætoribus: hac opinor ratione, quòd cum Quæſtura non eſſet is magiſtratus cui ſummum eſſet imperium, quale regendis Romanorum prouinciis requirebatur: tum uero tantæ dignitatis non erat, ut imperium Quæſtorium in prouincia obtinere à populo præter Senatus decretum, magnopere contendendū eſſet. Vnde fit, ut nuſq; reperiamus habita comitia ad creandum Quæſtorem, qui nominatim & extra ordinem in aliquam prouinciam mitteretur. Verum de omni ratione prouinciarū ſatis ſuperq;, ꝙ quidem ad noſtrū inſtitutū ꝑtinet, dictum eſt. Ac de prima quidē cauſa habendorum comitiorū Tributorū, hactenus. Sequitur altera cauſa ad ſacerdotes collegiorum creandos. In qua explicanda primum animaduertendū eſt, Romæ multos ac diuerſi generis ſacerdotes fuiſſe. Erant.n.

F Pontifices, Augures, Aruſpices, Curiones, Veſtales, Flamines, Epulones, Sibyllini ſacerdote, Fœciales, Salii, Luperci, Fratres aruales, Sacerdotes Galli, Rex ſacrorum, Cæreris Græca ſacerdos, & Sodales Titii. Dionyſius etiam celerum præfectos adiicit: ſed eos ſub regibus tantum fuiſſe opinor. Ex hoc autem omni numero his ſoli ſuffragiis populi creabantur, qui publicæ religionis adminiſtri aſſidui erant, ac non fungebantur ſacerdotio, quod ſemel tantum atque iterum toto anno uſui eſſent. Vnde fit, ut omittendi nobis ſint Salii, Luperci, Fratres aruales, Sa-
G cerdotes Galli, & ſodales Titii. Neque enim eorum ſacerdotium publicè ſemper uſui eſſe poterat, ſed ſemel tantum in anno ſacris quibuſdam peragendis uacabant: Salii ad ſacra Martis peragenda menſe tantum Martio adhibebantur: Luperci ad Lupercalia menſe Februario peragenda: eodemq́ modo alii alio tẽpore. Quæ cauſa erat, ut quanquam eorum eſſet quoddam collegium, ſuffragiis tamen populi nunquam creatos credamus. Salii enim à magiſtratis collegii legi ſolebant, patricii adoleſcentes quorum uterque parens uiueret, nec in magiſtratu eſſent. Id qđ
H ex lib. 1. Valerii Max. collige, cum ita ſcribit: Obruitur etiam tot illuſtris Conſularibus L. Furius Bibaculus exemplíq́ locum uix poſt Marcellum inuenit. Sed pii ſimul ac religioſi animi laude fraudandus non eſt, qui Prætor à patre ſuo collegii Saliorum magiſtro iuſſus ſex lictoribus, præcedentibus, arma ancilia tulit, quamuis uacationem huius officii honoris beneficio haberet. Deligebantur ergo ex patriciis iuuenibus à magiſtris collegii Salii ſacerdotes, non populi ſuffragiis creabantur. Quod idem de Lupercis, & huius generis aliis ſodalibus dicendum eſſe
I exiſtimo. Neque enim tanti erant hæc ſacerdotia, ut magnopere contendendum eſſet de his aſſequendis. Ego uero Potitios, & Pinarios in ſuperiori ſacerdotum enumeratione omiſi, quia iam inde à temporibus Appi Cæci ad ſeruus publicos id genus ſacrificii tranſierat, ut teſtantur Val. Max. lib. 1. capit. ſecundo & T. Liuius lib. 9. Decad. 1. Reſtant igitur nobis ſpectandi reliqui ſacerdotes. Ac primùm Veſtales ita fiebant, ut Pontificis maximi arbitratu uirgines caperentur, ut ſcribit Gellius lib. 1. cap. 12. quo etiam in loco de Veſtalibus permulta dicuntur, quæ ad in-
K ſtitutum noſtrum minus faciunt. Id modò nobis affirmandum eſt, nõ ſuffragiis populi creari, ſed delectu Pontificis maximi Veſtales capi ſolitas. Aruſpices etiam populi ſuffragiis non creabãtur, ut qui uel Hetruſci erant, & ex Hetruria acciri ſolebant, ſi quã

do

do opus eſſet prodigiorũ interpretibus,ut Cicero oſtendit in ora A
tione de Aruſpicum reſponſis: & Liuius libro quinto Decad. 1.
Prodigia interim multa nunciari:quorum pleraque, & quia ſin-
guli auctores erant,parum credita ſpretaq́;,& quia hoſtibus He-
truſcis,per quos ea procurarent,Aruſpices non erant. Vel Ro-
mani ciues ab Hetruſcis edocti. Vnde Cicero primo de Diuin.
Hetruria autem de cælo tacta ſcientiſſime animaduertit,eademq́;
interpretatur,quid quibuſq; oſtendatur monſtris atque porten-
tis.Quocirca bene apud maiores noſtros Senatus tum cum flo-
rebat imperium, decreuit ut de principum filii ſex ſingulis He- B
truriæ populis in diſciplinam traderentur.Valerius tamẽ Max.
lib.1.decem principum filios mitti ſolitos in Hetruriam ſcribit.
Et Cicero libro ſecundo de Legibus:Prodigia, portenta ad He-
truſcos & Aruſpices ſi Senatus iuſſit,deferunto:Hetruriaq́; prin
cipes diſciplinam doceto. Relinquuntur ergo ex omni nume-
ro ſacerdotum conſiderandi Pontifices,Augures,Epulones,Fe-
ciales,Sibyllini ſacerdotes,Curiones,Flamines,& Rex ſacrorũ.
Ac de Rege quidem ſacrorum ſupra oſtendimus Centuriatis co
mitiis creari,non autem ea ratione qua reliqui ſacerdotes ex le- C
ge Domitia.Quæ lex quia nominatim de collegiis mentionem
faciebat,propterea diximus eam legem ad Flamines nihil atti-
nuiſſe:quorũ non erat ſuum quoddã collegium. Porro autẽ lex
Domitia eò pertinebat,ut tolleret collegiis ius cooptãdi ſacerdo
tes,ut Suetonius in Nerone,& Aſconius oſtendunt.Vnde ſequi
tur nihil per eam legẽ mutatum eſſe in collegiis,in quibus ſacer-
dotes antea non creabantur per collegarum cooptationem. Ni-
hil igitur ad Curiones ea lex pertinebat. Nam quod attinet ad
ſingularum Curiarum Curiones, iam inde à Romulo ſingularũ D
Curiarum ſuffragio creabantur,ut ait Dionyſ.lib ſecundo, non
autem ab aliis Curionibus cooptabantur.Quod uero ad Curio-
nem maximum attinet,iis comitiis à populo creabatur,ut docet
Liuius lib.7.Dec.3.quem locum non poſtea cũ de Curiatis co-
mitiis agemus,pluribus tractabimus.Non potuit igitur lex Do
mitia pertinere ad alios ꝙ ad Pontifices,Augures,Epulones,Si
byllinos ſacerdotes & Fœciales. Ac Fœciales quidem hac lege
ſuffragiis populi creandos fuiſſe,pro certo aſſerere non auſim:qa E
locũ nõ habeã,ubi ſuffragiis populi creatos nominatim Fœcia-
les ſcribatur.Cur tamen in hanc potius partẽ inclinẽ, eo potiſſi-
mũ adducor,ꝙ penes collegiũ Fœcialiũ erat publicæ religionis
pars una non minus neceſſaria, quàm quæ erat penes Augures

F aut Sibyllinos ſacerdotes. Vnde fit, ut pari ratione colligam ante legem Domitiam cooptari per collegas ſolitos Fœciales, ſicut illi cooptabantur: præſertim cùm nuſquam reperiamus uel à Pontificibus eos creatos ſicut Flamines, uel à magiſtratibus, poſt primam, inquã, creationẽ à Numa. Quod ſi ante legem Domitiam cooptari à collegio concedamus, neceſſe eſt, ut hac lege ſuffragiis populi creari cœperint. Fœciales uerò habere partem religionis publicæ à reliquis ſacerdotibus ſeparatam, ex legibus Ciceronis intelligi poteſt, apud quem ſeorſum de fœcialibus li-
G bro ſecundo hæc lex ponitur: Fœderum pacis, belli, induciarũ, oratorum, fœciales iudices ſunto. Bella diſceptanto. Fuiſſe autem eorum collegium T. Liuius lib. 6. Dec. 4. indicat his uerbis: Conſul inde M. Acilius ex S. C. ad collegium fœcialium retulit, ipſi ne utiq; regi Antiocho indiceretur bellum. Epulones uario numero fuiſſe reperio. Quãdo enim primum inſtituti ſunt Coſſ. L. Furio Purpurione, & M. Claudio Marcello, anno Vrbis 558. tres creati ſunt, ut teſtatur Liuius lib. 3. Dec. 4. Romæ eo primũ anno Triumuiris epulones facti C. Licinius Lucullus, T. Romu-
H leius qui legem de creandis his tulerat, & P. Porcius Lecca. His Triumuiris item, ut Pontifici lege datum togæ prætextæ habẽdæ ius. De his Triũuiris Cicero 3. de orat. ita ſcribit: Sed ut Põtifices ueteres propter ſacrificiorum multitudinem tres uiros epulones eſſe uoluerunt, cum eſſent ipſi à Numa, ut etiam illud ludorum epulare ſacrificium facerent, inſtituti. At poſterioribus temporibus Septemuiros epulones fuiſſe, ex uerbis Antiſtii Labeonis cõſtat, quæ ſunt apud Gelliũ lib. 1. c. 12. Item cuius pater Flamen aut Augur aut Quindecimuir ſacris faciundis, aut qui
I Septemuir epulonum aut Salius eſt. Vt autem Ciceronis ætate eum numerum fuiſſe credam, ex eo colligo, quod Lucanus lib. 1. huius ſacerdotii facit mentionem illo uerſu: Septemuirq; epulis feſtus, Titiiq; ſodales. Vt enim rationem temporis habeat Lucanus, neceſſe eſt initio belli ciuilis, cuius prodigia illic ſcribuntur, fuiſſe Septemuiros epulones. At ſi tempore belli ciuilis inter Cæſarem, & Pompeium erant Septemuiri epulones, nemo autẽ legatur ad ſacerdotum numerum centum, & eo amplius annorũ ſpacio adiecíſſe præter Syllam Dictatorem, relinquitur ut Syllę
K inſtituto Septemuiri epulones eſſe cœperint, qui ad illud uſque tempus fuerant Triumuiri. Nam non ita multo tempore ante Syllæ Dictaturã adhuc Triumuiros epulones fuiſſe, ex eo Ciceronis loco quẽ ex tertio de Orat. citaui, intelligi poteſt. Lucius

enim

enim Craſſus illic loquitur de Triumuiris epulonibus, quẽ conſtat nõ multo ante Syllæ Dictaturã mortẽ obiiſſe. Et T. Liuius lib. 10. Dec. 4. Triumuirorũ epulonum facit mentionem in Conſulatu A. Poſthumii & C. Calphurnij, anno urbis 574. At poſt illos Conſules nuſquam legimus auctum numerum ſacerdotũ, niſi à Dictatore Sylla. Nec moueri debemus ꝙ in epitome L. Flori libro 89. fit tantum mentio Pontificum, & Augurum, quorum collegium dicit ampliatum. Nam & Quindecimuiros Sibyllinos ex Decemuiris à Sylla factos poſtea oſtendemus, quorum tamen illic nulla fit mentio. Idem uero de Triumuiris epulonibus Syllam feciſſe, hæ ſunt probabiles coniecturæ quas poſuimus: quòd ſcilicet ætate Ciceronis eſſent Septemuiri epulones, qui paulò ante Syllæ Dictaturam adhuc erant Triumuiri. Porro autem de eorum munere Cicero in oratione de Aruſp. Reſp. ita loquitur: Ludos minus diligenter factos pollutosq́ꝫ, quos ludos? Te appellato Lentule: tui ſacerdotii ſunt thenſæ, curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæq́ꝫ ludorum publicorũ: Voſq́ꝫ Pontifices, ad quos epulones Iouis optimi max. ſi quid eſt prætermiſſum aut commiſſum, adferunt: quorum de ſentẽtia illa eadem renouata atque inſtaurata celebrantur. Qui ludi ſunt minus diligenter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio Põtificum, nihil cuiuſquam aut negligentia contemptum, aut ſcelere eſſe pollutum. Ex his Ciceronis uerbis, non modò quod eſſent munus epulonum intelligi poteſt, ſed etiam fuiſſe eorum quoddam collegium. Quòd ſi ante legem Domitiam oſtendamus huius collegii ſacerdotes per cooptationem collegarũ creari ſolitos, neceſſe erit huiuſmodi ſacerdotes in eorum numero fuiſſe, quos populi ſuffragiis creari per legem Domitiam oporteret. Illud autem ex T. Liuio non erit difficile demonſtrare: apud quẽ lib. 10. Decad. 4. ita ſcribitur: P. Manlius, qui nuper ex ulteriore Hiſpania redierat, Triumuir epulo mortuus: Q. Fuluius, M. F. in locũ eius Triumuir cooptatus. De Pontificibus, auguribus, & Sibyllinis ſacerdotibus ſupereſt ut dicamus. Sibyllinos ſacerdotes à principio duos fuiſſe reperio, qui Duumuiri ſacrorum appellabantur. Horum ſæpe meminit Liuius. Vt lib. 3. Decad. 1. Libri per Duũuiros ſacrorũ additi. Et libro 4. Obſecratio itaque à populo Duũuiris præeuntibus eſt facta. Et paulò pòſt: Multa Duumuiri ex libri placandæ deum iræ, auertendæq́ꝫ à populo peſtis cauſa fecere. Et libri 5. Libri Sibyllini ex S. C. aditi ſunt. Duumuiri

ſacris

F ſacris faciendis lectiſternio tunc primùm in urbe facto. Hi poſtea lege lata à Tr.pl.C.Licinio Stolone, & L.Sextio facti ſunt Decemuiri:ſimulq; lege cautum,ut pars ex plebe,pars ex patribus fieret.Eam legem pertulerunt illi Tribuni pl.in decimo ſuo Tribunatu,anno Vrbis 388.poſt quod tempus uſque ad Syllæ Dictaturam fuerunt Decemuiri ſacrorum:de quibus toties mẽtio eſt apud Liuium. Poſt Syllæ Dictaturam Quindecimuiri Sibyllini facti ſunt.Id quod hac ratione ſuaderi poteſt. Ciceronis ætate erant Quindecimuiri Sibyllini, qui adhuc erant De-
G cemuiri eo anno quo Tib.Gracchus interfectus eſt. Atqui poſt eum annum in ſacerdotum collegiis nuſquam legitur quicquam eſſe mutatum, niſi in Dictatura Sillæ. Relinquitur ergo ut ea Quindecimuirorum inſtitutio à Silla facta eſſe credatur:præſertim cùm aliis ſacerdotum collegijs legatur adieciſſe aliquot ſacerdotes. Fuiſſe uerò Ciceronis ætate Quindecimuiros cùm ex quarta Cælii ad Ciceronem epiſtola intelligi poteſt, in qua ad Ciceronem ſcribit Cælius P.Dolabellam populi ſuffragijs factũ Quindecimuirum: tũ uerò ex loco Suetonii in uita Cæſaris,
H ubi ita ſcribitur: Proximo autẽ Senatu percrebuit fama,L.Cottam Quindecimuirum ſententiam dicturum,ut quoniam libris fatalibus contineretur,Parthos niſi à rege non poſſe uinci, Cæſar rex appellaretur. Ex hoc Suetonii loco apertiſſimum eſt, iã ea ætate Quindecimuiros Sibyllinos fuiſſe,qua Cæſar Dictator erat.Neque id eius inſtituto attribui poteſt:ſiquidem nemo omnium hiſtoriarum in horum ſacerdotum numero aliquid nouaſſe Cæſarem ſcribit,niſi quod Dion lib.42.& 43. dicit unum modò ſacerdotem à Cæſare adiectum collegio Quindecimuirorũ:
I unde apparet iam fuiſſe collegium Quindecimuirorũ ante Cæſarem Dictatorem. ut omittam locum illum ex epiſtola Cælii de aliis Quindecimuiris intelligi non poſſe. Vnde ſequitur,inſtituto Cæſaris id attribui nõ poſſe. Quod autem adhuc eſſent Decemuiri ſacrorũ,quo anno occiſus eſt Tib.Gracchus, ex uerbis Ciceronis intelligi põt lib.6.in Verr. Itaq; apud patres noſtros atroci ac difficili tempore cum Tib. Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur P.Mutio L.Calphurnio Coſſ.aditum eſt ad libros Sibyllinos,in qui-
K bus inuentum eſt Cererem antiquiſſimam placari oportere. Tũ ex ampliſſimo collegio Decemuirali ſacerdotes populi Ro. Ennam profecti ſunt. Porrò autem ex eo epiſtolæ Cælii loco quẽ citaui, colligi poteſt populi ſuffragijs ſacerdotes huius collegii

creari

creari ſolitos:idq; per legem Domitiam. Nam quod à collegis A
ante legem cooptarentur, paſſim in hiſtoria T. Liuii perſpici po
teſt: ubi de ſuffectis in demortuorum locum ſacerdotibus loqui
tur. De auguribus & pontificibus minus dubium eſt, quod lege
Domitia comprehenderentur. Nam ſi ea fuit cauſa cur legẽ Cn.
Domitius Tr. pl. ferret, quod in locum patris ſui pontifex coo-
ptatus non eſſet, ut ex hiſtoria compertum eſt, neceſſario relin-
quitur, ad collegium Pontificum eam legem pertinuiſſe. Augu-
res uerò hac lege comprehendi cùm ex epiſto. Ciceronis ad M.
Brutũ 5. intelligi poteſt, ubi ita ſcribitur: C. Marius cum in Cap- B
padocia eſſet, lege Domitia factus eſt augur. tũ uero ex eo, quod
nitio ſecundæ Philip. tribuum ſuffragia in augurum creatione
appellat. Deinde uero in epiſt. ad Brutum 5. cum ſacerdotum co-
mitia appellantur creandis collegiorum ſacerdotibus, manifeſtũ
eſt ex eadem epiſtola & ſequentibus in eo numero augures &
pontifices contineri. Vnde ſequitur ſuffragiis populi creari ſoli-
tos hos ſacerdotes. Illud mihi magis dubium uidetur, quæ eſſet
ratio augurum creandorum ante legem Domitiam. An, inquã,
collegii cooptatione ſemper creati ſint, an uero aliquando etiam C
populi ſuffragiis. Huius uero dubitationis occaſio ſumpta eſt ex
eo, quod apud Liuium ſcribitur lib. 9. Dec. 4. his uerbis: Extre-
mo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. In demor
tui Cn. Cornelii Lentuli locum creatus erat S. Poſthumius Albi
nus. Sane niſi dicamus certa quadam de cauſa, ueluti per conten-
tionem competitorum, aut collegarum inter ſe diſſenſionẽ, per
quam effectum tandem ſit, ut populi iudicio res committere-
tur, præter morem habita ea comitia, plane concedendum erit D
ante legem Domitiam augures à populo creatos. Quod tamen
ſecus eſſe oſtendi poteſt, ex eo quod Cicero in Rullum ait per
religionem ſacerdotia. de quibus legem tulit Domitius, à popu-
lo mandari non potuiſſe. Vt omittam quod idem Liuius paſſim
aliis in locis, uel à collegio cooptatos augures ſcribit, uel lectos,
uel inauguratos, uel ſuffectos dicit nuſquam facta mentione co-
mitiorum. Vt lib. 10. Dec. 4. Et augur Sp. Poſthumius Albinus
deceſſit. In locum eius P. Scipionem filium Africani augures
cooptarunt. Et in fine libri 5. Decad 5. Augureo anno mortuus E
eſt C. Claudius. In eius locum augures legerunt T. Quintiũ Fla-
minium. Illa ergo comitia auguris creandi, quæ uno illo loco à
Liuio ponuntur, extra ordinem & præter morem habita fuiſſe
concedendum eſt. Hæc igitur erat altera cauſa habendorum co-

mitiorum

F mitiorum Tributorum ad creãdos Pontifices, Augures, Sibyllinos ſacerdotes, epulones & fœciales. Nam quod Tributis comitiis crearentur, facile eſt ex lege Domitia demonſtrare: qua cautum erat, ut nõ ab uniuerſo populo, ſed à parte populi minore, hoc eſt, à ſeptendecim tribubus ſacerdotes crearentur. Ea uero comitia, quibus Tributim ſuffragium ferrebatur, Tributa fuiſſe negari non poteſt. Quod autem ſupra dixi de collegio Pontificum, ante legem Domitiam cooptatione collegii creari ſolitos, cùm ex uerbis Dionyſii libro ſecundo, ubi ita ſcribit de Pontifi-

G cibus: Vno autem eorum uita functo, alius in locum eius ſufficitur, non à populo creatus, ſed ab ipſis Pontificibus cooptatus: tum uero ex ipſa lege Domitia intelligi poteſt. Attamẽ illud nõ aliter accipiendum eſt, quàm ut Pontifex max. inde excludatur. Neque enim cooptatione collegii etiam ante legẽ Domitiã Põtifex max. fiebat, ſed populi ſuffragiis. Id quod Cicero in Rullũ aperte demonſtrat, cum ait Cn. Domitium ſua lege effeciſſe, ut quod antè in Pontifice max. fiebat, idem in cæteris ſacerdotiis fieret. Verba eius hæc ſunt: Item (inquit capite altero) eodemq;

H modo, ut comitiis Pontificis max. Ne hoc quidem uidit, maiores noſtros tam fuiſſe populares, ut quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotii uoluerint populo ſupplicari. Atq; hoc idem de cæteris ſacerdotiis Cn. Domitius Tr. ple. uir clariſſimus tulit: quod populus per religionẽ ſacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur: ab ea partes qui eſſet factus, is, à collegio cooptaretur. Ex iis Ciceronis uerbis perſpicuũ eſt illud quod diximus, ante legem Domitiam Pontificem max. po-

I puli ſuffragiis creari, cùm interim Põtifices reliqui præter maximum à collegio tantum cooptarentur. Vnde apud Liuium lib. 5. Dec. 4. ita ſcribitur: Comitia inde Pontifici max. creando ſunt habita cum paulò antè ita ſcripſiſſet: Et aliquot publici ſacerdotes mortui eo anno ſunt L. Cornelius Lentulus pont. max. & C. Papyrius, & C. F. Maſſo pontifex. In Lentuli locum M. Cornelius Cethegus, in Papyrii Cn. Seruilius Cæpio pontifices ſuffecti ſunt. Et lib. 10. Dec. 4. Exitu anni, & C. Sertilius Geminus pont. max. deceſſit. Idem Decemuir ſacrorum fuit, Pontifex in locum

K eius à collegio cooptatus Q. Fuluius Flaccus. In Pontificem max. Aemylius Lepidus, cum multi clari uiri petiiſſent. Et lib. nono eiuſdem Dec. Huius principio anni P. Licinius Craſſus põtifex max. mortuus eſt: in cuius locum M. Sempronius Tuditanus

nus pontifex eſt cooptatus. Pontifex max.eſt creatus C.Serui- A
lius Geminus. Ex quibus Liuii locis apparet non modò pon-
tifices à collegio cooptari ſolitos, ſed etiam mortuo pontifice
max.à collegio alium quendam cooptari ſolitum, qui pontifex
tantum fieret, non etiam maximus pontifex: tum deinde ſuf-
fragiis populi pontifex max.creabatur. Quòd uerò ex collegio
pontificum eum eſſe oporteret, qui pontifex max.crearetur, po-
ſtea demonſtrabimus cum de perſonis agemus. Hoc loco ſatis
erit probare id quod ſupra diximus, non modò tribuum ſuffra-
gio creari ſolitos ſacerdotes, ſed etiam per ſeptendecim tribus tã B
tum. Verba Suetonii in Cæſare, cum loquitur de eius pontifica-
tu maximo, ſatis oſtendunt comitia quibus pont. max. creatus
eſt, fuiſſe Tributa: Atque ita potentiſſimos duos competitores,
& ætate & dignitate antecedentes ſuperauit, ut plura ipſe in eorũ
tribubus ſuffragia, quàm uterque in omnibus tulerit. Porro au-
tem ex iis quæ paulò antè diximus, perſpicuũ eſt eo modo quo
pontifex max.ante creabatur, lege Domitia cautum eſſe, ut cæte
ri ſacerdotes crearentur: Pontifex uerò max. à minore parte po-
puli, ut idem ille locus oſtendit, creabuntur. Si igitur oſtenderi- C
mus per minorem parte populi, decem & ſeptem tribus intelli-
gi, neceſſario relinquetur ſacerdotum comitia Tributa non o-
mnium tribuum fuiſſe ſicut magiſtratuum, ſed tantum ſepten-
decim tribuum, quibus forte id obtigiſſet. Atqui illum facile
erit demonſtrare, ſi antecedentia Ciceronis uerba cum ſequenti
bus conferantur. Primo enim capite Rullus ferebat, ut ait Cice-
ro, ut Decemuiri agrarii per tribus ſeptendecim crearentur, qui-
bus forte id eueniſſet: ſubiiciebatq; in ſecundo capite legis, id ſe
ita fieri uelle, ut in iis Decemuiris idẽ codẽq; modo fieret, ut co- D
mitiis pontificis max. Ex quo ſequitur in comitiis pontificis
max.ſeptendecim tribus ſorte delectas ſuffragium dixiſſe. Illud
ſane hoc loco non eſt ignorandum, abrogatam à Sylla Dictato
re legem Domitiam fuiſſe, nec fuiſſe relatam niſi eo anno quo
rat Conſul, Cicero, à T.Labieno Tr.pl. auctore Dione lib. 37.
Vnde efficitur poſt Syllæ Dictaturam non fuiſſe locum legi
Domitiæ in creandis ſacerdotibus collegiorum, octodecim fe-
re annorum ſpacio: ſed ex ueteri more cooptatione creatos fuiſ-
ſe. Poſt Labieni autẽ legem rurſus lege Domitia creati ſunt. Ha E
ctenus de altera cauſa habendorum comitiorum Tributorum.
Deinceps ſequitur, ut tertiam perſequamur. Ac legum qui-
dem ferendarum cauſa haberi comitia Tributa nomen ipſum
ple-

F plebiſcitorum ſatis oſtendere poteſt, ut alia probatione ad eam rem non ſit opus. Si enim plebiſcitum eſt (ut ait Iuſtinianus) quod plebs plebeio magiſtratu rogante conſtituebat: facile eſt intelligere Tributis comitiis non Centuriatis, ut quæ à plebeiis magiſtratibus uocari nõ poterant, plebiſcita fieri ſolita. Illud potius dicendum eſt, nomine legum non modò à nobis comprehendi generalia iuſſa perpetuaſq; uelut cõſtitutiones populi: ſed omnes omnino rogationes, quibus iubendis comitia Tributa uocari ſolebant: excepta iudiciorum cauſa, de qua ſeorſum paulò

G pòſt agemus. Hoc igitur uerbo legis comprehendimus rogationes, quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim lege Cẽturiata indici ſolebat, ut ſuperiore libro diximus: paci autem ineundæ Tributa comitia uocari ſolebant. Id quod ex Liuii hiſtoria intelligi poteſt: apud quem lib. 10. Dec. 3. ita ſcribitur: Incliuatis omnium ad pacem animis, Cn. Lentulus Conſul, cui claſſis prouincia erat, Senatuſconſulto interceſſit. Tum M. Attilius & Q. Minutius Tr. pl. ad populum tulerunt, uellent iuberentne Senatum decernere, ut cum Carthaginẽſibus pax fieret, & quem eã

H pacem dare, quemq; ex Africa exercitum deportare iuberẽt. De pace uti rogaſſent, oẽs tribus iuſſerunt. Et lib. 3. Dec. 4. Q. Martius rex & Catinius Labeo Tr. pl. ad plebem tulerunt, uellent iuberentne cum rege Philippo pacem eſſe. Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata eſt. Omnes V & XXX tribus uti rogatæ iuſſerunt. Hic etiam eas rogationes comprehendi uolumus, quibus ſuperioribus temporibus, legibus aliquis ſoluebatur, quacũque id ratione fieret. Dixi autem ſuperioribus temporibus, quia ætate Ciceronis Senatus eam ſibi auctoritatem uſurpauerat:

I quemadmodum conſtat ex uerbis Aſconii in argumento orationis pro C. Cornelio: C. Cornelius legem promulgauit, qua auctoritatem Senatus minuebat, ne quis niſi per populum legibus ſolueretur: quod antiquo quoque iure erat cautum. Itaque in omnibus Senatuſconſultis, quibus aliquem legibus ſolui placebat, adĳci erat ſolitum, ut de ea re ad populum ferretur. Sed paulàtim ferri erat deſitum: reſq; iam in eam conſuetudinem uenerat, ut poſtremo ne adiiceretur quidem in S.C. de rogatione ad populum ferenda. Huc denique referimus omnes rogationes, qui-

K bus per populum triumphum decretum, publicas quæſtiones conſtitutas, ciuitatem datam ſæpe in hiſtoria Liuii legimus. Supereſt ut quartam cauſam perſequamur. In qua explicanda repetendum eſt quòd ſupra diximus, iudicia capitis, quæ fiebant per

popu-

populum, Centuriatis comitiis fieri debuiſſe. At ſi magiſtratus A
aliquis faceret aliquem reum ad populum, nec capitis eum accer-
ſeret, ſed mulctam indiceret, tum uero Tributis comitiis id iudi-
cium fieri ſolebat. Hoc ergo ſummatim dicere poſſumus, iudicia
populi, quæ de mulcta erant, à magiſtratu aut Pontifice indicta,
Tributis comitiis perfici ſolita. Cuius rei probationes inuenire
in hiſtoria Liuii facile eſt. Lib.4. Dec.1. ſcribit, M. Poſthumio
& T. Quintio ab Tr. pl. diem dictam, quòd ad Veios corũ ope-
ra male pugnatum eſſet. Deindę paulò pòſt hæc uerba ſubiicit.
Mœſtæ ciuitati ab re male geſta, & iratæ ducibus M. Poſthu- B
mius reus obiectus decem millibus æris grauis damnatur. T.
Quintium collegam eius omnes tribus abſoluerunt. Et lib.5. De
cad.3. ſtatim initio proponit iudicium M. Poſthumii publicani,
his uerbis: Excitati tandem duo Tr. pl. Sp. & L. Caruilii ducen-
tum millium æris mulctam M. Poſthumio dixerunt. Cuius cer
tandæ cum dies aduenisſet, conciliumq́ue tam frequens plebis ad-
eſſet, ut multitudinem area Capitolii uix caperet. Et paulò pòſt:
Hęc cum ab optimo quoque pro atrocitate rei acta eſſent, uimq́ue
eam cõtra Rempublicam pernicioſo exemplo factam Senatus C
decerneret, confeſtim Caruilii Tr. pl. omiſſa mulctæ certatione,
rei capitalis diem Poſthumio dixerunt. Et lib.7. Dec.4. ſcribit
M. Acilium Glabrionem à Tr. ple. reum factum ad populum.
Vbi hæc ſunt eius uerba: Cẽtum millium mulcta irrogata erat.
Bis de ea re certatũ eſt. Tertio cum de petitione deſtitiſſet reus,
nec populus de mulcta ſuffragium ferre uoluit, & Tribuni eo
negocio deſtiterunt. Et lib.3. Dec.5. C. Lucretium ubi dies quæ
dicta erat uenit, Tribuni ad populum accuſarunt, mulctamq́ue
decies centum millium æris dixerunt. Comitiis habitis omnes D
V & XXX tribus eum condemnarunt. Alius eſt locus initio
lib.6. Dec.3. ubi de iudicio Cn. Fuluii, cui dies dicta erat à C. Sẽ
pronio Blæſo, ita ſcribitur: Bis eſt accuſatus, pecuniaq́ue anquiſi-
tum. Tertio teſtibus datis, cum præterquã quòd omnibus pro-
bris onerabatur, iurati permulti dicerẽt fugæ pauorisq́ue initium
à Prætore ortum, ab eo deſertos milites cum haud uanum timo
rem ducis crederent, terga dediſſe, tanta ira accenſa eſt, ut capite
anquirendum concio ſucclamaret. Deq́ue eo nouum certamen or
tum. Nam cum Tribunus bis pecunia anquiſiſſet, tertiò capitis E
ſe anquirere diceret, Tribuni pl. appellati. Cum collegæ nega-
rent ſe in mora eſſe, quo minus quod ei more maiorum permiſ-
ſum eſſet, ſeu legibus ſeu moribus mallet, anquireret, quoad uel

capitis

F capitis uel pecuniæ iudicaſſet priuato:tum Sempronius perduellionis ſe iudicare C.Fuluio dixit, diemq́ comitiis à C.Calphurnio Prætore urbis petit. Priuſquã dies comitiorum aderat Cn. Fuluius exulatum Tarquinios abiit. Id ei iuſtum exilium eſſe ſciuit plebs. Et lib. 10. Dec. 4. De rege ſacrifico ſufficiendo contentio inter C.Seruilium pont.max. fuit & L.Cornelium Dolabellam Duumuirum naualem: quem ut inauguraret Pontifex, magiſtratu ſeſe abdicare uolebat: recuſantiq́ id facere, ob eam rem mulcta Duumuiro dicta a pontifice:deq́ ea re cum prouocaſſet, certatum ad populum. Cum plures iam tribus introuocatæ dicto eſſe audientem pontifici Duumuirum iuberent. Ex iis T.Liuii locis apparet Tributis comitiis iudicia populi fieri ſolita, ſi non capitis, ſed tantum pecuniæ anquireretur, cum à magiſtratu aut Pontifice mulcta dicta eſſet. Neque uero hæc iudicandi ratio illis temporibus tantum obſeruata eſt, ſed etiam temporibus Ciceronis, & paulò antè, poſtquam perpetuæ quæſtiones inſtitutæ ſunt. Semper enim Romæ id obſeruatum eſt, ut eſſet iudicum ordo quidam, penes quem eſſent iudicia. Id quod uel

H ex lege C.Gracchi intelligi poteſt, qua lege dicitur iudicia, quæ adhuc fuerant Senatorum, cum equitibus communicaſſe. Hinc enim planum eſt, ante tempora Gracchi non omnia iudicia publica populi fuiſſe, ſed penes Senatorium ordinem fuiſſe iudicandi poteſtatem. Quod non ita accipi debet, quaſi in Curia per Senatum de reis iudicium fieret: ſed quoties quæſtione publica decreta de reis iudicandum erat, non alii erant qui iudices ſedebat quàm qui erant Senatorii ordinis. Lege autem Sempronia effectum eſt, ut cum Senatoribus iudicarent Equites. Quod ſerua-

I tum eſt, uſque ad tẽpora Syllæ Dictatoris, à quo reuocata ſunt ad ſolos Senatores iudicia. Poſt lege Aurelia decimo anno poſt legem Corneliam lata Coſſ. Pompeio & Craſſo, ad tres ordines Senatorum, Equitum, & Tribunorum ærarii iudicia peruenerunt. Idq́ ita fuit uſque ad Cæſaris Dictaturam, à quo iudicia redacta ſunt ad duo genera iudicum Equeſtris ordinis ac Senatorii. Quòd ſi ſemper iudicum fuit ordo quidam, neceſſe eſt non omnia publica iudicia populi fuiſſe: ſed ordinariis iudicum decuriis, multo maxima pars iudiciorum relinquebatur. Conſequens

K igitur eſt, ut ea modo iudicia populi fuiſſe dicamus, quæ fiebant de reis, quibus dies dicta erat ad populum. At enim uocandi ad populum ſoli magiſtratus ius habebant. Ea ergo ſola erant populi iudicia, quæ ex magiſtratuum accuſatione ad populum naſcebantur.

ſcebantur. Ac poſt publicas quidem quæſtiones perpetuas factas, minus frequentari cœperunt ea populi iudicia, præſertimq́ poſt Syllæ tempora à quo numerus Prætorum, & quæſtionum publicarum auctus eſt. Tum enim eueniebat, ut ferè omnia crimina publica animaduerſione digna, in aliquam ex quæſtionibus ordinariis incurrerent. Quin tamen ſæpe his ipſis temporibus ea iudicia fierent, negari non poteſt: præſertim ſi quid accideret, quod extra ordinem uideretur magiſtratibus primo quoque tempore puniendum. Exemplum eſſe poteſt Marci Scauri iudicium, quo à Cn. Domitio Tribuno pleb. ad populum accuſatus eſt, quod eius opera ſacra multa populi Romani diminuta eſſent. Item Marci Syllani, cui à Cn. etiam Domitio Tribuno pleb. dies dicta eſt ad populum, quod cum Cimbris iniuſſu populi bellum geſſiſſet. Atque illa quidem iudicia per tribus fuiſſe peracta, Aſconius appellatis tribubus, à quibus damnati ſunt, & à quibus abſoluti, aperte demonſtrat. Exemplo etiam eſſe poteſt iudicium Iunii, de quo mentio eſt in oratione pro Cluentio: ubi Cicero oſtendit à L. Quintio Trib. pl. reum ad populum factum Iunium, mulctamq́ petitam, quòd pecuniam ob rem iudicandam accepiſſet, cum quæſitor in iudicio Oppianici fuiſſet. Huc quoque pertinere poteſt, quod ſcribit Suetonius L. Antiſtium Trib. pleb. Cæſari diem dixiſſe ob res ab eo in Conſulatu geſtas. Ex quibus apparet non modò ſuperioribus temporibus haberi ſolita comitia Tributa ad iudicandum de reis, ſed etiam poſtremis adeoq́ ætate Ciceronis. Quia uero ſuprà oſtendimus de capite populum per leges duodecim tabularum niſi comitiis Centuriatis iudicare non potuiſſe, neceſſario ſequitur populi iudicia, quæ Tributis comitiis fierent, ea modò fuiſſe, quibus de mulcta ab eo indicta, cui pro ſua poteſtate id liceret, certabatur. Illud tamen non eſt ignorandum, ſi capitis die dicta in exilium abiiſſet reus antequàm dies aduenißet, tum ad decernendum ei id exilium, ſatis fuiſſe comitia Tributa uocare, nec fuiſſe ad eam rem opus Centuriatis comitiis. Id quod ex his uerbis T. Liuii, quæ paulò antè citaui ex libro 6. Dec. 3. planum eſt: Id ei iuſtum exilium eſſe ſciuit plebs. Quod enim Liuius dicit plebem id ſciuiſſe, argumento eſt plebiſcito id factum, non lege Centuriata. Et libro 5. Decad. 3. ſcribit: Poſthumius uadibus datis non affuit. Tribuni uocauerunt plebem, quæ ita ſciuit: Si M. Poſthumius ante Calend. Maias non prodiiſſet, citatusq́ eo die non reſpondiſſet, neque

F excuſatus eſſet, uideri eum in exilio eſſe, bonaq; eius uænire, ipſi
aqua & igni placere interdici. Atqui ex iis, quæ paulò antè dixe
rat, apertum eſt diem ei Perduellionis dictam fuiſſe. Ad exilium
ergo alicui decernendum, ſatis erat plebiſcito uti: ex quo ſequi-
tur Tributis comitiis, non Centuriatis id fieri ſolere: etiam ſi ca-
pitis iudicium non poſſet (ſi reus adeſſet) niſi Centuriatis comi-
tiis peragi. Ac de cauſis quidem comitiorum Tributorum hacte
nus dictum ſit.

G *De perſonis, quarum interuentu peragebantur comitia Tributa.*
Cap. III.

In hoc capite eædem perſonæ ſpectandæ ſunt, quas in comi
tiis Centuriatis ſpectauimus. Ac primum de iis, quibus ius erat
habendi comitia Tributa, dicendum. Ordinarios magiſtratus
minores partim Tribuni plebis partim Conſules creabant. Ple-
beios enim magiſtratus, ad quos patricii non admittebantur Tri
buni pleb. creabant. Huius generis erant Tribuni plebis, & Ae-
H diles plebis. Nam quòd Tribunitia comitia haberent Tribuni
pl. ex uerbis T. Liuii lib. 3. Dec. 1. intelligi poteſt. Forte quadam
utili ad tempus, ut comitiis præeſſet, potiſſimum M. Duillio for
te euenit, uiro prudenti & ex continuatione magiſtratus inuidiã
imminentem cernenti. Qui cum ex ueteribus Tribunis negaret
ſe ullius rationem habiturum, pugnarentq; collegæ, ut liberas
tribus in ſuffragium mitteret, aut concederet ſortem comitiorũ
collegis habituris è lege potius comitia quàm ex uoluntate pa-
trum. Alio loco eiuſdem libri ita ſcribit: Comitiorum habẽdorũ
I munus Appio, cõſenſu iniungunt. Ars ea erat ne ſemet ipſe crea-
re poſſet: quod præter Tribunos plebis, & id ipſum peſſimo
exemplo nemo unquam feciſſet. Ex quo item loco apparet Tri-
bunorum comitia Tribunos habuiſſe: alioqui ſe ipſi creare non
potuiſſent. Neque dici poteſt id primis temporibus tantum ita
fuiſſe. Nam & Tib. Gracchi Tribuni pl. temporibus idem facti-
tari ſolitum oſtendit Appianus, cum ſcribit collegam Gracchi
Rubrium comitiis præfuiſſe, quibus iterum Tribunus pleb. deſi
gnari uolebat. Quod uero Aedilium plebis comitia haberent
K Tribuni pleb. ex Dionyſio intelligi poteſt: cuius hæc uerba sũt
ex lib. 6. Hæc poſtquàm aſſecuti ſunt Tribuni pl. rogarunt inſu-
per Senatum ut ſibi permitteret ex plebeiis hominibus duos ſin
gulis annis creare, qui Tribunorum pl. miniſtri eſſent, quibus in
rebus

rebus opus eſſet: & qui de iis rebus iudicarent, quas ipſi eorum iudicio comittere uellent: qui denique ſacrorum publicorumq́; locorum, & forenſis annonæ curam gererent. Eo quoque à Senatu eis conceſſo, duos crearunt, quos Tribunorum miniſtros, & collegas, & iudices uocabant. Nunc ſane lingua Romana ab uno quo funguntur officio Aediles, quaſi ſacrarum Aedium curatores appellantur: retinentq́; adhuc eam ipſam aliorum miniſtram poteſtatem. Verum ipſis multa & magna conceſſa ſunt: ſimileſq́; propemodum ſunt his, quos Græci uocãt ἀγορανόμους. A
Ex iis Dionyſii uerbis apparet Tribunis plebis ius fuiſſe creandi Aediles pl. quaſi ſuos quoſdam adminiſtros. Iam uerò hi magiſtratus proprii erant plebis: unde facile eſt intelligere horum creationem ad magiſtratus tãtùm plebeios attinuiſſe. Semel tantum à Pontifice maximo creatos reperimus Tribunos plebis: quia tum nulli eſſent Tribuni, ptopter Decemuirorum imperiũ, in quo inſtituendo ceſſerant omnes alii magiſtratus: nec poſſent ipſi ab Interrege patricios magiſtratu creari. Quod uerò ſcribit Liuius lib. 6. Decad. 1. eo quinquennio, quo in urbe fuit magiſtratuum ſolitudo, Tribunos pleb. nihilominus Aedileſq́; fuiſſe, argumento eſt nihil reliquos magiſtratus potuiſſe in creatione iſtorum. Verba Liuii hæc ſunt. Haud irritæ cecidere minæ. Comitia præter Aedilium Tribunorumq́; pl. nulla ſunt habita. Licinius Sextiuſq́; Tribuni pleb. refecti, nullos Curules magiſtratus creari paſſi ſunt. Eaq́; ſolitudo magiſtratuum, & plebe reficiẽte duos Tribunos, & his comitia Tribunorum militum tollentibus per quinquennium urbem tenuit. Reliquos ordinarios magiſtratus minores Conſules creabant aut Dictatores, ſi quando comitiorum habendorum cauſa creabantur, aut Tribuni militũ Conſulari poteſtate. De Quæſtoribus ſane minime id dubium eſſe poteſt. Liuius lib. 4. Decad. 1. de A. Sempronio Tribuno militum Conſulari poteſtate ita ſcribit: Hoc Tribuno comitia Quæſtorum habente. Cicero in Vatinium: Quæſturam petiſti cum P. Seſtio. Quæro abs te, teneaſne memoria, cum P. Seſtius Quæſtor ſit cunctis ſuffragiis factus, tunc te uix inuitis omnibus non populi beneficio, ſed Conſulis extremum adhæſiſſe. Ex eo loco perſpicuum eſt Quæſtorum comitia Conſulem habuiſſe. Quod etiam Cicero in epiſtola ad Curium ſeptimo libro epiſt. oſtendit, ubi de Cæſare Dictatore ſic loquitur: In campo certe non fuiſti, cùm hora ſecunda comitiis Quæſtoriis inſtitutis ſella Q. Maximi, quem illi Conſulem eſſe dicebant, poſita eſ-

O 2 ſet:

F ſet: quo mortuo nunciato ſella ſublata eſt. Ille autem qui comitiis Tributis eſſet auſpicatus, Centuriata habuit. De Aedilibus Curulibus poteſt ambigi, ex eo quod A. Gellius lib. 6. ca. 9. citat ex Piſonis tertio annali. Piſo enim ſcriptum reliquit comitia ab Aedile habita, quibus creatus eſt Aedilis Cn. Flauius. Ex quo ſequi uidetur non eſſe uerum quod diximus, à Conſulibus creari reliquos minores magiſtratus Præter Aediles Tribunoſq; plebis. Sane ſi uerum ſcribit Piſo, nec locus mendoſus ſit, concedendum erit primis illis temporibus ius fuiſſe Aedilibus
G Curulibus Aediles creandi. Liuius certe Piſonem falſum dicere coarguit: unde fit, ut minus certum inde argumento duci poſſit. Ac neſcio an non ubi legitur, At Aedilis qui comitia habebat: melius ueriuſq; legeretur, At ille qui comitia habebat. Vt Conſul non Aedilis, quẽadmodũ legitur intelligat. Primos profectò Aediles à Dictatore creatos ſcribit Liuius ad finem lib. 6. & ſequẽtibus temporibus Conſulis habuiſſe comitia Aedilium Curulium. ex hiſtoria conſtare poteſt. Cicero quoque pro Plancio Craſſum Conſulem Aedilium comitia habuiſſe ſcribit. Et li-
H bro 4 ad Atticum in epiſtola cuius initium eſt, Auere te certo ſcio, ſcribit Q. Metellum Nepotem Conſulem comitia habere, quibus Aedilis crearetur P. Clodius. Ego igitus ſic ſentio, non tantum imperii, fuiſſe Aedilibus Curulibus, ut agendi cum populo ius haberent, adeoq; uocandi comitia: tametſi habendæ concionis ius haberent, ut Cicero oſtendit 3. in Verr. cum ait ꝓ ſuo iure ſe, quia Aedilis deſignatus eſſet, ex roſtris ad populum ſequenti anno uerba facturum ad accuſandum Perduellionis Verrem. Illud uero ex eo colligo, quòd nuſquam in hiſtoria legi-
I mus ullam rogationem ab Aedilibus latam: quodq; in Senatuſconſultis nunquam Aediles appellãtur inter eos magiſtratus, quos agere cum populo Senatus iubeat, ſed Conſules tantum, Prætores, & Tribuni pleb. Vt in Senatuſconſulto quo Dictatorem à populo iuberi Senatus decreuit librò 7. Decad. 3. & in Senatuſconſulto, quod eſt in octaua epiſt. Cælii ad Ciceronem. Vnde etiam commune argumentum erui poteſt. ex minoribus magiſtratibus ſolos fuiſſe Trib. pl. quibus ius eſſet agendi cum populo Liuius enim ita ſcribit Senatum decreuiſſe, ut Conſul ad po-
K pulum ferret, quem uellet Dictatorem dici: ſi Conſul noluiſſet, Prætor urbanus populum rogaret: ſi ne is quidem uellet, tum Tribuni ad plebem ferrent. Quòd ſi aliis quoque magiſtratibus, ut Quæſtoribus aut Aedilibus ius fuiſſet rogandi populi, hoc pro-

profectò Senatuſcõſulto,ut plenum perfectumq́ eſſet, compre- A
henſi eſſent. Quando igitur apud Liuium toties reperiuntur Aediles Curules,& plebei quoſdam ad populum uocaſſe,mulctāq́ dixiſſe,uel dicendum eſt comitia de mulctæ certatione à Trib. pl.habita,non ab iis qui mulctam dixerant: aut ſane ab iis quæ diximus,ea comitia excipienda ſunt. quæ de mulctæ certatione habebantur,ita ut in hac tantum re poteſtatem haberent agendi cum populo,cùm de mulcta,quam pro ſuo imperio alicui dixiſſent,ad populum certandũ erat. Id quod ego uerius puto. Iam.n. ab anno Vrbis 300. Conſules Sp. Tarpeius,& A. Aterinus le- B
gem Centuriatam tulerant,qua omnibus magiſtratibus mulctę dicendæ poteſtas facta eſt,auctore Dionyſio lib. 10. Atque ea eſt lex Aterina,cuius meminit Gellius libro 11.cap.1. Et ſane ſi Aedilibus Aediles creare licuiſſet,cum ad interregnum res redibat,potuiſſet euenire,ut non creatis Conſulibus & Prætoribus ſumma Reip.rediret in Aedilium Curulium,qui iam creati ab Aedilibus eſſent,poteſtatem. Neque enim tum uerum eſſe potuiſſet Remp. abſq́ ullo Curuli magiſtratu eſſe. Atqui ſi reliquis minoribus magiſtratibus ius non erat agendi cum populo,neceſ- C
ſe eſt ut comitia habendi nulla his eſſet poteſtas. Conſequens igitur eſt, ut Tribunos militares,& Triumuiros tã capitales q̃ nocturnos & monetales dicamus creari ab aliquo maiore magiſtratu. Siquidem plebeios tantum rogarent Tribuni pleb. Porrò autem ordinarios magiſtratus ſubrogandi munus proprium erat Conſulum,neque id Prætores unq̃ leguntur factitaſſe Conſulibus præſentibus. Conſules ergo illa comitia habere ſolitos neceſſariò concedendum erit. Quod autem ad extraordinarios magiſtratus attinet,ex his quæ modo diximus,ſtatui poteſt Conſuli- D
bus,Prætoribus,& Tr.pl.tantum ius fuiſſe eos creandi. Ex hiſtoriæ autẽ lectione perſpici poteſt,modo Prætores, modo Tr.pl. interdum etiam Conſules,habuiſſe comitia ad creandos extraordinarios magiſtratus. Sacerdotum comitia Tributa Cõſules habere debuiſſe ex quinta Ciceronis epiſt.ad Brutum colligi põt. Ille enim ait mortuis Hirtio & Panſa Coſſ. comitia ſacerdotum neceſſariò differenda eſſe,donec res ad Interregnum rediiſſet, ut Conſules auſpicato ab Interrege ſubrogarentur. Atqui tum & Prætores& Tr.pl.erant Romæ:quibus ſi ius fuiſſet ea comitia E
habendi,ſacerdotum comitia non fuiſſent eò uſque differenda,dũ Conſules ſubrogati eſſent. Verba Ciceronis hæc ſunt: Omnino Panſa uiuo celeriora omnia putabamus. Statim enim collegam

F ſibi ſubrogaſſet. Deinde ante Prætoria ſacerdotum comitia fuiſ-
ſent. Nunc per auſpicia longam moram uideo. Dum enim unus
erit patricius magiſtratus, auſpicia ad patres redire non poſſunt.
His poſtremis uerbis Cicero uult ideo moram futuram comitijs
ſacerdotum, quia auſpicia ad patres redire non poterant, quādiu
erat unus patricius magiſtratus. Conſulibus enim demortuis, co
mitia ſubrogādis Conſulibus habere non poterat Prætor. Quia
tamen patricius magiſtratus erat, ideo non poterant patricii coi
re, quandiu erat Prætor, ad ꝓdendum interregem: quæ ſola tum
G erat ratio ſubrogandi Conſules. Neceſſe igitur erat ad finem uſ-
que anni expectare, quo tempore nullus patricius magiſtratus
impedimento erat quominus ad patricios auſpicia redirent. Quòd
ſi, ut hinc apparet, habendis ſacerdotum comitiis expectandum
erat dum Conſules creati eſſent, neceſſario efficitur ſolis Conſu-
libus ius fuiſſe habendi comitia ſacerdotum, quæ ex lege Domi
tia habebantur. Ante legem Domitiam comitia Tributa, quæ
Pontifici max. creando habebantur, ab uno quodam Pontifice
haberi ſolebant. Id quod ex T. Liuio colligi poteſt. Scribit enim
H initio libri quinti Decad. 3. comitia Pontifici max. creandos ha-
buiſſe Marcum Cornelium Cethegum Pontificem. Atqui Con
ſules Prætoreſq; tum Romæ erant, ut ex eodem auctore con-
ſtat. Vnde efficitur Pontificibus etiam ius fuiſſe habendi comitia
Tributa. Poſt legem ſane Domitiam eo exiſtimo Conſules ha-
buiſſe comitia Pontificis max. quòd certum ſit ſacerdotes colle-
giorum à Conſulibus creari. Non eſt auteem probabile Pontifi-
cem max non potuiſſe habere comitia Pontificibus ſufficiēdis,
cum interim unus de collegio Pontificum poſſet habere comi-
I tia Pontificis max. In quo ſi me fallit coniectura, in reliquis cer
te collegiorum ſacerdotibus ueriſſimum eſt quod diximus. De
legum iudiciorumq; comitiis Tributis facile eſt intelligere iis
magiſtratibus licuiſſe habere ea comitia, quibus ius erat cum po
pulo agendi. In hiſtoria autem legimus interdum Conſules, in-
terdum Prætores, ſæpe Tribun. pleb. ad populum de his re-
bus rogationes tuliſſe. Aetate Ciceronis rogatio de religio-
ne à P. Clodio polluta, à M. Piſone Conſule lata eſt: lex Aure-
lia de tribus ordinibus iudicum ab Aurelio Cotta Prætore lata
K eſt: lex Gabinia, Manilia, Vatinia, à Tribunis pl. latæ. Ac de per-
ſonis quidem quibus ius eſſet habendi comitia Tributa, hacte-
nus. De perſona candidatorum pauca dicenda ſunt. Plebeios ma
giſtratus petendi ius erat plebeiis tātum hominibus, binoſq; ex
ſingulis

ſingulis claſſibus Tribunos eſſe oportebat. Liuius lib. 4. Dec. 1. A
Mulhā prouidiſſe maiores noſtros, qui cauerint ne cui patricio plebeiis magiſtratus paterent. Quæ ſane cauſa fuit, ut Clodius ſe plebeio adoptandum daret, ut Tr. pl. fieri poſſet. Et lib. 3. Dec. 1. Trigeſimo ſexto anno à primis Tr. p. decē creati ſunt bini ex ſingulis claſſibus. Itaq; cautū eſt, ut poſtea crearētur. Illud ēt reperio apud Liuiū cautum fuiſſe de Tribunorum Aedilium'q; pl. perſona, ut eos magiſtratus gerere iis non liceret, quorum pater, qui ſella Curuli ſediſſet, uiueret. Verba Liuii ſunt ex lib. 7. Decad. 3. Aediles plebeii erant Cn. Seruilius, & Q. Cæcilius Metellus. Ser B
uilium negabant iure aut Tribunum pleb. fuiſſe aut Aedilem eſſe, quod patrem eius, quem Triumuirum agrarium occiſum à Boiis circa Mutinam eſſe opinio per decem annos fuerat, uiuere atque in hoſtium poteſtate eſſe ſatis conſtabat. Et lib. decimo eiuſdem Dec. Latum ad populum eſt, ne Cn. Seruilio fraudi eſſet quòd patre qui ſella Curuli ſediſſet, uiuo, cum id ignoraret, Tribunus pleb atque Aedilis pleb. fuiſſet: contra quàm ſancitum legibus erat. Candidati Quæſturæ tam patricii quàm plebeii eſſe poterant: tantum'q; in iis prouidendum erat poſt legem annalem, C
ut ætatem haberent lege definitam: & ut emeritis decem annuis ſtipendiis, nullo infami iudicio à petitione reiicerentur. De quibus ſupra ſatis dictum eſt. In Tribunatus militum candidatis quid obſeruandum eſſet, Polybius in ſexto de Rep. explicat his uerbis: Deſignatis Conſulibus, poſtea Tribunos militum creāt. Et quatuordecim quidem ex iis faciunt Tribunos, qui habent annua quinque ſtipendia. His deinde adiiciunt decem, quos creāt ex iis qui ſupra quinque uſque ad decē habent annua ſtipendia: Equites quidem qui decē omnino habent ſtipendia, pedites autē D
qui ſex, & eo amplius habent annua ſtipendia. Ex iis apparet nō temere quoſuis Tribunos militum fieri potuiſſe: ſed cum 24. Tribuni militum à populo crearentur, qui quatuor ordinariis urbanis legionibus præeſſent, ſinguli ſingulis millibus: nemo ad id deligebatur, qui non geſſiſſet minimum quina ſtipendia. Erant'q; alii ueteres Tribuni militares numero decem, alii iuniores numero quatuordecim. In quo etiam obſeruabatur, ut nemo qui equo meruiſſet, Tribunus militum fieri poſſet, niſi qui decem ſtipendia haberet: cum interim ſatis eſſet peditibus, uel ſex annos E
meruiſſe, ut inter ueteres Tribunos militares locum habere poſſet. Horum ueterum Tribunorum militarium meminit Cicero ſecunda in Verr. M. Crepereius ex acerrima illa equeſtri fami-

F milia,& diſciplina:L.Caſſius ex familia tum ad cæteras res, tū ad iudicandum ſeueriſſima:Cn.Tremellius homo ſumma religione & diligentia:tres hi homines, ueteres Tribuni militares ſunt deſignati. Candidatum ergo huius magiſtratus nemo ſe profiteri iure poterat,niſi qui legitima illa ſtipendia confeciſſet:pedibus quidem quinque aut ſex minimum annos, equo autem decem. Quod ad magiſtratus extraordinarios attinet, hoc unum lege fuiſſe cautum de candidatis reperio,quod ſcribit Cicero in Rullum his uerbis:Quos tandem igitur Decemuiros creari uult?Se

G primum.Qui licet?leges enim ſunt ueteres, neque eæ Cōſulares, ſi quid intereſſe arbitramini,ſed Tribunitiæ, uobis maioribusq; ueſtris uehementer gratæ atque iucundæ. Licinia eſt lex, atque altera Ebutia, quæ non modo eum qui tulerit de aliqua curatione ac poteſtate,ſed etiam collegas eius,cognatos,affines excipit,ne eis ea poteſtas curatione mandetur. De ſacerdotum competitoribus hoc primum annotandum eſt, quod ſcribit Cicero pro domo ſua, ſacerdotes horum de quibus agimus collegiorū dimidia ex parte patricios,ex altera plebeios eſſe debuiſſe. Ver-

H ba Ciceronis hæc ſunt: Itaque populus Ro.breui tempore neq; Regem ſacrorum,neque Flamines, nec Salios habebit, nec ex parte dimidia reliquos ſacerdotes.Ex iis cōſequens eſt, nō temere quibuſuis licuiſſe ea ſacerdotia petere. Fruſtra enim plebeius petiiſſet ſi in locum demortui patricii ſufficiendus eſſet ſacerdos: & contrà patricio locus eſſe non poterat, ſi pro demortuo plebeio ſubſtituendus eſſet alius plebeius. Adſcribendum etiam eſt hoc loco,id quod Cicero epiſtola quinta ad M.Brutum ſcribit: Ciceronem noſtrum in ueſtrum collegium cooptari uolo. Exi-

I ſtimo omnino abſentium rationem ſacerdotum comitiis poſſe haberi. Nam ēt factum eſt antea.C.n.Marius cum in Cappadocia eſſet,lege Domitia factus eſt augur.Nec quominus id poſtea liceret,ulla lex ſanxit. Eſt etiam in lege Iulia,quæ lex eſt de ſacerdotiis proxima, his uerbis,Qui petit,cuiuſue ratio habebitur. Aperte indicat poſſe rationem haberi non petentis, Dion quoque ſcribit,legibus cautum fuiſſe,ne ex eadem gente duo in eodem collegio ſacerdotes eſſent.Et quoniam in collegio augurum erat ex gente Cornelia Fauſtus Sylla,idcirco ut poſſet in id collegio cooptari Lentuli Spintheris filius,datus eſt à patre ado-

K ptandus Manlio Torquato.Hoc etiam loco animaduertendum eſt,non perinde definitam legibus ætatem fuiſſe petendi ſacerdotia,ſicut erat in petēdis magiſtratibus. Nā præter id quod legimus

mus apud Suetoniū, Cæſarem ſeptimo & decimo ætatis anno fa A
ctū fuiſſe Flaminem Dialem, ex eo quod Cicero dicit ſe uelle ut Cicero filius in collegium Pontificum cooptetur, intelligi pōt admodū adoleſcentes in collegia ſacerdotum cooptari potuiſſe. Si.n. Cicero filius natus erat L. Cæſare & C. Martio Coſſ. quē admodum Cicero ad Att. prima epiſt. ſcribit: uix dū poterat 21. annos Cicero filius natus eſſe Hirtio & Panſa Coſſ. quo anno illa ad Brutum epiſtola ſcripta eſt. Ex quo efficitur licuiſſe admodum adoleſcentibus ad ſacerdotium peruenire. Nec tamen ante annū 17. quo anno uirilem togam accipiebant iuuenes Romani, id licuiſſe exiſtimo: quandoquidem ad eam uſque ætatem pueri cenſerentur: nec ullam Reip. gerendæ poteſtatem haberent: In Pontifice max. creando id proprie ſeruandum erat, ut non poſſet, niſi ex iis qui Pontifices, eſſent Pontifex max. fieri. Id quod hac ratione doceri poteſt. Ex iis locis quos ſupra ex Liuio citauimus, apparet, mortuo Pont. max. à collegio ante legem quidē Domitiam, alium cooptari ſolitum, qui Pontifex tantum fieret: tum deinde Pont. max. comitia habebantur. Si igitur aliunde poterat deſumi Pont. max. q̄ ex numero Pontificum, neceſſe erat ſemper uno augeri numerum Pontificum, quoties Pont. max. moriebatur. Pone enim nunc octo Pontifices, qui erat numerus ueteri lege definitus: ſi Pont. max. moriatur, ſubſtituto pro eo alio Pontifice, reſtabit numerus octo Pontificū. Quando ergo Pont. præterea max. populi ſuffragiis fuerit adiectus, niſi ex numero Pontificū ſumptus ſit, collegiū Pontificū nouem cōſtabit Pontificibus. Quòd ſi rurſus Pont. max. moriatur ſuperſtitibus reliquis Pontificibus, neceſſe erit decem Pontificibus conſtare collegium, uno adiecto Pontifice, & alio Pont. max. creato: eodemq; modo ſemper auctum fuiſſet collegium, ita ut certo numero nunquam definitum eſſet: quod tamen abſurdiſſimū eſt. Ex numero ergo Pontificum populus creabat Pontificem max. nec ſe Pontificatus maximi candidatum profiteri quiſquā poterat, qui Pontifex non eſſet. Quòd uero ſæpe in hiſtoria Liuii reperimus eundem hominem duo ſacerdotia geſſiſſe, argumēto eſt non perinde atque in magiſtratibus uetitum fuiſſe, ut duo quis ſacerdotia gereret. Sane poſtquam lege Domitia à populo dari cœperunt, minus id factitatum reperitur, quia ſcilicet comitiis ratio potius haberetur eius qui nullo fungeretur ſacerdotio, quàm eius qui aliquod iam ſacerdotium haberet. Ac de perſonis quidem, propter quas habebantur comitiis Tributa, ſatis.

Deinceps

F Deinceps ſequitur, ut de perſonis ius ſuffragij habentibus dicamus Omnibus ciuibus Rom. quibus data erat ciuitas cum iure ſuffragii, licebat comitiis Tributis ſuam dicere ſententiam. Simul enim cum pleno iure ciuitatis tribum accipiebant, in qua ſuffragium ferrent. Liuius lib. 8. Dec. 4. De Formianis Fundaniſq; municipibus & Arpinatibus C. Valerius Tappo Tr. pl. promulgauit, ut ii ſuffragii latio (nam antè ſine ſuffragio habuerant ciuitatem) eſſet. Huic rogationi quatuor Tr. pl. quia non ex auctoritate Senatus ferretur, cum intercederent: edocti populi eſſe non

G Senatus ius, ſuffragium quibus uelit impertiri, deſtiterunt incepto. Rogatio perlata eſt, ut Aemylia tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent. Atque in iis Tribubus tum primum ex Valerii plebiſcito cenſi ſunt. In hoc Liuii loco multa ſunt obſeruatione digna. Primum, populi proprium ius fuiſſe dare ciuitatem, ut in ea re nil opus eſſet auctoritate Senatus. Vnde fit, ut nuſquam reperiamus ciuitatem datam, niſi rogatione ad populum lata. Quarum rogationum exempla multa extant in orationibus pro Archia poeta & pro Balbo. Deinde iis demum

H ciuibus ſuas tribus fuiſſe, qui pleno iure ciues eſſent: hoc eſt cum iure ſuffragii. Vnde fit, ut quoties datam ciuitatem reperimus abſque iure ſuffragii, nullam reperiamus mentionem tribuum. Contrà autem quoties tribuum mentionem factam uidemus, propter aliquos nouos ciues, ſimul intelligere poſſumus eos pleno iure ciues factos. Poſtremò ciues tantum eos cenſeri ſolitos, qui ſuas quaſdam haberent tribus. Nam qui ius ſuffragii non habebant, honoris potius cauſa ciues erãt, quemadmodum de Campanis equitibus ſcribit Liuius, & de Ceritibus A. Gel-

I lius lib. 16. cap. 13. quàm ut onus aliquod ciuitatis ferrent. Merito igitur fiebat, ut nihil ad eos cenſus attineret: qui potiſſimum ad onera Reip. æquabiliter ſuſtinenda inſtitutus erat. Illud ergo certum eſt, omnes ciues qui in tribus Romanas deſcripti erant, ius habuiſſe ſuffragii ferendi: etiamſi tribu moti eſſent factiq; ærarii à Cenſoribus aut publico iudicio, modò ne ſimul notæ cauſa in Ceritum tabulas relati eſſent. Tribu. n. mouere nihil aliud erat, q̃ tribũ mutare iubere, ut docet Liui. lib. 5. Dec. 5. At qui in tabulas Ceritũ referebantur, iure ſuffragii priuabantur, ut docet A.

K Gell. lib. 16. c. 13. & Aſconius. Verũ an hi ſoli ius haberent ſuffragii, ualde dubium eſt. Latini enim in tribubus Romanis non erant ante legem Iuliam, qua Latinis & ſociis Italiæ populis ciuitas data eſt: & tamen ius habuiſſe ſuffragii in comitiis Tributis uidentur.

uidentur. Liuius. n. lib. 5. Dec. 3. ita ſcribit: Teſtulis (uel ut Valla legit, Teſtibus) datis Tribuni populum ſummouerunt: ſitellaq; adlata eſt, ut ſortirentur ubi Latini ſuffragium ferrent. Quæ uerba indicant non modò Latinos tum deſcriptos in tribus Romanas non fuiſſe: alioqui nihil ſortitione opus fuiſſet, ut in qua tribu ſuffragium dicturi erant, cõſtare poſſet: ſed etiam ſuffragium habuiſſe. Vnde uidetur ſequi non ſolis ciuibus Romanis ius fuiſſe ſuffragii. Ea ſane quæſtio difficultate non caret: nos tamen conabimur aliquid lucis adferre: ſed ita ut ſuum cuique relinquamus iudicium, ut ſi minus probent quod dicemus, aliud ſequantur quod uerius iudicabunt. Latini omnes ciues Romani non fuerunt niſi poſt legem Iuliam, ut docet Cicero pro Balbo: quæ lex lata eſt initio belli ſocialis. Multas tamen reperio eos rationes habuiſſe uiritim perueniendi ad ciuitatem, quæ aliis populis non paterent. Vna ratio erat per legem, cuius meminit T. Liuius lib. 1. Decad. 5. Lex ſociis ac nominis Latini, qui ſtirpem ex ſeſe domi relinquerent, dabat ut ciues Romani fierent. Alia erat, cuius meminit Appianus libro ſecundo bell. ciuilium, ubi ait Latinitatis hoc ius fuiſſet, ut ciues Romani fierent, qui in Latinis coloniis magiſtratum geſſiſſent. Quanquam ergo Romani ciues amitterent ciuitatem, ſi in Latinam coloniam nomina dediſſent: ut docet Cicero pro Cæcinna, & pro domo ſua: hoc tamen iure poterant in ciuitatem redire, ſi magiſtratum in ea colonia Latina geſſiſſent. Alia item ratio fuit per legem Seruiliam, qua Latinis ius erat ciuitatem aſſequi in locum eius quem accuſando dãnaſſent repetundarum. Hanc legem tulerat C. Seruilius Glaucia, ut docet Aſcon. pro Scauro. Quod autem ea lege Latini aſſequerentur ciuitatem, Cic. pro Balbo oſtendit his uerbis: An accuſatori maiores noſtri maiora præmia quàm bellatori eſſe uoluerunt? Quòd ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, id eſt fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt. Alias uerò etiam leges fuiſſe, quibus Latinis præmii loco ciuitas propoſita eſſet, paulò pòſt idem Cicero indicat his uerbis: Num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis. Porrò aũt quod dixi Latinis datã ciuitatem lege Iulia, de iis accipi debet qui in Italia erant populi Latini nominis. Certum. n. eſt ex Suetonio in Ceſare poſt eam legẽ adhuc fuiſſe multas Latinas colonias, quæ tamen ciuium Romanorũ non erant: ſed

F ſed eo iure quo ſocii nominis Latini erant ante ciuitatem uniuerſo Latio lege Iulia datam. Verba Suetonii hæc ſunt: Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adiit. Vt etiã excipiantur hi, quos primis tẽporibus in ciuitatem receptos legimus. Quod ſi tam multas rationes haberent Latini adipiſcendæ ciuitatis Romanæ, accidere poterat, ut quinquennii ſpatio, quod erat tempus inter cenſuras interiectum, multi Latini ciuitatem aſſequerentur, qui tamen adhuc nec cenſi eſſent, nec in tribus Romanas adſcripti. Nam & lib. 8. Decad. 1. legimus G Lanuuios, Aricinos, Nomentanos & Pedanos, qui omnes Latini erant, ciuitate donatos, poſt quinquennium demum cenſos fuiſſe, & in duas tribus Metiam & Scaptiam deſcriptos: quæ tribus tum primùm propter eos additæ ſunt. At enim ſi pleno iure hi ciues eſſent, ius habebant ſuffragii. Verùm qui tribum adhuc non habebant, quomodo ad ſuffragium uocari poterant? An forte id decernendum erat? Vt qui certa adhuc tribu non eſſent, in ea ſuffragium ferrent, cui ſorte id obtigiſſet. Hæc profectò eſſet tolerabilis interpretatio loci T. Liuii, ut de iis Latinis H intelligeretur, qui ciues quidẽ iam eſſent facti per eas leges quæ tum erant, ſed nondum in tribus deſcripti: ſi uerum eſſet pleno iure quẽquam ciuem eſſe potuiſſe, adeoq́ ſuffragii ius habuiſſe, qui nec cenſus eſſet nec tribum haberet. Id uerò nequaquàm admittendum eſſe uel hinc uideri poteſt, ꝙ Cẽturiatis comitiis nemo ſuffragium ferre poterat, qui cenſum ſuum profeſſus non eſſet. Deſcribebantur enim ex cenſu Centuriæ. Et noui ergo illi ciues, ſi cenſi non eſſent, Centuriatis comitiis ferre ſuffragiũ nõ poterãt. Porro autem dicere ciues ius ſuffragii habuiſſe in unius I generis comitiis, qui in alterius generis non haberent, ineptum eſt, & ab omni ratione alienum. Verius ergo eſt, quod paulò ante annotauimus, neminem ciuium Rom. ius ſuffragii habuiſſe, priuſquam cenſus eſſet, & in aliquam tribum adſcriptus: tametſi cæteris in rebus pro ciue ſe gerere poſſet. Iam uero ſi nemo poteſt iure Romano duarum eſſe ciuitatum, ut ait Cicero pro Cecinna & pro Balbo, nec ſane iidem poterant eſſe Latini, & ciues Romani. Titum ergo Liuium de nouis quibuſdam ciuibus nõ intellexiſſe, uel hinc argumẽtum accipi poteſt, quòd Latinos ap- K pellat. Neque enim uera eſſet appellatio, eos qui ciues iam eſſent Romani, Latinorum nomine appellare: præſertim cùm Latinorum appellatione ſemper ſocii Latini, nominis intelligantur, à ciuibus Romanis adeo diuerſi, ut ne ii quidem Latini, qui in co-

loniam

loniam Romanam nomina dediſſent, ciues Romani eſſent, A
quemadmodum T. Liuius lib. 4. Decad. 4. à Senatu iudicatum eſſe dicit in cauſa Puteolanorum, Salernitanorum, & Buxentinorum. Neque uero dici poteſt de iis Latii municipiis eum locum intelligi, quæ ciuitate donata erant, ut de Tuſculanis, Lanuuinis, Aricinis, Nomentanis aliiſque huius generis. Habebant enim iamdudum illa municipia ſuas tribus. Quapropter ſortitione opus non erat, ut appareret in qua tribu ſuffragium ferrent. Aliud ergo nobis inueniendum eſt, unde illius loci expli
cationem eruere poſſimus. Fœdus eum Latinis ictum eſſe Cice B
ro pro Balbo ſcribit Sp. Caſſio & Poſthumio Cominio Coſſ. anno Vrb. 261. De hoc fœdere Dionyſ. lib. 8. ita loquentem Sp. Caſſium introducit: Latinos Romanorum conſanguineos, urbis tamen Romæ dominationem, & gloriam iniquo ſemper animo ferentes, in amicitiam adduxi, conceſſa eis ἰσοτρολιτεία, ut iam non aduerſariam ſibi Romam uocent, ſed patriam. Et paulò pòſt: Sp. Caſſius quamplurimos potuit Latinorum & Hernicorum, euocauit ad ſuffragium ferendum. Qui frequen-
tes conuenerunt, ut propemodum plena peregrinis eſſet ciuitas. C
Quo à Virginio animaduerſo, iuſſit per compita proclamari, ut omnes peregrini Romam exirent, dato ad id perexiguo tempore. Tum Caſſius contrà edicto iuſſit omnes in urbe manere, quibus conceſſa erat ἰσοτρολιτεία,, donec lex perlata eſſet. Ex iis Dionyſii uerbis intelligi poteſt fœdere conceſſam Latinis ἰσοτρολιτείαν, hoc eſt communem, & parem cũ Romanis Reip. gerendæ curam. Tum illud euocatos ἐπὶ τὴν ψηφηφορίαν, Latinos, quos Caſſius urbe exire noluerit ante legem perlatã. Ex D
quibus cum T. Liuii uerbis collatis colligo Latinos cum Romanis ſuffragii ferendi poteſtatem habuiſſe. Neque enim ſortiẽdum fuiſſet, ubi Latini ſuffragiũ ferrent, ſi omnino ſuffragio excluſſi fuiſſent. Illud nunc quærendum eſt: Vtrum beneficio tantum, & permiſſu eorum magiſtratuũ, q̃ haberẽt comitia, Latini ad ſuffragium dicendum admitterentur, an uerò pro ſuo iure ac per legis ſui cum Romanis fœderis ius haberent ſuffragii. Ego ut potius credam liberalitate Romanorum magiſtratuum Lati
nos ad ſuffragium admitti, quàm ſuffragiis ius habuiſſe, hac po- E
tiſſimum ratione adducor, quòd in hiſtoria C. Gracchi legimus ſocios Latinos urbe exire iuſſos, ne tum Romæ eſſent, quãdo legibus Gracchi ferendis tribus in ſuffragiũ uocarẽt. Quò pertinet illud Ciceronis pro Seſtio: Nihil acerbius ſocij Latini ferre ſoliti

ſunt,

F ſed eo iure quo ſocii nominis Latini erant ante ciuitatem uniuer
ſo Latio lege Iulia datam. Verba Suetonii hæc ſunt: Decedens er
go ante tempus colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes
adiit. Vt etiã excipiantur hi, quos primis tẽporibus in ciuitatem
receptos lgimus. Quod ſi tam multas rationes haberent Latini
adipiſcendæ ciuitatis Romanæ, accidere poterat, ut quinquennii
ſpatio, quod erat tempus inter cenſuras interiectum, multi Lati
ni ciuitatem aſſequerentur, qui tamen adhuc nec cenſi eſſent, nec
in tribus Romanas adſcripti. Nam & lib. 8. Decad. 1. legimus
G Lanuuios, Aricinos, Nomentanos & Pedanos, qui omnes La-
tini erant, ciuitate donatos, poſt quinquennium demum cenſos
fuiſſe, & in duas tribus Metiam & Scaptiam deſcriptos: quæ tri
bus tum primum propter eos additæ ſunt. At enim ſi pleno iu-
re hi ciues eſſent, ius habebant ſuffragii. Verùm qui tribum ad-
huc non habebant, quomodo ad ſuffragium uocari poterant?
An forte id decernendum erat? Vt qui certa adhuc tribu non
eſſent, in ea ſuffragium ferrent, cui ſorte id obtigiſſet. Hæc profe-
ctò eſſet tolerabilis interpretatio loci T. Liuii, ut de iis Latinis
H intelligeretur, qui ciues quidẽ iam eſſent facti per eas leges quæ
tum erant, ſed nondum in tribus deſcripti: ſi uerum eſſet pleno
iure quẽquam ciuem eſſe potuiſſe, adeoq; ſuffragii ius habuiſſe,
qui nec cenſus eſſet nec tribum haberet. Id uerò nequaquàm ad-
mittendum eſſe uel hinc uideri poteſt, ꝙ Cẽturiatis comitiis ne
mo ſuffragium ferre poterat, qui cenſum ſuum profeſſus non eſ-
ſet. Deſcribebantur enim ex cenſu Centuriæ. Et noui ergo illi
ciues, ſi cenſi non eſſent, Centuriatis comitiis ferre ſuffragiũ nõ
poterãt. Porro autem dicere ciues ius ſuffragii habuiſſe in unius
I generis comitiis, qui in alterius generis non haberent, ineptum
eſt, & ab omni ratione alienum. Verius ergo eſt, quod paulò an
te annotauimus, neminem ciuium Rom. ius ſuffragii habuiſſe,
priuſquam cenſus eſſet, & in aliquam tribum adſcriptus: tametſi
cæteris in rebus pro ciue ſe gerere poſſet. Iam uero ſi nemo po-
teſt iure Romano duarum eſſe ciuitatum, ut ait Cicero pro Ce-
cinna & pro Balbo, nec ſane iidem poterant eſſe Latini, & ciues
Romani. Titum ergo Liuium de nouis quibuſdam ciuibus nõ
intellexiſſe, uel hinc argumẽtum accipi poteſt, quòd Latinos ap-
K pellat. Neque enim uera eſſet appellatio, eos qui ciues iam eſſent
Romani, Latinorum nomine appellare: præſertim cùm Latino-
rum appellatione ſemper ſocii Latini, nominis intelligantur, à ci
uibus Romanis adeo diuerſi, ut ne ii quidem Latini, qui in co-
loniam

Ioniam Romanam nomina dediſſent, ciues Romani eſſent, A
quemadmodum T. Liuius lib.4. Decad.4. à Senatu iudicatum
eſſe dicit in cauſa Puteolanorum, Salernitanorum, & Buxenti-
norum. Neque uero dici poteſt de iis Latii municipiis eum lo-
cum intelligi, quæ ciuitate donata erant, ut de Tuſculanis, La-
nuuinis, Aricinis, Nomentanis aliisq; huius generis. Habe-
bant enim iamdudum illa municipia ſuas tribus. Quapropter
ſortitione opus non erat, ut appareret in qua tribu ſuffragium
ferrent. Aliud ergo nobis inueniendum eſt, unde illius loci expli-
cationem eruere poſſimus. Fœdus cum Latinis ictum eſſe Cice- B
ro pro Balbo ſcribit Sp. Caſſio & Poſthumio Cominio Coſſ.
anno Vrb. 261. De hoc fœdere Dionyſ. lib.8. ita loquentem
Sp. Caſſium introducit: Latinos Romanorum conſanguineos,
urbis tamen Romæ dominationem, & gloriam iniquo ſemper
animo ferentes, in amicitiam adduxi, conceſſa eis ἰσοπολιτεία,
ut iam non aduerſariam ſibi Romam uocent, ſed patriam. Et
paulò pòſt: Sp. Caſſius quamplurimos potuit Latinorum &
Hernicorum, euocauit ad ſuffragium ferendum. Qui frequen-
tes conuenerunt, ut propemodum plena peregrinis eſſet ciuitas. C
Quo à Virginio animaduerſo, iuſſit per compita proclamari, ut
omnes peregrini Romam exirent, dato ad id perexiguo tem-
pore. Tum Caſſius contrà edicto iuſſit omnes in urbe manere,
quibus conceſſa erat ἰσοπολιτεία,, donec lex perlata eſſet. Ex
iis Dionyſii uerbis intelligi poteſt fœdere conceſſam Latinis
ἰσοπολιτείαν, hoc eſt communem, & parem cũ Romanis Reip.
gerendæ curam. Tum illud euocatos ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν, La-
tinos, quos Caſſius urbe exire noluerit ante legem perlatã. Ex
quibus cum T. Liuii uerbis collatis colligo Latinos cum Ro- D
manis ſuffragii ferendi poteſtatem habuiſſe. Neque enim ſortiẽ-
dum fuiſſet, ubi Latini ſuffragiũ ferrent, ſi omnino ſuffragio ex-
cluſſi fuiſſent. Illud nunc quærendum eſt: Vtrum beneficio tan-
tum, & permiſſu eorum magiſtratuũ, q̧ haberẽt comitia, Latini
ad ſuffragium dicendum admitterentur, an uerò pro ſuo iure ac
per legis ſui cum Romanis fœderis ius haberent ſuffragii. Ego
ut potius credam liberalitate Romanorum magiſtratuum. Lati-
nos ad ſuffragium admitti, quàm ſuffragiis ius habuiſſe, hac po- E
tiſſimum ratione adducor, quòd in hiſtoria C. Gracchi legimus
ſocios Latinos urbe exire iuſſos, ne tum Romæ eſſent, quãdo le-
gibus Gracchi ferendis tribus in ſuffragiũ uocarẽt. Quò pertinet
illud Ciceronis pro Seſtio: Nihil acerbius ſocij Latini ferre ſoliti
ſunt,

F ſunt, quàm id quod perrarò accidit ex urbe exire à Conſulibus iuberi. Neque enim edicto Conſules tollere poterant, quod legibus contrà cautum eſſet. Itaque ſi per leges Latini ius habuiſſent ſuffragii, nec Conſules ſuis edictis priuare ſuffragio illos potuiſſent, nec Latinos legum præſidio munitos ſuo iure cedere paſſus eſſet C. Gracchus, ut contrà quàm legibus licitum eſſet, ſuffragio priuarentur ſocii quos ipſe euocaſſet. Si ergo id contra leges factum non eſt à C. Fannio Conſule, ut edicto iuberet Latinos urbe exire, ne legibus Gracchi ferēdis adeſſent, neceſſariò efficitur
G Latinos comitiis legum nō habuiſſe ius ſuffragii. Reſtat igitur, ut quòd admiſſos ad ſuffragium Latinos reperimus, beneficio potius & benignitati Romanorum magiſtratuum id tribuentium ſocietati & conſanguinitati Latinorum, qui tum fortè Romæ eſſent cùm haberentur comitia: quàm iuris ac legum neceſſitati attribuamus. Alia nūc quæſtio eſt, omnibuſne comitiorum generibus admitti ſolerent, an uno quodam aut altero genere tantùm. Sane quia beneficii hoc erat, non iuris, quòd Latini admitterentur ad ſuffragium, nullam uideo cauſam, cur certis comi
H tiis ea benignitas adſtricta eſſet: præſertim cùm Latinorum ſuffragium hoc modo in unam quandam tribum ſorte cōtractum nullius prope momenti ſemper futurum eſſet: cùm interim magno honori id ducerent, quòd ſuffragium cum ciuibus dicerent. Illud profecto obſeruandum eſt, quòd illic ubi Liuius ſuffragii Latinorum facit mentionem, agitur de iudicio ciuis Romanis, cui mulcta dicta erat à Tr. ple. Quid uero cauſæ eſſe poteſt, cur Latini in iudicio de mulcta ſuffragium dicerent, in iudicio capitis nòn dicerent? Quòd ſi concedamus perinde eos ſuffragium
I dicturos fuiſſe in comitiis, quibus de Perduellione iudicaturus erat populus, atque in his comitiis, quibus de mulcta eidem reo Poſthumio dicta agebatur: conſequens eſt, ut fateamur non modò Tributis comitiis Latinos ſuffragium dixiſſe, ſed etiam Centuriatis. Erant enim Centuriata Perduellionis comitia. Quanquam autem Romæ non cenſerentur Latini, ſed in ſuis ciuitatibus, poterant tñ ita ſe adiungere ad Centurias unius cuiuſdā tribus, cui ſorte obtigiſſet, ut Latini in ea ſuffragium dicerent, ut cū primæ claſſis Centuriis hi ſuffragium ferrent, qui erant primi cē
K ſus apud Latinos: cùm Centuriis ſecundæ claſſis, qui erant apud eos ſecundi cenſus, & ita deinceps aut uero in unam Centuriā ſorte ductam omnes Latini nulla habita ratione cēſus conjici: quo modo in Tributis comitiis in unam tribum coniiciebantur

Sed-

Sed quoniam hæc,quæ de Centuriatis comitiis dicimus, uerius probabiles coniecturæ ſunt,quàm neceſſariæ rationes, pro certo ea aſſerere nō auſim:præſertim cum nuſquam legamus uocatos ad ſuffragium Latinos Centuriatis comitiis.Quia uero nominatim T.Liuius ait his comitiis,quæ Tributa erant, Latinos ſuffragium habituros niſi interpellata eſſent,pro certo hoc affirmare poſſumus, Tributis comitiis Latinos ad ſuffragium admitti ſolitos. Vnde ſequitur,ſi de iure quæratur,ſolos ciues iue habuiſſe ſuffragii:ſin iure omiſſo morem ſuffragiorum ſpectemus, uerum erit etiam Latinos cum ciuibus ad ſuffragium dicendum admitti ſolitos.Sed quoniam nulla certa tribu erant Latini,ideirco antequam tribus ad ſuffragium uocarentur, ſortitio fiebat in qua tribu ſuffragium dicturi eſſent. Ac noſtra quidem illa eſt de Liuii loco ſententia,quam tamen mutare non grauabor, ſi quis probabiliorem adferat interpretationem. De diribitoribus,cuſtodibus,rogatoribus & præconibus,paulò pòſt dicemus, cum modum comitiorum Tributorum explicabimus.Nunc de perſonis agendi finem hic faciamus.

De modo comitiorum Tributorum. *Cap.* IIII.

DEINCEPS conſequens eſt, ut de modo agamus. In quo hoc primum animaduertendum eſt,commune omnibus omniū generum comitiis fuiſſe, ut haberi non poſſet Ioue fulgente aut tonāte. Cicero in Vatinium ſcribit iam inde à Romulo decretū fuiſſe ab auguribus,Ioue fulgēte cū populo agi nefas eſſe,Omnibus autem omnium generum comitiis cum populo agebatur. Hoc igitur Tributis etiam comitiis conueniebat,ut auſpicia hactenus ſeruanda eſſent, ne haberentur quo die ſeruatum eſſet de cœlo. Vnde ſequitur his etiam comitiis locum obnunciationi parendum fuiſſe. Neque enim Cicero diceret Vatinium contra legem Aeliam & Fuſiam feciſſe, niſi tributis etiam comitiis habendis obnunciationi parēdum eſſet.Interdum tamen ad legem aliquam ferendam, quam omnino uellet Senatus pro temporis neceſſitate perferri,ut nulla ratione impediretur,lator illius legis ſoluebatur his legibus: ut de M. Aufidio Lurcone legimus lib. 1.ad Att.Lurco Tr.pl. qui magiſtratū ſimul cū lege Aelia iniit, ſolutus eſt &Aelia & Fuſia,ut legem de ambitu ferret,quam bono auſpicio claudus homo promulgauit. Et Clodius initio ſui Tribunatus legem tuliſſe legitur,ne obnunciationi ſibi parendū eſſet.

F eſſet. Quanquam autem Tributa comitia hactenus auſpicato ha beri debebant, in reliquo tamen genere auſpiciorum, nulla fere religione aſtringebantur. Id quod Diony. lib. 9. oſtendit his uer bis: Hoc erat diſcriminis inter Tributa comitia & Curiata, quòd Curiata oportebat ex Senatus auctoritate haberi, & populum curiatim ſuffragium dicere: & præterea neceſſe erat, ut auſpicatò fierent, deos ante Conſuli: alioqui iuſta haberi non poterant. Tributa uerò non conſulto Senatu, non adhibitis ſacerdotibus auguribuſve uno die, diuiſo per tribus populo perficiebantur. Et li

G bro decimo hæc ſunt uerba patriciorum ad Tr. pl. Neque enim uos Senatus auctoritas ad magiſtratum uocat, nec Curiæ de uo bis ſuffragium dicunt, nec ſacra facitis ante comitia, quæ lege fie ri oportebant, nec omnino quicquam quod ad religionem deorum pertineat. Et T. Liuius lib. 6. Dec. 1. Penes quos igitur ſunt auſpicia more maiorum? nempe penes patres. Nam plebeius quidem magiſtratus nullus auſpicato creatur: nobis adeò propria ſunt auſpicia, ut non ſolum quos populus creat patricios magiſtratus, non aliter quàm auſpicato creet: ſed nos quoque ip

H ſi ſine ſuffragio populi auſpicato Interregem prodamus, & priua tim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem ha bent. Ex his Dionyſii & T. Liuii locis intelligi poteſt plebeios magiſtratus nulla auſpicia. Vnde efficitur non potuiſſe ea comitia quæ haberent, auſpicato haberi. Siue ergo legum, ſiue magiſtratuum comitia eſſent, quæ à Tr. pl. habebantur, ea non auſpicato habebantur: niſi quatenus obnunciationi parendum erat, ut diximus. Ex quo etiam elici poteſt interpretatio duorum locorum Liuii, qui alioqui difficiles admodum eſſent. Vnus eſt ad

I finem libri decimi Deca. 1. Exacto iam anno noui Tr. pl. magiſtratum inierant: iiſque ipſis quia uitio creati erant, quinque poſt dies alii ſuffecti. Alius locus eſt lib. 10. Dec. 3. P. Aelius Tubero & L. Lectorius Aediles pl. uitio creati, magiſtratu ſe abdicauerunt. Ex his. n. locis quæri poſſet, quomodo plebeii illi magiſtratus uitio creari poſſent. Vitio enim creari, erat contra auſpicia creari. Si igitur plebeii magiſtratus auſpicato non creabantur, quodnam uitium interuenire poterat? Dicendum igitur eſt ad creandos plebeios magiſtratus nihil opus fuiſſe captare auſpicia

K adhibitis auguribus pullariiſve, ut in magiſtratibus maioribus fieri ſolebat: idque eſſe quod auſpicato creari negantur. Attamen ſi quo die creati eſſent, aut fulguraſſent, aut tonuiſſet, uitio creati dicebantur: quia contra commune augurum decretum cum populo

pulo aut plebe auctum eſſet, quo die ſeruatum erat de cælo. Nã ſi hoc ſolum uitium comitiis plebeiorum magiſtratuum obuenire poterat, de hoc neceſſe eſt uerba Liuii intelligi. Id quod nos poſtea pluribus oſtendemus, cum de Curiatis comitiis agemus: ubi demonſtrare conabimur his plebeiis magiſtratibus non fuiſſe opus Curiata lege, ſicut cæteris minoribus magiſtratibus. Nunc illud potius quærendum eſt, quomodo uerum eſſe poſſit quod diximus, plebeios magiſtratus auſpicia non habere. Cicero enim tertio de Legibus legem ponit huiuſmodi: Omnes magiſtratus auſpicium iudiciumq; habento. Ex quo ſequitur etiam Tribunos pleb. auſpicia habuiſſe. Ea enim legem Romanis legibus conſentaneam fuiſſe, tum ipſe Cicero paulò pòſt indicat, tum uerò ex eo facile eſt intelligere, quod paſſim Tribunos pl reperimus ius obnunciandi habuiſſe: quod alioqui eis priuatis non licuiſſet. Vnde ſequitur ratione ſui magiſtratus poteſtatem habuiſſe ſeruandi de cælo. Sane hactenus concedendum eſt, non modò Tribunos pleb. ſed etiam reliquos magiſtratus minores auſpicia habuiſſe, ut de cælo ſeruare poſſent. Id quod uel ex edicto Conſulum, quo edicebant quis dies futurus eſſet comitiis Centuriatis perſpici poteſt. In eo enim uetabatur, ne ullus magiſtratus minor de cælo ſeruaſſe uellet. Itaque poſſumus uno modo cum Cicerone dicere, omnes magiſtratus auſpicia habuiſſe: alio modo cùm T. Liuio negare plebeios magiſtratus auſpicia habuiſſe, qa ſuis actionibus inſtituendis augures pullarioſve non adhiberēt: quæ erant uera auſpicia. Quod uero dixi Tributa comitia à plebeis magiſtratibus auſpicatò non haberi, idem ad omnia Tributa comitia, quæ etiam à patriciis habebantur, transferri debet: ut ſatis oſtendunt uerba Dionyſii, quæ generaliter de omnibus comitiis Tributis pronunciantur. Iam uero T. Liuius ad finem lib. 5. Dec. 1. in concione Camilli, per enumerationem colligens ea quæ auſpicatò fiunt, inter auſpicata comitia ponít tantùm Centuriata & Curiata, Tributorum nulla facta mentíone. Verba eius hæc ſunt: Quid alia quæ auſpicatò agimus, omnia fere intra pomœrium, cui obliuioni aut cui neglgentiæ damus? Comitia Curiata, quæ rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Conſules Tribunoſq; militares creatis, ubi auſpicatò niſi ubi aſſolent, fieri poſſunt? Quòd ſi quis certius etiam huius rei argumentum requirat, ita habeto. Si probatum fuerit minorum magiſtratuum comitia Tributa auſpicatò non haberi, multo magis in legum comitiis id uerum eſſe fatendum erit. Illud uerò ita

P de-

A B C D E

F demonſtrari poteſt ex uerbis Meſſalæ apud Gellium lib. 13. ca
14. Minoribus magiſtratibus creandis, Tributis comitiis magi
ſtratus, ſed iuſtius Curiata datur lege. Cum.n.de auſpiciis illic a-
gatur, ſi Tributis horum magiſtratuum comitiis augures adhi-
berentur, cur iuſtius Curiata lege magiſtratus eis dari dicitur, ꝙ
Tributis? Si enim illud iuſtius ad auſpicia pertinet, quemadmo-
dum ex ipſo contextu apparet: neceſſe eſt ut propter iuſta auſpi-
cia, quæ unis comitiis adhibebantur, aliis uero minime, ea uerba
Meſſalæ interpretemur. Nam quo tempore ſcripſit Meſſala,
G Tributis comitijs populus ſuffragium ferebat, Curiatis uero nõ
populus, ſed triginta tantum lictores: idq; ita retentum erat au-
ſpiciorum cauſa, ut inquit Cicero in Rullum. Si igitur etiam au-
ſpicia tribueremus Tributis comitiis, perinde ut Curiatis, profe-
cto multo iuſtiora comitia fuiſſent Tributa, quã Centuriata, cõ-
tra quã aſſerit Meſſala. Illud ergo fatendum eſt, Tributa horum
magiſtratuum comitia non fuiſſe auſpicata, niſi quatenus obnun
ciationi parendum erat: qua ex parte omnia comitia erant auſpi-
cata: ratione tamen legis Curiatæ, quæ poſt de his ferebatur, au-
H ſpicatò creari dicendum eſt. Minora enim patriciorum auſpicia,
erant horum magiſtratuum minorum. Quòd ſi penes hos erãt
minora auſpicia, neceſſe eſt ut auſpicatò crearentur. Hoc enim ar-
gumento Liuius utitur, penes plebem auſpicia non eſſe, quia au-
ſpicatò plebeii magiſtratus non crearẽtur. Vnde generalis locus
deſumi poteſt, penes eos auſpicia eſſe non poſſe, qui magiſtratũ
auſpicatò non acciperent. Cum ergo dicat Meſſala minora pa-
triciorum auſpicia penes minores magiſtratus fuiſſe, neceſſe eſt,
ut auſpicatis quibuſdam comitiis, quorum patres auctores eſſẽt,
I crearentur: cuius generis erant Curiata. Nam Centuriatorum &
Curiatorum tantum comitiorum patres auctores fuiſſe dicunt
à Cicerone pro domo ſua, & à T. Liuio lib. 6. Dec. 1. non etiam
Tribunorum. Verum de Curiatis comitiis poſtea agemus. Illud
nunc quærendum eſt, an ſacerdotum comitia auſpicatò haberen
tur. Qui in collegia ſacerdotum cooptabantur, antè à quibuſdã
collegii ſacerdotibus inaugurari ſolebant: ut Cicero in Bruto, ſe
ab Hortenſio dicit inauguratum, cum in collegium augurũ coo-
ptatus eſt. At enim inaugurari erat auguribus ad deos conſulen
K dos adhibitis inter eos nominari, qui ſacerdotio digni eſſent, ut
locus inaugurari dicebatur, cum dii ab auguribus conſulebantur
placeret ne eis ad aliquid agendum ille locus. Hoc ergo affirmari
poteſt ante ſacerdotum comitia Tributa auſpiciis hac ſaltem ex
parte

parte opus fuiſſe, quatenus inauguratos eſſe oportebat eos, de quibus comitia habebantur. Conſules uerò comitia deinde habituros his auſpiciis contentos fuiſſe exiſtimo, ut eis opus non eſſet denuo auſpicia, priuſquam comitia haberent, captare. Erat igitur hoc diuerſum in comitiis Tributis & Centuriatis, quòd his habendis auſpicia ante ab eo captanda erant, qui erat ea habiturus: illis uero minime. Hoc etiam (ut docet Dionyſius) erat diuerſum, quod Tributis comitiis patres auctores fieri non oportebat, ſicut Centuriatis. Id quod ad magiſtratuum comitia potius pertinet quàm legum. Leges enim ex Senatu decreto ferri ſolitas argumento uel hoc unum eſſe poteſt, quòd in hiſtoria ſæpe uidemus rogationibus Tribunorum pleb. interceſſum à collegis, quia non ex auctoritate Senatus ferrentur. Quia tamen multa legimus plebiſcita non modo abſque Senatus auctoritate, ſed etiam contra Senatus decretum perlata, idcirco exiſtimo quòd in Centuriatis & Curiatis legibus neceſſarium erat, in Tributis conſentaneum potius fuiſſe quàm neceſſarium, & decuiſſe magiſq; oportuiſſe. Illud etiã erat diſcriminis, quòd nõ ſacra fieri ante hæc comitia oporteret, quẽadmodum ante Centuriata. Cætera quæ diximus Cẽturiatis conuenire ante ipſa comitia, cum Tributis communia ſunt. Nam & his comitiis præmiſſo edicto opus erat: unde apud Liuium lib. 4. Dec. 1: Cum Tribunorum pl. creandorum indicta comitia eſſent. & promulgari trinundino leges, quas Tributis comitiis perferre quis uellet. Si enim quæ ſupra diximus de legum promulgatione, ad plebiſcita etiã pertinent, perſpicuum eſt ad leges, quæ Tributis comitiis ferrentur, eam trinundini promulgationem fuiſſe neceſſariam. Atqui legibus etiam, quę à Tr. pl. ferebantur, omnia accommodari quę de promulgatione diximus, certum eſt. Ac de iis, quidem quæ ante comitia Tributa fieri ſolita erant, hactenus. Deinceps de ipſorum comitiorum modo dicendum. In quo primum conſideranda ſunt uerba A. Gellii ex lib. 15. c. 17. Tribuni neque aduocant patricios, neque ad eos referre de ulla re poſſunt. Ex iis. n. uerbis apparet comitia, quæ à Trib. pl. habebantur, plebis tantũ fuiſſe. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi non liceret patriciis adeſſe illis comitiis, ſed quia ius non eſſet plebeiis magiſtratibus eos uocandi. Cum enim plebis eſſent magiſtratus, merito fiebat, ut pro iure ſui magiſtratus non poſſent niſi cum plebe agere. Itaque præmiſſum ab iis edictum ad plebem tantum pertinebat, cum interim liberum eſſet patriciis adeſſe, uel non adeſſe. Quæ

F uero comitia Tributa à patriciis magiſtratibus habebant,quod ad edicti quidē uim attinet,uniuerſi populi erant:ſed tamen quia his comitiis nulla habebatur ratio cenſus, ordinis, ætatis, propterea primores ciuitatis ferè his comitiis adeſſe non ſolebant: quia cùm numero longe ſuperior eſſet reliqua multitudo, ſpes nulla erat ſuum ſuffragium uim ullam habiturum contra plebis uoluntatem. Vnde eueniebat, ut omnia Tributa comitia fere peragerentur ab humilibus, ut uix unquam primores populi adeſſent. Ex iis inuenire cauſam poſſumus, cur cum de Tributis G comitiis agitur,modò plebis,modò populi fieri mentionem ſæpe eodem in loco reperiamus. Quod enim ad ius ſuffragii attinet,omnia comitia erant populi: quia nemo ciuis ſuffragio excludi poterat,ſi comitiis adeſſe uellet. Quod uerò ad poteſtatem & ius uocādi attinet eius magiſtratus,à quo comitia edicta ſunt: aut uero ſi ad eos ſpectemus, qui conuenire ad ea comitia ſolebant,non immerito plebis tantū fuiſſe ea comitia dicuntur. Erat autem hoc commune his comitiis cùm Centuriatis,quòd priuſquam in ſuffragium mitteretur populus, concio à magiſtratu H habebatur,qua de magiſtratibus aut ſacerdotibus creandis, uel de legibus ferendis uerba eodem modo fiebant, quo ſupra diximus in Centuriatis comitiis. Hæc peracta concione,populus in ſuas cuiuſque tribus diſcedebat. Tum ſortitiones fiebant à magiſtratu:quæ diuerſi generis erant. Vna erat ac prima omnium ad ſortiendum in qua tribu Latini ſuffragium ferrent: de qua re ſuprà multa diximus. Altera erat in magiſtratibus quidem creandis, & legibus ferendis, ad ſortiendum quo ordine tribus quæque ſuffragium ferret. Ad quam ſortem peragendam omnium I tribuum nomina in ciſtellam quandam conii ciebantur: tum ut quæque prior exierat,ita prior ſuffragium ferebat,ut ex hiſtoria Tib. Gracchi apud Appianum intelligi poteſt. In ſacerdotum uerò creatione,quia ſeptendecim tantum tribus ſuffragium ferre ex lege poterant, idcirco ſortiendæ tantum erant hæ tribus 17. quæ erant ſuffragium laturæ. Id quod Cicero in Rullum indicat cum ita ſcribit: Iubet Tribunum pleb. qui eam legem tulerit,creare Decemuiros per tribus ſeptendecim: ut quem nouem tribus fecerint,is Decemuir ſit. Et paulò pòſt: Hoc Tribuno pl. potiſſimum uenit in mentem populum Rom. uniuerſum priuare ſuffragiis: paucas tribus non certa conditione iuris, ſed ſortis K beneficio fortuito ad uſurpandam libertatem uocare. Et paulò pòſt: Vniuerſo populo neque ipſe committit, neque illi horum conſi-

conſiliorum auctores committi recte putant poſſe. Sortietur A tribus idem Rullus homo felix, educet quas uolet tribus: quos nouem tribus decemuiros fecerint, ab eodem Rullo eductæ, hos omnium rerum dominos habebimus. Ex his Ciceronis uerbis omnis ratio intelligi poteſt, qua Decemuiros creari uolebat Rullus. Erat autem hæc eadem cum ea, quæ ex lege Domitia in ſacerdotum creatione obſeruabatur: ut nos ex eodem Cicerone ſupra oſtendimus. Conſequens igitur eſt, ut in ſacerdotum creatione dicamus ſeptendecim tribus ita deligi, ut 35. tribubus ciſtam coniectis, ſeptendecim ex eo numero educerentur, quarum ſuffragio ſtaretur. Verum illud hoc loco ambigui poteſt, B an ſuffragium dicerent illæ tribus, ut quæque educebatur, an uerò non antè ferrent ſuffragium quàm iis ſelectis, quarum ſuffragio ſtandum erat, rurſus in ciſtam hæ coniectæ eſſent, ut ſuffragium deinde eo ordine dicerent, quo quæque educeretur. Ego exiſtimo gemina ſortitione, & gemina ex ciſta eductione nil opus fuiſſe: ſiquidem ſortitione, unica non minus ex lege ſuffragiũ à minore parte populi ferri poſſet. Si enim ultra ſeptimam & decimam tribum non ſis progreſſurus, vt quæque ſuffragium C dicat, ſimul atq; educta ex omnium tribuũ cumulo erit, tã hoc modo minor pars populi ſuffragiũ tuliſſe dicetur, quàm ſi gemina illa eductione uſus eſſes. Quod ſi breuior, nec minus iuſta eſſet illa ratio quàm hæc, prudentiæ Romanorum conſentaneum eſt, illa potius unica ſortitione contentos fuiſſe, quàm hac gemina. Ex his quæ dicta ſunt, apparet in Tributis comitiis pro prærogatiua fuiſſe eam tribum, cui fortè obtigiſſet, ut prima exiret è ciſtella. Verum id diuerſum erat à Centuriatis, quòd ſortitione D prærogatiuæ Centuriæ facta reliqua comitia abſque ſorte pro cenſu, ordine, atque ætate peragebantur. At comitiis Tributis ſorte utendum erat ad finem uſque comitiorum, ad uocandas ordine tribus. Quod uero ſupra diximus de tabella ſuffragij, & de pontibus per quos ſuffragium ferebatur, id commune erat Tributis comitiis cum Centuriatis: quemadmodum ex uerbis quæ citata à nobis ſunt, perſpici poteſt. Verum hoc erat proprium Tributorum, quòd rogatores in iis non adhiberi ſolebant, ſed cuſtodum diribitorum & præconum miniſterio E tantum peragebantur. Vocandis enim ad ſuffragium tribubus, ut quæque ſortiente magiſtratu exierat, præconum opera erat neceſſaria: tum uero & renunciandis ſingularum tribuum ſententiis poſtquam dixerant ſuffragium. Quia uerò his

F quoque comitiis diximus tabellas populo miniſtrari ſolitas, cũ
ad pontes uenerat, idcirco neceſſe eſt, ut ad hoc miniſterium diri
bitores adhibitos dicamus. Sed & qui fraudem animaduerterēt,
quæ uel diribendis tabellis, uel in colligendis ſuffragiis commit
ti poterat, & qui ſententiarum numerum pro candidatis inirēt,
certos quoſdam homines fuiſſe neceſſe eſt. Hi autem erant, qui
cuſtodes appellabantur. Nam quomodo Cato fraudem animad
uertere potuit quæ comitiis Aedilitiis ad deiiciendum M Fauo
nium fiebat, niſi pro amico Fauonio Cato cuſtos fuiſſet? Aut
G quomodo collegæ C. Gracchi multa ſuffragia maligne occulta-
re potuerunt ad deiiciendum Tribunatu Gracchum, niſi præter
rogatorem comitiorum alii eſſent, qui ſe interponerent nume-
randis ſententijs? His ergo comitiis præſertim, quibus magiſtra-
tus creabantur, erant certi quidam homines, qui uel amicitiæ cau
ſa, uel pro ſuo magiſtratu comitiis ita ſe interponebant, ut cuſto-
dum munere fungerentur. Quod uerò de rogatoribus dixi præ
ter rogatorem comitiorum non fuiſſe alios tribuum rogatores,
ſicut erant Centuriarum rogatores quidam in Centuriatis comi
H tiis, hac ratione confirmari poteſt. Qui ciſtam deferebat colligē-
dis per tribus ſuffragiis, rogator dicebatur. Atqui ex multis lo-
cis apertum eſt ciſtam deferre ſolitum eum ipſum, qui habebat
Tributa comitia. Cicero de Saturnino legem ferente ita ſcribit
lib. 1. ad Heren. Saturninus ferre cœpit. Collegæ eius intercede-
re. *Ille nihilominus ciſtellam detulit.* Et primo de nat. deo. Vt igi
tur Tiberium Gracchum quum uideor concionantem in Capi-
tolio uidere: de M. Octauio ſitellam deferentem. Et apud Aſco-
nium hæc ſunt Ciceronis uerba ex oratione pro C. Cornelio:
I Neque enim maius eſt legere codicem cum intercedatur, quàm
ſitellam ipſam cum ipſo interceſſore deferre. Hi loci ſatis oſten-
dunt rogatorem comitiorum eundem fuiſſe, qui per ſingulas tri
bus tabellas ſuffragii colligeret. Vnde etiam colligo interpreta-
tionem loci apud Suet. in Cæſare, ubi ita ſcriptum eſt: Qui pri-
mùm cuncti utrumne illum in campo per comitia tribus ad ſuf-
fragia uocantem partibus diuiſis è ponte deiicerent. Nam eum
locum de Tributis comitiis intelligi uel hinc perſpici poteſt, quod
ſupra oſtēdimus in Tribunali manere ſolitum magiſtratum, qui
K Centuriata comitia habebat: hic uero cum dicit è ponte Cæſarē
deiicere coniuratos excogitaſſe, manifeſtò demonſtrat uocandis
tribubus in ponte, ac non in Tribunali Cæſarem ſtare ſolitum.
Ex quo conſequitur Tributis comitiis eum qui habebat comi-
tia

tia,non in Tribunali conſediſſe, ſed in ponte conſiſtere ſolitum, A
ubi uocatarum tribuum tabellas coll geret. Quod ſi ita ſit,neceſ
ſariò ſequitur his comitiis non alium fuiſſe rogatorem,quàm eũ
ipſum magiſtratum,à quo habebantur comitia. Iam autem in
certum quendam locum uocari ſingulas tribus his comitiis ſi-
cut in Centuriatis,hinc oſtendi poteſt,quòd cum mentio eſt ho
rum comitiorum,non modò uocari tribus, ſed etiam introuoca
ri reperimus. T.Liuius lib. 10. Decad.4. ita ſcribit de comitiis lo
quens, quibus mulcta certabatur dicta Duumuiro à Pontif.
max. Et plures iam tribus introuocatæ dicto eſſe audientem B
Pontifici Duumuirum iuberent. Et libro quinto Dec.4. ubi de
rogatione loquitur,quam ferebat T.Sempronius Tr.pl.de triũ-
pho L.Pauli: Introuocatæ primæ tribus cum antiquarent. Et
apud Aſco. uerba Ciceronis pro C.Cornelio hæc ſunt: Nec cri-
minoſus tribus ad legem accipiendam, quam ad collegam red-
dendum priuatum introuocare. Si igitur, ut hi loci oſtendunt,
introuocabantur his comitiis tribus, neceſſe eſt ubicunque habe
rentur ſeorſum diuiſas ſuis locis fuiſſe ſingulas tribus priuſquã
uocarentur: ex quibus deinde locis migrarent,ut per pontes in C
alium quendam locum introducerentur: quod nos ſupra ouile
& ſepta appellari diximus. Ad quam rem faciunt uerba Diony.
lib.7. Tertius nundinis cùm populus frequens conueniſſet in
forum,Tr.pl.ad comitia Tributa populum uocarunt,deſignatis
in foro ſuis cuique tribui locis, in quibus ſeorſum conſiſterent.
Vt autem omnes,qui ex eadem erant Centuria uiritim rogaban
tur,ut pòſt numerus iniretur eorum, qui plures fuiſſe in eadem
ſententia comperirentur, ita uiritim omnes qui ex eadem tri-
bu erant, rogabantur: ac poſtquam tota tribus ſuffragium di- D
xerat, ſententiæ numerabantur, ut ea demum ſententia tri-
bus renunciaretur, in quam plures conſenſiſſe perſpicerentur:
adeò ut omnia, quæ de renunciatione ſupra diximus, ad hæc
comitia accommodari poſſint, ſi tantum pro Centuriis tribus
ponas: niſi quòd quædam erant proprie obſeruanda in comitiis
Tributis legum,alia quædam in magiſtratuum, alia in ſacerdo-
tum: de quibus mox dicemus,poſtquam duos locos,unum Cice
ronis,alterum T.Liuii,conſiderauerimus. Locus Ciceronis eſt E
pro Plãcio: Nam quod primus ſciuit legem de publicanis,tum
cum uir ampliſſimus Cõſul id illi ordini per populum dedit, qđ
per Senatum ſi licuiſſet dediſſet: ſi in crimen eſt,quia ſuffragium
tulit,quis non tulit publicanus? Si quia primum ſciuit, utrum id

F ſortis eſſe uis, an eius qui illam legem ferebat? Si ſortis, nullũ cri
mẽ eſt in caſu: ſi Conſulibus, ſplendor etiam Plancii hunc à ſum-
mo uiro principem ordinis iudicatum. Ex hoc enim Ciceronis
loco intelligi poteſt, eum qui primus ſuffragium ferebat, partim
ſorte deligi ſolitum, partim uoluntate rogatoris. Hactenus enim
ſors in ea re locum habebat, quatenus tribum Centuriamve oſtẽ
debat, quæ prima roganda eſſet: reliquum uero erat in uoluntate
rogatoris, ut ex ea tribu Centuriave prærogatiua aliquem delige
ret, quem primum rogaret. Neque enim ita locus Ciceronis
G eſt interpretandus, vt ſortitionem fieri dicamus inter eiuſdem trĩ
bus Centuriæve homines, qui primus rogandus eſſet. Nam præ
ter id, quod tot ſortitiones ponere ineptum eſt, id uerò multo eſt
abſurdius, omnes eiuſdem tribus homines in ciſtam conici ad
id modò ſortiendum, quis primus eſſet rogãdus: præſertim cum
in eo, utrũ͂ primus an poſtremus ſuffragiũ diceres, nihil intereſſe
poſſet, quod ad ſuffragii uim attinet. Hic etiam locus ualet ad cõ
firmandum id quod paulò ante diximus, Tributis comitiis non
alium fuiſſe rogatorem tribuum, præter ipſum magiſtratum, à
H quo habebãtur comitia. Hoc enim loco diſerte ponitur ipſum Con
ſulem Cæſarẽ fuiſſe rogatorẽ ſuffragiorũ iis comitiis, quibus lex
lata eſt de remittẽda publicanis tertia parte uectigalium. Atqui
ſuperiore lib. oſtendimus prærogatiuæ etiã Centuriæ rogatorẽ
fuiſſe aliũ à rogatore comitiorũ. Locus T. Liuii eſt ad finem libri
10. Dec. 4. ubi loquitur de Cenſoribus M. Aemylio Lepido &
M. Fuluio Nobiliore: Mutarunt ſuffragia, regionatimq́ue generi-
bus hominum cauſisq́ue, & quæſtibus tribus deſcripſerunt. Ac pri
mum quidem quod ait Liuius mutata ab his Cenſoribus ſuffra-
I gia, non poteſt ad Centuriata comitia pertinere. Perſpicuum.n.
eſt ex omni hiſtoria, cenſus, ordiniſq́ue, & ætatis ſemper habitam
rationem Centuriatis comitiis poſt hos Cenſores uſque ad æta-
tem Ciceronis. Vnde efficiebatur ſemper in eadem tribu ſimul
ſuffragium tuliſſe, qui eodem cenſu erat. Atqui certum eſt non
omnes ciues, qui eodẽ quæſtu erant in eadem Tribu, eodem cen
ſu fuiſſe. In ſuffragiis ergo centuriatim ferendis non poterat ſer-
uari hæc deſcriptio per quæſtus: quia non potuiſſet una quædam
Centuria ex hominibus eundẽ quæſtum facientibus cõfici. Quã
K doquidem neceſſe erat eiuſdem Centuriæ homines eodem cen-
ſu eſſe: cum tamen fieri non poſſet, ut qui eodẽ quæſtu erant, eo-
dem etiam cenſu eſſent. Deinde uero quõ potuiſſet ætatis ratio
haberi? Nam ſi in eadem tribu uarias deſcriptiones factas intel-
ligamus,

ligamus,prout diuerſos quæſtus facere homines eiuſdem tribus compeiiebantur,eaſq; deſcriptiones Centurias quaſdam fuiſſe dicamus:neceſſe erit ut uel dicamus tot Centurias fuiſſe,quot erant in quaq; tribu diuerſa quæſtuum genera, abſque ulla ætatis iuniorum & ſeniorū diſtinctione:uel pro unoquoque genere quæſtus duas fuiſſe Centurias in quaq; tribu,unā iuniorum, alteram ſeniorum. Veluti ſi ſex differentias quæſtus in una tribu admittas, ratione ætatis neceſſe fuiſſet ponere duodecim Centurias. Quoniam autem cenſus quoque diſtinctio admittenda perinde eſſet,ut ætatis,neceſſariò efficeretur,ut pro numero quinque claſſium quinquies duodecim Centuriæ ſtatuerentur. Qua ratione fierent in una tribu ſexaginta peditum Centuriæ. Quæ ſi in omnes partes abſurda ſunt,relinquitur illam tribuum deſcriptionē, cuius meminit illo loco T.Liuius,nihil mutaſſe in Centuriarum deſcriptione,quæ ſemper Seruii inſtituto facta eſt ex ordinibus, cenſu,& ætate:ſed ita accipienda ſunt uerba Liuii,ut dicamus eos Cenſores non contentos illa,quæ iampridem poſt expletum trigintaquinque tribuum numerum facta erat Centuriarum per tribus deſcriptione,uoluiſſe etiam tribus alia quadam ratione diſtingui:nempe generibus,cauſis & quæſtibus:quæ hominum deſcriptio ſeruaretur etiam tum cum tributim populus ſuffragium ferret. Mutarunt igitur iſti Cenſores ſuffragia,quatenus Tributis comitiis uoluerunt diſtinctionem eſſe inter homines eiuſdem tribus,per genera,cauſas & quæſtus: cum ante illos Cēſores nulla huiuſmodi diſtinctio obſeruaretur. Verum explicemus quid iſta tria ſignificent:tum propius admodum comitiorum ueniemus.Genera hominum diſtinguebantur in eo,ꝙ alii patricii,alij plebeii erant:& ex plebeiis alii ingenui,alii libertini: omninoq; alii nobiliores,alii ignobiliores,Generibus ergo hominum deſcripſiſſe tribus iſti Cenſores dicuntur,ꝙ in ſingulis tribubus uoluerunt quandam eſſe diſtinctionem inter patricios & plebeios, tum inter ingenuos & eos qui libertini generis eſſent. Quanquā enim in quatuor urbanas tribus deſcripti eſſent libertini, ut docet T.Liuius lib.5.Decad.5.& Cicero 1.de orat. attamen ex iis quorum maiores ſeruitutem ſeruiuiſſent, nonnullos reperimus per ruſticas tribus diffuſos.Id quod ex uerbis Liuii lib.5.Dec.5. apparet:In quatuor urbanas tribus deſcripti erant libertini,præter eos qbus filius quīquēni maior ex S.C.eſſet.Hæc uerba ſatis oſtēdūt libertinos,quorū filius eſſet quinquēni maior,ī urbanas tribus deſcriptos nō fuiſſe,Ex hāc igit̄ diſtinctionem per genera

hominum

F hominum in libertinos & ingenuos poterāt ſingulæ tribus admittere. Hanc porrò generum deſcriptionem Centuriis accommodare nō poſſis. Nam ſi ſeruata cenſus, ordinis, ætatisq́ue deſcriptione, hanc præterea inter eiuſdem tribus homines ponas generum diſtinctionē, oportebit patriciorū in quaque tribu quaſdam eſſe Centurias primi cenſus, quaſdā ſecundi, & ita deinceps: & rurſus quaſdam equitum, quaſdam peditum, & iuniorum ſeniorumq́ue. Quod ſane abſurdiſſimum eſt, præſertim cùm Romæ uix tot eſſent omnes ſimul patricii, quot in una tribu iſta ratio-
G ne ponerentur. At ſi patriciorum unam Centuriam factam dicas in una tribu, in aliud maius incommodum recidas neceſſe eſt: nempe cenſus, ordinis, ætatisq́ue omiſſam ab his Cenſoribus diſtinctionem in Centuriarum ſua deſcriptione. Iſta igitur hominum per genera in ſingulis tribubus deſcriptio nihil ad Centurias pertinebat. Quare cùm ait Liuius mutata ſuffragia, id nō poteſt ita accipi, ut rationem ſuffragiorum Cēturiatis comitiis mutatā intelligamus. Reſtat igitur, ut hac deſcriptione dicamus mutata fuiſſe ſuffragia Tributis comitiis. Quod non poteſt aliter ac-
H cipi, q̃ ut dicamus hos Cenſores inſtituiſſe ferendis tributim ſuffragiis non genera hominū confundi, ut prius: ſed diſtinctis eorum generibus nobiles ſeorſum ab ignobilibus ſuffragium ferre. Qua ratione fiebat, ut dignitatis quidem nobiliorum hominum ratio haberetur, quando non in cætera turba ſuffragiū dicebant, ſed ſeorſum ac per ſe: interim tamen quod ad uim ſuffragiorum attinet, non eſſet maior eorum poteſtas quàm prius. Quandoquidem tribus ea tandem renunciaretur ſentētia, in quam plures cuiuſque generis inclinaſſent: ac numeri, non dignitatis ſuffra-
I gantium hac in re habebatur ratio. Cauſarum & quæſtuum diſtinctionem in eo ponendam eſſe exiſtimo, quod ex plebeiis adeoq́ue ingenuis hominibus eiuſdem tribus alii eſſent, qui ſuo quodam quæſtu uiuerent exercendis quibuſdam artibus, unde quæſtum facerent: alii nobiliores eſſent, & ſuo quodam ordine cenſerentur: cuius generis erant Senatores, Publicani, Scribæ, Tribuni ærarii, Agricolæ: quorum ordo erat ea dignitate, ut cauſis potius diſtingui quàm quæſtu dicerentur. Senatores publico conſilio præerant. Nomine autem Senatorum comprehendo
K Decuriones coloniarum, & municipiorum. Publicani redēptores publicorum uectigalium erant. Scribæ in actis publicis ſcribendis uerſabantur. Tribuni ærarii in procuratione attributæ pecuniæ. Quia ergo publica negocia gererent inter ſe diuerſa,

ideo-

ideo cauſis,hoc eſt negotiis,diſtingui dicuntur.Lictores,præcones,fabri,tibicines,argentarij,nummularii, aliiq́ qui artes exercebant inter ciues Romanos receptas,quæſtibus diſtingui dicebantur.Dixi autem artes receptas,quia ut teſtatur Diony.lib.2. & 9.Romanis ciuibus non licebat artes ſellularias, & quas uocant manuarias,exercere.Voluerunt igitur hi Cenſores in ſingulis tribubus diſtinctionem eſſe inter ex cauſis & quæſtibus,hoc eſt pro ratione negotiorum quibus gerendis occupati eſſent, & pro ratione quæſtus quem ex ſua quadam arte facerent. Itaque ſeorſum uoluerunt deſcriptos eſſe in quaque tribu Senatores,Publicanos,Scribas,Agricolas,Tribunos ærarij: in quibus cauſarum diſtinctionẽ pono. Itemq́ ſeparatim deſcripſerunt reliquos ciues pro ratione quæſtus quem ſinguli facerent. Ac diſtinctionem quidem hanc etiamnum ætate Ciceronis obſeruari ſolitam hinc intelligi poteſt, quòd ordinis publicanorum, ſcribarum agricolarumq́ ſæpe meminit, quaſi de diſtinctis ordine ciuibus. Tum uero etiam Tributis comitiis quandam huiuſmodi diſtinctionem obſeruari ſolitam ex Cælii epiſt.4. ad Ciceronem colligi poteſt. Cum enim Cælius illic mentionem faciat de comitiis Tributis,quibus Dolabella factus eſt Quindecimuir, de equitũ ſuffragio ita ſcribit:Et Hercules niſi noſtri equites acutius uidiſſent,pene concedente aduerſario ſuperaſſet. Hoc eſt,ut ego interpretor, niſi equitum fauor in Dolabellam inclinaſſet, Lentulus competitor,uel ipſius Dolabellæ cõceſſione,ſuperaſſet.At enim his comitiis quomodo equitum ſuffragium diſtingui potuit à reliquorum ſuffragiis, niſi in ſingulis tribubus, quæ uocatæ ſunt ad dandum Dolabellæ hoc ſacerdotium, ſeorſum equites ſuffragium dicebant? Atqui ea Ciceronis ætate equitum ordo in publicanis conſiſtebat,ut docet Plinius lib.33.cap.2. Iudicum autem appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium inſtitue re Gracchi,diſcordi popularitate in cõtumeliam Senatus. Mox ea debellata auctoritas nominis, uario ſeditionum euentu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ uires publicani fuere. M.Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomen in Conſulatu ſuo, ei Senatum concilians,ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrãs, & eius uires peculiari popularitate quærens.Et Cicero pro Plã. ita ſcribit: Adiungam etiam ſi uis,id quod tu etiam huic obeſſe putas,patrem publicanum. Qui ordo quanto adiumento ſit in honore quis neſcit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis,firmamentum Reipub.publicanorum ordine con-

F continetur. Ego igitur poſt illos Cenſores ita exiſtimo Tributis comitiis ſuffragium ferri ſolitum, ut diſtinctio eſſet generũ, cauſarum, & quæſtuum: ut ſeorſum quidem cum tribus uocata erat, ſuffragium dicerent patricij quotquot in ea tribu erant, qui uoluiſſent comitiis intereſſe, tum Senatores, deinde publicani, mox Tribuni ærarii, deinde Scribæ, poſt Agricolæ: eodemq́ modo in quæſtuum diſtinctione. Id quod, quemadmodum ſupra ſignificaui, eo inſtitutum erat, ut dignitatis ratio quædã haberetur diſtinctis hoc modo eiuſdem tribus hominibus: quòd
G effectum eſſet, ut pares cum paribus coniungerentur, ac non ita confuſe abſque ullo diſcrimine ſuffragium dicerent: non autem, ut uis ſuffragiorum penes alios eſſet quàm prius. Nam etiam tum una tribus unum ſuffragium habebat, ac non tot ſuffragia quot erant hominum diſtinctiones in quaque tribu: multo ſecus quàm in Centuriatis, in quibus tot habebat quæque tribus ſuffragia, quot erant in quaque Centuriæ. Huc pertinet quod ſcribit Dion 38. libro, de Q. Fuſio Caleno Prætore eo anno quo Cæſar primum Conſul fuit, loquens his uerbis: Cum ani-
H maduertiſſet Q. Fuſius Calenus confundi omnium ſimul ſuffragia, atque inde fieri, ut de ſuffragiorum euentu ſingula genera ita inter ſe contenderent, ut quod recte ſtatutum eſſet, id ſuo ſuffragio factum dicerent: quòd uero male, in alios ſuffragiorum abſurditatem reiicerent: legem Prætor tulit, ut ſeorſum ſinguli ſuffragium dicerent, quo tandem dignoſci poſſent ſententiæ, nõ ſingulorum quidem hominum (quod occulte ſemper fiebat) ſed certe ſingulorum generum. Ex iis Dionis uerbis apertum eſt etiam ante hanc legem Fuſiam fuiſſe in ſingulis tribubus di-
I ſtincta quædam hominum genera, quos ego ordines quoſdam, & quaſdam diſtinctiones, quæ eædem eſſent, aut non ualde abſimiles iis, quas à Cenſoribus illis factas ſcripſimus, interpretor. Ac uoce quidem cum ſuffragium ferebatur, quia ſeorſum ſingulæ illæ diſtinctiones ſuffragium dicebant, non poterat eſſe ignotum quid ſingulæ ſentirent. Ac legibus tabellarijs perlatis, tametſi adhuc diſtincti eſſent eodem modo homines eiuſdem tribus quia tamen fiebat ſententiarum renunciatio, niſi coniectis in ciſtam totius tribus tabellis, propterea fiebat, ut ordinum ſenten-
K tia Tributis comitiis ignota eſſet: una oriebatur inter ordines contentio, quam ſua lege ſuſtulit Calenus. Conſtituit enim, ut ſingulorum ordinum ſuffragia ſeorſum renunciarentur, ut ita quæ eſſet ſententia ſingulorum dignoſci poſſet. Nec minus tamen

men eo modo erat una unius tribus ſententia:ſiquidem ad extremum non ſpectaretur quid plures ordines ſenſiſſent, ſed quid plures omnino homines eiuſdem tribus iuſſiſſent. Ac de his quidem ſatis:nunc propria ſingulorum generum perſequamur. In magiſtratuū comitiis Tributis tot dabantur tabellæ, quot erant candidati,quorum nomen receptum eſſet, & quoniam 35.tantū tribus erant, oportebat decem & octo tribus ferre quēque candidatum,ut à maiore parte populi creatus diceretur. Vt autem quiſque prior eum numerum tribuum tulerat,ita prior renūciabatur. Cumq; tot creati erant,quot ex lege in eo magiſtratu eſſe oportebat,tum finis fiebat comitiis. Veluti Aedilitiis comitiis quia duo tantum creandi erant, ſtatim ubi ex omni candidatorum numero duo ab octodecim tribubus facti Aediles erant, finis fiebat uocandarum tribuum. Ac ſi conſenſiſſent in eo illæ octodecim tribus,quæ primæ ſorte exierant ad ſuffragium ferēdū,reliquæ tribus non uocabantur:ſin uariaſſent octodecim illę tribus,quia alios candidatos aliæ tribus feciſſent, tū euſque uocandæ erant tribus,dum legitima ſuffragia duo confeciſſent,hoc eſt,donec duo ab octodecim tribubus creati Aediles eſſent.Qđ autem in duobus Aedilibus dixi,idem in decem Tr.pl.& uiginti Quæſtoribus,& uiginti quatuor Tribunis militaribus,& aliis quotquot creādi eſſent ordinariis extraordinariiſve magiſtratibus,dicendum eſt.Verum enimuero in Tribunorum pl. renunciatione primis quidem temporibus id proprium erat,ut ſi eueniſſet ex numero candidatorum decem non confeciſſe legitima ſuffragia,tum ab iis qui legitima ſuffragia confecerant, cooptabantur abſque ſuffragio populi,quot erant neceſſarii ad perficiendum numerum decem Tribunorum.Id quod ex Liuio demonſtrari poteſt,cuius hæc uerba ſunt lib.3.Decad.1. M.Duillius comitia habuit.Et quinque Tribunis pl.creatis, cum præſtudijs aperte petentium nouem Tribunorū alij candidati tribus nō explerent,concilium dimiſit,nec deinde comitiorum cauſa habuit. Satisfactum legi aiebat,quæ numero nuſquam præfinito Tribunis,modo ut relinquerentur,ſanciret:& ab iis qui creati eſſent cooptari collegas iuberet.Recitabatq; rogationis carmen. Si Tribunos pleb.decem rogabo,ſi qui uos minus hodie decem Tribunos pleb.feceritis,hi tum utique, quos ſibi collegas cooptaſſent,ut illi legitimi eadem lege Tr.pl.ſint ut illi quos hodie Tribunos pl.feceritis. Ex iis Liuii uerbis apparet primis tēporibus eam fuiſſe rationem Tribunos pleb. creandi, quam diximus:

Verum

F Verum ea ratio lege à L. Trebonio Tribuno pleb. lata, anno proximo poſtquam hæc quæ de M. Duillio diximus geſta erant, mutata eſt: ut idem T. Liuius paulò pòſt ſcribit: L. Trebonius Trib. pl. rogationem tulit, ut qui plebem Romanam Tribunos pl. rogaret, is uſque eo rogaret, dũ decẽ Tribunos pl. faceret. Hac lege cooptationem ſublatã eſſe apertum eſt. Vnde apparet poſt eam legem ſi accidiſſet Tribunos pl. ad numerũ legitimũ factos non eſſe, reuocandas fuiſſe tribus ad ſuffragium, eouſque dum decem Tribuni pl. creati eſſent. Et Appianus lib. 1. bell. ciuil. ſcri-
G bit, C. Gracchum ſecundum Tribunatum obtinuiſſe per legem quandam, qua cauebatur, ut ſi quis ex candidatis legitima ſuffragia non confeciſſet, tum liberum eſſet plebi quem uellet Tribunum pl. nominare. Vnde intelligi poteſt, illis comitiis accidiſſe, ut unus quidam ex candidatis tribus non expleret: idq́; occaſionem plebi dediſſe, ut omiſſis candidatis C. Gracchum non petentem, ut aſſerit Plutarchus, cuiq́; ex lege non liceret eundem magiſtratum continuare, nihilominus Tribunum pleb. crearet. Porro autem tribus non explere eodem modo interpretandum eſt,
H quo ſuprà interpretari ſumus Centurias non explere. Quando enim ita uarie in candidatos fauor inclinabat tribuum, ut omnes candidati tribus quaſdam ferrent, ſed quæ tamen ad eum numerum in quibuſdam candidatis non peruenirent, ut plures tuliſſe hi dicerentur quàm illi: tum non expleſſe tribus dicebãtur. Quæ oĩa apertiora fient exẽplo ſubiecto. Ponamus duodecim Tribunatus competitores. Si in nouẽ candidatis conueniant octodecim tribus ut illi sẽper plura ſuffragia habeãt q̃ reliqui tres: in reliquis uerò tribus ita uariæ ſint, ut ſingulis ſenas tribus ſuerant:
I poſt ſuffragium octauæ & decimæ tribus renunciatum, eã certũ erit nouem creatos Tribunos pleb. quia octodecim tribu maior pars tribuum ſint. Ex quo ſequitur, hos nouem candidatos iam confeciſſe legitima ſuffragia. Reſtabit igitur creandus ex reliquis tribus candidatis decimus Tribunus pleb. Quod ſi uocandis reliquis ſeptendecim tribubus accidat ita rurſus uariare tribus, ut ſuas quaſdam tribus ſinguli ferant, hic rurſus conſiderandus eſt numerus tribuum, quas quiſque feret. Nam ſi unus ad ſex, quas habebat tribus, adiiciat maiorem numerum quàm reli-
K qui duo, ueluti ſi ſeptem unus ferat, cum reliqui duo ſinguli quinas tantum tulerint: tum ſane iis qui tredecim tribus tulit, renunciabitur Tribunus: quia uerum ſit plures tribus hunc tuliſſe q̃ reliqui duo, qui ſinguli undecim tantum tulerunt. In quo obiter ani-

animaduertendum eſt,hoc quidem modo Tribunum fieri, qui non octodecim tribus tulit,ſed qui comparatione tantum aliorũ candidatorum plura habuit ſuffragia.Sin accideret,ut duo rurſus ſenas tribus ſinguli ferrent,tertius uerò quinque tantum,quia pares erant ſuffragiis illi duo qui plures tribus tulerant,neuter poterat Tribunus declarari:quo caſu dicebantur illi tribus non explere. Itaque reuocandæ erant tribus ad creandum decimum Tribunum pl. Ad huius exempli ſimilitudinem multa alia fingi poſſunt. Veluti ſi in ſeptem candidatis ita uariaſſe tribus ponas ut ſinguli quinas habeant tribus, tum nemo eorum renunciari poterit. Neque uero hac tantum tribuum paritate id accidere poterat,ſed etiam ſi accidiſſet,ut paria haberent in tribubus ſuffragia duo,treſve,aut etiam plures candidati: quia in qua tribu paria habent ſuffragia candidati, eam nemo eorum tuliſſe dicetur. Quibus ergo caſibus non confecerant candidati Tribunitii legitima ſuffragia, his per legem Treboniam reuocandæ erant ad ſuffragium tribus. Quod idem in comitiis Aedilium non fiebat. Nam ſi quando accidiſſet pares ſuffragiis eſſe candidatos,non reuocabantur tribus,ſed ſorte decernebatur cui cederet magiſtratus. Id quod ex Cicerone demonſtrari poteſt:cuius hæc uerba ſunt pro Plancio: Neque.n.unquam maiores noſtri ſortitionem conſtituiſſent Aedilitiam, niſi uiderent accidere poſſe, ut competitores pares ſuffragiis eſſent. Porrò autem quod Cicero in paritate ſuffragiorum nominatim Aedilitiam ſortitionem ponit, argumento eſſe uidetur,non fuiſſe eãdem in cæteris magiſtratibus rationem. Itaque Quæſtoriis comitiis hoc caſu idem factitari ſolitum exiſtimo,quod in Tribunitiis,ut reuocarentur potius, tribus,quàm ut ſorti committeretur. In Tribunorum uero militarium comitiis, ſi ad legitimum numerum non peruenerat qui creati erant,Conſulis,ut opinor, hac in re iudicio ſtabatur. Erat enim is magiſtratus quem Conſul creare poſſet. Nam qui Rufuli appellabantur,omnes ab imperatoribus non à populo creabãtur. In extraordinariis uerò magiſtratibus idem quod in Tr.ple. ſentiendum eſt. Id enim totum ſui iudicii eſſe populus uolebat,ut Cicero indicat in ſec.orat.in Rull. Etenim cum omnes poteſtates,imperia,curationes ab uniuerſo po.Ro.proficiſci cõuenit, tũ eas profectò maxime quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquem & commodum. In legum comitiis Tributis idem modus omnino, qui Centuriatis,ſeruabatur. Quod uero attinet ad comitia iudiciorum,eam Cicero pro domo ſua docet fuiſſe rationem,

F nem,ut nemo niſi prædicta die accuſaretur:tum ut magiſtratus ter reum antè accuſaret,quàm mulctã irrogaret:hac uero irrogata trinundino prodenda erat dies,qua ad populum mulcta certãda eſſet:quæ dies cum aduenıſſet,quarta accuſatio fiebat à magiſtratu.Cætera quæ ad modum iudiciorum attinent, poſſunt ex T.Liuio colligi ubi de iudicio P.Africani ſcribit lib.8 Dec.4.& ex aliis Ciceronis locis,Cũ dies dicendæ cauſę aduenerat,atratus reus,&,ut ait Cicero,ſordidatus barba,& capillo promiſſo (hic enim reorum habitus eſſe ſolebat)à magno amicorum item atra

G torum comitatu in forum deduci ſolebat. Magiſtratus interim in roſtris ſedebant,reus ſub roſtris ſtabat,populus ante roſtra in comitio erat Plutarchus enim in uita Gracchorum oſtendit ſic roſtra fuiſſe ædificata, ut qui inde conciones haberent, comitiũ & curiam ſpectarent: ſed ita tamen, ut etiam liceret in forum ſe conuertere:ſicut factitaſſe Caium Cracchum memoriæ mandauit.Quia igitur comitium foro iunctum erat,propterea fori nomine ſæpe etiam comitium,ut eius pars quædam comprehendebatur.Sed hæc obiter dicta ſint. Præco interim cùm magiſtra-

H tus iuſſerat,ex roſtris reum citabat.Qui ſi uellet pro ſe dicere,in roſtra aſcendebat,ut inde orationem haberet ad populum. Sin per alium ſe uellet defendere,is item iuſſu magiſtratus in roſtra aſcendebat,reumq; defendebat.Quòd ſi orationibus tempus uſque eo cõſumeretur,ut non ſatis uideretur reſtare temporis, quo ante noctem peragi comitia poſſent,dies producebatur: hoc eſt, in alium comitialem diem differebatur populi iudicium. Qui dies cum ueniſſet,idem quod priori die peragebatur: niſi ꝙ ſpatium dicendi fere magiſtratus conſtituebant.Cum dicendi finem

I utrinque feciſſent,populus in ſuffragium mittebatur. In quo nõ eædem dabantur tabellæ,quæ iudicibus,condemnandi,abſoluendi & ampliandi,ſed quales in legibus ferendis,Vti rogas, &,Antiquo:lege enim lata mulcta dicebatur.quæ lex ſi à populo acciperetur,tantæ pecuniæ damnatus erat reus, quanta erat mulcta quam dixerat magiſtratus:ſin populus antiquaret,abſoluebatur. Neque uerò ex eo,quod ſupra roſtra comitiumq; appellauimus in iudicio populi deſcribendo, exiſtimandum eſt, eo tantum in loco comitia de mulcta haberi.Nam aliis quoque in locis habe

K ri poſtea demonſtrabimus:ſed quia eo in loco ſæpius id uſuueniebat, propterea eum locum potiſſimum accepimus: ſed ita ut de aliis locis idem uellemus quod de hoc intelligi. Ad modum etiam horum comitiorum pertinet, quod Cicero ita ſcribit pro

domo

domo ſua: Deniq; ſi quas res illum diem aut auſpiciis aut excuſatione ſuſtulit, tota cauſa iudiciumq; ſublatũ eſt. Ex hoc enim loco apparet in reorum fauorem proprie inſtitutas fuiſſe has duas rationes effugiendi iudicii: quarum una erat in auſpiciis, quæ ſi diem iudicii diffunderent, totũ iudicium ſublatum erat, benigna ſcilicet uoluntatis deorum interpretatione, quaſi nollent omnino de hoc reo damnando cum populo agi, quãdo bona auſpicia non dediſſent. Altera cauſa erat in excuſatione legitima: quæ ſi die iudicii obtendi poterat, tota cauſa (inquit) Cicero tollebatur: ita ut reus non poſſet hoc nomine cauſam dicere, niſi renouato de integro toto iudicio, perinde ac ſi nihil priore actum eſſet. Erant autem excuſationes legitimæ, morbus: quomodo excuſatum dicit fuiſſet P. Africanum T. Liuius: exilium uoluntarium, quomodo Cæſo Quintius excuſatus eſt. De quo Liuius libro 3. Decad. 1. ita ſcribit: Iudicii die cum excuſaretur ſolum uertiſſe exilii cauſa, nihilominus Virginio comitia habente, collegæ appellati dimiſere concilium. Item funeris familiaris procuratio, aliæq; huius generis quæ ex iure ciuili colligi poſſunt. Quod uero attinet ad ſacerdotum comitia, in his id iam diximus proprium fuiſſe, quod ſeptendecim tantum tribuum ſuffragio ſtaretur, earum quibus id ſorte obtigiſſet. Itaq; propter incertum ſortis beneficium omnes tribus conueniebant, ut nulla ſe excluſam conqueri poſſet: ſed in ſortem tantum id reiicere poterant, quæ in ſuffragium uocatę non erant. Statim ergo, ut unus cõpetitorũ nouem tribus tulerat, ſacerdos renũciabatur. Aut ſi ita uariaſſent tribus, ut nullus competitorũ nouem ferret tribus, tum qui plures tulerat, reliquos ſuperabat. Sin ſuffragiis pares eſſent, tum reuocari tribus oportuiſſe exiſtimo: niſi potius hac in re collegii iudicio ſtaretur, ut is ſacerdos eſſet, quẽ potiſſimum cooptaſſent. Neq; uero hoc loco eſt omittẽdus Ciceronis locus in 2. Philip. in quo ita ſcribitur: Quo enim tẽpore me augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius & Q. Hortenſius nominauerunt, (neque enim licebat à pluribus nominari) nec tu ſoluendo eras, nec te ullo modo niſi euerſa Repub. fore incolumem putabas. Alius eſt locus in principio Bruti, ubi de Q. Hortẽſio defuncto ita loquitur: Et interitu talis auguris dignitatem noſtri collegii diminutam dolebam. Qua in cogitatione & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & inauguratum ab eodem, ex quo augurum inſtitutis in parentis eum loco colere debebam. In his duobus locis

F multa obſeruari poſſunt, quæ ad modum creandorum ſacerdotũ pertinent. Primum quod nominatio erat neceſſaria iis, qui petitionem ſacerdotii profiteri uolebant. Id quod ex ep. M. Bruti ad Ciceronem, cuius initium eſt, Bibulus, confirmari poteſt. Rogat enim Brutus Ciceronem, quoniam in locum Panſæ demortui auguratum petere conſtituerat Bibulus, ut nominationem ei cõcederet. Verba Bruti hæc ſunt: In Panſæ locum petere conſtituit. Eam nominationem à te petimus. Neque coniunctiori dare beneficium, quam nos tibi ſumus, neque digniorem nominare po-
G tes q̃ Bibulum. Eodem pertinet, quod primo ad Herennium ita ſcribitur: Altera lex iubet augurem in demortui locum in concione nominare. Ex his perſpicuum eſt petitionem ſacerdotii neminem profiteri potuiſſe, qui non ſibi aliquẽ ex collegio conciliaſſet, à quo in concione nominaretur. Tum illud animaduertendum eſt, quod ait non licuiſſe, ut quis à pluribus quàm duobus è collegio nominaretur. Porro autem ex uerborum contextu colligo ſatis quidem fuiſſe ab uno nominari, ſed non licuiſſe, ut à pluribus quàm duobus nominaretur. Nam quod unus Ci-
H cero à Bruto rogatur ad nominandum Bibulum: quodq́ Cicero id quaſi ſingulare aliquid adſcribit, quod à duobus nominatus eſt, argumento eſſe poteſt ſatis quidem fuiſſe ab uno nominari, ſed lege cautum fuiſſe, ut ne à pluribus quam duobus quis nominari poſſet. Illud quoque notandũ, quod ait iuratum Hortenſium ſuæ dignitatis iudicium feciſſe: ex quo colligi poteſt, oportuiſſe eum qui aliquem nominaret, publicè iurare dignum eſſe, eũ quẽ nominaret eo ſacerdotio de quo ageretur. Quod ego iuramentum eo inſtitutum fuiſſe puto, ne quẽ ſuffragiis ſuis populus indi-
I gnum ſacerdotio crearet. Poſtremò illud non eſt omittendum, quod ait Cicero, ſe ab Hortenſio inauguratum. Hanc uerò inaugurandi rationem communem fuiſſe omnibus ſacerdotiis ex Liuio intelligi poteſt: apud quem paſſim inaugurandi uerbũ reperitur, ubi de ſacerdotum in locum demortuorum ſuffectione mẽtio eſt: ſumiturq́ fere apud eum pro eodem, creare ſacerdotes, & inaugurare ſacerdotes. Inaugurati autem propriè dicebantur ſacerdotes, quando adhibitis ad deos conſulendos auguribus, pronunciati erant dus ad fugendum ſacerdotium. Atque ante legem
K quidem Domitiam omnino cooptabatur in collegium, qui inauguratus erat. At poſt legem Domitiam omnes competitores inauguratos eſſe oportebat, ſed is ſolum cooptabatur, quem populus creaſſet. Nam ſi in quibus ſacerdotiis ante legem Domitiam

tiam populi ſuffragio opus erat, in iis poſt competitorum inau- A
gurationem,populi habebantur comitia, quemadmodum nos
ſuprà oſtendimus in Regis ſacrorum ac Flaminum creatione:
pari profectò ratione dicendum eſt in his creandis ſacerdoti-
bus,qui lege Domitia ſuffragiis populi fieri cœperunt, inaugura
ri antè competitores oportuiſſe,quàm de his comitia haberētur.
Si enim poſt comitia iis inaugurandis auſpicia captanda fuiſ-
ſent, illis non addicentibus cooptari non potuiſſet quem po-
pulus creaſſet, nec fuiſſet neceſſe hac in re ſtare populi iudicio.
Ac ſi fortè eueniſſet,ut poſt comitia in uno qui creatus eſſet, au- B
ſpicia non addixiſſent,rurſus ad creandum alterum habenda fuiſ
ſet comitia. In quo ſi rurſus eueniſſet auſpicia non bona eſſe,
iterum uocanda fuiſſent comitia. Idemq́ dici poteſt in tertio &
quarto competitore, ſi (ut uſuuenire poterat) tot eſſe accidiſſet.
Hac igitur ratione efficiebatur, vt bis ter quaterve fruſtrà po-
pulus in ſuffragium mitteretur ad unum ſacerdotem creandum.
Quod ſane eſt abſurdiſſimum. Itaque dicendum eſt,inaugura
tionem quidem fieri antequam populus in ſuffragium mittere-
tur: ſed quia non alios populus creabat, quàm qui ab aliis ſa- C
cerdotibus inaugurati eſſent, ita ut iudicium ſacerdotum popu-
lus confirmare tantum uideretur, idcirco factum eſt, ut apud
Latinos auctores totum hoc creandorum ſacerdotum nego-
tium,uerbo inaugurandi contineretur:ita ut inauguratum fuiſſe
aliquem ſacerdotem dicant,cum factum fuiſſe ſacerdotem dice-
re uolunt. Poſt dicta ſuffragia, in magiſtratuum creatione ea-
dem fere quæ poſt Centuriata, fiebant. Poſtquam enim à
præcone & à magiſtratu renunciati erant,quos populus crearat,
domum à frequenti amicorum comitatu deducebantur.Poſt le- D
gum comitia id modò reſtabat,ut publicarentur. Id quod æneis
tabulis per fora & templa fixis fieri ſolebat.Tacitus lib.11. A-
ſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac
templa fixo. In iudiciorum uerò comitiis ſi damnatus erat reus,
ilicò prædes dare ſoluendæ mulctæ cogebatur:alioqui in uincu-
la duci iubebatur à magiſtratu.Id quod ex hiſtoria L. Scipionis
Aſiatici intelligi poteſt,apud A.Gellium libro ſeptimo c.19.&
T.Liuium lib.8.Decad.4.Atque illa quidem de modo comitio
rum ſufficiant.De loco pauca dicamus. E

F

De loco Tributorum comitiorum. Cap. V.

TRIBVTIS comitiis uocandis non erat unus deſtinatus lo-
cus,quemadmodum Centuriatis:quia religio non erat, extra ne
an intra pomœrium haberentur.Ac magiſtratuum quidem co-
mitia Tributa fere in campo Martio habebantur. Cicero ad At
tic.prima epiſt.In cãpo comitiis Tribunitiis ad 16.Cal. Sext.Et
lib.4.epiſt.ad Att.in epiſt.De Eutychide,cum de ambitu candi-
G datorum Conſularium & Tribunitiorum ſcribere ad Atticũ in-
cipit,his uerbis utitur:Sequere nunc me in campum. De Quæ-
ſtorũ uerò comitiis idem Cicero ad Curiũ ſcribens lib.7. Epiſt.
Fam.In campo certe non fuiſti,cum hora ſecũda comitiis Quæ
ſtoriis inſtitutis.Aedilium autem comitia ꝗ in cãpo haberẽtur,
ex epiſt.ad Att.lib.4.cuius initium eſt,Auere te certo ſcio, intel
ligi poteſt.Illic enim Cicero loquens de comitiis,quibus Aedilis
fieri uolebat Clodius,ita ſcribit: Niſi Milo in campum obnun-
ciaſſet,comitia futura erant ante diem duodecimum Cal.Decẽb.
H Milo ante mediam noctem cum magna manu in campum ue-
nit.Clodius cùm haberet fugitiuorum delectas copias,in cãpum
ire non eſt auſus. Quin tamen alibi etiam hæc comitia haberi
poſſent,negari non poteſt.Nam poſt eiectos Decemuiros, cum
Tribunorum pl.habuit comitia Q.Furius Pont.max. ea habita
fuiſſe in pratis Flaminiis,qui pòſt fuit circus Flaminius, T. Li-
uius lib.tertio Dec.1.ſcribit. In Capitolio habebantur comitia,
quibus iterum Tribunus pl creari uolebat Tib.Gracchus,aucto
ribus Appiano & Plutarcho.Sed & comitia Aedilium ꝗ in fo-
I ro,adeoq́; in comitio haberi poſſent,uerba Ciceronis ex eadem
epiſt.lib.4.ad Att.oſtendunt: Metellus tamen poſtullat,ut ſibi
poſtero die in foro obnuncietur.Nihil eſſe quod in campum no
cte ueniretur:ſe hora prima in comitio fore. Itaque ante diem
undecimum Cal.in comitium Milo de nocte uenit.Quòd uerò
extraordinarii magiſtratus alibi quàm in campo creari poſſent,
argumento eſſe poteſt, quòd in Capitolio creati ſunt Triumuiri
agrarii ex lege Tiberii Gracchi.Cicero.n.lib.1.de Nat. deorum
ſcribit M.Octauium Tribunatu priuatum à Graccho fuiſſe in
K Capitolio. Et Appianus Plutarchuſq́; eodem ipſo loco ſtatim
creatos fuiſſe Triumuiros ſcribunt. Legum comitia plurimum
in comitio haberi ſolita uel hinc intelligi poteſt, quòd Cicero in
orat.pro Rabirio Poſthumo indicat,ex Roſtris leges ferri ſoli-
tas.

tas. Verba eius ad equites Rom. hæc ſunt: Si iam uobis nunciare A tur in Senatus ſentētias dici, ut his legibus tenerem ini, cōcurrendum ad Curiam putaretis: ſi lex ferretur, conuolaretis ad Roſtra. Erant autem Roſtra, tribunal aut ſuggeſtus, unde conciones ferè habebantur: ſic dicta à roſtris nauium, quæ huic erant præfixa. Plinius lib. 16. cap. 14. Antea roſtra nauium Tribunali præfixa foro decus erant: ueluti populo Romano ipſi corona impoſita. Et Liuius lib 8. Decad. 1. Naues Antiatium partim in naualia Romæ ſubductæ, partim incenſæ: roſtriſq; earum ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit: Roſtraq; id templum appellatum. B Erant autem Roſtra, ut ait Aſconius, ad Comitium, prope iuncta Curiæ. Itaque cum ex Roſtris conciones habebantur, populus in comitio ſtabat, ut antè diximus: à quo etiam populi in eum locum conuentu, nomen habuit: uocaturq; à Græcis auctoribus ἐκκλησιαστήριον. Quanquam aūt hæc pars fori quædā eſſet, concionibus populi proprie deſtinata: unde etiā fit, ut Plinius & Liuius in foro Roſtra ponant, & leges fere in foro latæ dicantur, quæ in comitio latæ erant, attamen cum proprie forū accipiebatur, diuerſum erat à comitio: ut ex multis locis Ciceronis & aliorum oſtendi poteſt. C Ad Heren. lib. 2. In comitio aut in foro ante meridiē cauſam coniicito. Pro Seſtio: Cum forum, comitium, curiamq; mulcta de nocte armatis hominibus occupauiſſent. Et paulò pòſt de Q. Fratre loquitur hoc modo: Pulſus è Roſtris in comitio iacuit. Suet. in Cæſare: Aedilis præter comitiū ac forū, Baſilicaſq;, etiā Capitoliū ornauit. Qđ uero dixi comitiū locum fuiſſe proprie deſtinatum concionibus populi, non ita accipi debet, quaſi uelimus eò populum non conuenire ſolitum, niſi ut uerba ad eum ex Roſtris fierēt. Cicero enim in Bruto minora quædam iudicia apud unum iudicem in comitio exerceri ſolita, oſtendit his uerbis: D Quare ſi anguſte, & exiliter dicere eſt Atticorum, ſint ſane Attici: ſed in comitium ueniant, ad ſtantem iudicem dicant: ſubſellia grandiorem, & pleniorem uocem deſiderant. His uerbis Cicero demonſtrat, iudices quoſdam à Pretore datos, in comitio ſtantes iudicare ſolitos. Vnde etiam (ut id παρέργως dicam) pedaneos iudices primum appellatos credo, delegatos minorum cauſarum iudices, quòd iudicando pedibus ſtarent, ac non in ſubſelliis ſederent. Quin etiam Prætorem urbanū in comitio ius dixiſſe, Plautus in Pœnulo indicat his verbis: E

Nam iſtorum nullus nefaſtu'ſt, comitiales ſunt meri.
Ibi habitant, ibi eos conſpicias quàm Prætorem ſæpius.

F Et A. Gellius lib. 20. cap. 1. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur: quantæq́ pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur. Hi loci manifeſtò indicant Prætorem urbanum in comitio ius reddidiſſe, & litium etiam cauſa in comitium conuenire populum. Veruntamen quia Prætori urbano ſuum quoddam tribunal erat, in quo ſedendi multis cũ Prætore locus eſſet, ut Cicero primo de orat. oſtendit, apud quẽ Craſſus ita loquitur: Quid his paucis diebus, nonne nobis in Tribunali Q. Pompeii Prætoris urbani familiaris noſtri ſedẽtibus.
G In quo Tribunali ſella Curulis Prætoris ſtatuebatur, in qua ſedens ius reddebat. Propterea hoc Prætoris Tribunal ita ad comitium ædificatum fuiſſe exiſtimo, ut longe à Roſtris diſiunctum eſſet: alioqui ſimul ex Roſtris conciones haberi, & ius à Prætore reddi ex ſuo Tribunali nõ potuiſſet: quod tamen ſecus eſſe cum per ſe manifeſtum eſt, tum uerò oſtendi poteſt ex his uerbis Ciceronis pro Flacco: Hic in grauiſſima, & moderatiſſima ciuitate, cum eſt forum plenum iudiciorum, plenum magiſtratuum, plenum optimorum uirorum & ciuium, cum ſpecula-
H tur atque obſidet Roſtra uindex temeritatis, & moderatrix officij Curia, tamen quantos fluctus excitari concionũ uidetis? Q̃m ergo una ex parte Roſtra comitium ſpectarent, ex altera parte Prætoris urbani Tribunal, idcirco pari ratione utraque in comitio fuiſſe non male dici poſſunt. Verum redeamus unde digreſſi ſumus. Erat igitur comitium, ea pars fori quæ potiſſimum concionibus, & comitiis populi deſtinata erat. His porrò habendis comitijs ſepta quædam fuiſſe, quò introuocarentur tribus cum ſuffragium inibant, cùm ipſum introuocandi uerbum argumen-
I to eſſe poteſt, tùm uero quòd lege Maria per pontes ſuffragium ferri his etiam comitiis, quæ in foro habebantur, conueniebat: ut nos ſupra oſtendimus, cum de pontibus diſputauimus. Neq́ enim pontes intelligere poſſumus uiam fuiſſe, qua ſuffragatores introuocarentur, niſi in ingreſſu ſeptorum quorundam hos põtes fuiſſe inſtitutos concipiamus. Neque enim aliud erant huiuſmodi pontes, quàm anguſtæ quædam ſubſtructiones ex tabulatis gradibus è ſolo ſublatæ, ad id inſtitutæ, ut per eas ſuffragiũ ferretur abſque omni fraude ac confuſione. Quod uerò pontes
K huiuſmodi in ea parte fori eſſent, qua erat comitium, ex eo loco Ciceronis oſtendi poteſt, qui habetur 1. lib. ad Att. Illic enim Cicero oſtendit concilium illud populi ad Roſtra fuiſſe: unde habuit concionem ad populum Cato, & alii optimates, à quibus di

rempta

rempta ſunt comitia:Operæ Clodianæ pontes occuparant,tabel A læ miniſtrabantur ita,ut nulla daretur,Vti rogas.Hic tibi roſtra aduolat Cato:conuitium Piſoni Conſulari mirificum facit : ſi id eſt conuitium uox plena grauitatis,plena auctoritatis,plena denique ſalutis. Accedit eodem etiam noſter Hortenſius,multi p̃terea boni:inſignis uerò opera Fauonii ſuit. Hoc concurſu optimatum comitia dimittuntur.Ex iis ergo locis apparet,ſicut erãt in campo Martio ſepta quædam,ita in comitio fuiſſe,quò intro uocari dicebantur qui ſuffragium inibant. Septorum ſane quorũdam quæ in foro eſſent,meminit Cicero pro Seſtio: Venit in B templum Caſtoris, obnunciauit Conſuli:cum ſubito manus illa Clodiana in cæde ciuium ſæpe iam uictrix exclamat, incitatur, inuadit. Inermem atque imparatum Tribunum alii gladiis oriũtur,alii fragmentis ſeptorum & fuſtibus. Neque uerò in comitio tantum legum habebantur comitia, ſed etiam interdũ in Capitolio,ut lex agraria Tib.Gracchi in Capitolio perlata eſt,rogatio de triumpho L.Pauli in Capitolio lata eſt, ut ſcribunt Plutarch.in uita Pauli &T.Liuius lib.5.Dec.5.Opimius de abrogãdis C.Gracchi legibus in Capitolium comitia edixit,ut ait Plu- C tarch.in uita Gracchorum.Nonnunquam etiam in circo Flaminio comitia habebantur. Rogatio enim,quam ferebat Bibulus Tr.pl.de abrogando Marcello imperio,in circo Flaminio antiquata eſt,ut ſcribunt Plutarch.in Marcello & T.Liu.lib.7.Decad.3.In iudiciorum autem comitiis idem quod de legum comitiis dicendum : neque enim in comitio tantum habebantur, ſed etiam in Capitolio. Liuius enim lib.5.Dec.3.de comitiis agens, quibus de mulcta M. Poſthumio Publicano irrogata populus indicabat,in Capitolio ea haberi ſcribit. Quod uerò multa in co D mitio dici ſoleret,argumẽto eſſe poſſunt uerba A.Gellii lib.11. cap.1. Cum autem uſus,& mos ſermonum is ſit, ut & ita nunc loquamur, ut plerique ueterum locuti ſunt, mulctam dixit, & mulcta dicta eſt, non ab re putaui notare quod M. Cato aliter dixit.Nam in quarto Originum uerba hæc ſunt.Imperator noſter ſi quis extra ordinem depugnatum iuit, ei mulctam facit. Poteſt autem uideri conſulta elegantia uitaſſe uerbum : cum in caſtris, & in exercitu mulcta fieret, non in comitio nec ad po- E pulum diceretur. Ac de comitiorum quidem Tributorum loco hactenus dictum ſit. Reſtat ut de tempore pauca dicamus.

F

De tempore comitiorum Tributorum. *Cap. VI.*

COMMVNE omnibus comitiis erat,ut niſi comitiali die non
poſſent haberi,ut nos ſupra docuimus. Id quod cum hac exce-
ptione intellectum uolo,niſi nominatim, ut aliis etiam diebus
cum populo agere ſibi liceret,quiſquam legem tuliſſet. Quod
G feciſſe P.Clodium in Tribunatu ſcribit Cicero pro Seſtio. Legē
enim inter alias tulit,ut omnibus faſtis diebus legē ferre liceret.
Erat etiā hoc omnibus comitiis commune, ut cum populo agi
nō liceret ante primam horam diei. Ita.n.legibus cautum fuiſſe
ſcribit Dion lib.39.ubi dicit Prætorem Ser.Galbam de triūpho
C.Pomptini rogationem male tuliſſe, quòd ſummo mane ante
primam horam diei comitia habuiſſet.Quò pertinent uerba Ci-
ceronis lib.4.ad Att.Pomptinus uult ad quartum non.Nouēb.
triūphare.Huic obuiā Cato,& Seruilius Prætores,& Q.Mutius
H Tr.pl.Negant.n.latum de imperio. Et eſt latum hercule inſulſe.
Cum.n.lex de triumpho Proprætoris, & Proconſulis id conti-
nere deberet,ut liceret ei qui triumpharet, cum imperio eſſe eo
die, quo urbē ingrederetur, ideò Cicero eam legem appellat de
imperio: quæ lex inſulſe lata dicitur,quia occulte ante primam
horā diei lata eſſet. Porro autem ut propius tempus comitiorū
definiamus,id non poteſt,niſi in ordinariis magiſtratibus fieri.
Nam legum iudiciorumq;, & extraordinariorum magiſtratuū
comitia certum tempus habere non poterant: quandoquidem
I pro publica neceſſitate ac uoluntate magiſtratum uariis anni tē-
poribus haberentur.Sacerdotum comitia cùm erat in demortui
locum ſufficiendus alius,non aliàs habebantur: niſi aut noui in-
ſtituerentur ſacerdotes,aut numerus in collegiis augeretur.Or-
dinarii uerò magiſtratus fere ad finem menſis Iulii, & principiū
Auguſti creabantur. Ac Tribunorum quidem Aediliumq;
pleb.comitia prima erant: cæterorum magiſtratuum prima
erant Conſularia, tum Prætoria, mox Aedilitia,pòſt Quæſto
ria,poſtrema Tribunorum militum.Ac Tribunitia quidem co-
mitia eo quo dixi tempore prima haberi Cicero in prima epiſt.
K ad Atticum indicat:In campo comitiis Tribunitiis ad 16. Ca-
lend.Sextil. Nam quod paulò pòſt facit mentionem candida-
torum Conſularium illius anni,ſatis indicat nondum fuiſſe Con
ſules creatos.At enim Cicero ſecunda in Verr. & in eum ſcribēs
Aſconius,oſtendunt Prætoria Aedilitiaq; comitia pòſt Conſula

ria

ria fuiſſe. Et Cælius ad Ciceronem ſcribens, indicat Tribunos A
Aedileſq; pleb.iam creatos,cum adhuc ſua comitia, quibus fieri Aedilis Curulis uolebat,non eſſent habita: ubi oſtendit Calend. Sextil.iam fuiſſe creatos Tribunos pleb.Conſules & Prætores, cum adhuc Aediles Curules creati non eſſent. Quòd uero etiam hoc tempore crearentur Tribuni militares, & ſecunda orat. in Verrem intelligi poteſt. Cum enim nonis Auguſti illa oratio haberetur,ut ipſe Cicero teſtatur, in ea oratione iam deſignatos in annũ ſequentem magiſtratus fuiſſe oſtendit: inter quos etiam Tribunos militares eo loco enumerat.Quod autem Quæſtores B
& Tribunos militares poſtremos feci,præter id quod Dion lib. 39.diſerte aſſerit Aediles ante Quæſtores deſignari oportuiſſe, hac etiam ratione ducor,quòd non poſſent minores magiſtratus rogari,niſi creatis maioribus. Nam quorſum minores, qui erant maiorum ueluti adminiſtri,creaueris,non creatis maioribus? Aut ſi accidiſſet creatis minoribus maiorum impediri comitia,quomodo ſumma Repub.poterat in minorum magiſtratuum poteſtatem deuenire? Hoc igitur quo dixi ordine,& eo tẽpore creari magiſtratus ſolebant, niſi aut obnunciationibus, C
aut interceſſionibus differentur comitia. Verum iſta de his temporibus intelligi debent,quibus Calend. Ian. magiſtratibus inibatur.Nam ſuperioribus ætatibus creatio magiſtratuum(præter Tribunos Aedileſq; pleb.eo tempore fiebat,quo ſuperiore libro diximus Conſules tum creari ſolitos. Ego uero propterea Tribunos Aedileſq; pl.excepi,quia non eodem tempore inibãt magiſtratum,quo cæteri magiſtratus. Nam poſtquam primùm creati ſunt Trib.pleb.ſemper menſe Decembri magiſtratum inierunt:ut ex uerbis Dionyſii lib.6.apparet, ubi de primis Trib. D
pleb.ita ſcribit: Tribunitiam poteſtatem primi inierunt illi quinque ad quartum idus Decembri, quemadmodum etiam ad noſtram uſque ætatem fit.Et T.Liuius ad finem libri noni Dec. 4. Antiatem auctorem refellit Tribunos pleb.M.Neuius, aduerſus quem oratio inſcripta P.Africani eſt. Neuius hic magiſtratum non iniit Tribunatus pleb.P.Claudio, L. Porcio Coſſ. ſed iniit Tribunatum App. Claudio, M.Sempronio Coſſ.ad quartum idus Decembres. Inde tres menſes ad idus Martias ſunt, quibus P.Claudius,L.Porcius Conſulatum inierunt. Aſconius E
uerò ſcribens in eum Ciceronis locum ex ſecunda orat.in Verr. P. Sulpitius,iudex triſtis, & integer magiſtratum ineat neceſſe eſt nonis Decembris. Dicit Tribunos plebis eo die nona-

F nonarum Decembris magiſtratum inire ſolitos. Tres igitur illi auctores in hoc conueniunt, quòd menſe Decembri magiſtratũ inirent Tribuni pleb. uerùm in die diſſentiunt. Quam ego controuerſiam ſic dirimi poſſe exiſtimo, ſi dicamus ætate Ciceronis diem ineundi Tribunatus fuiſſe nonas Decembris: at ſuperiori ætate fuiſſe ad quartum idus Decemb. Quòd uero Dionyſius ſcribit ad ſuam uſque ætatem idem fieri ſolitum, ita accipiendum eſt, quaſi propter quatuor dierum ſpatium, quo poſtremis temporibus dies ineundi Tribunatus ſolennis mutata eſt, noluerit
G ſubtilem computationem facere. Ex his perſpicuum eſt, non potuiſſe ſuperioribus illis temporibus comitia Tribunorum Aediliumq; pleb. eodem tempore haberi, quo cæterorum magiſtratuum. Nam Decembri menſe inire magiſtratum oportebat Tribunos, cum ferè magiſtratibus aliis ſufficiendis comitia ante Ianuarium menſem non haberentur. Sed tempore, omninoq; de Tributis comitiis ſatis ſuperq; dictum eſt.

Doctiſſimi

 A

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBER TERTIVS.

B

Quid eſſent Curiata comitia. *Cap. 1.*

CVRIATA comitia à Curiis perinde nomen
habuerunt,ut Tributa à tribubus,& Centuria-
ta à Centuriis. Ac Romuli quidem inſtituto
Curias numero triginta fuiſſe:eumq́ numerũ
ad extrema uſq; Reip. tempora perduraſſe,ſu C
periore lib.demonſtrauimus,cũ à tribubus Cu
rias ſemper fuiſſe diuerſas oſtẽdimus. De earum nomine parum
inter auctores conuenit.T.Liuius Sabinarum uirginum nomen
habuiſſe ſcribit.Verba eius hæc ſunt:Itaque cum populum in tri
ginta Curias diuideret,nomina earum Curiis impoſuit. Id non
traditur, cum haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulie-
rum fuerit,ætate an dignitatibus ſuis uirorumve, an ſorte lectæ
ſint,quæ nomina Curiis darent.Plutarchus cõtrà ita ſcribit:Cu
rias quidam perhibent à Sabinis mulieribus nomen traxiſſe:ſed D
hoc mendacium eſſe deprehenditur.Nam multis illarum à locis
nomina impoſita ſunt. Et Diony.lib.2. De honoribus habitis
uirginibus Sabinis diſſentiunt Romani ſcriptores. Quidam.n.
ſcribunt inter alia id eis tributum, ut triginta Curiæ earum no-
minibus appellarentur:tot.n.fuiſſe,quæ legationem ſuſcepiſſent.
Terentius aũt Varro cum iis hac in re non conſentit.Dicit enim
iam antè nomina Curiis fuiſſe impoſita à Romulo in prima di-
uiſione populi,partim à principibus uiris, partim ex locis ſum- E
pta. Nec uerò trigita tantum mulieres legationem ſuſcepiſſe,ſed
quingentas & uiginti ſeptẽ.Verùm minus nobis de noĩe laborã
dũ eſt:id potius perſequendũ, ut quid qualesq́ eſſent hæ Curiæ,
doceamus Diony.lib.2.ita ſcribit de Romulo:Diuiſa ĩ tres par
te-

F tes omni multitudine, ſingulis partibus præfectum cõſtituit eũ, quem illuſtriſſimũ ac nobiliſſimũ cẽſebat. Tum ſingulis triũ par tiũ rurſus in decẽ partes diſtribuit: totidemq́ʒ ſingulis p̃fectos de dit, qui eſſent fortiſſimi. Ac maiores quidẽ partes Tribus, mino res Curias appellauit, ut etiã ad noſtram uſqʒ ætatẽ uocant. Quę uerba ſic Gręce reddere poſſumus, ut Tribus ſit φυλή, & τριττύς: Curia aũt φράτρα, & λόχος. Et ii quidẽ qui tribuũ p̃fecti erãt, φύλαρχοι & τριτύαρχοι, quos Romani uocãt Tribunos. Curia rũ uerò, φρατρίαρχοι & λοχαγοί, quos illi Curiones appellãt. Di
G uiſæ aũt rurſus ſunt Curiæ in Decurias: uocabaturq́ʒ ſingularum p̃fectus, Decurio. Poſtq̃ʒ aũt hoc modo oẽs in Tribus & Curias deſcripti ſunt, ſolũ urbanũ uniuerſum in 30. æquales partes diſtri buit, ac ſingulis Curiis ſuã partẽ attribuit exẽpta ex ſingulis tãtil la portione, quæ ſufficeret tẽplis delubriſq́ʒ cõſtruendis: ſimulq́ʒ parte aliqua in cõe relicta. Et alio loco eiuſdẽ libri de eodẽ Ro mulo: Sacra ſua ſingulis Curiis conſtituit, ſuis cuiqʒ diuis, quos uenerari ſemper deberent, aſſignatis Et ſacris faciẽdis certos ſum ptus definiuit, quos ex ærario ſuppeditari opporteret. Porrò aũt
H unà cũ ſuis ſacerdotibus, ſacris ſibi ſolẽnibus peragendis Curia les adeſſe oportebat: unaq́ʒ epulabantur feriis in curialibus tricli niis cœnaculiſve. Erant.n.ſuæ cuiqʒ Curiæ cœnationes, in q̃bus cõis ueluti focus ſingulis Curiis conſecratus erat: haud ſecus q̃ʒ apud Græcos in πρυτανείοις. Hmõi aũt ædes Curiarũ noĩe etiã Curiæ appellabãtur: quod nomen noſtra adhuc ætate retinẽt. Et alio loco eiuſdem libri. In oĩbus Curiis Iunoni Quirinæ aræ po ſitæ ſunt quæ etiãnum hoc noſtro tp̃e ponuntur. Et eodẽ lib. de Numa loquens: Vnũ ſacerdotum collegiũ fecit 30. Curionum:
I quorũ (ut dixi) munus erat pro Curialibus ſacra facere. Et pau lò pòſt: His quidẽ de cauſis Rómulus non fecerat, cõe totius ur bis templũ Veſtæ, nec Veſtales uirgines inſtituerat: ſed in una-quaque 30. Curiarum ſuã quandam Veſtã ſtatuerat, in qua epu-labantur Curiales: ſacerdotes aũt peragendis ſacris non alios q̃ʒ præfectos Curiarũ. Et Pomp. in lege. 2. de orig. iuris: Poſtea au cta ad aliquẽ modum ciuitate, ipſe Romulus traditur populũ in 30. partes diuiſiſſe: quas partes Curias appellauit, propterea ꝙ tunc Reip. curã per ſententias earũ partium expediebat. Et ita le
K ges quaſdam & ipſe Curiatas ad populũ tulit. Ex iis locis appa ret Curias Romæ fuiſſe, populi tales quaſdã partes, quales ſunt noſtræ in urbibus parœciæ: ut rectè admonuit Budæus in poſte rioribus annot. in Pãd. Vt.n. noſtræ parœciæ habeãt deſtinatas

quaſdam

quaſdam domos, in certa quadã urbis parte ſitas, quæ cõia ſacra, A
ædẽ ſacrã cõem, ſacrorum cõem adminiſtrum habent: ita Curiæ
erant incolarũ urbis partes, nõ modo loco, ſed etiã ſacris ſibi pe
culiaribus diſtinctæ. Quod uero dixi incolarũ urbis tñ fuiſſe
Curias, cũ ex Dionyſii uerbis paulò antè citatis intelligi põt, tũ
uerò ex eo, ꝙ qui in municipiis & coloniis ciues Rom. habita-
bãt, ſua quædã in ſuis urbibus ſacra habebãt, non ſecus ꝗ ꝗ Ro
mæ erãt: ut uel inde apparet, quod Milo legit ad prodendũ Fla-
minẽ Lanuuiũ profectus pridie ꝗ Clodium occidit: nec erat ne-
ceſſe ſua ſacra eos relinquere qui ciuitate donabãtur, niſi in urbẽ B
migrarent. Nam quos migraſſe Romã reperimus, eos ſimul per
curias Romanas deſcriptos fuiſſe ex eo intelligi põt. quod de Sa
binis nominatim ſcribit Diony. lib. 2. eos qui in ciuitatem rece-
pti ſunt cum rege Tatio, per tribus Curiasꝗ fuiſſe deſcriptos.
Quod idem de aliis etiam populis, qui Romã migrare euerſis
eorum urbibus coacti ſunt, multis in locis ſcribit. Erant igitur
Curiata comitia, in quibus populus curiatim ſuffragiũ dicebat:
hoc eſt, in quibus populi per Curias diuiſi ſententia rogabatur,
ut quod plures Curiæ ſtatuiſſent, id iuſſum populi eſſe diceretur. C

De cauſis Curiatorum comitiorum. *Cap.* 11.

CAVSAE horum comitiorum diuerſæ pro diuerſis Reip. tẽ
poribus fuerunt. Nam poſt Curias à Romulo inſtitutas uſque
ad tempora Seruii Tullii ſexti Romanorum regis, omnia quæ
ſuffragiis populi à regibus committebantur, Curiatis comitiis
peragebantur: ut ex eo intelligi poteſt, quod necdum Centu-
riæ nec tribus erant quæ ſuffragium dicere poſſent. Itaque non D
modo reges, ſed etiam cæteros magiſtratus Curiatis comitiis
creatos fuiſſe interpretandum eſt, cum apud auctores reperi-
mus à populo eos creatos, & leges omnes quæ ad illud uſque
tempus latæ ſunt, Curiatæ fuerunt: & iudicium Horatii à po-
pulo Curiatis comitiis peractum eſt. At poſt claſſes à Seruio re
ge inſtitutas, tum duo cœperunt eſſe comitiorum genera, Cu-
riata & Cẽturiata. Atque illis duobus tãtum generibus uſus eſt
populus uſque ad iudicium Coriolani, anno urbis 263. quo
primum anno cœperunt Tributa comitia. Ac fuiſſe quidem in E
uſu Curiata comitia etiam poſt claſſes à Seruio inſtitutas ex eo
oſtendi poteſt, quòd leges à L. Bruto latæ, cum reges eiecti
ſunt, omnes Curiatæ fuerunt, ut ſcribit Dionyſius ad finem
libri quarti. Verba Bruti ad populum hæc ſunt: Viſum eſt
nobis

F nobis Tarquinios & uniuerſum eorum genus,non modò ciuita
te Romana,ſed omni regione,quæ ſub Romano impero eſt eii
cere,ut omnino nemini liceat de Tarquiniis poſthac agere, aut
loqui:ac ſi quis ſecus faxit,ut morte plectatꝰ. Q̃d ſi idem uobis
quoq; uidetur,Quirites,diſcedite in Curias,& ſuffragiũ inite.Oẽs
Curiæ,uti rogarat Brutus,exilium Tarquinus iuſſerunt. Hac le-
ge perlata rurſus ad populũ Brutus:Quãdo,inquit,tã bonũ prin
cipium res habet,reliqua accipite,quæ de Rep.à nobis excogita
ta ſunt.Nobis cõſiderãtibus cui magiſtratui ſummãReip.cõmit
G tamus,reges poſthac non creare certũ eſt,ſed duos ſingulis annis
eſſe creandos regia poteſtate,quos Centuriatis comitiis creabitis.
Quæ ſi ita uobis uidentur,inite ſuffragiũ.Hæc quoq; lex ab om-
nibus Curiis accepta eſt.Iam uerò Cornelius Tacitus ſcribit lib.
11.Sed Quæſtores regibus etiã tum imperãtibus inſtituti ſunt:
quod lex Curiata oſtẽdit à L.Bruto repetita.Horũ Taciti uerbo
rũ ea(meo quidẽ iudicio)ſentẽtia eſt,ut legẽ Curiatã Brutus repe
tiuiſſe dicatur,qua regibus permiſſũ erat deligere ſibi Quæſtores:
ut Cõſulibus pariter poteſtas eſſet Quæſtores deligendi, ſicut an
H tè regibus fuerat.Verba.n.ſequẽtia oſtẽdunt penes Conſules mul
tis annis eã poteſtatem fuiſſe:Manſitq; Conſulibus poteſtas deli
gendi,donec eum quoq; honorẽ populus mandaret. Vnde fit,ut
eum locum ſic potius interpretandum exiſtimem,quam quomo
do alii interpretantur Curiatis comitiis Quæſtores Brutum creaſ
ſe,ſicut reges antè creare eos ſolebant.Quanquam enim id de re-
gibus Iunius Gracchanus aſſerat apud Vlpianum , lege unica de
officio Quæſtoris,cum eo tamẽ Cornelius Tacitus non conſen-
tit hac in re. Creandis etiam magiſtratibus Curiata comitia in
I uſu fuiſſe demonſtrãt Tr.pl quos ad legẽ uſq; Voleronis perlatã
Curiatis comitiis creari perſpicuum eſt. Et ante Coriolani iudi-
cium multa iudicia populi in hiſtoria legũtur habita in foro, ubi
Centuriata eſſe non poterãt:unde relinquitur Curiata fuiſſe.Poſt
quam uerò ad illa duo comitiorum genera acceſſit tertiũ genus
Tributorum comitiorũ,tũ minus frequentari cœperunt Curiata,
& maxime poſtquam lex lata eſt,de plebeiis magiſtratibus creã
dis Tributis comitiis.Ego tamen adhuc poſt illud tempus repe-
rio duas generales cauſas fuiſſe horũ comitiorũ habendorũ: unã,
K legibus ferendis:alteram,ſacerdotibus creandis.Ac legũ quidem
cauſa toties habebantur,quoties legibus Curiatis opus fuiſſe le-
gimus.Vnũ genus earum legum erat,quas de magiſtratuũ impe
rio ferre oportebat:ut Cic.2.orat.in Rull.oſtẽdit,his uerbis:Pri-
mum

mum lege Curiata decemuiros ornat. Iam hoc inauditũ,& plane nouo more, uti Curiata lege magiſtratus detur, cui nullis comitiis antè ſit datus. Atque hinc perſpicuum eſt, quid à maioribus acceperitis, quid ab hoc Tr.pl. uobis relinquatur. Maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex Conſulibus ferebatur,& cæteris patriciis magiſtratibus, Tr.pl. etum Curiata iterum de eiſdem iudicabatur, ut eſſet reprehendendi poteſtas, ſi populum beneficii ſui pœniteret. Et paulò pòſt: Ita cum maiores binis comitiis uoluerint uos de ſingulis magiſtratibus iudicare, hic homo popularis ne unam quidem populo comitiorum poteſtatem reliquit. Et paulò pòſt: Videte hominis religionem & diligentiam. Vidit & perſpexit ſine Curiata lege Decemuiros habere poteſtatem non poſſe, quoniem per nouem tribus eſſent cõſtituti. Eſt & locus apud A. Gellium lib. 13. c. 14. Reliquorum (inquit apud eum Meſſala) magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus Tributis comitiis magiſtratus, ſed iuſtius Curiata datur lege. Ad horũ Ciceronis & Gellii locorum planiorem interpretationem quærendum eſt, an omnibus magiſtratibus opus eſſet lege Curiata, quemadmodum hi loci ſignificare uidentur. Sanẹ plebeiis magiſtratibus, hoc eſt Tribunis & Aedilibus plebis Curiata lege opus non fuiſſe, his rationibus adducor. Apud Dionyſium uerba patriciorum ad Tr.pl. ſuperiore libro à nobis recitata ſunt, à Curiis ſuffragium de iis non ferri. Ex quo ſequitur unis comitiis Tributis ſuiſſe contentos: alioqui falſum dixiſſent patricii, ſi poſt Tributa opus etiam fuiſſet Curiatis. Deinde uerò lex à Volerone lata erat, ut pro Curiatis comitiis Tributa fierent creãdis plebeiis magiſtratibus, non autem, ut præter Curiata fierent & Tributa. Vt dmittam ſi etiam Curiatis comitiis eis opus fuiſſet, nõ fuiſſe conſecutos ea lege Tr.pl. ut ſe à patriciorum poteſtate liberarẽt, quemadmodum Liuius lib. 2. Dec. 1. ſcribit his uerbis: Haud par ua res ſub titulo prima ſpecie minime atroci ferebatur: ſed quæ patriciis omnem poteſtatem per clientum ſuffragia creãdi, quos uellent, Tribunos auferret. Qũo uerò ea lege perlata Tribunorũ creatio non æque fuiſſet in patriciorum poteſtate, ut prius, ſi eis creandis opus adhuc fuiſſet Curiatis comitiis? præſertim cùm ſecunda comitia reprehendi poteſtatem populo darent, ſi beneficii ſui pœniteret, ut Cicero ait. Iam uerò Dionyſius ait ad ſua uſque tẽpora, ex illius legis præſcripto plebeios magiſtratus creari. Si

ergo

F ergo Curiata comitia illa lege excluſa erant, neceſſariò relinquitur plebeiis magiſtratibus nihil opus fuiſſe, ne poſtremis quidẽ tẽpibus, Curiata lege. Poſtremò legẽ Curiatã ferre magiſtratibus quidẽ creãdis (nã Pontifices ſacrorũ cauſa comitia Curiata habere poterãt) nemo poterat, niſi qui patricius magiſtratus eſſet: ut nos poſtea demonſtrabimus. Atqui legũtur plebeii magiſtratus imperiũ geſſiſſe, cum nullus eſſet in urbe patricius magiſtratus, à quo lex Curiata ferri poſſet. Quòd ſi his rõnibus conuincamur, ut plebeiis magiſtratib. negemus Curiata lege opus fuiſſe, reſtat G ut uerba Ciceronis ſic interpretemur, ut inde excipiãtur Tr. Aedilesq́ ple. Cũ ergo ait de oĩbus magiſtratibus bis populũ iudicare, ſemel Centuriatis aut Tributis iterũ Curiatis: de oĩbus magiſtratibus, qui eſſent uniuerſi populi, intelligi debet, non etiam de iis, qui plebis proprii eſſent. Cumq́ plebeios magiſtratus appellat, non proprie debet accipi pro magiſtratibus plebis: ſed ꝓ minoribus magiſtratibus, ut nos ſuprà demonſtrauimus, ſed ita tñ minores magiſtratus intelligendi ſunt, ut illi excludãtur, qui, ut ait Plutarc. in Probl. potius imperii ſolutionẽ habebant ꝙ im H periũ: & potius ad reſtringendã magiſtratuũ ptãtem creati erant, ꝙ ut ipſi magiſtratus eſſent. Itemq́ cũ Meſſala apud Gell. ſcribit minoribus magiſtratibus Tributis comitiis dari magiſtratũ, ſed iuſtius Curiata lege: in numero minorũ magiſtratuũ illic Tr. & Aediles pl. cõprehendi non debent: ſed hi tñ qui habebant alteram partẽ auſpiciorũ, quam patriciorũ eſſe paulò antè dixerat: in quo numero hos plebeios magiſtratus nõ contineri pſpicuũ eſt. Nam ſi patriciorũ erant maiora & minora auſpicia, (ut ipſe ait) qũo eadẽ plebis eſſe potuiſſent? Verũ enimuero quia dici po I terat nõ habere minores magiſtratus auſpicia, ſiquidẽ auſpicatò non crearẽtur: nã Tributis comitiis, quibus hi creabantur habẽdis, auſpicia nõ deſiderabantur: ut illi obiectioni occurreret Meſſala, idcirco ſubiecit, Tributis quidẽ comitiis magiſtratũ iis dari, uerius tñ ac iuſtius lege Curiata id fieri: quia hanc legẽ auſpicatò ferri oportebat, adhibitis. ſ. auguribus, qui ſe in auſpicio fuiſſe dicerent, ut nos poſtea docebimus. Vnde fit, ut non immeritò auſpicia habere dicantur, qui ueris auſpiciis, qualia erant ea quæ penes ſolos patricios erant, creati eſſent. Ex huius qõnis explica K tione cũ his locis Ciceronis & A. Gel. collata perſpicuum eſt, exceptis plebeiis magiſtratibus, Curiatis comitiis cæteros oẽs magiſtratus ita creari ſolitos, ut imperiũ his comitiis non daretur, niſi qui aliis iã comitiis Centuriatis aut Tributis creati eſſent. Id

quod

quod in iis ſane magiſtratibus uerum eſt, qui populi ſuffragiis A
creabantur:uerum in Dictatore,quem Conſul dicebat, non populus deſignabat, idem dici non poteſt. Nam Curiata lex de eius imperio ferebatur, cum tamen nullis comitiis deſignatus eſſet.Liuius lib.9.Dec.1.de L.Papyrio Dictatore ita ſcribit.Atq; ei legem Curiatam de imperio ferenti,triſte omen diem diffidit: ꝙ Faucia Curia fuit principium,duabus inſignis cladibus,captæ urbis,& Caudinæ pacis,quod utroque anno eiuſdem fuerat principiũ.Macer Licinius tertia etiam clade,quę ad Cremerã accepta eſt,abominandam eam Curiam facit. Dictator poſtero die auſpiciis repetitis pertulit legem Et lib.3.Dec.3. de M.Iunio Dictatore ita ſcribit:Dictator M.Iunius rebus diuinis perfectis, latoq;(ut ſolet)ad populum,ut equum aſcendere liceret.Ex his Liuii locis non modò intelligi poteſt uera eſſe, quæ de Dictatoris lege Curiata diximus,ſed etiã in ea lege nominatim id fuiſſe ferẽdum ad populum,uti equum aſcendere liceret. Id quod Plutarc. in uita Fabii oſtẽdit,primum fuiſſe à Fabio Dictatore inſtitutũ. Propterea autem id nominatim ferendum erat,quia cõtra primã Dictatoris inſtitutionẽ erat,ut peditũ dux equo ueheretur.Neq; C
uerò ordinariis magiſtratibus tantum ea lege Curiata opus erat, ſed etiam extraordinariis.Quod uel inde intelligi poteſt,ꝙ Cicero occaſione Decemuirorũ,quibus legẽ Curiatam dabat Rullus, hæc uerba quæ citaui,generaliter in omnibus magiſtratibus ꝓnunciat.Sane in Proconſulibus,& Proprætoribus cum imperio mittendis Curiata lege opus fuiſſe,ex his Liuii & Ciceronis locis perſpici põt.Liui.lib.5.Dec.1.in Camilli concione ita ſcribit: Quid alia,quæ auſpicatò agimus oĩa fere intra pomœrium, cui obliuioni aut negligentiæ damus?Curiata comitia quæ rem mi- D
litarem continet.Cicero in Rullum:Conſuli,ſi legem Curiatam non habet attingere rem militarem non licet. Hi loci oſtendunt rem militarẽ nemini attingere licuiſſe, niſi lege Curiata id ei nominatim datum eſſet.Atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat,niſi Conſulari aut Protorio.Quicunq; ergo in ꝓuinciam cum belli gerendi poteſtate mittebantur,legem Curiatã ante habere debebant.At.n.neminem Prætorio aut Cõſulari imperio in prouincia fuiſſe,qui belli gerendi poteſtatem non haberet.dubitari non poteſt. Vnde etiam apud Ciceronem de Appio E
Conſule in Ciliciam prouinciam profecturo ita legimus lib.1. Epiſt.Fam.Appius in ſermonibus antea dictitabat: poſtea dixit etiam in Senatu palam ſeſe, ſi licitum eſſet,legem,Curiatam fer

F re.ſortiturum eſſe cum collega prouinciam : ſi Curiata lex non eſſet,ſe paraturum cum collega,tibiq́ ſucceſſurum.Legem Curiatam Conſuli ferre opus eſſe,neceſſe non eſſe.Se,quoniã ex S. C. prouinciam haberet.lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introiſſet.Ego quid ad te tuorum quiſque neceſſariorũ ſcribat neſcio:uarias opiniones eſſe intelligo.Sũt qui putant poſſe te non decedere,ꝙ ſine lege Curiata tibi ſuccedatur. Sunt etiã qui ſi diſcedas,à te relinqui poſſe,qui prouinciæ præſit.Mihi nõ tam de iure certum eſt (quanquam ne id quidem ualde dubium

G eſt)quàm illud ad tuam ſummam amplitudinem,dignitatem,liberalitatẽ pertinere,te ſine ulla mora prouinciam ſucceſſori concedere.Et lib.3.Epiſt.ad Q.frat.Appius ſine lege Coriata confirmat ſe Lẽtulo noſtro ſucceſſurum. Et lib.4 ad Att.Appius ſine lege,ſuo ſumptu in Ciliciam cogitat. Et alio loco eiuſdem libri: Conſules flagrant infamia,quòd C. Memmius cãdidatus pactionem in Senatu recitauit, quã ipſe & ſuus competitor Domitius cum Conſulibus feciſſet:uti ambo ſeſtertium quadragena Conſulibus darent,ſi eſſent ipſi Conſules facti, niſi tres augures dediſ-

H ſent,qui ſe affuiſſe dicerent,cùm lex Curiata ferretur quæ lata nõ eſſet,& duos Conſulares, qui ſe dicerent in ornandis prouinciis Conſularibus ſcribendo affuiſſe, cùm omnino ne Senatus quidẽ fuiſſe.Ex his Ciceronis locis apparet magiſtratibus in ꝓuincias profectùris lege Curiata opus fuiſſe,ſine qua non poterat legitimum eſſe cuiuſquam imperium:adeò ut non ſatis eſſet lex Curiata omnium magiſtratuum communis,ut paulò antè ex Cicerone & Gellio docui,quæ lata erat priuſquam magiſtratum in urbe inire poſſet:ſed rurſus ferenda erat alia Curiata ad continuan-

I dum eis in prouincia imperium. Hanc uero legem Curiatam etiam ad Quæſtores pertinuiſſe,qui in prouincias mittebantur, uerba Ciceronis indicãt,cum ita ſcribit2. Philip.Quæſtor es factus:deinde cõtinuò ſine S.C.ſine ſorte ſine lege ad Cæſarẽ cucurriſti. Sed & hoc obiter attẽdi debet in iis,quos citauimus locis, tum ſortitionem fieri prouinciarum quas iam ante Senatus decreuerat,ſolitam,cum lex Curiata de eorum imperio ferebatur, qui deſignati erãt prouinciales magiſtratus. Id quod uerba Appii oſtendunt,cum dicebat ſe ſortiturũ cũ collega ſi legem Curia-

K tam ferre eum nemo impediret:ſin ſecus,cõparaturũ cũ eo. Illud quoq́ non eſt omittendum,quod prouincialibus magiſtratibus præter legẽ Curiatã opus erat Senatuſconſulto,quo decrete prouinciæ ornarentur.Ornari autem prouinciæ magiſtratuum dicebantur,

bantur, quando à Senatu decernebatur, quo ſumptu, quo comitatu inſtructi de publico magiſtratus in prouincias proficiſcerentur. Nam quo id Senatus liberalius fecerat, eo ornatiores dicebãtur eſſe prouinciæ. Quæ autem ea erant, quibus fere ornari ſolebant Prætorum prouinciæ, Cicero in Rullum oſtendit, his uerbis: Deinde ornat apparitoribus, ſcribis, librariis, præconibus, architectis: præterea mulis, tabernaculis, tentoriis, ſupellectili Sumptum haurit ex ærario, ſuppeditat à ſociis. Finitores ex equeſtri loco ducentes in annos ſingulos ſtipatores corporis conſtituit, eoſdem miniſtros & ſatellites poteſtatis. Et Capitolinus in uita Alexandri imperatoris: Alexander exemplo ueterum, & argento, & neceſſariis, magiſtratus quos ĩ prouincias mittebat, inſtruebat: ita ut præſides prouinciarum acciperent argenti pondo uicena, Phialas ſenas mulos binos, equos binos, ueſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, balneares ſingulas, aureos centenos, cocos ſingulos. Et ſi uxores non haberent ſingulas concubinas, ꝙ ſine iis eſſe non poſſent, reddituri depoſita adminiſtratione mulas, mulos, equos, muliones & cocos: cætera ſibi habituri. ſi bene egiſſent: in quadruplum reddituri, ſi male. Iam uerò in ornandis prouinciis Prætorum, & Conſulum maximi momenti erat legatorum numerus, & multitudo exercitus qui decernebatur. Nam quo maiori numero hæc decreuiſſet omnia Senatus, eo prouinciam ornatiorem rediderat. Quò pertinet id quod eſt apud Plutarchum in uita Gracchorũ, Senatum in ornãda Tib. Gracchi triumuirali prouincia, noluiſſe ei tentorium decernere: nec uoluiſſe in ſingulos dies pluſꝗ nouem numeros inſumptum ei decernere. Erat etiã in prouinciæ ornamentis amplitudo prouinciæ. Veluti cùm Ciceronis tres Aſiaticæ diœceſes ad Ciliciã prouinciam adiectæ ſunt, quas Appius non habebat, eo data eſt Ciceroni ornatior prouincia quàm Appio. Ex iis nõ eſt difficile intelligere, quid ſibi uelit Cicero, cũ ait Appium ſine lege ſuo ſumptu in Ciliciam cogitare. Neceſſe.n. erat ſuo ſumptu proficiſci Appium, quando ſine hoc de ornandis prouinciis S.C. profecturus erat: cui locus eſſe non poterat, niſi poſt legem Curiatam. Ac de magiſtratuum quidẽ lege Curiata ſatis dictum eſt. Legem Curiatam alterius generis reperio eam, qua reuocatus eſt ab exilio Camillus. T. Liuius lib. 5. Dec. 1. Accepto Sẽnatus decreto, ut & comitiis Curiatis reuocatus de exilio iuſſu populi Camillus, Dictator ex tẽplo diceretur. Et paulò pòſt: Lex Curiata lata eſt, Dictatorꝗ abſens dictus. Fuit etiam & alia uetus lex Curiata, quæ fer-

F ri olim ſolebat teſtamentis confirmandis, quo tempore Calatis
comitiis in concione fiebant: de qua lege plura diximus libro
primo. Erat & alia lex Curiata, qua adoptiones fiebãt. Gell. lib. 5.
c. 19. Cum in alienam familiam, inq; liberorum locum extranei
ſumuntur, aut per Prætorem fit, aut per populũ. Quod per Præ
torem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Ado-
ptantur autem, cum à parente, in cuius poteſtate ſunt tertia man
G cipatione in iure cedũtur, atque ab eo qui adoptat, apud cũ, apud
quem legis actio eſt, uindicantur. Arrogãtur ii, qui ſui iuris cum
ſint, in alienam ſeſe poteſtatem tradunt, eiuſq; rei ipſi auctores
fiunt. Se arrogationes non temere, nec inexplorate committun-
tur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbẽtur, quæ Cu
riata appellãtur. Huius Curiatæ legis meminit Cic. pro domo ſua:
Quo die de te lex Curiata lata eſſe dicat, audes negare de cælo
eſſe ſeruatum? Et de Aruſp. reſponſis: Tum leges Iulias cõtra au-
ſpicia latas, & hic & in concionibus dicere: in quibus legibus ine-
H rat Curiata illa lex quæ totum eius Tribunatum continebat. Et
de prouinciis conſ. Obliti ne erant tum cum ille, qui id egerat, ple-
beius eſt lege Curiata factus, dici de cælo eſſe ſeruatum? Vnde
etiam apud Cornelium Tacitum lib. 17. Galbæ imperatoris ad
Piſonẽ, quẽ adoptare uolebat, hæc uerba ſunt: Si te priuatus lege
Curiata apud Põtifices (ut moris eſt) adoptarem. Aliam denique
legẽ Curiatam reperio fuiſſe, qua ſacrorum deteſtationes fiebant.
Id quod ego ex A. Gell. lib. 15. c. 27. colligo: Iiſdẽ comitiis, quæ
Calata appellari diximus, & ſacrorum deteſtatio, & teſtamẽta fie-
I ri ſolebant. Ego autem deteſtationes ſacrorum intelligo oẽs cõ-
ſecrationes, quas publice in concione populi fieri oportebat. At-
que ego illas primis temporibus à Pontificibus factas Calatis
comitiis (ut Gellius ſcribit) exiſtimo, quæ comitia erat Curiata.
At poſt latã legem Papyriam, quæ uetabat ædes, terram, aram
conſecrare iniuſſu plebis, magiſtratibus plebeiis cœpit poteſtas
eſſe hmõi conſecratione faciendi: quas Tributis comitiis perage-
rent. In quo ſatis erat collegio Pontificum, ut adeſſet denuncia-
re: ad qđ etiã pro imperio Tribuni cogere poterãt Pontifices, ut
Cicero ſcribit pro domo ſua. Vnde fit, ut duo genera Calatorum
K comitiorũ quæ illic ponuntur à Labeone exiſtimem iamdudũ in
uſu eſſe deſiiſſe. Quæ cauſa fuit, ut ſeorſum illa quaſi exoleta po
ſuerit ĩ explicãdis Calatorũ comitiorũ generibus. Neq; n. Labeo
nis ætate in uſu erãt teſtamẽta Calatis comitiis. Itaq; uſus eſt uer
bo tẽporis imperfecti, ſolebãt, ut intelligas olim iſta fieri ſolita.

Alter

Altera cauſa habēdorum comitiorū Curiatorū erat ad creandos ſacerdotes. Id quod ad flamines tātum & maximū Curionē pertinet. Ac flamines quidē Curiatis comitiis creari, ex uerbis Lælii Felicis, quæ à Gellio recitantur lib. 15. c. 27. ſuprà demonſtrauimus. Lælius.n. ſcribit Calata comitia haberi flaminū inaugurādorū cauſa. Hæc uerò Calata uel Centuriata erant uel Curiata eodē Lælio auctore. Flaminibus aūt nō Cēturiata conuenire ſed regi ſacrorum oſtendimus. Ex quo conſequitū Curiatis eos comitiis creari. Quòd uerò ad Curiones attinet, Diony. ſcribit lib. ſecūdo, quos ſacerdotes crearat Romulus, īſtituiſſe ut Curiarū ſuffragio crearentur. Ac ſingulos quidē Curiones ſuæ curiæ creabāt, ac nō à collegis cooptabātur, ut idē ipſe ſcribit. Vnde ſequitur non fuiſſe Curiata comitia, quibus ſinguli Curiones creabātur: quando ab unius tātū Curię curialibus deſignabātur. At Curio maximus comitiis creabatur, ut ex T. Liuio oſtēdi pōt lib 7. Dec. 3. Inter maiorū rerū curas, comitia maximi Curionis, cū in locū M. Aemylii ſacerdos creatī, uetus excitauerūt certamē: patriciis negātibus C. Manlii Attelii, qui unus ex plebe petebat, habēdā rationē eſſe: quia nemo ante eū, niſi ex patribus id ſacerdotiū habuiſſet, Tribuni appellati ad Senatū reiecerunt. Senatus populus populo poteſtatē fecit. Ita primus ex plebe creatus maximus Curio C. Mālius Attelius. Erat autē maximus Curio, Feſto auctore, cuius auctoritate, Curiæ omneſq; Curiones regebantur. Vnde ego potiſſimū colligo Curiarū ſuffragio creari, ac fuiſſe eius comitia Curiata. Par.n. eſt, ut quemadmodū ſingulos Curiones ſingulæ Curiæ creabāt, ita Curionē maximū oēs Curiæ: ut omittā cū hoc ſacerdotiū inſtitutum eſt, non alia fuiſſe in uſu comitia, quàm Curiata.

De perſonis comitiorum Curiatorum. *Cap. III.*

Deinceps ſequitur de perſonis, ut pauca dicamus. His comitiis ius habebant ſuffragii non oēs qui ciues Romani erāt, ſed hi tantū qui in Curias deſcripti erāt, quas nos ſuprà oſtendimus eorū tantū fuiſſe, qui urbem habitabant. Quæ cauſa fuit, ut poſtquā Italiæ municipia ciuitate donari cœperūt, minus frequētarētur hæc comitia. Nā qđ ad magiſtratus attinet, ego omnes minores à principio exiſtimo Curiatis comitiis creari ſolitos non aliter ꝙ Tribuni Aedileſq; ple. uſq; ad legē à Volerone perlatā, idq; eò uſq; duraſſe, donec ex municipiis Italiæ ciues in horū minorū magiſtratuū ſuffragii admitti uoluerūt, ſicut in maiorū co-

F mitiis Centuriatis. Neque.n.æquum uidebatur hac ſuffragiorum parte eos priuari, qui ęquo iure ciues eſſent. Tum igitur ea ratio inuenta eſt omnes ciues admittendi, ut illis magiſtratus tributim non curiatim crearentur: ſed ita tamen, ut pòſt de eiſdem illis magiſtratibus, lex Curiata ferretur: idq́ auſpiciorum cauſa, id eſt, ne in eorum magiſtratuum creatione neglgi uiderentur auſpicia. Tributa enim auſpicatò non habebantur, nec patres auctores fiebant. His ergo magiſtratibus ut ſua eſſent auſpicia, lex Curiata ut de iis qui deſignati eſſent Tributis comitiis ferretur, cautum G eſt. Vnde etiam Lælius apud Gelliũ ait, iuſtius lege Curiata magiſtratu dari, q̃ Tributis comitiis. Atq́ illa quidem lex à principio iuſtis comitiis Curiatis ferebatur: ut Cicero in Rullũ oſtẽdit cum ait maiorũ inſtituto populum binis comitiis iudicare de omnibus magiſtratibus ſolitũ. Vt etiã omittam T. Liuii locum, quem ſupra citaui de Dictatore L. Papyrio legem Curiatam de ſuo imperio ferente: ubi apertè demõſtratur totas tum Curias in ſuffragium mitti ſolitas. At ſucceſſu tandẽ temporis factum eſt, ut non triginta Curiæ in ſuffragium uocarentur, ſed pro triginta H Curiis triginta lictores ſuffragiũ inirent: adeò ut legẽ Curiatã magiſtratibus ferre, non eſſet populo curiatim cońuocato legem iubendam dare, ſed ad uſurpationem quandam uetuſtatis, triginta lictorum ſuffragio legem committere. Hæc Cicero ſuis temporibus ita fuiſſe demonſtrat ſecunda orat. in Rullum: Nũc quia prima illa comitia tenetis Centuriata & Tributa, Curiata tantum auſpiciorum cauſa remanſerunt. Hic autẽ Tr. pl. quia uidebat poteſtatem neminem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere; Curiatis ea comitiis quæ uos nõ initis, cõfirmauit: Tributa quæ ueſtra I erant, ſuſtulit. Et paulò pòſt: Sint igitur Decemuiri neque ueris comitiis, hoc eſt, populi ſuffragiis, neque illis ad ſpeciem atq́ ad uſurpationem uetuſtatis per triginta lictores auſpiciorum cauſa adumbratis. Ex his perſpicuum eſt tempore Ciceronis Curiatis comitiis de magiſtratuum imperio habendis, triginta tantum lictores ſuffragium iniuiſſe: cum ante omnes ciues qui in Curias deſcripti erant, ſoliti eſſent ſuffragiũ dicere. Quanq́ autem Ciceronis ætate hoc modo lex Curiata ferretur per triginta lictores, de magiſtratuum imperio, ego tamen dubito an idem fuerit in cæte K ris Curiatis comitiis, quæ adoptionis aut ſacerdotum cauſa habebantur. Nam ſi Flamines & Curio maximus non aliis comitiis creabãtur q̃ Curiatis, ſi per triginta tantum lictores fierẽt, nõ iã in populi iudicio hęc ſacerdotia fuiſſe dixi poſſet, nec amplius beneficio

neſcio populi dabantur:quod tamen Lælii apud A.Gelliū uerba A
refutare uidentur,cum ait Calata comitia, partim Centuriata partim Curiata fuiſſe:& Curiata per lictorē curiatim calari. Neq;.n. comitiorum nomine triginta lictorū cõuentū proprie appellaſſet:nec populū per Curias calari dixiſſet. Neque.n.dici poteſt ætate Ciceronis nō fuiſſe Curias quaſdam populi Romani: id quod nos ſuprà demonſtrauimus. Quin ergo poſſent ea ætate Curiæ in ſuffragiū mitti,negari nō poteſt:præſertim ſi id ageretur quod iudicio populi aliter cõmitti nō poſſet, niſi eo curiatim conuocato. Sane adoptionibus per agendis triginta Curias ſuffragiū dixiſſe,Cicero pro domo ſua oſtendit his uerbis:Credo enim,quã B
quã in illa adoptione legitime factum eſt nihil,tamen te eſſe interrogatū,auctorne eſſes,ut in te P.Fõteius uitæ neciſq; poteſtatē haberet,ut in filio. Quæro ſi aut negaſſes ut tacuiſſes,ſi tamen id triginta Curiæ iuſſiſſent,nū id iuſſum eſſet ratū? Et A.Gellius lib.5.c.9. Nā comitia arbitris etiā Pontificibus præbentur; quæ Curiata appellantur. Neq;.n.uere comitia Gellius appellaret triginta lictorū conuentum. Sed nec per populū arrogationē fieri uerum eſſet,ut ipſe dicit. Et legem certe,Curiatam trinundino pro- C
mulgari uanū fuiſſet,ſi populi ſuffragijs nō cõmitteretur. Atqui promulgandā fuiſſe paulò pòſt oſtendimus. Iam uerò ſi poſtremis illi temporibus nulla erant Curiata comitia, niſi hæc quæ per triginta tantum lictores peragebantur:quò pertinent uerba Lælii Felicis cum ait,Cum ex generibus omnium ſuffragiū fertur, Curiata comitia eſſe? Quõ.n.uerū erit generibus omniū ferri ſuffragiū,ſi triginta tantum lictores ſuffragium ferrent? Neq; uerò cum populo agere recte diceretur,q legē Curiatā ferret de adoptione,ſi triginta tantum lictores in ſuffragium mitterentur. At- D.
qui Cicero pro domo ſua de lege Curiata,qua adoptatus eſt Clodius,ita ſcribit:Negàt fas eſſe agi cū populo,cùm de cælo ſeruatū ſit. Quo die de te lex Curiata lata eſſe dicatur,audes negare de cælo eſſe ſeruatū? Ego itaq; his rationibus adducor, ut quæ à Cicerone de triginta lictoribus ſcribūt,nō exiſtimē ad oīa Curiata comitia trāsferēda eſſe:ſed ad ea tātum,q̃ de imperio magiſtratuum habebantur. Nā magiſtratibus creādis tātū auſpiciorū cauſa retēta erant hæc adūbrata comitia:ſiquidē eos populus iā antè iuſtis comitiis deſignaſſet. Vnde fiebat,ut rurſus coire populus propter E
eoſdē magiſtratus minus curaret. Itaque ne oīno deſerta per infrequētiā populi uiderētur,cõſtitutū uidet,ut pro 30.curiis,30.lictores cõuenirent. At cæteris in rebus retinenda uidentur fuiſſe Cu-

F riata comitia: quando nullis alliis comitiis de iis iudicium eſſet populi. Ego tamē hac in re nihil pro certo affirmare auſim. Hoc modò dicere poſſumus, ſi quæ adhuc eſſent iuſta comitia Curiata ætate Ciceronis, in iis ſuffragii ius habuiſſe omnes ciues, qui Curiarum deſcriptione continebantur. Sin nulla erant iuſta comitia, in iis omnibus triginta tantum lictores in ſuffragium mitti ſolitos. Comitia Curiata habēdi ius erat patriciis tantum magiſtratibus & Pontificibus. Illis quidem, legibus Curiatis ferendis: his uerò ſacrorum cauſa. Ac patricios magiſtratus ſolos id iuris habuiſſe, ex eo intelligi poteſt, quod ſcribit Liuius lib. 6. Decad. 1:
G Curiata comitia auſpicatò, & patribus auctoribus haberi. Vnde fit, ut qm̃ Tr. pl. nō licebat legē Curiatā ferre, Rullus uno capite ſuæ legis iuberet Prætorē eā ferre. Nā ſi tam poterat legem Curiatam ferre Rullus, ꝗ Tributā, cur Prætori id munus dediſſet? At ſi plebeii magiſtratus id non poſſent, reſtat ut ſolis patriciis hoc ius concedamus. Neque uerò Aediles Curul. aut Quæſtores hæc comitia habere poterant, quando ne Tributis quidē comitiis agēdi cū populo ius haberent, ut nos ſuprà oſtendimus: ni
H ſi forte uno caſu: ad mulctā, inquā, alicui dicendam. Reſtat igitur ut ordinariorū qdē magiſtratuū ſolis Cōſulibus, & Prætoribus id tribuamus: extraordinariorū autē, Dictatoribus & Interregibus. Sane nō eſt ueriſimile, eos qui à Cōſulibus, creabātur, ut Aediles, Quæſtores, & Tribuni militū, potuiſſe Curiatā legē de ſuo imperio ferre: præſertim cùm lege Curiata iuſtius magiſtratū acciperēt, ꝗ Tributa: ut omittā auſpicia eos, niſi per legem Curiatā nō habuiſſe. Pōtifices uerò ſacrorū cauſa ius habuiſſe uocandi comitia Curiata ex eo intelligi poteſt, quod ſuprà oſtēdimus Cēturiata comitia habēdi ius habuiſſe. Nā ſi illa habere poterāt, & hæc
I certe multo potius uocare ī eorū erat poteſtate. Et Calata comitia propria erant Pōtificū: flamines autē Calatis comitiis creabātur. Qm̃ autē nō modo à Pontifice max. inaugurari flamines reperiuntur paſſim in hiſtoria Liuii, ſed ēt nuſꝗ in eorū creatione ulli interuenire magiſtratus cōperiuntur, idcirco à Pont. max. haberi comitia crādis flaminibus exiſtimo, abſque ullo interuentu magiſtratuū: præſertim cùm ei pro ſui ſacerdotii auctoritate ius eſſet agendi cum populo, ut nos ſuprà demonſtrauimus. Itaꝗ
K ego uerba Lælii apud Gelliū ſic interpretatus ſum, Calata comitia eſſe, quæ habētur ꝓ collegio Pōtificū, hoc eſt, apud ipſos Pōtifices, adeoꝗ ab ipſis Pōtificibus, aut regis ſacrorū, aut flaminū inaugurandorum cauſa, id eſt, ad creādos illos ſacerdotes. Comitia

A tia maximi Curionis Pontifices non habuiſſe hinc colligo, ꝙ ad collegium Pōtificum nil pertineret Curio maximus: quodq; Lælius in Calatis comitiis hæc non enumerauit: quæ omiſſurus nō uidebatur, ſi inter Calata comitia fuiſſēt Curionis max. comitia. Itaq; ego potius alicui magiſtratuū maiorū Curionis max. creationem attribuendā cēſeo, ꝗ̄ Pontificibus. Quod uerò attinet ad comitia legis Curiatæ de adoptione ferendæ, eadem hęc ratio, ꝙ inter Calata comitia non enumerantur à Lælio, argumento eſſe poteſt ab aliquo potius magiſtratu ea haberi, ꝗ̄ à Pontificibus. B Neq; n. uerisimile eſt eū, qui obſoleta iandudum comitia Calata teſtamētorū cauſa appoſuit in enumerandis Calatis comitiis, nō facturū fuiſſe mentionem adoptionū, ſi Calatis quoque comitiis fieri ſolerent. Sane A. Gellius lib. 7. c. 19. nō à Pontificibus dicit comitia haberi de arrogatione alicuius, ſed arbitris Pōtificibus: id quod Cornelius Tacitus dicit apud Pontifices legē Curiatam ferri. Neque uerò legis ferrendæ ius alicui erat, niſi magiſtratui. Vnde perſpicuū eſt, legē quidem Curiatā ab aliquo ferri debuiſſe maiorum magiſtratuū: ſed hac in re interuenire Pōtifices debuiſſe, C ut de iure adoptionibus cognoſcerēt: ne ſcilicet populus legē iuberet cōtra ꝗ̄ iura adoptionis poſtularēt. Exēplū in hiſtoria habemus adoptionē Clodij: cuius legē Curiatā tulit Cæſar Conſul. Sed tamē quia idē Cæſar erat Pont. max. pro certo argumento id accipi nō pōt. Illa nobis ratio ſuff. cere debet, ꝙ legē ferre nemini unquā in Rep. Romana licuit, niſi qui magiſtratus eſſet: tametſi cæteris in rebus priuatis Pōtificibus cū populo agere liceret. Adoptiones autem lege lata fiebāt. Id quoq; ad ius perſonarū pertinet, ꝙ nō poſſent niſi patricii eſſe flamines, ut docet Cicero D pro domo ſua. Curiones autē maximi eſſe poterant tam plebeii quàm patricii. ut ex eo loco T. Liuii, quē paulò antè citaui, intelligi poteſt. Ac de perſonis quidem ſatis dictum ſit.

De modo comitiorum Curiatorum. Cap. IIII.

Modvs horum comitiorum diuerſus fuit diuerſis Reip. temporibus. Nam donec Tributis comitiis creari minores magiſtratus cœperunt, comitia Curiata, quod ad magiſtratus quidem E attinet, habebantur ad deſignandos magiſtratus ex candidatis aliiſve, quos populus uellet. At poſtea retenta ſunt ad legē Curiatā de imperio magiſtratuum ferendā, perinde, ut ante ferri ſolebat, de imperio maiorū magiſtratuum: adeò ut poſt illud tēpus null i

de

F deſignarentur magiſtratus comitiis Curiatis,ſed tantùm de eorũ imperio,quos iã populus deſignaſſet,lex ferretur. Ob idq; duas tantum cauſas poſuimus habendorum comitiorũ Curiatorum, ad leges ſcilicet ferendas,& ad ſacerdotes creãdos Curiatis omnibus comitiis cõe erat,ut auſpicatò haberentur,& patriciis auctoribus,ut nos ſuprà ex Cicerone pro domo ſua, & T.Liuii lib.6. Dec.1.citauimus. Sic aũt auſpicatò haberi debebant hæc comitia,ut non modo obnunciationi parendum eſſat, ſi de cœlo ſeruatum eſſet: quod Cicero oſtendit,cum probare legem de adoptione
G Clodii nullam eſſe, quia lata eſſet, quo die ſeruatum erat de cœlo:ſed etiam ut adeſſe augures oporteret qui latori legis in auſpicio eſſent. Vñ apud Cic.in epiſt.ad Att.reperimus Põpeiũ ĩ auſpicio fuiſſe Cæſari,quãdo lex lata eſt de adoptione Clodii. Libro 2.hæc ſunt Ciceronis uerba:Negent illi Publium plebeium factum eſſe. Hoc uerò regnũ eſſe ferri nullo pacto poteſt. Emittat ad me Publius qui obſignent:iurabo Gneum nóſtrũ, Collegam Balbi, Antii mihi narraſſe in auſpicio fuiſſe. Vnde etiã apud eundẽ eodem lib.de Cæſare & Pompeio hæc uerba intelligi de-
H bent: Acueram me ad exagitandam hãc eius legationem:quam ſi ille contemnit,& ſi (ut ſcribis) bilem id cõmouet,& latoribus auſpicibus legis Curiatæ ſpectaculum egregium. His.n.uerbis Cæſarem latorem legis intelligit,& Pompeiũ auſpicem,hoc eſt, qui magiſtratui auſpicanti fuit in auſpicio. Eſt & alius locus lib. 4.ad Att.C.Memmius candidatus pactionem in Senatu recitauit,quam ipſe & ſuus competitor Domitius cum Conſulibus feciſſent,uti ambo H S. quadragena Conſulibus darent.ſi eſſent ipſi conſules facti,niſi tres augures dediſſent, qui ſe affuiſſe dicerẽt
I cum lex Curiata ferretur,quæ lata non eſſet. Neque uerò illis rationibus tantum auſpicia ſeruanda erant, ſed etiam ut boni ominis eſſet prærogatiua Curia. Vnde apud Liuiũ lib.9.Dec.1.ſcribitur Dictatorem L.Papyrium auſpicia poſtero die repetiuiſſe, quia prima exierat Curia Faucia,quæ mali ominis erat,quando erat, quãdo legem Curiatam de ſuo imperio ferre uoluit. Patrũ autem auctoritas quomodo uarie pro diuerſis temporibus expectanda fuerit,docet Diony.lib.2.his uerbis: Populus ferebat ſuffragium non uniuerſus cõfuſe,ſed per curias uocatus. Quodq;
K pluribus uiſum eſſet Curiis, id ad patres referebatur: nunc uero mos mutatus eſt. Neque enim patres de iuſſis populi poſt iudicant, ſed contra ſententiam patrum confirmat deinde populus. Interceſſionis etiam ius quod in aliis duobus comitiorum generibus

ribus locum habuiſſe diximus, in his quoque Curiatis comitiis A
ualuiſſe oſtendit Cicero in Rullum, cum eum ideò reprehendit
quòd ſuſtulerat ius intercedendi, cum ferretur lex Curiata de im
perio Decemuirorum : At videte quàm diligenter retineat ius
Tribunitiæ poteſtatis. Conſulibus legem Curiatam ferentibus
à Tribunis pleb. ſæpe eſt interceſſum, neque tamen nos id que-
rimur eſſe hanc Tribunorum pleb. poteſtatem, tantummodo ſi
quis ea poteſtate temere eſt vſus exiſtimamus : hic Trib. pleb.
lege Curiata, quam Prætor ferat, adimit intercedendi poteſta-
tem. Atque illis quidem communibus explicatis ad propria B
ſingulorum veniamus. Legibus Curiatis ferendis de adoptio-
ne, trinundini promulgatione opus fuiſſe Cicero pro domo ſua
oſtendit his verbis: Hora fortaſſe diei ſexta queſtus ſum in iudi-
cio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam
de Repub. quæ mihi viſa ſunt ad illius miſeri cauſam pertinere.
Hæc homines improbi ad quoſdam viros fortes longè aliter
atque à me dicta erant, detulerunt. Hora nona illo ipſo die tu es
adoptatus. Si quod in cæteris legibus trinundinum eſſe opor-
tet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum, nihil reprehen- C
do. Sin eadem obſeruanda ſunt, decreuit Senatus M. Druſi legi-
bus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ eſſent, popu-
lum non teneri. Ex his apparet leges Curiatas trinundino pro-
mulgandas fuiſſe, priuſquam ad diem quam magiſtratus indixiſ
ſet, comitia haberi poſſent: idq; per legem Cæciliam & Didiam.
An verò legibus de imperio magiſtratuũ ferendis eodẽ trinũdi
no opus eſſet, eo dubitari poteſt quod Dictatores in hiſtoria le-
guntur ſtatim magiſtratũ iniuiſſe, poſtquam à Conſulibus dicti
erant: ex quo ſequitur, nõ poſt trinundinũ legem de eorũ impe- D
rio latã, ſed primo quoq; die. Quinetiam aliqui leguntur ab ara
tro vocati, re bene geſta ad aratrum rediiſſe, antequam ſpatium
trinundini præteritum eſſet. Cumq; Dictator fere non crearetur,
niſi ſubitis Reip. caſibus, non eſt veriſimile imperium ei de-
mum poſt trinundini ſpatium concedi. At dices ne tum quidem
cum Dictatores creabantur legem Cæciliam, & Didiam fuiſſe,
qua cautum erat, vt leges trinundinum promulgarentur. Lex
ſane Cæcilia & Didia ætate Ciceronis lata eſt anno vrbis 1556.
Dictatores verò multo antè tempore creari deſierant: niſi quòd E
poſt eam certe legem, & Sylla, & Cæſar Dictatores facti ſunt.
Verum vt hæc de Dictatore ratio eludatur, alia eſt ratio, quæ
non fuiſſe opus trinundino ad legem de imperio magiſtratuum
feren-

F ferendum, etiam poſt latam legem Cæciliam & Didiam, aperte
demonſtrare poteſt. Conſtat.n. magiſtratus qui per Interregnum
creabantur, ſtatim magiſtratum inire ſolitos. Atqui imperium
habere non poterant niſi lata lege Curiata. Nō ergo poſt trinun
dinum ea lex ferebatur: alioqui magiſtratū eis inire niſi poſt tri-
nundinum quàm deſignati eſſent, non licuiſſet. Itaque ego ſic ſen
tio legem Curiatam de imperio magiſtratuum primo quoque
die comitiali ferri ſolitam: nec trinundini promulgatione opus
fuiſſe, ſicut in lege Curiata de adoptione: quia non perinde noui
G aliquid ad populum referebatur in lege Curiata magiſtratuum,
quando id ordinarium eſſet, ut in lege de adoptione. Cauſa ue-
rò promulgationis per trinundinum erat, ut populus antè rem
cognoſceret, quàm in ſuffragium mitteretur. Indictis ergo co
mitiis tantum opus erat, non etiam legis promulgatione. At in
lege adoptionis, trinundini promulgatione opus erat, ut eſſet
examinandæ legis ſpatium. Multa.n. erant quæ in adoptione le-
gitima prouidenda erant: quorum cognitio ad collegium Pon-
tificum pertinebat. Cicero pro domo ſua: Quod eſt, Pontifices,
H ius, adoptionibus? Nempe ut is adoptet, qui neque procreare
iam liberos poſſit, & cum potuerit, ſit expertus. Quæ deinde
cauſa ſit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ ſacro
rū, quæri à Pontificum collegio ſolet. Et paulò pòſt: Dico apud
Pontifices: nego iſtam adoptionem Pontificio iure factam. Pri-
mum, ꝙ hæ ueſtræ ſunt ætates, ut is qui te adoptauit, uel filii tibi
loco per ætatem eſſe potuerit. Deinde ꝙ cauſa quæri ſolet ado-
ptandi, ut is adoptet, qui quod natura iam aſſequi non poteſt, le-
gitimo & Pontificio iure quærat: & ita adoptet, ut ne quid aut de
I dignitate generum, aut de ſacrorum religione minuatur. Illud im
primis ne qua calumnia, ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur:
ut hæc ſimulata adoptio filii quammaxime ueritatem illam ſu-
ſcipiẽdorum liberorum imitata eſſe uideatur. Hoc igitur ad mo-
dum legis de adoptione proprium pertinet, ut præter latorem
legis, eoſq́, inter quos arrogatio fiebat, adeſſent Pontifices: qui
de cauſis & omni iure arrogandi cognoſcerent. In quo certo
quoddam erat iuramentum à Pontificibus conceptum, quod hi
iurare debebant, inter quos fiebat arrogatio. Id quod A. Gellius
K oſtendit libro quinto cap. 19. Aetas eius qui arrogare uult
an liberis potius gignendis idonea ſit: bonaq́ eius qui arro-
gatur ne inſidioſe appetita ſint, conſideratur: iuſq́ iurandum à
Q. Mutio Pontifice max. conceptum dicitur, quod in arrogan-

do

do iuraretur. Porrò autem his Pontificum interrogationibus A poſtquam iurati reſponderant, inter quos fiebat adoptio, tum Pontifices approbaret cauſas adoptionis necne, publice profitebantur: vt ex Ciceronis verbis colligi poteſt, cum ita ſcribit pro domo ſua: Niſi forte ex te ita quæſitum eſt, num perturbari Rempub. ſeditionibus uelles, & ob eam cauſam adoptari, non vt filius eſſes, ſed ut Tribunus pleb. fieres, & funditus euerteres ciuitatem. Reſpondiſti, credo, te ita uelle. Pontificibus bona cauſa uiſa eſt, approbauerunt. Quòd ſi omnia ſe probare Pontifices palàm profeſſi eſſent, tum populus magi- B ſtratu rogabatur, uti legem iuberet. Cuius formulam ponit A.Gellius his uerbis: Arrogatio autem dicta eſt, quia genus hoc in alienam familiam tranſitus per populi rogationem fit. Eius rogationis uerba hæc ſunt: Velitis, iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legeq; filius ſibi ſiet, quàm ſi ex eo patre matreq; familias eius natus eſſet: utiq; ei uitæ neciſq; in eum poteſtas ſit vti pariendo filio eſt. Hoc ita ut dixi, ita uos Quirites rogo. Ac prius quidem quàm in ſuffragium mitteretur populus ad eam rogationem accipiendam, ante is qui arro- C gabatur, rogari ſolebat, auctorne fieret, vt in alterius poteſtatem illo modo tranſiret. Cicero pro domo ſua: Sed cum hoc iuris à maioribus proditum ſit, vt nemo ciuis Romanus aut libertatē aut ciuitatem amittere poſsit, niſi ipſe auctor factus ſit. Quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa dicere. Credo enim, quanquam in illa adoptione legitime factum eſt, nihil tamen te eſſe interrogatum auctorne eſſes, vt in te P.Fonteius vitæ neciſq; poteſtatem haberet, vt in filio. Quod verò attinet ad comitia Curiata ſacerdotum, id Cornelius Tacitus lib.4. docet proprie fuiſſe obſer- D uandum in creatione flaminis Dialis, vt tres patricij confarreatis nati parentibus nominarentur, ex quibus deinde vnus legeretur. Verba eius hæc ſunt: Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginenſis defuncti legendo, ſimul roganda noua lege, diſſeruit Cæſar. Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex queis vnus legeretur, vetuſto more. Hunc Taciti locum ſi cōferas cum alijs T. Liuij & A. Gellij locis, in quibus flamines non modò à Pontificibus inaugurari, ſed etiam Calata comitia ob eam rem haberi ſcribitur, E planum erit tres patricios à Pontificibus nominari, adeoq; inaugurari ſolitos: ex quibus deinde populus legeret, hoc eſt ſuffragijs ſuis deſignaret, quem vellet eſſe flaminem Dialem. Ne-

que

F que verò flamen Dialis tantum inaugurabatur à Pōtifice max. ſed vt omnes flamines attributi erant collegio Pontificum, ita eos omnes inaugurandi poteſtas erat penes collegium Pontificum. Id quod Lælij apud Gellium verba ſatis demonſtrant, quando nullis deſignatis certis flaminibus, dicit flaminum inaugurandorum cauſa haberi Calata comitia. Et Cicero pro domo ſua, dicit omnes flamines patricios eſſe debuiſſe. Quod igitur ad cæteros omnes flamines attinet, id pro certo aſſerere poſſumus, comitijs Calatis eos creari per populum, quos ex patricijs Pon
G tifices inaugurаſſent. Verùm treſne confarreatis parentibus geniti nominandi eſſent, ſicut in flamine Diali, id uerò nec affirmamus, nec negamus. Certe multo maiore dignitate erat flamen Dialis quàm cæteri: vnde videri poſſet in eo creando quædam non immeritò obſeruari, quæ in cæteris negligerentur. Quod verò ad Curionem max. attinet, ex ijs qui peterent creabatur, non ſecus quàm in magiſtratibus, aut quomodo poſt legem Domitiam in collegiorum ſacerdotibus fieri ſolebat. Ac de ijs quidem, quæ ante ſuffragia ſpectanda videbantur, ſatis. In ipſis
H comitijs Curiatis, quæ iuſta ac non adumbrata erant, populus, poſtquam magiſtratus aut Pontifex expoſuerat ſuam rogationem, in ſuas cuiuſque Curias diſcedebat: quæ deinde eo ordine ſuffragium dicerent, quo ſorte exibant. Quæ autem prima exiret, ea principium eſſe dicebatur. Sic enim Liuius loquitur: Faucia Curia principium fuit. Hoc eſt, prima ad ſuffragium dicendū vocata eſt. Quodq; plures ex triginta Curijs iuſſerant, id ratum habebatur. Ac ſi primo vocatæ conſentirent, ſtatim atque ſedecim ex illis ſuffragium dixerant, finis fiebat comitiis: quia tum
I certum eſſet à pluribus Curijs id iuſſum eſſe, quod ſedecim Curiæ iuſsiſſent. Sin diſſentirent, eo vſque vocabantur, dum ſedecim Curiæ cōſenſiſſent. Sed quoniam iſta poſſunt facile ex his, quæ de Tributis comitijs à nobis dicta ſunt, intelligi, de his plura non dicemus, ut ad interpretationem eius loci veniamus, quē Gellius ex Lælio citat, Curiata comitia eſſe, cùm ex generibus omnium ſuffragium fertur. Qui in tribus deſcripti erant, locis ac regionibus erant diſtincti: qui in claſſes, cenſu, ordinibus, ætatibusq;: at qui Curijs continebantur, nulla habita iſtorum ratio
K ne, tantùm ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus qui vrbem incolerent, ideoq; in Curias deſcripti erant. Vnde fit, vt in Curijs eſſet tribuum & claſsium confuſio: quæ tribus claſſeſq;, quoniam erant populi
Rom.

Rom. partes præcipuæ, vt ex eo conſtat quod Cenſores in partibus populi deſcribendis tribuum modo & claſsium rationem habuiſſe leguntur, idcirco cum curiatim ſuffragium ferebatur, confuſe & abſque vlla verarum populi partium diſtinctione, ſuffragium ferri dicebatur. Idq; eſt quod Lælius ait, quando ex generibus omnium ferri ſuffragium ſcribit: hoc eſt per Curias, in quibus cuiuſq; generis ciues magna confuſione continebantur. Illud etiam hoc loco quærendum eſt, pertineret ne lex tabellaria ad hæc etiam comitia Curiata, an non? Cui quæſtioni vt ſatisfiat, dicendum mihi videtur his comitijs Curiatis, quibus populus ſuffragium dicebat, poſt leges tabellarias latas, tabellis populum vſum fuiſſe: ſiquidem leges generatim de ſuffragijs populi latæ erant, non autem nominatim de quibuſdam comitijs: tantumq; intererat his comitijs occultari populi ſuffragium quàm alijs. His verò comitijs, quibus non populus ſuffragium dicebat, ſed triginta tantùm lictores, nil opus erat tabellis. Neque enim adumbratis iſtis comitijs quicquam opus erat occultato ſuffragio: quandoquidem libera non eſſent horum lictorum ſuffragia, vt qui magiſtratuum miniſtri eſſent, à quorum imperio diſcedere non poterant. Si igitur adhuc ætate Ciceronis erant iuſta aliqua comitia Curiata, quemadmodum probabilius eſſe oſtendimus ſacerdotum adoptionumq; cauſa, ea tabellis curiatim diribitis fiebant, haud ſecus quàm quomodo in Tributis fieri diximus. Sin omnia huiuſmodi erant, qualia Cicero fuiſſe dicit quæ ad legem de imperio magiſtratuum ferendam habebantur, non tabella, ſed voce triginta lictores loco triginta Curiarum, quod rogati erant iubebant: eoq; modo quod hi iuſsiſſent, ratum habebatur, perinde ac ſi Curiarum ſuffragio iuſſum eſſet. Quomodo verò effectum ſit, vt lictoribus potius quàm aut Curionibus aut alijs quibuſdam grauioribus perſonis hæc comitia Curiata committerentur, locus eſt Lælij apud Gelliũ lib. 15. cap. 27. vnde id ſuſpicari poſſumus. Scribit enim Curiata comitia per lictorem curiatim calari. Ex eo enim opinor factum eſſe deſuetudine quadam & incuria populi, cum ſingulæ Curiæ à ſingulis lictoribus vocatæ non conuenirent, vt ipſis lictoribus id committeretur, cuius cauſa Curiæ eſſent vocatæ. Veluti ſi in vniuerſitate Pariſienſi aliquid apparitorum (quos bidellos vocant) conuentu perageretur, quod olim aut nationum aut facultatum comitijs fiebat. Hæc enim eſſent adumbrata per apparitores comitia illis plane ſimilia. Ac de modo quidem Curiatorum

F riatorum comitiorum hactenus. De loco deinceps dicendum eſt.

De loco Curiatis comitiis deſtinato. *Cap.* v.

Cvriata comitia non fere poterant auſpicatò fieri, niſi intra pomœriũ,idq; in foro, adeoq; in comitio. Camillus apud Liuium lib. 5. 1. Decad. ita ad populum verba facit. Quid alia, quæ auſpicatò agimus omnia fere intra pomœrium, cui obliG uioni aut cui negligentiæ damus? Comitia Curiata, quæ rem militarem continent, comitia Centuriata, quibus Conſules Tribunosq; militares creatis, vbi auſpicatò, niſi vbi aſſolent, fieri poſſunt? Vt in campo Martio Centuriata fieri ſolita erant, ita in foro Curiata comitia fieri reperimus paſſim in hiſtoria Liuij & Dionyſij. Nam ante iudicium Coriolani, quo primum tempore habita ſunt Tributa comitia, quoties in foro habita populi comitia reperimus? Hæc verò non poterant alia eſſe quàm Curiata. Et Dionyſius nominatim ait leges Curiatas, quas Bru
H tus Tribunus celerũ tulit, in foro latas fuiſſe. Vnde etiam apud Suetonium in Auguſto ita ſcriptum eſt: Tertium nepotem Agrippam, ſimulq; priuignum Tyberium adoptauit in foro lege Curiata. Si igitur in foro Curiata comitia haberi ſolita erant, ex verbis Camilli concludi poteſt, non fere potuiſſe auſpicatò haberi, niſi in foro. Porrò quæ comitia habebantur in foro, in ea fori parte qua erat comitium, ea haberi ſuprà docuimus. Conſequens igitur eſt, vt comitium dicamus locum fuiſſe deſtinatum Curiatis comitijs. Quod & Varronis verba ſignificant, cùm ait
I comitium inde primum nomen habuiſſe, quòd comitijs Curiatis populus illuc conueniret. Vrbe tamen à Gallis capta lex Curiata, qua reuocatus eſt ab exilio Camillus, Veijs lata eſt, ut oſtẽdit T. Liuius lib. 5. Decad. 1. Hactenus de loco.

De tempore comitiorum Curiatorum. *Cap.* vi.

Svpereſt de tempore dicere. In quo nihil certo conſtitui poteſt, niſi quòd non poſſent niſi diebus comitialibus haberi co
K mitia Curiata. Quod vel inde perſpici poteſt, quòd comitiales dies quando à Numa inſtituti ſunt, nulla erant comitia præter Curiata. Et ſanè cum populo agi, niſi comitialibus diebus, fas non erat.

FINIS.

IN COMMENTARIOS NICOLAI GRVCHII

DE COMITIIS ROMANORVM

INDEX ALAPHBETICVS.

A

A Litera ſola, nonnunquam abſoluo ſignificabat, nonnũquã antiquo. 120. f.g.

Abſentes cuiã à reppetere ſe magiſtratus profiteri poterant. 58 k 59.a.

Abſentes magiſtratus creati legibus ſolutı intellıgebant. 69.g.

Abſentium ratio in comitiis magiſtratuũ haberi uetita. 69.c.

Abſentium ratio in ſacerdotũ comitiis haberi poterat. 216.h.i.

Acclamationibus ſuis ſignificationem dabat populus, legem quæ rogaretur acceptam ſibi eſſe, aut non eſſe. 83.a

Accuſari nemo niſi prædicta die poterat. 240.f.

Accuſatoris reum repetũdarum peragentis præmium. 29.c.

Actionum omnium cum populo, cõmune principiũ. 101.a.

Additum pro aucto num recte ponatur. 160.k.

Adoleſcentes admodum, in collegia ſacerdotum cooptabantur. 217.a.

Adoptatio quæ dicatur. 260.f.

de Adoptionis iure pontifices cognoſcebant. 265.c. 268.g

de Adoptione ferendis curiatis legibus, trinundini promulgatione opus erat. 267.b. 267 g.h.

Adoptiones quibus comitiis fierent. 265.b

Adoptionum, ius proprium erat ciuium Romanorum. 49.b

Adoptionibus peragẽdis triginta curiæ ſuffragium dicebant. 262.h

Aedium ſacrarum locandarum duumuiri. 117.a

Aedibus ſacris dedicãdis aſſignati magiſtratus. 117.a

Aediles unde dicti. 85.d. à quibus crearentur. 211.a. 212.f

Aediles, adminiſtri tribunorum. 211.b.

Aediles comitia centuriata habere non poterant. 168.k

Aediles curules aut quæſtores curiata comitia habere nõ poterant: ſed nec tributis comitiis cum populo agendi poteſtatem habebant. 274.g

Aediles curules minoribus magiſtratibus erant. 15.e

Aediles curules quibus comitiis creari ſoliti. 168 h.i

Aediles & tribuni pl. tributis comitiis

mitiis creabantur. 171.b
ædiles de quibus iudicia exercerent. 28.f
ædiles in mulctæ certatione ius agendi cum populo habebãt. 213.a
ædiles ius agendi cũ populo aut uocandi comitia nõ habebãt, ſed bene concionis habendæ. 211.g
ædiles minimum imperii habebant. 168.b
ædiles primi à dictatore creati. 212.g
ædilium comitia in campo Martio fiebant. 243. b.c. in foro item, & comitio.ibid.ea conſules habebant. 212.g
ædilium pl.comitia habebant tribuni pl. 210.i
ædilitas, qualis magiſtratus fuerit, patriciuſne an plebeius. 66.a
ædilitatis petitio quoto anno legitima eſſet. 66.i
ædilitia ſortitio. 229.b
ædilitiis comitiis fraus ut imponeretur. 237.c.d
Aemylia tribus. 158.h
æqualitate ſuffragiorum reus abſolutus iudicabatur. 127.b
ærarii fiebant qui in tabulas Ceritum referebantur. 461.k
ætas certa lege conſtituta erat ĳs qui magiſtratum caperent. 63.d.
ætas petetendi ſacerdotia nõ perinde erat legibus definita, ſicut erat in petẽdis magiſtratibus. 216.i.k
agri tribubus aſſignabãtur. 184.h.i.
agricolarum ordo. 294.i.k.& 295.b.c.
agrorum aſſignatorũ partibus, tribuum nomina reſpõdebãt. 164.d
agere cum populo, quid ſit. 40.k
agere cum populo qui maxime poſſent. 44.f.g
agere cum populo nõ licebat minori poteſtati, ubi maior erat poteſtas. 44.k
agi cum populo nullis comitiis poterat ante primam horam diei. 248.g
ἀγορανόμοι. Græcorum, noſtris ædilibus penè ſimiles. 211.b
ius Alienandi per nexum, proprium erat ciuium Romanorum. 49.a
alio die, ſollẽnia & concepta obnunciantis uerba. 95.d
ambitus damnatus, ſi alium quẽpiam ambitus reum peregiſſet, in integrum reſtituebatur. 155.c
ambitus iudicium, publicum eius pœna. 28.i.70.f
ambitum ſilere, apud Ciceronem quid ſit. 144.b
de Ambitu inquiſitio in conſules deſignatos, quo tempore fieret, & quid haberet effectus. 155.b
Anienſis tribus. 159.b
annalis lex. 65.c.d.215.c.
annales qui appellarẽtur. 63.b.c.
annus 17. militaris ętatis erat initium. 65.e.& item urbani magiſtratus

giſtratus gerendi. ibid f
anni apud hiſtoricos nunc completi intelliguntur, nunc incipientes, aut iamdudum incepti. 64.g.h.i
annus petitionis magiſtratuum quis eſſet. 58.g.63.b
ante primam horam diei nullis comitiis agi cum populo poterat. 248.g
anticæ & poſticæ partes quæ dicerentur in auſpiciis captandis. 89.c.d
antiquo, ſolenne verbum quo populus in legibus rogatis quas non acciperet, vteretur. 118.f
antonius Ciceronis beneficio ex vltimo loco in tertium ſubuectus. 142.i.k
aquaria prouincia. 192.h
ab Aratro vocati magiſtratus quidam, re bene geſta mox ad aratrum reuerſi. 267.d
argentarii & præcones Romæ parum honeſto loco cenſebantur. 73.b.c
armati ſub ſignis in ſuis quique centuriis omnes ciues Romani ad comitia centuriata conueniebant. 92.i
arnienſis tribus mendoſe, pro Narnienſis. 159.b
arrogatio quæ dicatur. 266.f
arrogationis formula quæ eſſet. 269.b
artes Romanis ꝓmiſſæ. 234.i k
aruſpices qui eſſent, & vnde. 158.k
aruſpices ad extorum conſiderationem adhibebantur. 86.g
aſconii de profeſsione Catilinæ cũ Saluſtii loco, quod is profitere nequiuerit, conciliatus. 61.c.d
aterina lex. 213.b
atri dies. 176.i k
attributa pecunia quæ diceretur. 166.h
auctor legis, qui primas partes ſuadẽdæ legis habebat. 81.h i
augurale ſacerdotium quando cœperit publicum eſſe ac perpetuum. 88.a
augurales libri. 86.g
auguralis diſciplinæ ſigna quatuor fere generibus continebantur. 86.h.i
ex Auguris voce magis quàm ex vllo ſigno ex auibus aut ex cœlo ſumpto Romani aliquandiu auſpicati. 92.g.h
auguri etiam priuato obnũcianti parendum erat. 98.i
augures ad auium & cęterorum ſignorum conſideratione ad hibebantur. 86.a.b
augures iniuſſu magiſtratuum auſpicia conſulere non poterant. 95.a.b
augures, Iouis Opt. Max. interpretes. 86.g
augures vt crearentur. 297.a.b
augures Orientem ſpectare ſoliti dum auſpicabantur. 89.c
augures ſeruando de cœlo non alia ſigna obſeruabant, quàm ſi tonuiſſet, aut fulguraſſet. 90. f
augurum dignitas & auctoritas,

tas. 95.e
augureus annus. 297.d
auguſti largitio in Fabianos & Scaptieles tribules ſuos. 74.g
auguſti temporibus comitia maxima ex parte principis arbitrio fiebant, non populi. in præfa. 4
auem omnem tripudium facere poſſe, decretum collegii augurum vetus. 88.g
ex Auibus & cæteris ſignis diſciplina augurandi. 86.h
ex Auibus ſigna obſeruabantur tripliciter. 86.i
auſpicari rebus publice agendis nemo poterat, niſi qui magiſtratum gereret. 95.c
auſpex, qui magiſtratui auſpicanti in auſpicio eſt. 266.g
auſpicatò haberi comitia, quid eſſet. 266.f
in Auſpicio eſſe alicui quem, quid eſſet. 57.d
auſpicia, quaſi auiſpicia. 86.h
auſpicia ad patres non redibant quamdiu patricius magiſtratus vllus eſſet. 214.f.g
auſpicia cur in Rep. Rom. retinerentur. 96.h
auſpicia cur ſeruãda eſſet. 266.g
auſpicia etiam ex terrenis animalibus ſumebantur. 90.i
auſpicia habere qui dicerentur. 256.i.k
auſpicia maiora maiores magiſtratus turbabant. 97.a.b
auſpicia maiora, propria erant patriciorum. 170.g
auſpicia maxima, & auſpicia minora. 96.k
auſpicia non habere cur dicerentur plebeii magiſtratus. 225.a
auſpicia patriciorum in duas poteſtates diuiſa. 16.h
auſpicia penes magiſtratus erãt. 94.k
auſpicia penes eos non erãt, qui magiſtratum auſpicatò non acciperent. 226.h
auſpicia prima luce captari ſolebant. 93.a.b
auſpicia quàm libera eſſe oporteret. 89.b.c
auſpicia quandiu penes patricios fuerint. 95.b
auſpicia vera quæ eſſent. 225.b
auſpicia vera penes ſolos patricios erant. 256.i.k
auſpiciorum genera duo tempore Ciceronis vſitata, tripudio, & de cœlo. 93.c
auſpiciorum in comitiis centuriatis captandorum conſideratio. 96.f
auſpiciorum ratio, temporis lapſu apud Romanos euiluit. 91.d
auſpiciis etiam ementitis parendum erat. 56.i

B

Bellum centuriatis comitiis indici ſolebat. 37.b
Bellum gerere extra prouinciã ſuam magiſtratui non licebat. 191.a
bellum lege centuriata indicebatur, paci ineundæ tributa comitia vocari ſolebant. 206.g
belli onere Senatores immunes non

non erant. 116.g
beneficia mera populi erant magiſtratus. 60.k
beneficiarii milites fieri qui poſſent. 49.a
beneficio tabellæ interdum populus Ro. vti nolebat, ſed voce ſuffragium dabat. 147.a
in Beneficiis ad ærarium deferri ab Imperatoribus ſoli ciues poterant. 49.a
bidelli in vniuerſitatibus, apparitores dici poſſint. 231.e
biennium petitionis candidatorum vt intelligatur. 58.f
bis de omnibus magiſtratibus Romani olim ſententiam ferebant. 255.a
Budæi ſententia reiecta. 35.d. 78.k

C

C, condemnandi nota. 129.f
Caduci morbi vitio ſi quis repente in comitiis concidiſſet, ea diſſoluebantur. 116.f
cœlum Hetruſci in ſedecim partes diuidebãt, augures in quatuor. 89.c
cærites tabulæ quæ dicerentur in eas relati ignominiæ cauſa, ſuffragii iure priuabantur. 49.k
cæſar patricius erat, ac proinde plebeios magiſtratus obtinere non poterat. 68.g
cæſaris aſtutia in magiſtratibus petendis. is quoto ætatis anno ſit mortuus. 66.i.k
ſub Cæſaribus non fuere comitia, niſi ſub Auguſto & Iulio Cæſare. in præfa.5
calabra curia unde dicta. in pfa.9
calare, vocare. in præfa 9
calata comitia à Pontificibus haberi poterant. 45.c
calata comitia, curiata erant. 260.h
inter Calata comitia erant centuriata comitia regis ſacrorũ inaugurandi cauſa. 45.c
calata comitia propria erant põtificum. 264.i
calata comitia, vel tributa erant, vel centuriata. in præfa.8
calatorum comitiorũ nulla centuriata erant præter ea quibus rex ſacrorum creabatur. 46.a.b
calatis comitiis teſtamenta quæ fuerint. in præfa.9.
calendæ qui dies fuerint. in præfa.8
campus Martius comitiis centuriatis deſtinatus erat locus. 149.a. & conſularibus auſpiciis. ibid.b
in Campo Martio quæ publicè agerentur, omnia conſularis imperii auſpiciis peragebantur. 149.b
cancellis includebantur ſuffragium laturi in comitiis. 124.i
candida toga, petitionis ſignum erat. 60.k
candida toga ſola candidatis ſatis non erat, ſed etiam ſolennis ad populum nominatio requirebatur. 59.b.c
candidati vnde ſic dicti. 55.a.b. & 59.b

candidatus vno magiſtratu exci dens, ſtatim alium petere non prohibebatur. 71.e.& 72.f
candidati comites ſibi adhibebant viros apud populum gratioſos. 71.b
candidati ex colle ſe in comitio vniuerſis oſtentabant. 71.b
candidati non toto biennio petitionis in toga candida ſupplicabant, ſed eo tantum anno, quo aut deſignari aut repelli deberent. 58.g.h
candidati petitionem ſuam biennio incipiebant. 57.e
candidati petitionem ſuam ante edicta comitia non profitebantur. 59.b
candidati profeſsi cuius nomen receptum erat, rationem habe ri oportebat. 58.f
candidati quando ſe eiuſmodi profiteri deberent. 58.g
candidati qui erant, non multo plus quam trinundini ſpatio verè candidati erant. 63.b
candidati ſine tunica ſupplicabant, ſola toga candida induti. 56.i
candidati ſinguli vnum cuſtodē habebant. 127.a
candidatorum cauſæ à magiſtratibus & conſilio publico conſiderabantur. 61.b
candidatorum cautio in ſuffragiis, quæ centuriæ ferrent. 53.b
candidatorum labor, ſingulos ciues nominatim benigne ſalutandi appellandiq;. 71.d
candidatorum nomina non integra ſcribebantur tabellis quę populo dabantur, ſed prima tantum litera. 120.f
candidatorum nomina quando à conſule reciperentur. 64.f
candidatorum profeſſio ad populum fieri ſolita. 59.e
candidatorum ratio cur non haberetur, cauſæ. 63.d
cādidatorum ſeu magiſtratus petētium eorum ratio non habebatur, qui non obſeruata legitima ætate peterent. 67.h.i
candidatorum ſupplicatio populo, qualis fuerit. 70.i
alios quam Candidatos populus magiſtratus creare non prohibebatur. 96.e. 100.f
Capi potius quàm captari ſolita ex quadrupedibus auſpicia. 90.i
capitis iudicium populus niſi comitiis centuriatis exercere nō poterat. 209.c.d
capitis iudicium, ſi reus adeſſet, niſi centuriatis comitiis peragi non poterat. 210.f
capitis iudicia quæ per populum fiebant, centuriatis comitiis fieri debebant. 207.a.209.a
capite cenſi, à Catone primū milites ſcripti. 111.e.112.f
capite cenſi, omnium poſtremi, unicum ſuffragium omnes faciebant. 14.h
capite cenſorum & proletariorū differentia. 111.d
de Capite ciuis Romani tributa comitia rata eſſe non poſſunt.

ſunt. 40.h
Capua quōdam præfectura erat Romana. 48.f
Carbo, ſeditioſus atque improbus ciuis. 119.a.120.g
L. Caſſius homo nobilis, ſed à bonis disſidens. 119.a
Catilinæ coniuratio, extraordinaria ratione judicii oppreſſa. 36.i
Catilinæ profeſſio nihil illi ad cōſulatum profuit. 61.c
Cato intra 33 ætatis annum Tribunus militum fuit, quæſtor, & tribunus pl. 68.h
Cato Vticenſis quot ętatis anno ſe confecerit. 64.i
caualli mordacis infelix exitus. 70.k
cauſarum & quęſtuum diſtinctio in quo eſſet. 234.f.g.h
celerum præfecti ſub Regibus. 198.f
cenſores auſpicia Conſulum aut prætorum uitiare non poterant. 97.d
cenſores cēturiatis comitiis creabantur. 17.a
cenſores, Conſulum aut Prætorum collegæ non erant. 16.h.i.97.d.
cenſores in partibus populi deſcribendis tribuum modò & claſſium rationem habebant. 271.a
cenſorum in tabulis continebatur quo quiſque cenſu eſſet. 46.i
cenſores inter maiores magiſtratus numerabantur. 17.a
cenſores inuito ciui adimere ciuitatem non poterant. 46.k
cenſores ius populi uocandi habebant. 44.h
cenſores perinde creabantur ut cōſules, paucis exceptis. 156.i
cenſores ſtatim deſignati magiſtratum inibant, conſules non ſtatim. 155.b
cenſorum altero mortuo, in demortui locum alius non ſubrogabatur, ſed ſuperſtes ſe ſtatim magiſtratu abdicabat. 156.i
cenſorum comitia à ſolis Conſulibus habebantur. 42.g
cenſoria comitia centuriata erāt. 98.g
cenſoria comitia quibus temporibus haberentur. 155.a
cenſoria comitia quid à prætoriis & conſularibus differrent. 137.c.d.
cenſoria nota ſeu ignominia non impediebat, quo minus alicuius ratio haberetur in petendis magiſtratibus. 70.g
cenſoriæ leges quæ intelligantur. 44.h
cenſura magiſtratus quantæ auctoritatis fuerit. 42.i
cenſus maximus, medius, infimus. 12.h
cenſus potiſſimū ad onera Reip. æquabiliter ſuſtinenda inſtitutus erat. 215.i
cenſus ut fieret ad Romanos, pulchra deſcriptio. 12.c.
cenſus vt ſit inſtitutus Romæ. 14.c

cenſum ſuum non profeſſus ſuffragium ferre non poterat. 220.h.i.
cenſu minimo qui eſſent, & omnibus oneribus publicis īmunes, nullo propè numero ſunt habiti. 111.b hi in quinta claſſe ſuffragium dicebant. 16.h.
pro Cenſu ratione Romani de facultatibus ſuis in commune conferebant. 13.g
cēſu eodem qui eſſent, ſemper in eadem tribo ſuffragium ferebant. 232.i
centumuiri de quibus rebus iudicarent. 28 c
centumuiri, magiſtratus nō erāt. 166.h.i
cēturia una modò, uel ſummum duæ ex ſexta claſſe fiebāt, una proletariorū, altera capite cenſorum. 111.c.
centuriæ eiuſdem tribus ut diſtinguerentur cenſu atque ætate. 106.g
centuriæ ex cenſu deſcribebantur. 220.h
centuriæ iam uocatæ in ſuffragiū reuocari poterāt ab eo qui comitia habebat. 124.f
centuriæ in ſingulis tribubus nō duæ tantum erant, ſed plures, non modo ætate, ſed etiam cēſu ordineq; diſtinctæ. 107.d
centuriæ minimum duæ erant in quaque tribu claſſis ſecundæ, tertiæ, quartæ, & quintæ, nempe iuniorum & ſeniorum. 109.d.
cēturiæ iuniorum & ſeniorū quæ dicerentur. 117.a
centuriæ non omnes erant æquales numero. 129.b.c
centuriæ plures in unaquaq; tribu erant. 105.b.c
centuriæ prærogatiuæ auctoritas. 104.g
centurię quot fuerint in claſſibus Romanorum. 12.e
centuriæ Romanorum, ordinibus, cenſu, ætateq; diſtinctæ erant. 106.h.i
centuriæ Romanorum ut diſtinguerentur centuriatis comitijs. 117.b
centuriarum deſcriptio cur inſtituta fuerit. ea unde fieret. 106. k. 233.b.c
centuriarum equitum numerus in quaque tribu qui fuerit, difficilè ratio ineatur. 110.g
centuriarum legitimus numerus unde conficeretur. 147.c
centuriarum non idem ſemper numerus. 105.b.c
centuriarum numerus uincebat in ſuffragiis, non claſſium. 129.a.b
centuriarum numerus ut intelligatur duplicatus. 109.a.b
in Centurias à cenſoribus relati non omnes ſuffragii ius habebebant. 46.k
centurias non explere quid fuerit. 136.f. 215.i
centuriasne omnes omnibus cēturiatis comitiis uocari neceſſe eſſet. 132.k
centuriata comitia quid eſſent. 11. c. d. quo tempore cœperint.

rint. 24.f
centuriata comitia quæ fuerint, & unde dicta. 15.b
centuriata comitia à centuriis dicta. 248.g
centuriata comitia à quibus haberentur, conſideratio. 40.i.k
cẽturiata comitia Senatus auctoritate habebantur. 84.i
centuriata comitia à plebeiis magiſtratibus conuoari non poterant. 206.f
centuriata comitia, maximè iuſta erant. in præfa.6.7
centuriata comitia habere, maiorum tantum magiſtratuum erat. 97.a.b
centuriata comitia intra pomœrium haberi non poterant. 169.a
centuriata comitia quo in loco haberentur, conſideratio. 148.h
cẽturiata comitia magiſtratibus creandis, à Conſulibus haberi ſolita. 42.i
centuriata comitia niſi exercitu impeto haberi non poterant. 148.i
centuriata comitia per cornicinẽ conuocabantur. in præfa.8
centuriatorum comitiorum cauſæ tres erant. 15.c
centuriatorum & curiatorum auſpiciorum auctores tãtum patres erant. 226.h
centuriatorum & Tribunorum comitiorũ differẽtia. 117.a.b.
centuriatis comitiis creari ſoliti magiſtratibus. 15.c.16.f
centuriatis comitiis habẽdis, maximo ſemper imperio opus fuit. 159.a
centuriatis comitiis imperatus exercitus in Ianiculo eſſe debebat. 138.g
centuriatis comitiis nulla diſtinctio ordinũ alia fiebat, quàm in equites & pedites. 116.i
centuriatis comitiis populus in tribus diuidebatur. 113.b
centuriatis comitiis ſemper cenſus ordinis & ætatis habita ratio, uſque ad ætatem Ciceronis. 232.i
centuriatis comitiis ſuffragium ferre nemo poterat, qui cẽſum ſuum profeſſus nõ eſſet. 220.h
cẽturiatis & curiatis comitiis Patres auctores fieri ſoliti. 85.a
centuriata lex patriciis magiſtratibus ferebaĩ, tributa plebeiis, & tum curiata iterum de eiſdẽ iudicabatur. 255.a
centuriatæ leges, & conſulares leges. 26.f
Cicero Antonio locũ ſuum primum cedere noluit. 142.h
Cicero nunquam omittit, de ſuis magiſtratibus loquẽs, inculcare quo loco ſi renũciatus. 133.i
Cicero q̃liter p̃tor creatus. 240.i
Cicero quoto ætatis anno fit occiſus. 65.a
Cicero reus ad populũ à Clodio factus, quod incõſulto populo in ciues Romanos animaduertiſſet. 36.i
Ciceronis ætate omnes Italiæ ſocii ciuitate donati erant. 78.h.

ciceronis comitia dum conſul fieret, qualia fuerint. 132.i.k
ciceronis maximus apud populum fauór. 143.b.c
Q. Ciceronis liber de petitione conſulatus. 70.h
ciceronis libri vt intelligantur, comitiorum cognitio neceſſaria eſt. in præfa.4. & 5
ad Ciceronis tempora potiſſimum iſta de comitiis diſputatio refertur. in prefa.4
ciceronis loci emendati. In Rullum.17.a.b. Pro domo ſua. 39.b. In Piſonem. 51.b
ciceronis loci expenſi & illuſtrati. Secundo de Legib. de diſcrimine comitiorum & concilii.in pręfa.6.& dein.In Verrem.in præfa. 6. Pro Cecinna. 49.a. Poſt reditum.52.h. In Rullum.65.d.Ad Quirit. poſt red. 83.a. Tertio de Legib.120.i.& dein. Pro Milone.125.c. In Verrem. 128.k In 2.Philip.129.a. In Rullũ. 135.b. In oratione aduerſus Antoniũ & Catilinã. 141. d. In Rullum.144.g.In 2. Philip.145.a. Pro Plãcio.231.e. Tertio de Legib.144.g.Secũdo de Orat.145.a. In 2. Philip. 241.d. Lib. 4. ad Attic. 248.c.Pro Milone.253.a. In Rullum. 255.b.c. ad Atticũ. 258.g.In Rullum.262.h.Ad Atticum. 266.g
ciceronis oratio pro C. Rabirio, ad populum habita eſt. 39.a
ciſtam deferre colligendis ſuffragiis qui ſolerent. 230.h
ciſtarum ſuffragiorum in comitiis cuſtodes nõgenti ſelecti. 55.a
ciues Romani qui haberentur principio. 137.e
de Ciuis Romani capite tributa comitia rata eſſe non poterant. 40.h
ciuis Romani priuilegium ex legibus Porcia & Sempronia. 38.f.g
ciues honorarii. 218.i
ciues pleno iure, hoc eſt cum iure ſuffragii. 218.h
ciuium pleno iure, numero comprehendebantur municipia, coloniæ, & præfecturæ Italiæ. 50.f
ciues Romani cum ciuibus Romanis duntaxat legitimum contrahebãt matrimonium. 48.k
ciues Romani non promiſcuè ferendi ſuffragii ius habebãt. 47.a
ciues Romani, varii generis erant. 47.b
ciuium Romanorum omnis diſtinctio centuriatis comitiis erat per centurias. 117.b
ciuibus ne ſolis Romanis ius eſſet ſuffragii. 218.f
ciuitas cum ſuffragio, & ciuitas ſola, differunt. 47.a
ciuitas non ſine rogatione ad populum lata dabatur. 218.h
ciuitatis Romanæ ius quale fuerit. 47.b

ciuitatis ius totum erat penes populum. 38.g
ciuitatem dare, ius proprium erat populo. 218.h
ciuitatem ſemel adeptam nemo inuitus amittere poterat. 47.a
ciuitate tum donabantur qui in agro Romano habitabant, cum in vrbem migraſſent. 175.f
ciuitatum duarum eſſe iure Romano nemo poterat. 220.i
claſsis vnde dicta. in præfa. 6
claſſium inſtitutio apud Romanos quæ fuerit. 12.e
claſſium numerus Romæ qui fuerit. 104.i
claſſes cenſu inter ſe diſtinctæ erant. 114.h
in Claſſes deſcripti, cenſu, ordinibus, ætatibusq; erant diſtincti. 270.i
non Claſsis alicuius totius ratio habebatur in ſuffragiorũ ſententia elicienda ſed centuriarum. 126.h.i
per Claſſes diſtinctæ erant ſingularum tribuum centuriæ. 109.d
an Claſsis modò prima beneficio ſortis prærogatiuam demonſtraturæ frueretur, an etiam aliæ. 107.d
claſsis prima apud Romanos quorum fuerit. 12.e. quorum ſecunda, & item tertia ac quarta. ibid &c.
claſsis prima, ſecunda, & deinceps quandiu vocandæ fuerint, vt finis comitiorum fieret. 133.b.c
claſsis primæ cenſus qui fuerit. 116.i
claſsis primæ centuriæ quot in quaque tribu fuerint, definiri non poteſt. 110.f
claſsis primæ centuriæ, reliquas omnium claſſium centurias quomodo numero ſuperarint. 146.f
claſsis primæ centuriæ ſemper ſuffragium dicebant reliquarum non ſemper, niſi per diſſenſionem centuriarum primæ claſsis. 133.d
claſſe prima, equitum etiam centuriæ comprehendebantur. 114.f
claſſem primam poſt prærogatiuã vocari, quid fuerit. 114.f
claſsis ſexta, nullius penè momẽti erat. 110 k
non Claſſium numerus vincebat in ſuffragiis, ſed centuriarum. 126.h
claſſium quinq; centuriæ ætate diſtinguebatur. 112.f.g
claudia tribus. 158.i. 165.a
clodius plebeio ſe adoptandum cur dederit. 215.a
clodius cur cauſa ceciderit cum Ciceronem perduellionis reũ faceret. 40.h
de Clodii cæde cur noua lege Senatus decreuerit. 36.f
clodii crimen in pollutione ſacrorum Bonæ deæ, vt inquiſitum ſit. 36.g
cluſtumina tribus. 158.k
cœnationes ſuæ cuique curiæ erant

erant propriæ. 252.h
collegam cenſori ſuffici, religio erat. 137.a
collegæ non erant flamines, licet nomine conuenirent. 25.a.b
collegis inter ſe intercedendi ius erat. 101.c
collegium Quindecimuirorũ. 202.i
de Collegiis tollendis leges & ſenatuſconſulta. 75.d
collina tribus. 158.i
coloniæ latinæ multæ ciuium Romanorum numero non habebantur. 219.e
coloniarum deducendarum magiſtratus prouinciales. 178.f
coloni Romani qui fuerint. 47.d.e
comitiales dies qui fuerint. 149.c.151.b
comitiales dies à Numa inſtituti. 272.k
comitiales dies toto anno pauci erant. 151.a
comitialibus diebus ſenatum habere non licebat. 115.d
comitialis morbus vnde dictus. 91.a
comitiatus & concilia differunt. in præfa.6
comitiati tribuni militũ. 175.h
comitium quid eſſet, & vnde ſic diceretur. in præfa.5. 272.h
comitiorum diuiſio bipartia Ciceronis. 27.e
comitiorum definitio, vt in hac diſputatione ſumũtur. in præfa.7
comitiorum duo genera, curiata & centuriata quando eſſe cœperunt. 253.d
comitiorum tria genera. in præfa.8
comitiorum nomen Polyſemũ. in præfa. 6.7
comitiorum non ſemper eadem fuit ratio. in præfa.4
comitiorum ordo qui fuerit. 248.i.k
comitiorum populi Ro. cognitio ad quid cõferat. in præf.3
comitia adumbrata. 262.i
comitiis adumbratis nihil opus erat occultato ſuffragio. 271.b
comitia calata. uide ſupra calata comitia.
ante edicta Comitia petitionem ſuam candidati non profitebãtur. 59.b
poſt Comitia partes primum auctores fieri ſolit: deinde & ante comitia. 84.k.85.a
comitia uera, populi ſuffragia. 262.i
comitia q̃bus diebus haberi poſſent. 150.k.151.a
comitiorum dies trinundino antè prodi debebat. 84.f
comitiorum habendorum auſpicia tota pene fuerunt in ſeruãdo de cœlo. 94.f
comitiorum habendorum temporis conſideratio. 77.c.d
comitia interdũ interrupta ſunt ad emendanda populi ſuffragia. 100.h
comitia ut interrumperentur. 137.c.d
comitiorum finis ut fieret. 133 d.146.g

d.146.g.237.b.
comitia penes quos manſerint ſub imperatoribus. 5.6
comitia quando ſublata. in præfa. 4.5
comitia Auguris creādi uno modo loco à Liuio ponunt.204.f
comitia auſpicata tantum erāt cēturiata & curiata. 225.d
comitia non latius patent quàm ut cum populo plebe actiones ſignificent. 6
comitia cenſoria à ſolis conſulibus habebantur. 42.h.i
comitiis de legibus ferēdis, quæ perſonæ interueniebant.71.e
comitia legum, interceſſione tribunorum tollebantur.102.k 103.a
comitia magiſtratibus creandis indicta, ſenatuſcōſultum præcedere ſolitū. 85.b.c
comitia quę plebeii magiſtratus habebant, auſpicatò nō habebantur, plebis tantum erant. 227.h
comitia quibus prouinciales magiſtratus crearentur, centuriata non tributa eſſe ſolebant. 190.i
comitiis binis de omnibus magiſtratibus maiores olim ſententiam ferebant. 255.a.b
comitia de mulcta ubi haberentur. 240.g.h
comitia niſi comitiali die haberi poterant. 248.f
quod tamen exceptionem admittit. ibid.
comitia non ſine competitore fiebant. 145.b
comitia nonnunquā in circo Flaminio habebantur. 247.a
comitia nulla Ioue tonante aut fulgente fieri poterant. 223.d
comitia omnia, quatenus obnūnunciationi parendum erat, auſpicata erant. 226.g
comitia omnia tempeſtatis interuentu dirimebantur. 137.e
comitia omnia, populi erant 228.g
comitiis omnibus cum populo agebatur. 223.d
comitiorum ius populo ademptum. in præfa.4.5.
comitiorum centuriatorum modi conſideratio. 76.k
ante Comitia centuriata obſeruari ſolitorum catalogus. 95.d
comitia centuriata habere, tantum maiorum erat magiſtratuum. 97.a
comitia centuriata intra pomœrium haberi non poterant. 148.h
comitia centuriata magiſtratibus creandis tribunorum interceſsione dirimebantur. 102.h
comitia cēturiata maioribus auſpiciis fiebant, tributa minoribus. 98.h
comitia centuriata populi uniuerſi erant non modo plebis. 40.f
comitia cēturiata quomodo Tribuni pl. obnunciatione impediri potuerint. 93.i
comitia centuriata quo tempore haberi

ſumitur. 157.a.b.
contiones, quaſi comitiones. in præfa.6.
conuentus populi ex uniuerſa Italia Romam fieri ſolitus ludorum & cenſus, cauſa & item luſtri condendi. in præfa.5
conuentus populi quibus de cauſis Romæ fierent. in præfa.5
Coriolani iudicio Tributa comitia cœperunt. 253.d
Cornelia tribus. 158.i
C. Cornelius cur maieſtatis reus factus. 38.i
Cornelii Taciti locus. in præfa. 5
cornicines populum centuriatis comitiis, quæ regis ſacrorum inaugurandi cauſa habebãtur, conuocare ſoliti. 84.h
corrupti iudicii quæſtio ad quos iudices pertineret. 30.f
M. Craſſi immẽſa largitio in populum. 74.g
crimen nouum aut grauitate inſigne ſi incidiſſet, ut de eo quæreretur. 36.f
criminis magnitudo iudiciorum ordinem nonnunquam immutat. 36.a
crimina omnia publica animaduerſione digna, in quæſtiones ordinarias redacta. 208.f
Cruſtumina tribus. 158.i
curatores uiarum extra urbem, magiſtratus prouinciales. 178.f
cura græcè φράτρα, 252.f
curiæ à tribubus diuerſæ erant. 156.i. ex unde nomen habuerint. 251.d
curiæ, ædes curiarum. 252.h
curiæ, eorum tantum erant, qui urbem habitabant. 261.d.e
curiæ urbis tantum partes erant. 175.f
curiæ Romanæ quæ eſſent. 253.a
curiarum numerus qui fuerit. 251.b
curiarum numerus maior qui diceretur in ſuffragiis. 270.i
curiarum prima diſtributio Romæ, ut ſit facta. 252.g
in Curiis, tribuum & claſſium erat confuſio. 270.k
curiata comitia quid eſſent. 251.c. 253. b
curiata comitia etiam poſt claſſes inſtitutas fuerunt. 255.e
curiata omnia comitia auſpicata erant. 266.f. id ut intelligatur. ibi.
curiata comitia habere ius erat patrſciis tãtum magiſtratibus, & pontificibus. 264.f
curiata comitia per lictorum curiatim calabantur. in præfatio. 8
curiata comitia ſoli patricii habebant. 264.f
curiata comitia ubi fierent. 272.f
curiata comitia diu ſola Romæ rant. 24.g
curiatorum comitiorum cauſæ. 253.c.h. a perſonæ 261. modus 265.c. tempus. 272.i. k
curiatorum & tributorum comitiorum diſcrimen. 224.f
in Curiatis etiam comitiis locum

cum habebat interceſſio. 257.a
an Curiata lex omnibus magiſtratibus neceſſaria fuerit. 255.c
curiata lex quomodo ferretur Ciceronis tempore. 262.i.k
curiata lege opus erat magiſtratibus in prouincias profectu-ris. 258.h
curiatã legem magiſtratibus creãdis ferre nemo poterat, niſi qui patricius magiſtratus eſſet. 256.f
curiatim ſuffragium ferri quid eſſet. 271.a
curii deſcripti, ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. 270.i
curiones latine, φρατρίαρχοι & λοχαγοί, 252.f
curiones ut crearentur. 199.c. 261.a
curionum munus. 252.i
curio max. ad collegium pontificum nil pertinebat. 265.a
curio maximus ut crearetur. 199.d. 261.a
curionis maximi comitia pontifices non habebant. 265.a
curiones maximi eſſe poterant tam plebeii quàm patricii. 265.d.e
curuli uno magiſtratu geſto, nõ licebat alium gerere niſi biennio interiecto. 65.e
cuſtos primus prærogatiuæ, is intelligitur cui prima datur tabula prærogatiuæ. 52.i
cuſtodes qui fuerint. 50.h
cuſtodes centuriarum ut iis præficerentur. 53.d
cuſtodes in comitiis legum, & magiſtratuum. 51.b ii quot eſſent. ibidem
cuſtodum munus in deſcribẽdis ſuffragiis. 120.f. 230.f.g
cuſtodum numerus qui fuerit. 55.a. 131.e

D

Decem annorum exilium, ambitus erat pœna. 70.f
Decembri ſemper menſe magiſtratum inibant tribuni pl. 249.c.d
Decemuiri litibus iudicandis, magiſtratus non erant. 166.h
decemuiri ſacrorum. 202.f
decemuiri ut crearentur. 209.a
decemuirale collegium ſacerdotum Sybillinorum. 202.i.k
decreta populi Rom. comitiis maxime peragebãtur. in præfa. 3.
decurio, curiæ præfectus. 252.e
Δημοκρατίᾳ maximè conſtabat Rom. reſp. in præfa. 3
deos conſulendi priuſquam aliquid inciperent, duo genera à pud Romanos. 86.f
diis incõſultis nihil ferè Romani nec bublice nec priuatim aggrediebantur. 86.f
deſcribere ſuffragia quid fuerit 128.h.i
deſignati, ſi alium magiſtratum peterent, ſine toga candida petebant. 56.i

T deſi-

deſignationem inter & petitionis initium. annus modo unus interiiciebatur. 56.1.k
dedicationes ſacrorum quæ eſſent. 260.h
dextræ ac ſiniſtræ cœli partes ut ſumerentur ab auguribus. 89.d
dicere dictatorem quid eſſet. 17.c
dictator, à dicendo dictus. 19.a
dictator à quo diceretur ac iuberetur. 19.b
dictator ab interrege dictus. 20.f
dictator à prætore dici non poterat. 20.f
dictator centuriatis comitiis nō creabatur. 17.b.20.g
dictator niſi ſubitis Reip. caſibus ferè non creabatur. 267.d
dictator ut crearetur. 257.a
dictatoris creandi cauſæ quæ fuerint. 17.d
dictatoris dicendi mos. 17.b
dictatore etiam creato adhuc intercedēdi poteſtas tribunis relinquebatur. 102.f.
dictatores legibus ferendis comitia habuere. 43.d
dierum diuiſio. 149.c
dies comitiorum ut diffunderetur. 78.f
dies ferendæ legis, dies comitiorum intelligitur. 83.d
dies quo magiſtratus inibantur, feſtus erat. 136.h
digeſtorum locus. in præfa.5.
dignitatis cuiuſque ratio comitiis centuriatis habebatur. 117.d
dignitatis hominum ratio ut haberetur in comitiis tributis. 236.f.g
dignitates maximæ quæque centuriatis comitiis, non curiatis, Romæ dari ſolitæ. 24.h
Dionyſius Halicarnaſſeus ſæpe Romanorum comitiis interfuit. 14.k
Dionyſij Halicarnaſſei locus de profeſsione Romanorum. 12.d
Dionyſij Halicar. locus corruptus. 164.f.
diribitores qui fuerint. 50.h.51.b.54.g
diribitores populo tabellas dabant. 112.i
diribitores qui legerentur. 54.i.k & à quo. 131.b
diribitorum numerus qui fuerit. 130.i
diræ etiam inter auſpicia fuerunt. 91.a
diſtinctio ciuium Romanorum unde ſumeretur. 117.b
diſtinctio generum & cauſarum in tributis comitiis quæ eſſet. 236.f
diſtributores, iidem & diribitores. 51.b
diuiſores. ſuffragiorum emendorum redemptores. uiles habebantur. 37.1.k
diuinandi ratio per extorum hoſtiarum inſpectionem, & per aues, & cætera ſigna. 86.f

diuiſorum miniſterium Romæ publicè erat neceſſarium. 74.g
diuiſores & diribitores an eodem munere fungerentur. 74.h
diuiſores legitimos ſingulæ tribus habebant. 74.g
diuites apud Romanos continêter ferè onus militiæ ferebant. 14.i.
diuites Romæ uerè Reip. domini erant. 13.c
diuitum auctoritas Romæ. 14.i
Domitia lex quæ fuerit. 24.d
duces hoſtium pecunia liberare, maieſtatis erat crimen. 38.f
duo ſacerdotes ex eadem gente in eodem collegio eſſe non poterant. 216.i
duumuiri nauales, magiſtratus extraordinarii. 174 e.175.f
duumuiri ſacrorum primum, inde decemuiri, pòſt quidecimuiri facti ſunt. 212.f

E

ἐκλησιαςήριον græce, latine comitium. 245.b
edicere comitia ii modo poterāt, quibus ea habedi ſors obtigiſſet. 78.i
edicere concilium Romæ quid eſſet. in præfa.6
edictio comitiorum qualis fuerit. 76. k.77.a
edictum non tantum in magiſtratuum, ſed etiam in legum iudiciorumq; comitiis erat neceſſarium. 79.a
εισφ. ρειν in medium adferre. 83.d
ementitis etiam auſpiciis parendum erat. 201.c
epulones à quibus crearentur. 201.c.
epulones quando Romæ cæperint, & quot fuerint. 200.g
epulonum munus & collegium. 201.c
equeſtris etiam ordinis erant patricii. 14.i
equites apud Romanos maximo cenſu erant, & genere maximè illuſtres. 129.h
equites ſenatoribus coniuncti ad iudicandum. 208.h
equites centurię etiam per tribus deſcriptæ. 210.h
equitum centurię ex primoribus ciuitatum conſcriptæ. 116.g
quot Equitum centuriæ in quaque tribu fuerint, difficilè ratio ineatur. 210.h
equitum centuriæ olim primæ in centuriatis comitiis uocabātur. 112.h
equitum centuriæ tres primum à Romulo conſcriptæ, Ramnenſium, Tatienſium, Lucerũ. 156.i. k
equitum & peditum centuriæ & claſſes diſtinctæ erant. 106.g
equitum ordo Ciceronis tempore in Publicanis conſiſtebat. 235.c
uti Equum aſcendere dictatori liceret, in lege curiata qua is creabatur, nominatim ad populum ferendum erat. 257.b
equo merentium, & pedibus merentium

rentium haud par erat conditio. 215.c.d
equo uehi ducem peditum, cõtra primam dictatoris inſtitutionem erat. 237.b
Eſquilina tribus. 158.k
excuſationes legitimæ reorum quæ eſſent. 241.a
exercitus extra urbem imperabatur, non intra urbem. 149.c
exercitum intra urbem imperari fas non erat. 92.f
exercitus multitudo magni momenti erat in ornandis prouinciis. 259.g
exercitus imperari comitiis centuriatis debebat. 46.f
exilium decem annorum, ambitus erat pœna. 70.f
exilium uoluntarium reos excuſabat ne cauſam dicerent. 241.a
exilium ut alicui decerneretur, ſatis erat plebiſcitum. 209.e. 210.f.
exilii pœna ad Senatorium ordinem tantum pertinebat. 70.f
non Explere centurias, quid fuerit. 136.f. quid item nõ explere tribus. 239.b.c
extorũ conſiderationi aruſpices adhiberi ſoliti. 86.f
extra ordinem, uariè accipitur. 31.d
extra ordinem aliquid fieri multipliciter contingebat. 178.k & dein. 184.f.g
extra ordinem prouinciam dare aut obtinere quid ſit. 184.h
extra ordinem prouinciam dare aut obtinere quid ſit. 184.h
extra ordinem prouinciã dari dicebatur non modò ſi priuato, ſed etiam ſi ei qui in magiſtratu aliquo eſſet, daretur non legitime. 189.a
extraordinaria imperia abſque ulla populi rogatione data. 190.g
extraordinaria iudicandi ratio quæ eſſet. 36.i
extraordinariæ prouinciæ conſulibus datæ. 186.f
extraordinarii magiſtratus quandiu durarent. 177.d
extraordinariũ cur diceretur de ui iudicium. 31.e
extraordinariorum magiſtrotũ creandorum ius penes populum erat. 239.d
extremæ tribus ſuffragiorum, extrema tribuum ſuffragia intelligenda apud Ciceronẽ. 114.f
extremæ tribus ſuffragiorum, cẽturiæ erant quæ extremæ ex ſingulis tribubus uocabantur. 155.c.d.

F

Fabia tribus. 159.a
Falerina tribus. 159.a. 162.f
faſcium ſummittendorum mos cum magiſtratus in concionem aſcenderent, quid præ ſe ferret. in præfa.3
faſcibus etiam quæſtores utebantur. 193.c
faſti dies, quibus fari licet. 150.f
Faucia curia, mali ominis. 266.i

Februarii menſis qui dies comitiales fuerint. 153.c
feriarum publicarum genera. 149.d
feriis cum populo agere non licebat. 168.f
ferre has uel illas tribus, eſt huius uel illius tribus centurias ferre. 113.c
ferre legem quis diceretur. 83.c
feſti dies. 149.c
firmũ ac ſanctum eſſe quod uolebant Romani, cẽturiatis comitiis ferebant. 97.a
Flamen, unius dei ſacerdos erat. 25.a
flamines a pontificibus inaugurabantur. 22.h.i. & eis audientes erant. ibidem
flamines, collegæ non erant. 25.a
flamines niſi patricii eſſe non poterant. 265.c. 270.f
flamines quo honore fuerint inter pontifices. 21.e
flamines quo tempore ſint inſtituti. 24.g
flaminum inaugurandorum poteſtas penes quos eſſet. 270.f
flaminibus a pontifice max. creãdis interuentus magiſtratuum neceſſarius non erat. 264.i
flamen dialis maiore dignitate erat quam cæteri. 270.g
flaminis dialis creãdi uetus ratio. 217.d.e
in Flaminis dialis creatione quid obſeruaretur. 269.d
Flori locus emendatus. 67.b
Fœciales ut crearẽtur. 199.d. Eorum munus ac dignitas. ibid.
forum & comitium nonnunquã confunduntur. 245.b
fori nomine ſæpe etiam comprehendebatur comitium 240.g
in foro cẽturiata comitia eſſe nõ poterant. 254.i
frumentaria procuratio, prouinciæ Hoſtienſis erat. 152.h
fucus etiã in auſpiciis adhibitus apud Romanos. 92.f.g
fugæ ac pauoris initium in bello qui faciat, perduellionis reum uideri. 38.i
fulgur ſiniſtrum in optimis auſpiciis apud Romanos erat. 188.i
fulmen ſiniſtrum omnibus in rebus, optimũ auſpicium, in comitiis uitium faciebat. 90.g
fulmen ſolum comitiorum uitiũ eſt. 90.g
fulminis ſiniſtri omen. 15.c
funus familiare reos excuſabat ne cauſam dicerent. 241.b
in Funeribus magnificis ſæpe populo largitio fieri ſolebat. 74.f.g

G

Galeria, tribus Romanæ nomen. 105.d. 159.a
Gellii locus illuſtratus. in præfa. 6.7.84.h.255.b. ibid.c. 264.i 270.i.71.c
gentilitatis ius, proprium erat ciuium Romanorum. 49.b
gladiatores dare candidati eo biẽnio quo petere non poterant. 57.d.e
gradus in renunciatione magi-

ſtratuum qui intelligantur. 132.f.g.138.k
gratiæ agebantur iis qui ex municipiis prima die promulgationis legum conueniſſent. 83.a
C.Gracchus homo omnium maxime popularis. 111.c
C. Gracchus non petens iterum tribunus factus. 238.g
Gruchius ſcripta ſua hæc de comitiis non uult pro oraculis haberi in præf. 4

H

Haereditatem ciuis Romani nullus peregrinus adire poterat. 45.i
Herculeo morbo ſi quis repente correptus in comitiis concidiſſet, ea diſſoluebantur. 90.k
Hetruſci ferè erant aruſpices. 299.k
Hetruſcorum & augurum diuerſa erant munera in auſpiciis. 89.d
Hiſpania duas habebat prouincias, citeriorem, & ulteriorem. 192.g
hominum genera ut diſtinguerentur. 223.c
ante Horam diei primam cum populo agi non poterat. 248.g.h
Horatii iudicium curiatis iudiciis peractum eſt. 253.d
Hoſtienſis prouincia. 192.f
humiles dicebantur, qui cenſu minore erant. 169.a

I

Ianuario menſe nulli erant dies comitiales ante 14.cal.Februa. 153.a
Idus Maiæ olim ſolennes erant magiſtratibus ineūdis, poſtea Martiæ inde & calende Ianuarij. 154.f.g
Idus Martiæ ſolennes erant magiſtratibus ineundis. 136.h
ignominia iudiciaria, & ignominia cenſoria. 70.f
ignominia mulctave damnatus, magiſtratum petere non poterat. 69.d
imperatiuæ feriæ. 149.e
imperium extraordinariū, quod non legitimè daretur ſeu obtineretur. 191.c.d
imperium ſuum tandiu retinebat magiſtratus prouincialis, donec ſucceſſor mitteret. 182 k
imperij ſolutionem tribuni potius habebant, quàm imperiū. 102.f
inaugurari quid ſit. 23.b
inaugurari ſacerdotes, quid eſſet. 142.k
inauguratio Numæ Pompilij. 89.a.b
inauguratus locus, hoc eſt ab auguribus dicatus & conſecratus. 149.c
in auſpicio eſſe alicui quem, eſt eū illi adeſſe in auſpicando, & operam præſtare. 97.c
incenſorum (hoc eſt non profeſſorum) pœna Romæ quæ fuerit.

rit. 12.d
iniuriarum quæſtio priuata erat, & ad prætorem urbanum pertinebat. 34.k
eadem & publica erat. 35.a
intercedēdi poteſtas maxima penes tribunos erat. 102.f
intercedere, uulgo dicimus ſe opponere. 104.k
interceſſionis cōſideratio. 101.b
interceſſio an in comitiis centuriatis locum habuerit. 102.h
interceſſio tribunitia non modò antè inita ſuffragia, ſed etiam cœptis interdum ſuffragijs interponebatur. 104.f
interceſſio tribunorum, quod ad leges ferendas attinet, tum interponebatur, cum lex ferretur, non cum trinundino promulgabatur. 102.i.103.a
interceſſionis tribunorum effectus qui eſſet. 102.i
interciſi dies. 148.i
interregnum quinque modò dierum erat: unius primū, & deinde mox alterius, item quinq; dierum. 42.i.k
per Interregnum creati magiſtratus, ſtatim magiſtratum inibant. 268.f
interrex à quo crearetur. 20.g
& quomodo. 42.i.k
interrex primus creatus comitia habere non poterat. 43.a
interrex centuriatis comitiis nō creabatur. 7.a
interrex & patricius eſſe, & à patricijs prodi debebat. 115.a
interreges aliquādo uſque ad 11. creati. 43.c
interreges, legum aut iudiciorū comitia nō habebant. 44.i
interregum breuitas imperij. 44.i
Introuocari tribus quid eſſet. 231.a.b
introuocatæ centuriæ ut intelligantur. 122.e
inueſtire quid ſit. 57.c.d
ioci contumelioſi infelix exitus. 70.k
Iouis interpretes conſiliarij & adminiſtri, Augures. 86.f
Ioue fulgente tonante agi cū populo fas non eſſe, exponitur. 94.f
Ioue tonante aut fulgente comitia haberi non poterant. 223.c
ἰσοπολιτεία quæ dicatur. 221.c
Iudex quæſtionis, quæſitor, & princeps iudicum. 35.c
iudicis quæſtionis ſedes ac munus. 53.d
iudices quidam à prætore dati in comitio ſtantes iudicare ſolebant. 245.c
iudicum nomine etiam populus intelligendus eſt. 118.i
iudicum ordo quidā ſemper Romæ fuit, penes quem eſſent iudicia. 205.d
iudicium populi Romæ maximum erat, ac ſummum. in pręfa. 3
in Iudicij cauſa habendis comitiis quid obſeruaretur. 101.a
iudiciis effugiendi rationes duæ reis apud Romanos conſtitutæ. 241.a
iudicio publico damnatus, cuius

pœna ignominia tãtum eſſet, mulctave, magiſtratum petere non poterat. 69.d
iudicio turpi damnati, omni honore ac dignitate priuati erat 69.d
iudicia ad tres ordines translata. 166.g
iudicia penes quos fuerint apud Romanos. 208.g
iudicia populi quæ fuerint. 36.i
iudicia populi quibus comitiis fierent. 205.a
iudicia populi multa recenſentur. 207.a
iudicia publica qui exercerent Romæ. 28.h.i
iudiciorum comitia ubi haberentur. 247.c
iudiciorum ordinis ratio apud Romanos. 31.e
iudiciorum ratio quæ fuerit Romæ tempore Ciceronis. 28.i.k
iudiciorum tabellæ quales fuerint. 240.i
in iudiciis obſeruari ſolita à Romanis. 240.f.g
Iuniores ad annum uſque 46.dicebantur, ſupra eum annum ſeniores. 117.b
iuniorum & ſeniorum centuriæ & claſſes erãt diſtinctę.106.c. & item equitum ac peditum. ibidem.
iuniores Romæ qui dicerentur. 12.e.f
iuniorum centuriæ quæ fuerint, quæ ſeniorum. 117.b
Iupiter auſpicia & ſigna mittere creditus. 86.g
iuramentum interponere debebat is qui ſacerdotii candidatum nominabat, quòd is dignus eſſet eo ſacerdotio de quo ageretur. 242.g.h
iuriſdictio penes quos fuerit Romæ. 28.f
iureuocatæ tribus quæ dicerentur. 113.e
ius ciuitatis Romanæ quale fuerint. 47.b
ius ciuitatis Romanæ nõ una in re conſiſtebat. 48.g
ius ſuffragij, proprium ciuiũ Romanorum. 49.b
iura ciuium Romanorum quæ fuerint. 48.h
iuſiurandum in arrogationibus interponi ſolitum. 268.h.i
iuſti dies. 150.g
iuſtitio indicto nihil niſi quod ad exercitum pertineret, agĩ publicè poterat. 151.a
iuuenum fere munus erat, & eorum qui adhuc honoribus functi non eſſent, rogatores, diribitores & cuſtodes in comitiis eſſe. 79.c.d

K

à Καλῶ uerbo greco calata comitia dicta. in præfa.8.9

L

T. Labienus C. Rabirij accuſator, contra legitimum iudiciorum morẽ duumuiros perduellionis reduxerat. 39.a

largitio

largitio legibus prohibita. 73.e
largitiones populo fieri, legibus non prohibebatur. 73.e
latii municipia ciuitate donata. 221.a
latinarum cauſa præfectus urbis quale ius haberet. 229.i
latini in qua tribu ſuffragium ferrent, ſortitione quærebatur. 220.g
latini non Romæ cenſebantur, ſed in ſuis ciuitatibus. 222.i
latini nuſquam centuriatis comitiis ad ſuffragium uocati leguntur, ſed bene tributis comitiis. 223.a
latini omnes ciues Romani non fuerunt niſi poſt legem Iuliã. 219.b
latini omnes & ſocii Italiæ ciuitate donati iam erant Ciceronis ætate. 40.d
latini qualiter ad ſuffragia admitterentur. 221.c.d
latini quibus rationibus ciuitatem aſſequi poſſent. 219.b
latinitatis ius quod fuerit. 219.b
latinorum ac Romanorum fœdus quando ictum. 221.b
Legere, hoc eſt ſuffragiis deſignare. 269.e
legati quod erant in proconſulari & proprætorio munere, hoc erant proquæſtores in quæſtoria procuratione. 197.b.c
legatorum magnus numerus, maximi erat momenti in ornandis prouinciis. 259.b
in Legione Romana militare non aliis quàm ciuibus licebat. 49.a
legiones ſex milia militum tandẽ continere cœperunt. 174.a
legiones urbanæ ordinariæ quatuor, quibus tribuni militum præeſſent, ſinguli ſingulis millibus. 215.d
Lemonia tribus. 159.a
legum nomine quæ ueniunt. 206.f
legis nomine etiam rogatio cõprehenſa. 25.c.d
Lex antè recitabatur, quàm populus ſuffragium diceret. 78.g.h
lex poſt trinundini promulgationem etiam die comitiorũ rurſus recitabatur. 101.a
lex quam populus non iuſſiſſet, teneri non poterat. 134.f
lex quando populi ſuffragiis committeretur. 82.k
legis auctor quis diceretur. 82.h.i
legis ferendæ nulli ius erat niſi magiſtratui. 265.a
legis lator nonnunquam legibus ſoluebatur. 223.b.c
legem ferre is etiam dicitur qui aliquem uocat in iudicium populi. 27.d.e
legem ferre incipit, qui nundinis promulgat. 83.d.e
legum ferendarum mos. 80.g.h
legem ferre qui uolebat, eam publicè propoſitam habere debebat. 78.i.k
leges ex ſenatus decreto ferr[illegible]litæ. 22[illegible].a

leges non omnes Romæ comitiis centuriatis ferebantur, ſed &c. 25.e
leges quæ à maioribus magiſtratibus ferebantur, ferè centuriatis comitiis ferebãtur. 26.g.h
legum ferendarum cauſa comitia tributa haberi ſolita. 206.f
legibus ferendis conſules comitia centuriata habuere. 10.i
lex quando iuberi renunciaretur. 127.a
quando non accipi. ibidem
leges primum uoce iubebantur à populo aut uetabantur: dein de tabula. 118.i.k
legem promulgari & proponi differunt. 82.g.h
leges trinundino promulgari ſolitæ. 81.b
legum publicatio qualis fuerit. 243.c.d
legum comitia, auſpicata non erant. 227.b
legum comitia plurimum in comitio haberi ſolita 242.i.
nonnunquam in capitolio. 247.b
legum iudiciorumq; comitia tributa à quibus magiſtratibus haberentur. 214.h
in Legum rogandarum comitiis obſeruari ſolita. 100.i
legum rogatores priuſquam legem proponerent, cõcionem habere ſoliti 80.f.
leges rogatas accipiens populus, his uerbis utebatur, Vti rogas. 118.f
de Legibus ac iudiciis rogationes à conſulibus, prætoribus, tribunis pl. ferebantur. 214.i
legibus aliquem ſoluere, ad quẽ pertineret 182.k 183.a
legibus ſolui à Senatu nemo poterat, niſi ducenti adeſſent &c. 183.d
legibus ſoluti ſunt multi, ut magiſtratus creari poſſent. 64.f
lex Aeli & Furia uel Fuſia. 94.g
lex Aemilia. 43.d
lex Aemilia, ne pluſquam annua ac ſemeſtris eſſet cenſura. 81.c
lex Agraria Tib. Gracchi in capitolio perlata eſt. 247.d
lex Apuleia, maieſtatis crimen olim perſequebatur. 30.h
lex Aterina. 213.b
leges annales. 64.f
lex Aurelia de tribus ordinibus iudicum. 214.i
lex Aurelia de iudiciis. 166.g
lex Bebia. 33.b
leges omnes à Bruto latæ cum reges eiecti ſunt, curiatæ fuerunt. 255.e
lex Cæcilia & Didia. 81.c. 287.c
lex Cælia quando lata. 119.e
lex Calphurnia. 70.f
lex Carbonia. 119.a
lex Caſſia. 119.a
lex Clodia niſi lege abrogari nõ poterat. 185.c
lex Cornelia quæ crimina perſequeretur. 30.h
lex Cornelia de imperio propagando. 182. k. de decedendo magiſtratu prouinciali 183.a. b. de magiſtratibus petendis. 66.f

66.f
lex Cornelia maieſtatis poſt legem Apuleiam ſucceſſit. 30.a
lex Cornelia uetans ne qui tribunatum plebis geſſiſſet, alium poſtea magiſtratum peteret, abrogata. 69.a
lex curiata quædam Veiis lata. 272.i
leges Cenſoriæ, ſubſcriptiones Cenſorum intelliguntur, aut locationes Cenſoribus factæ. 44.g.h
leges centuriatæ, quæ centuriatis comitiis ferebantur. 26.f
legibus omnibus centuriatis cõmune erat, ut trinundino proderetur dies comitiorum. 84.g
lex curiata reuocationi exilii lata. 259. d. & item teſtamentis confirmandis. ibidem. & qua adoptiones fierent. 260.h
lex curiata ſacrorum deteſtationibus. 260.f
leges Curiatæ Bruti tribuni celerum in foro latæ. 272.h
leges curiatæ trinundino promulgandæ erant, priuſquam ad diem quam magiſtratus indixiſſet, comitia haberi poſſent. 267.c
legibus curiatis ferendis opus erat comitiis curiatis. 264.f
lex Domitia quæ fuerit. 28.i. eius ferendæ occaſio. 203.a
lex Domitia à Sylla dictatore abrogata inde reuocata. 205.d ibid.
leges Domitiæ caput de creandis ſacerdotibus: 204.f
leges XII. tab. centuriatis comitiis perlatæ ſunt. 26.h.i
lex Fabia de numero ſectatorum. 75.d
lex Fuſia de ſuffragiis. 236.g.h
lex Gabinia. 119. a. quando lata. ibi.
lege Gabinia Pompeius præter ſenatus uoluntatem prouinciam aduerſus piratas accepit. 185.d
lex Hortenſia. 43.d.152.h
lex Iulia, à L. Iulio Cæſare lata. 50.f
lex Iulia de Latinis & ſociis Italiæ ciuitate donandis. 218 k
lex Licinia de ſodalitiis. 75.d
lex Licinia, & lex Ebutia. 216.g
lex Licinia & Iunia 81.e
lex Luctatia de ui, quo tempore lata. 32.f
lex Manilia. 82.h
legis Maniliæ caput de Iugurtha. 29.a
lege Manilia Pompeio multa extra ordinem data. 185.d
lex Maria de pontibus à quo lata, & quando. 121.a
lex Papia de peregrinitate. 35.b
lex Papyria quando lata. 119.c 260.i
lege Plotia de ui quæſtio à quo exerceretur. 31.a
leges Porcia & Sempronia de iure ciuium Romanorũ. 48.h
legis Porciæ cautio 38.f
lex Pupia de non habendo Senatu comitialibus diebus. 158 k 153.a

lex Sempronia de Proconſulibus. 191.a
de iudiciis. 208.h
legis Semproniæ cautio. 38.g
lex Seruilia. 219.c
lex tabellaria. 54.i.62.i.74.i
eæ quæ fuerint. 121.b.c
lex tabellaria an etiam ad curiata comitia pertineret.271.a.b
poſt Leges tabellarias hi modo creari magiſtratus poterant, quorum rationem haberi debere, antè iudicatum eſſet. 100.g
lex Titia. 129.f
lex Trebonia de imperio Cæſari in Gallia in quinquennium prorogando. 183.a.186.f
lex Tribunitia. 45.a
lex Tullia à Cicerone lata. 69.e
leges Valeriæ, centuriatæ fuerunt. 26.g
lex Varia. 29.a.176.i
lex Vatinia. 186.f
Libertini homines in quatuor urbanas tribus deſcripti. 233.d
Lictores triginta pro triginta curiis ſuffragia inibant Ciceronis tempore. 262.h 260.g.261.c
lictorum ſuffragia libera non erant. 271.d
lictorum triginta comitiis nihil opus erat tabellis. 271.c
cur Lictoribus potius quàm grauioribus perſonis comitia centuriata committerētur. 231.e
lituus, baculus aduncus ſine nodo. 89.a
Liuii locus multa ad comitiorū rationem pertinentia elucidās 123.b
Liuii loci mendi ſuſpecti. 57.b 110.h.i.& dein.illuſtrati.160 g.162.i.k.& dein.220.g.224 h.232.h
locus centuriæ prærogatiuæ nominatim ouile dictus. 124.g
locum aliquem inaugurari quid ſit. 226.i.k
loco ſuo primo competitor competitori cedere poterat. 142.g
locus quo ad ſuffragium centuriæ à conſule uocabantur, prope tribunal erat. 123.b
Lucani locus elucidatus. 124.h 200.i
Lucullus per multos annos in Aſia quæſtor fuit. 194.f
ludorum & cenſus cauſa, populi conuentus Romam ex uniuerſa Italia fieri ſolitus. in præfa. 7
Luperci ſacerdotes. 198.f.g
luſtri condendi cauſa populus uniuerſus in campo Martio conuenire ſolitus. in præfa.7

M

Macrobii locus. in præfa.8
magiſtri curiarum qui uocarentur. 77.b
magiſtri curiarum, iidem & diuiſores erant. 74.h
magiſtri equitum dicendi mos. 17.a.b.18.i
magiſter equitum centuriatis comi

mitiis non creabatur. 17.a.
ſed a dictatore dicebatur. ibid.
magiſter equitum comitia nõ habebat. 44.i. ius uocandi populi. ibidem
magiſtratus uerè qui appellarentur. 197.c
magiſtratus, beneficia mera erãt populi. 60.k
magiſtratus à conſulibus creandi. 264.h
magiſtratus iuſtius lege curiata dabatur, quàm tributis comitiis. 259 d.264.i
magiſtratus ei candidato deferebatur, cuius nomen plures tabellæ ſuffragatorum continerent. 127.b
magiſtratus petendi ratio unde maximè noſci poſsit. 70.h.i
magiſtratus petendi ordo inuerſus faciebat, ut eius non haberetur ratio qui peteret. 68.i
magiſtratui pro ſuo imperio quippiam agenti reſiſtere, maieſtatis erat crimen. 38.i
magiſtratum eum quem quis geſſiſſet, capere rurſus non poterat niſi decẽnio ĩteriecto. 69.c
magiſtratum gerere quos uellet populus, nominatim appellabat. 117.d
magiſtratu uno functus, aliũ niſi anno interiecto gerere non poterat. 57.d.e
magiſtratus extraordinarii multi in hiſtoriis legũtur. 174.d.e
magiſtratus extraordinarii à quibus crearentur. 213.c
magiſtratus extraordinarii alibi quàm in campo creari poterant. 244.i.k.
magiſtratus maiores centuriatis comitiis creabantur. 17.a
magiſtratus omnes maiores & patricii Romæ centuriatis comitiis creabantur præter dictatorem. 15.d.17.a
magiſtratus unde maiores aut minores appellentur. 16.i. 168.h.255.b
magiſtratus maiores minorum obnunciationi in habendis cẽturiatis comitiis parere nõ habebant neceſſe. 96.a
magiſtratus maiores ſoli comitia centuriata haberi poterant. 40.k.41.a
magiſtratuum maiorum maiora erant auſpicia, minorum minora. 96.i.k.
magiſtratuum maiorum auſpicia impedire ſeruãdo de cœlo nõ poterant, niſi maiores etiam magiſtratus. 98.b
magiſtratuum maiorum comitia ſoli Conſules habebant. 41.a
magiſtratus maiores qui fuerint Romæ. 264.h.15.d.e
magiſtratus minor de cœlo ſeruare non poterant cum maior magiſtratus comitia haberet. 97.e. quod tamen non ſemper obſeruatum eſt. 98.f
magiſtratus minores centuriata comitia habere non poterant. 41.a
magiſtratus omnes minores tributis comitiis creabantur. 171.a

171.a
magiſtratuum minorũ ſoli Tribuni ius habebant agẽdi cum populo. 212.i.k
magiſtratus minores ordinarii à quibus crearentur. 210.g
magiſtratus nonnunquam creati etiam qui non peterẽt. 100.g
magiſtratus ordine peti debebãt. 68.k
magiſtratus ordinarii quando crearentur. 248.h.i
magiſtratus ordinarii recenſentur. 166.f
magiſtratuum ordinariorum & extraordinariorum diſcrimẽ. 264.h
magiſtratus ordinarios ſubrogãdi munus, proprium erat conſulum. 213.c
magiſtratuum extraordinariorum candidatis quid obſeruãdum fuerit. 216.f
magiſtratus patricii & plebeii dupliciter accipiũtur. 169.d.e
magiſtratus pl bis propiii, Tribuni & Aediles. 170.i
magiſtratus plebeii quomodo initio crearentur. 127.b
magiſtratus plebeios, tribuni pl. creabant. 210 g
magiſtratus prouinciales quibus rebus ornarentur. 259.a.b
magiſtratus ſoli ad populum uocandi ius habebant. 208.k
magiſtratus duos uno anno gerere uetitum. 69.c
magiſtratus trinundini promulgationem non deſiderantes. 267.d
magiſtratuũ comitiis finitis quid fieri ſit ſolitum, 147.d
magiſtratuum creatio quibus tẽporibus fieret. 154.f
magiſtratuum Curulium ætas legitima quæ fuerit. 66.i
magiſtratuum diuerſitas. 163. d. e
de Magiſtratuum imperio ferendis legibus, an trinundini promulgatio neceſſaria eſſet. 267.d
magiſtratuum tributa comitia ferè in campo Martio fieri ſolita. 244.f
magiſtratus capturi, certa ætate eſſe debebant. 63.d
magiſtratus & honores Romæ non niſi per populum aſſequi quis poterat. in præfa.3.
magiſtratibus aliis quàm Tribunis pl. ſufficiẽdis comitia ante Ianuarium menſem non habebantur. 250.g
magiſtratibus creandis Curiata comitia primum in uſu erant 254.deinde Tributa. ibid.i
de Magiſtratibus ſingulis Romanis binis comitiis iudicabant. 255.b
maieſtatis crimen qua lege uindicaretur. 30.i.k
maieſtatis crimen quod fuerit. 38.f.ibid.i.
maieſtatis crimen ſuum prætorem habebat. 38.k
maieſtatis iudicium, publicum. 28.i k
maior poteſtas ubi erat, minori cum populo agere non licebat.

bat. 44.i
μαντική, diuinatio. 86.h
manuarias artes Romani exercere non poterant. 235.a
manus eorum quibus ſupplicabant, apprehendere ſoliti candidati. 70.k.71.a
Marius legibus ſolutus in eodẽ magiſtratu intra decennium bis gerendo. 69.c
Marius quinque dierum petitione conſulatum obtinuit. 59.b
Martius campus qui fuerit. 149.a
Martii Coriolani iudicium quãdo fuerit. 165.c
Metia tribus. 159.a
militare in legione Romana nõ aliis quàm ciuibus licebat. 49.a
militarem rem gerere nemo poterat niſi Conſularis aut prætorius. 257.d.e. & non niſi lege curiata permittente. ibi.C.
militaris ætas à 17. anno incipiebat. 63.e.117.b
militaris iuriſdictio ad Imperatores tribunosq́ militares pertinebat. 28.f
milites, niſi tumultu maximo, non ſcribebantur proletarij & capite cenſi. 112.f
militum deſcriptio ut Romæ fieret. 13.a.b
militiæ onus diuites Romæ cõtinenter ferebant. 13.c
Milonis tria patrimonia in popularem largitionem conſumpta. 74.f
minor pars populi, decem & ſeptem tribus intelligebantur. 205.b
minores magiſtratus non creabantur niſi creatis maioribus. 249.b
minores magiſtratus qui intelliguntur. 256.h
morbus reos excuſabat ne cauſam dicerent. 241.a
mulcta eo irrogari non poterat, niſi ter antè accuſato. 140.f
mulcta lege lata dicebatur. 240.i. k.
mulcta ubi dici ſoleret. 247. c.d
mulctæ certatio & irrogatio ut fieret. 240.f
mulctæ dicendæ poteſtas omnibus magiſtratibus facta. 213.b
mulctæ ſoluendæ prædes reus damnatus dare debebat, alioqui in uincula ducebatur. 243.d
municipes Romani qui fuerint. 47.a
municipia in ciuitatem admiſſa. 155.f
munus magiſtratus & adminiſtrationis obeuntes, non uerè erant magiſtratus. 196.h
muneris & adminiſtrationis nomina magis erãt Proprætor, Proconſul, & eiuſmodi, quàm magiſtratus & imperii. 196.h
munerum diuiſio per tribus non omnis erat prohibita. 29.a

N

Narnienſis tribus. 159.b

neſaſti dies, quibus fari non licet. 150.f
nexa atque hæreditates, propria erant ciuium Romanorum. 49.b
nomen candidati à conſule recipi, quid eſſet. 69.c.d
cuius candidati Nomen conſul non recepiſſet, is populi ſuffragio excludebatur. 62.g
nominis editio candidatis neceſſaria erat. 84.i
nomina candidatorum iam ante comitia recepta eſſe oportebat 62.g.h
nomina candidatorum non integra tabellis ſcribebantur quæ populo darentur, ſed prima tantum litera prænotabantur. 102.h
nomenclatores qui fuerint. 71.d
nomenclatores candidatis adeſſe uetans lex à ſolo Catone ſeruata. 71.d
nominandus erat in concione is qui ſacerdotii petitionem profiteretur. 242.g
nominari à pluribus quàm duobus non poterat, qui ſacerdotii petitionem profiteretur. 242.h
notarum uſus apud Romanos quàm ſit antiquus. 119.d
nouum crimen noua quæſtione uindicabatur. 36.h
Numæ regis inauguratio. 89.a.b
Numæ regis tempore Romæ alia comitia non erant præter curiata. 24.g
numerus legitimus ſuffragiorum & centuriarum unde conficere tur. 145.c
nundinæ quid eſſent. 81.a
nundinæ, paganorum ſunt. 150.f
nundinarum diebus populus frequentior conueniebat, quàm quibuſdam comitiis. in præfa.3.
nundinarum interuentus duos dies de numero comitialium demebat. 153.b
nondinis apud prætorem lege agi poterat. 150.f
an Nundinis haberi comitia potuerint. 151.d.152.f
nundinis, hoc eſt nono quoq; die populus ex agro in urbē conueniebat. 77.b
nuptiæ legitimæ apud Romanos non erant, ſi aut pater aut mater peregrini eſſent. 48.i.k

O

Obnunciandi ius cui competeret. 95.c
obnunciare quid fuerit. 94.f
obnunciatio non ſolum coram, ſed etiam per edicta fiebat. 97.e
obnunciationi auguris aut magiſtratus falſæ parendum erat. 96.h.i
obnunciationi etiam auſpiciorū parere magiſtratum eū oportebat, qui comitia erat habiturus. 94.f
obnunciationi etiam tributis comitiis parendum erat. 223.d
obnunciationi parendum erat in in omnibus comitiis. 225.g

occentu

occentu auium augurium capiebatur. 86.k
Ocriculana tribus. 159.b
Octauiano probri loco obiectũ, quod auus eius argentarius fuiſſet. 73.d
omen prærogatiuum in comitiis centuriatis ferè ſemper ualuit. 112.g
oneribus publicis immunes, nullo propè numero habiti. 111.b
optimatum principatus ſpecies in Rep.Rom. in præfa.3
orationes ſuadendi & diſſuadendi cauſa in comitiis legum habebantur. 100 k
ordinarii magiſtratus qui fuerint 166.f
ordinarii magiſtratus minores à quibus crearentur. 210.g
ordines Romanorum ad equitum centurias & peditum pertinebant. 114.h.116.i
ordinum decuriæ, & centuriæ. 115.c
ordinum apud Romanos diuiſio. 115.a
ornamenta imperii & magiſtratus penes eos manebant, qui uerè magiſtratus eſſent. 197.
ornamenta prouinciarum prætoriarum quæ fuerint. 258 k
ornari prouinciæ magiſtratuum quando dicerentur. 259.d
Otriculana (mendoſe, pro Ocriculana) tribus. 159.b
Ouſentina tribus. 159.b
Ouidii locus primo faſtorum illuſtratus. 125.a.b
ouile, locus in quo centuria prærogatiua erat. 123.a.124.b

P

Palatina tribus. 159.b
Papyria tribus. 159.c
Parœciæ noſtri temporis ferè ueteribus Romanorum curiis ſimiles. 252.k
parricidii quæſtor quando crearetur. 29.a
Pars minor populi, decem & ſeptem tribus. 205.c
patres primùm poſt comitia auctores fieri ſoliti, deinde ante comitia. 84.i
patrum auctoritas uariè pro diuerſis temporibus expectanda erat. 266.h.i
patrum olim apud Romanos auctoritas. 85.a
patricius magiſtratus quandiu in urbe eſſet, auſpicia ad patres redire non poterant. 244.f
patricii comitiis tribunorum pl. adeſſe non uetabantur. 227.d
patritii genere erant nobiliſſimi, cuiuſcunque eſſent uel ordinis uel ſenſus. 114.i.k
patritii etiam inter equites ac pedites annumerati. 141.i.k
patricii magiſtratus dupliciter accipiuntur. 169.d.e
patricii plebeios magiſtratus obtinere non poterant. 68.g.h 154.i.k.215.a
patriciorum auſpicia in duas poteſtates diuiſa. 16.h
patriciorum inter ſe diuiſio pro cenſu. 114.i.k

V patri-

patriciorum magiſtratuum no‑ mine omnes maiores intelli‑ guntur, plebeiorum minores. 170.i
Pauli Manutii ſententia non re‑ cepta. 160.i
pauperes, & omnibus oneribus publicis immunes, nullo pro‑ pè numero habiti. 111.b
pauperes qua ratione à Reip.ad miniſtratione Romæ excluſi. 13.c
pauperes ſeu infimo cenſu Ro‑ mæ omni munere immunes erant. 13. c. ac proinde etiam honoris expertes. 14.i
pax non iiſdem comitiis iubeba tur, quibus bellum indiceba‑ tur,ſed tributis. 27.d.e
peculatus iudicium, publicum. 28.i.k
pecunia attributa quæ diceretur. 166.h.i
pecuniæ ad bellum ut Romæ im perarentur. 13.b
pecuniæ cuſtodia tribunis ærarii erant attributa. 166.h.i
pecunia ſuffragia emercari candi‑ dati uetabantur. 72.h.i
pedanei iudices unde dicti.245.c
pedeſtris exercitus diuiſio apud Romanos quæ fuerit. 12.g.h
pedibus merentium & equo me‑ rentium diſpar conditio.215. d.e
peditum curiæ ætatibus diſtin‑ guebantur,ut aliæ eſſent ſenio rum,aliæ iuniorum. 217.a
peditum centuriis auctis, auctæ etiam fuerunt equitum centu‑ riæ. 110.f.g
perduelles olim hoſtes dicebantur. 37.a
perduellionis crimen centuriatis comitiis iudicari & abſolui ſo litum.39.c.& dein.222.i.k
perduellionis crimen in quem ca deret. 38.i
perduellionis crimen, & maieſta‑ tis,differunt. 37.b.39.e
perduellionis iudicium, capitale erat. 40.f.g
perduellionis iudicium,unum po puli capitale iudicium fuit. 37.a
perduellionis iudicio tabella pri‑ mum populo data non eſt,po ſtea data eſt. 118.i.119.a
de Peregrinitate quæſtio publi‑ ca erat. 35.b
perperuæ quæſtiones unde ſint dictæ. 26.k
non Petentis etiam aliquando ra tio habita. 216.i
petitionis profeſſio apud populũ fieri debebat.60 k. ea quæ fue rit. 61.a
petioni profitendæ neceſſarium non erat à Conſulibus nomi‑ na candidatorum recipi. 60.g
petitionem magiſtratus multo antè tempore adornabant,qui eum appetebant. 57.d
φύλαρχοι tribuum præfecti. 252.f
φυλή tribus. 252.f
Plauti locus in Ollularia. 73.b
eiuſdem locus in Pęnulo illuſtra tus. 50.i
Plautia ſeu Plotia lex de ui,per‑

petua & ordinaria erat. 29.d.e
plebs quæ diceretur. 40.f
plebis magiſtratus proprii erant Tribuni pl.& Aediles. 256.f g.170.h
plebs, pars populi tantum. in præfa.45.
plebis ĩdignatio ut Romæ coerceretur. 13.c.d
à Plebe aliquid ſcitum eſſe, eſt plebiſcito aliquid decretum eſſe, non lege centuriata. 209.d.e
plebeii, reliqui omnes ciues præter patricios. 114.i
plebeii homines magis continenter quam patricii poterant ambitioni uacare. 68.h
plebeiorum hominum alii ingenui erant, alii libertini. 233.d
plebeii in Cæritum tabulas referebãtur, & ærarii fiebant. 46.i
plebeii magiſtratus dupliciter accipiuntur. 169.d.e
plebeii magiſtratus imperiũ gerebant cum nullus eſſet in urbe patricius magiſtratus. 256.f.g
plebeii magiſtratus nulla habebant auſpicia. 224.g
plebeiis magiſtratus Sylla dictator ius agendi cum populo detraxit. 190.h
plebeium magiſtratum patricii gerere non poterant. 115.a 214.i.
plebiſcitum quid ſit. 206.f
plebiſcitum Atinium. 116.h
plebiſcita multa contra Senatus decretum lata. 226.b
plebiſcita, tributis comitiis fieri ſolita. 206.f
plebiſcitorum leges centuriatis comitiis ferebantur. 26.f.g
pleno iure ciues, hoc eſt cum iure ſuffragii. 218.g.h
Plutarchi interpres notatus. 65.a 185.f
Plutarchi locus in uita Marii illuſtratus. 125.a
Poblicia ſeu Publicia tribus. 159.c
Pollia tribus. 159.c
intra Pomœrium auſpiciari ſoliti Romani. 92.g. nonnunquã etiam extra. 93.a
Pompeius Cæſari in auſpicio erat quando lex de adoptione Clodij lata eſt. 266.f.g
Pompeii priuilegium ſingulare in conſulatu aſſequendo. 66.f de eodem alia quædam. 66.i.k
Pompeio multa extra ordinem collata ſunt. 165.b.c
Pomptina ſeu Pontina tribus. 159.c
pontes qui fuerint in comitio. 246.i
pontes XXXV in ſuffragiis ferendis erant. 126.i
per Põtem ſuffragium ferre quid ſit. 126.h
pontium ſeu ponticulorum uſus apud Romanos in comitiis q̃ fuerit. 21.c.123.a
Põtifex Regem ſacrorum inaugurabat. 22.i
pontifices calatis comitiis habendis ius habebant auſpiciorum 95.c

pontifices centuriata comitia habendi ius habebant. 264.h
pontifices cogi poterant à Tribunis ut tributis comitiis conſecrationum faciendarum adeſſent. 160.i k
pontifices de legitimis adoptionibus cognoſcebant. 268.h i
pontifices etiam comitia tributa habebant. 214.h
pontifices mulctæ dicendæ poteſtatem habebant. 45.e
Pontifices non comitiis à populo creabantur, ſed à collegio cooptabantur. 23.c
pontifices olim niſi octo non erant. 217.e
pontifices ſacrorum cauſa comitia curiata conuocare poterāt. 264.f
pontificum poteſtas maxima erat in ſacris curandis. 45.d
pontifices ut crearentur. 204.g
pontificibus, præterquam in legibus ferendis, cœteris in rebus priuatis cum populo agere licebat. 265.c
pontifex max. ut crearetur. 23 d
pontifex max. à minore parte populi creabatur. 205.b
pontifex max. centuriatis comitiis non creabatur. 21.d
pontifex max. comitia centuriata habere poterat. 45.b.46.f
pontifex max. comitia habebat pontificibus ſufficiēdis. 214.h
pontifex max. niſi ex pontificibus non fiebat. 217 g
pontifex max. populi ſuffragiis creabatur. 204.g.h. id ne ſemper uerum fuerit. ibid.
pontifici max. creando comitia à quo haberentur. 214 g.h.
pontifici max. pro ſui ſacerdotii auctoritate ius erat agendi cū populo. 264.i
pontifex Rom. cum populo agendi ius habebat. 45.c.d
pontificatus maximi candidatus nemo eſſe poterat qui pontifex non eſſet. 218.a
Popilia tribus. 159.c
populus de capite centuriatis comitiis iudicabat, tributis de mulcta. 209.c
populus & plebs differunt. 40.f
populus inuito ciui adimere ciuitatem non poterat. 46.h
populus omnibus magiſtratuum comitiis per tribus diuiſus erat. 113.c
populus ſententiam patrum confirmabat. 266.k
populi auctoritas Romæ quanta fuerit. in præfa.3
populi beneficia mera erant magiſtratus. 60.i k
populi diuiſio per cenſum. 116.i
populi iudicia quæ fuerint. 208.i
populi iudicia quibus comitiis fierent. 201.a
populi rogandi ius qui magiſtratus haberent. 213.a
populi Ro. olim poteſtas atq; auctoritas. 23.b
in Populi Rom. poteſtate erat, magiſtratus creare, leges iubere, de bello indicendo decernere. 13.c
contra Populi ſtudia manifeſta exclu-

excludebantur ſuffragiis populi,nonnull. candidati. 61.b
populo ſæpe aliquid à diuitibus teſtamento legabatur. 74.f
populo in ferendis ſuffragiis occupato, exercitus præſidii cauſa imperabatur. 148.i
populum bis de omnibus magiſtratibus iudicare ſolitum,quo modo intelligendum ſit.256.f g.261.e.262.f
ad Populum quondam nihil referebatur, quod non antè à Senatu decretum cõfirmatumq́; eſſet. 85.a
ad Populum uerba facere priuatus niſi poteſtate à magiſtratu accepta non poterat. 59.e
ad Populum uocandi,ſoli magiſtratus ius habebant. 208.k 209.a
poſtriduani dies,cauendi. 150.g
poſtulationis memoria recentior magis mouere ſolet. 125.c
poteſtatis paris aut maioris intercesſioni parendum erat. 101.c
Potitii & Pinarii. 198.h
præconum Romanorum conſideratio. 55.c
præco non totius ſimul claſſis, ſed ſingulatim cuiuſq; centuriæ ſententiam pronunciare ſolitus. 126.g.h
præcones & argentarii Romæ parum honeſto loco cenſebantur. 73.b.c
præconum ordo ac uelut collegium,ſodalitasq́;. 54.k
præconum munus tributis comitiis. 229.e
præconium facere,Romæ ſordidum munus erat. 75.b.c
præfecturæ Romanæ quæ eſſent & dein.47.c
præfectus (unde & præfectura) quis diceretur. 47.c
præfecti prouinciis ab iis qui eis decederent,imperium idem habebant quod ii à quibus præfecti erant. 196.f
præfecti annonæ,magiſtratus extraordinarii. 174.d
præfectus urbis quando fieri deſierit. 168.f
præfecti urbis ius quale fuerit. 168.f
præfecto urbis quatenus centuriata comitia habere liceret. 167.d.e
præfectus urbis Latinarum cauſa non à populo creabatur,ſed à conſulibus. 166.i. & dein. eius auctoritas.ibidem.
præliares dies. 150.g
prærogatiua ſorte fiebat. 52.i.k
prærogatiua centuria quæ diceretur. 107.e.108.f.g.109.d
prærogatiuæ centuriæ auctoritas. 104.h.112.g
prærogatiuæ auctoritas quanta fuerit. 123.b
prærogatiuæ centuriæ cuſtos alius dari ſolitus quàm aliis iureuocatis centuriis. 132.f
prærogatiuæ centuriæ omen cur ſorti committeretur. 112.h
prærogatiuæ centuriæ primus cuſtos à candidato præficiebatur. 53.d

prærogatiuæ ſors an inter primæ claſſis tantum centurias fieret, an etiam inter alias. 107.d
prærogatiuæ centuriæ ſortitione facta in centuriatis comitiis, reliqua comitia abſq; ſorte peragebantur. 229.c
prærogatiuam curiam Romani boni ominis eſſe uolebant. 266.i
prærogatiua tribus quæ eſſet in tributis comitiis. 229.c
prærogatiua, unius tribus pars. 105.d
prærogatiuã ferè ſemper reliquæ centuriæ ſequebantur. 53.a.b
prærogatiuis eſſe tribubus omnibus contingere poterat. 105.a
prætexta utebantur adoleſcentes Romani uſq; ad xvii. annum. 63.d
prætor communi nomine appellabatur omnis magiſtratus cui pareret exercitus. 221.c
prætor quæſtionis de falſo, de quo cognoſceret. 30.g
prætor uetante Conſule comitia habere non poterat. 44.g
prætor urbanus abſente Conſule maior erat magiſtratus. 42.f
prætor urbanus in comitio ius dicere ſolitus. 246.f
prætoris urbani ſummum erat in urbe imperium profectis urbe conſulibus. 166.i.k. 168.f
prætoris ſedes in iure, ac munus. 35.d
prætoris tribunal ubi eſſet, & quàm laxum. 246.f
prætorem pro conſul eſſe, extraordinarium erat. 189.c
prætores à conſulibus creabantur, non à prætoribus. 41.b.c
prætores centuriatis comitiis creabantur. 16.g.h
prætores, collegæ erant Conſulum. 16.g.h
prætores duo Romæ, urbanus, & peregrinus. 28.f.g
prætores decem Romæ creati. 29.b. 33.e. pòſt duodecim inſtituti. 15.a. inde etiam ſedecim. 33.c
prætores inter ſe urbanas prouincias ſortiebantur. 187.a
prætores iuri dicũdo in urbe retinebantur toto anno ſuæ præturæ, niſi. 187.c
prætores prouinciarum qui paſſim leguntur, munus & adminiſtrationem magis habebaut quàm magiſtratum & imperium. 156.h
prætores ſi nollent in prouincias proficiſci, id eis liberum erat. 188.g
prætorum comitia à prætoribus haberi non poterant. 41.a.b
prætorum comitia cur diutius durarent. 137.a
prætorum numerus ex populi ac Senatus uoluntate pendebat. 33.a
prætoribus ius non erat prætores rogandi. 137.b.c
inter Prætores non reperitur alia ſortitio, quàm prouinciarum. 139.a

prætoria ætas anno erat xl. 67.d
prætoriæ prouinciæ quæ fuerint 180. i. eæ ut decernerentur. 186.k
prætoriarum prouinciarum adminiſtrationi nullis opus erat comitiis. 187.e
prætoriis comitiis tot tabellas unicuique de populo dari oportebat, quot erant competitores. 130.f.g
prætorio aut conſulari imperio nemo in prouincia erat qui belli gerendi poteſtatem non haberet. 259.a
præturæ petendæ tempus. 67. d.e
præturam petere non poterat, qui quæſtor non fuiſſet. 68.i
præcatio ſolennis eius qui comitia habuerat, finitiis comitiis. 148.f
prenſare, ambire magiſtratum. 71.a
prenſatio candidatorum qualis fuerit. 71.a
primarum tantam literarum ſcribendarum mos tam in tabellis ſuffragatoriis quàm iudiciariis. 117.b.c
qui Primus ſuffragium ferret in centuria uel tribu, ut deligeretur 232.f
princeps quæſtionis alius erat à prætore. 30.h
principium ea curia dicebatur, quæ prima exierat. 370.h
priuatus ad populum uerba facere niſi poteſtate à magiſtratu accepta non poterat. 59.d.e
priuatus nemo prouinciam cum imperio prætorio obtinere poterat, niſi ex priuato factus eſſet magiſtratus. 189.a
priuato non licebat ex Roſtris ad populum uerba facere, niſi à magiſtratu quis produceretur. 1
priuati homines, etiam ſi conſulares, prouincias obtinere non poterant, niſi ex priuatis facti eſſent magiſtratus. 184.f.g
priuilegia ciuium Romanorum ex lege Porcia & Sempronia. 38.f
priuilegia ciuiũ Romanorũ. 48.h
pro, particula pro à. 24.f
pro collegio pontificum, hoc eſt apud ipſos pontifices, aut ab ipſis põtificibus. 264.k.265.a
proconſul etiam uocatus, qui à proconſule decedente prouinciæ erat præfectus. 196.g
proconſulis primi creandi occaſio. 178.i.k
proconſules qui dicerentur. 180.i
proconſules, proprætores, pro quæſtores, magiſtratus prouinciales. 179.h. quibus comitiis crearentur. 179.d.e
proconſules interdum centuriatis comitiis creati. 20.i.21.b
proconſulum creatio ut fieret, ſumma. 186.h
proconſulum maior erat dignitas quàm proprætorũ. 180.i.k
proconſulatus annũ ferè cum anno conſulatus continuare ſoliti conſules. 182.i
prodictator aliquando à popu-

lo creatus. 19.d
produci diem quid eſſet. 240.h
profeſſio abſentium à rep. quæ fuerit. 58 k
profeſſio candidatorum qui fuerit,& ubi ac apud quos fieret. 59.a.60.f.g
profeſſio facultatum cuiuſq; æſtimatarũ ut fieret apud Romanos. 12.d
profeſſorum non omnium continuò ratio habebatur. 60.g.h
ut Profeſſus quis diceretur,quid requiſitum fuerit. 60.h
profeſti dies,operoſi. 149.c
profiteri aliud fuit quàm toga cã dida accepta petere magiſtratum. 59.c.d
profiteri candidati erat neceſſe. ibi.
profiteri petitionem in candida toga licitum erat cuiq;. 61.a
proletariorum quàm capite cenſorum honeſtior ordo fuit. 111 d.e
Promentina tribus,mendoſe pro Tromentina. 160.f
promulgare & proponere quid differant. 79.d.e
promulgata lex dicebatur uel publice modò propoſita, tametſi ad populum nondum eſſet ferri cœpta. 79.b.c
promulgatio legis quæ fuerit. 82.k
promulgatio legis aliud quàm latio. 83.a
promulgationis per trinundinũ quæ cauſa eſſet. 268.f
pro prætore eſſe quis diceretur. 189.c.196.g
proprætores qui dicerẽtur. 181.a
pro quæſtore uocabatur is qui muneri quæſtorio præficiebatur. 196.h
proquæſtores qui dicerentur. 191.b
proquæſtores etiam erant in conſulari exercitu præter eum qui ſuffragiis populi creatus reuera q̃ſtor eẽt,uarii generis. 197.a
prorogandi imperii prouincialis ratio quæ fuerit. 179.b
prorogatum ſibi à ſenatu imperiũ prouinciales magiſtratus deponere non poterant. 195.f
proſcriptio legis antè fiebat, quà ferri inciperet. 80.f
prouinciæ amplitudo, etiã in ornamẽtis prouinciæ erat. 259.e
prouinciæ annus ex quo die numeraretur. 192.k
prouinciæ extra ordinẽ iis mandari poterant, qui magiſtratu fungebantur tã in urbe,quàm extra urbem. 155.c
de Prouinciis inter ſe comparare collegæ poterant. 180.h
prouinciæ quædam conſulares erant , quædam prætoriæ. 180.i
prouinciarũ couſularũ & prætoriarum diſcrimen. 186.i.k
prouinciæ conſulares non ſemper conſulibus dabantur. 184. h
prouinciæ conſulares, non certæ aliquæ ex Romanis prouinciis erant,ſed pro uoluntate Senatus fiebant. 182.g

prouin

prouinciis conſularibus decernē- dis intercedere Tribuni non poterant. 182.h
prouincia decedere quibus magi ſtratibus liceret, aut non lice- ret. 195.d
prouincia decedentes, relinquere aliquem debebant qui prouin ciæ interim præeſſet, dum ſena tus aut populus de ea aliter ſta tuiſſet. 195.d
prouinciæ extraordinariæ etiam conſulibus datæ. 188.h.i
prouinciæ magiſtratuum quan- do dicerentur ornari. 258.k
prouinciarum adminiſtrandarū uetus ratio quæ fuerit. 178.h
prouinciarum decernendarum maxima apud Senatus erat po teſtas poſt Syllæ dictaturam. 190.g
prouincias decernendi ratio, legi- tima ordinariaq; erat. 179.d
prouincias duas eiſdem prætori- bus decernere non licebat. 187.b
prouincialis imperii propagandi ratio quæ fuerit. 179.b
prouinciales magiſtratus. 177.e dein. an comitiis crearentur. 183.b.c
prouinciales magiſtratus quan- do magiſtratum deponere aut retinere cogerentur. 194 h.i
prouinciarū magiſtratus eò uſq; imperium retinebant, donec ſucceſſor mitteretur. 182.k
prouinciales magiſtratus quan- do prouincias gerere incipe- rent, quando deponerēt. 192.k
prouincialibus magiſtratibus præter legem curiatam opus erat & ſenatuſconſulto quo de cretæ prouinciæ ornarentur. 258.k
prouocatio ad populum Romæ ſumma erat. in præfa.3
πρυτανεῖα græcorum, curiis Romanorum ſimilia. 252.h
publica quæſtio quæ intelligere- tur. 35.a
Publicani qui eſſent. 234.i.k
publicanorum ordo quàm hone ſtus haberetur. 235.e
Publicia tribus. 159.c
pueri ad xvii. vſq; annum cenſe- bantur iuuenes. 217.b
pueri qui cenſerentur. 117.b
pullarii qui fuerint. 87.a
pullorum gallinaceorum augu- rium. 87.b
puncta, pro ſuffragiis. 53.d
punctis notari ſuffragia ſolebant 129.i.k
pupinia tribus. 159.e

Q

Quæſitor, iudex quæſtionis, & princeps iudicum. 35.c
quæſitores, uel quæſtores parri- cidii, quibus de rebus iudica- rent. 28.h
quæſtio de falſo, ad quem pertine ret. 30.f
quæſtio de ſiccariis, & quæſtio de ui, cur diuerſæ uideantur fuiſſe. 31.c
quæſtio maieſtatis à quo exerce- retur. 30.i

quæ-

quæſtio noua noue crimini inſti tuebatur. 36.h
quæſtiones perpetuæ. 208. ordinariæ. 209.a
quæſtiones perpetuæ quando cõſtitutæ. 28.h
quæſtiones publicæ à quibus iudicibus exercerentur. 29.a
quæſtiones publicas ut moderarentur Prætores. 35.b.c
quæſtores ex quibus crearentur, patribuſne, an plebe. 170.f
quæſtores quando cœperint, & à quibus crearentur. & dein. 172.i. k
quæſtor idem duorum poterat eſſe prætorum. 193.c
quæſtor qui non fuiſſet, maiores magiſtratus petere non poterat. 66.i.k
quæſtor ſi in prouincia moreretur, quis & à quo in eius locũ ſufficeretur. 196.h
quæſtorem pro prætore eſſe, extraordinarium erat. 189.c
quæſtores non expectato ſucceſſore prouincia decedentes, ꝓuinciæ præfectum non dabãt, ſed proconſules aut proprætores. 196.i
quæſtores non ſemper unà cum prætoribus in ꝓuincias ibãt. 193.c
quæſtores non ſimul cum prætoribus imperium ſuum deponebant. 197. c.d
quæſtores parricidii qui, & quæſitores, extraordinarii erant magiſtratus. 176.h
quæſtorum ac prætorum prouinciæ quàm fuerint diuerſæ. 193.e
quæſtorum comitia conſules habebant. 211.d
quæſtorum deligendorum poteſtas conſulibus permiſſa, ut olim regibus. 254.g.h
quæſtores & tribuni militares, poſteemi creabantur inter magiſtratus. 249.b
quæſtores urbani qui dicerẽtur 191.c
quęſtoribus ẽt in prouincias mittendis, curiata lege opus erat. 258.h
quæſtoria ætas anno erat 27. 67.d.e
quæſtoria comitia, tributa erant. 175.h
quæſtoria lex. 173.a
quæſtoriæ prouinciæ duæ. 192.f
quæſturæ quibus darentur, & quot. 191.c.d
quæſtura & tribunatus quoto anno gererentur. 66.g
quæſturæ candidati, tam patricii quàm plebeii eſſe poterant. 215.b c
quæſturæ dignitas non adeò magna fuit. 197.d
poſt Quæſturæ annũ finitũ, in ꝓuincia quæſtores imperiũ habebant. 194.f
quæſturæ munus quandiu retineretur. 192.i.k
quæſtu eodem ciues in eadem tribu, non omnes eodem etiam erant cenſu. 232.i.k
quæſtuum & cauſarum diſtinctio in quo eſſet. 234.i

quar-

quarto prætorem fieri, & quartum, differunt. 139.d
Quindecimuiri Sibyllini. 201.a
quinque duntaxat claſſes Romæ, momenti alicuius erant, ſexta penè nullius. 111.a
quinqne modò dierum magiſtratus curulis, interrex. 20.h.i
quinquennium inter cenſuras interiiciebatur. 220.f
quinqueuiri menſarii. 117.c
quinqueuiri muris turribusq́ reficiendis. 117.c
Quinti Ciceronis liber de petitione conſulatus. 70.h.i
in Quinta Claſſe ſuffragium dicebant, qui minimi cenſus erãt, 116.f
Quirina tribus. 159.d
Quirinalia, xiii. Calend. Mart. erant. 153.e
quotidie, hoc eſt diebus faſtis, ludisq́ publicis. 31.d.e

R

C. Rabirius cur perduellionis reus ſit factus. 36.f
Rabirius perduellionis reus ad populum prouocauit à Duumuiris. 36.i
Rabirius ut perduellionis reus peractus non ſit. 138.g
ratio candidatorum etiam profeſſorum non ſemper habebatur, etiam contra populi ſtudia manifeſta. 61.b
recuperatores quibus de rebus iudicarent. 28.g
reip. Romanæ cognitio in quo maxime conſiſtat. in præfa. 3
reip. tria genera. in præfa. 3
religionis obſeruantiſſimi quondam erant Romani. 86.f
religione ſemel obſtrictus, niſi ea exolutus nil poterat in eo genere iuſtum ac legitimum peragere. 96.a
religioſum eſſe quid ſit. ibi.
renunciatio incerta & certa ut fierent. 146.h.i
renunciationis magiſtratus gradus qui intelligantur. 138.h 139.d.e.& dein.
renunciatio ſuffragiorum ut fieret. 126.i
repetundarum iudicium, publicum. 28.i k
repetundarum legis pœna ad ſenatorium ordinem tantũ pertinebat. 70.f
reprehenſio ſcriptorum qui errauerint non inique ferenda eſt. in præfa. 4.
reus perduelliõis q̃s diceret. 34.h
rei profiteri non poterant. 62.i.k
rei ut defenderentur. 240.g
reorum fauor apud Romanos 240.i
reorum habitus qui fuerit. 240.f
reorum uocatio in iudiciis ordinaria & extraordinaria. 32.f
de Reis iudicandis comitia tributa haberi ſolita. 209.c.
rex ſacrificulus à quo crearetur, & quibus comitiis. 45.b
regis ſacrificuli ſacerdotium, pontifici ſubiectum. 22.h

rex

rex ſacrorum, magiſtratus non erat. 25.c
rex ſacrorum & flamines quo honore fuerint inter pontifices. 21.d.24.g
rex ſacrorum, pontifici ſubiectus 22.h
rex ſacrorum quo anno ſit inſtitutus. 24.f
regis ſacrorum creandi ritus. dein. 127.c.d
reges ſacrorum & flamines de collegio pontificum non erãt. 25.a
regis in locum, quod ad ſacra attinet, rex ſacrorum Romæ ſucceſſit. 24.h
regiæ poteſtatis ſpecies in rep. Rom. in præfa.3
regium nomen in rep ut ſeruauerint Romani. 45.b
rogationis nomen, omnibus cũ populo actionibus commune. 101.b
rogator quis diceretur. 230.h
rogatoris auctoritas in ſuffragiis petendis. 232.f
rogatorum munus. 120.h. numerus. 131.b.c
rogatores centuriarum. 51.d.e
rogator comitiorum. 52.f
rogator prærogatiuæ centuriæ alius erat à rogatore comitiorum. 232.h
rogatores ſuffragiorum qui fuerint. 50.h.i. 51.c. 54.g 117.c
rogator tributis comitiis magiſtratus is erat qui ea comitia habebat. 230.i.k
Romam qui migrabant, per curias tribusq; Romanas deſcribebantur. 253.b
Romana reſp. maxime δημοκρατίᾳ conſtabat. in præfa.3
Romani religionis obſeruantiſſimi. 8.f
Romani principes ab Hetruſcis augurandi diſciplinam diſcebant. 198.k
Romanorum ciuium inter ſe diſtinctio multiplex. 114.h.i
Romanum imperium ſub ſeptẽ Regibus non creuit ultra xviii milliarium à portis Romæ. 162.f
Romuli obſeruatio de cœlo in auſpicio regni ſui. 88.h
Romulia tribus. 159.d
roſtra quæ fuerint Romæ. 245.a
dein. ubi ſita fuerint. 240.g
Rufuli, tribuni militum. 175.h
Rufuli ab imperatoribus creabãtur. 239.d
ruſticæ tribus ingenuorum erãt, eæque laudatiſſime, urbanæ libertinorum. 160.g
ruſticæ tribus quando cœperint. 164.i.k
Ruſticis etiam ſupplicare ſoliti candidati. 70.i.k

S

Sabatina tribus. 159.e
ſacerdotum Romanorum conſideratio. 197.e

ſacerdotes ut crearentur. 199.c 205.b
in Sacerdotum creatione ſeptem decim tantum tribus ſuffragiũ ferebant. id ut intelligatur. 228.h i.229 a.b
ſacerdotes duo ex eadem gente in eodem collegio eſſe non poterant. 216 i
ſacerdotes quoſdam patricios eſſe oportebat, quoſdam dimidia ex parte plebeios & patricios. 216.g
ſacerdotes Sibyllini ut crearentur. 203 a
in Sacerdotum collegia admodum adoleſcentes cooptabantur. 217 a
ſacerdotum comitia à quibus haberentur. 214. g. an auſpicato haberentur. 225. d.e. quid haberent proprium. 241. b. c quando haberentur. 248. h.i
ſacerdotum comitia tributa, non omnium tribuum erant, ſed tantum xvii. 205.c.213.d
ſacerdotia duo genere quis poterat. 217. d. e. id poſtea mutatum. ibi.
ſacerdotia flaminum & Regis ſacrorum ac pontificum diuerſa erant. 25.a
ſacerdotia quibuſuis temere petere non licuit. 216.h
ſacra celebritas quæ ſit. 149.d
ſacrum eſſe cuiuſquam caput, quid fuerit. 38.h
ſacra legitima ante centuriata comitia fieri ſolita. 96.c
ſacra ſua relinquere non cogebantur qui ciuitate donabantur. 213.b
ſacrorum cauſa comitiis curiatis opus erat. 264.f
ſacrorum deteſtationes. 260. h.i
in Sacris curandis ſumma erat pontificum poteſtas. 45.d
ſacroſanctos eẽ tribunos pl. quid fuerit. 38.h
ſalii qui legerentur. 198.f
Sapinia tribus. 159.d
Sapis, Vmbriæ fluuius. 162.h
Scaptia tribus. 159.e
Scipio Africanus minor in conſulatu adipiſcendo legibus ſolutus. 67.a
ſcribæ præconibus leges rogandas ſubiiciebant. 75.e
in Scribarum publicis muneribus erat etiam ut ſuffragiorum tabellas ſcriberent. 130.g
ſcribarum munus. 234 k
ſecunda comitia reprehendẽdi poteſtatẽ populo dabant, ſi beneficii ſui pœniteret. 255.e
ſedecim curiæ quod iuſſiſſent, id à pluribus curiis iuſſum eſſe dicebatur. 270.i
de Seditioſis conſceleratiſq; ciuibus quotidie quæri poſſe, lex à Q. Luctatio Cos. lata. 32.f
ſellularias artes Romani exercere non poterant. 235.a
ſenatorum nomine qui uenirent. 234 k
ſenatores ex maximo cenſu poſtremis temporibus eſſe cœpe

runt, cum prius etiam pauperes ab eo ordine non prohiberentur. 116.g
ſenatores inter cēturias equitum numerari nihil uetabat. ibid.
ſenatores ſi ſuffragium ferre uellent, equitum uel peditum centuriis adſcribebantur. 116.h.i
ſenatoribus etiam comitiis adeſſe licebat. 116.f
ſenatus comitialibus diebus haberi non poterat. 157.i
ſenatus, inconſulto populo prouinciali magiſtratui negotium aliquod dare pro iure ſuo antiquo non prohibebatur. 191.a
ſenatus ſoluere legibus abſq; rogatione populi quē uellet poterat, ante legem Corneliam. 186.h.
ſenatus auctoritas in comitiis magiſtratuum creandorum & legum ferendarum neceſſaria erat. 85.b.c
ſenatus auctoritas tributis comitiis non erat neceſſaria aliis erat. 84.h
ſenatus decreto de prouinciis conſularibus intercedi non poterat. 182.f.g
ſenatum habere comitialibus diebus non licebat. 116.f
ſenatu etiam moti notæ cauſa, ad magiſtratus tamen admittebātur. 70.h
ſeniores Romæ dicebātur poſt annum quintum & quadrageſimum. 12.e
ſententia populi in centuriatis comitiis ea pronunciabatur, in quam ex omni numero centuriarum plures conſenſiſſe conſpicerentur. 133.a
ſententiæ tribuum ut colligerentur. 231.c.d
ſententiæ tabella dicendæ ratio quando cœperit. 116.g
ſepta quædam erant tam in campo Martio quàm in comitio introuocādis ſuffragatoribus 247.a item in foro ibidem.
ſeptis populus includebatur ſuffragium laturus. 125.a
ſeptemuiri epulones. 200.i
Sergia tribus. 159.d
ſeruandi de cœlo ratio antiqua, quæ fuerit. 93.g
ſeruare de cœlo, quid fuerit. 88.h
ſeruare de cœlo ante comitia incepta oportebat, & ante ea peracta obnunciare, non poſt peracta. 96.i
ſexagenarios de ponte, prouerbium illuſtratum. 126.h
ſexta claſſis Romæ ex infima plebe omnium tribuum confuſa erat. 111.c. & ſemper una modò centuria contenta fuit. 110.k. 112.g. & nullius penè erat momenti. 113.d.e
Sibyllinorum ſacerdotum conſideratio. 211.d
ſicarii & uenefici non ſemper eoſdem ſortiebantur iudices. 29.d.e
ſigno militari detracto exercitum ab Ianiculo abducens, comitia dirimebat. 138.g

ſigno-

ſignorum de cœlo alia ad augures pertinebant, alia ad Hetruſcos. 89.d.e
ſilentium in auſpiciis quid ſit. 92.f
ſiniſtrum, à ſinendo dictum. 90.g
ſiniſtrum auſpicium pro bono dicebant Romani. ibidem
ſingulorum hominum ſuffragia ſemper erant occulta. 236.h
ſocii Italiæ donandi ciuitate primum in alias quaſdam nouas tribus coniecti, poſtea in tribus Romanas recepti ſunt. 145.d
ſordidatis iudicii tempore toga candida non conueniebat. 63.a
ſoricum occentu auſpicia dirimebantur. 90.i
ſors cum iure nonnunquam conueniebat in delectu centuriarum. 112.i.k
ſors in comitiis quò ualeret. 232.f
à Sortis prærogatiuæ beneficio, equitum centuriæ non excludebantur. 118.h.
ſortis commodum in dirimendis controuerſiis. 141.c
ſorti commiſſum cur fuerit prærogatiuæ centuriæ omen. 112.h
extra Sortem prouincia alieni

gatiua. 105.d.e
ſorte utendum erat ad finem uſque comitiorum in comitiis tributis. 229.d
ſortitio prouinciarum quas iam ſenatus decreuerat, quando fieret. 258.i.k
ſortitiones à magiſtratu diuerſæ fiebant comitiis tributis & cẽturiatis. 228.h
ſortitiones multæ faciendæ erãt ut prærogatiua centuria haberetur. 105.e
ſpectionem auſpiciorum magiſtratus tantum habebant, nõ etiam augures. 95.a
ſtati dies. 150.g
ſtatiuæ feriæ. 149.d
Stellatina tribus. 159.e
ſubrogandorum conſulum ratio quæ fuerit. 214.g
ſubrogare magiſtratus ordinarios proprie ad conſulem pertinebat. 215.c.d
Suburrana tribus. 159.d
Succeſſor magiſtratui prouinciali miſſus, eius finiebat imperium. 182.i.k
is ſi non mitteretur, imperium ille retinebat, ſi uellet. 194.h.i
Suetonii locus elucidatus. in præfa. 5. 113.d. 230.i
ſuffragantium numerus uincebat, non dignitas. 234.h
ſuffragatio mutua competitorũ

mitiis qui poſſent. 46.h
ſuffragium ferre nemo ciuis Romanus poterat qui cenſus nõ eſſet, & in aliquã tribus aſcriptus. 220.k
ſuffragium ferre non omnes ciues Romani promiſcue poterant. 47.a
ſuffragium niſi in una quadam ſua centuria nemo ferre poterat. 53.a
ſuffragium per pontem ferreq̃d ſit. 126.h
qui Suffragium primus in centuria uel tribu ferret, ut deligeretur. 232.g
ſuffragium quibus uellet imperti ri, populi ius erat,nõ ſenatus. 213.a
ſuffragii ferendi ius qui haberẽt. 213.d. e
ſuffragii ius qui haberent, pleno iure ciues Romani erant. 50.f
ſuffragii ius qui haberent tributis comitiis. 213.a
ſuffragii uoce ferendi ratio quandiu durarit.118.f.g.quando tabella cœperit. ibidem.
ſuffragia centuriatim inibantur centuriatis comitiis. 114.g
ſuffragia claſſium qualia Romæ fuerint. 13.c.d
ſuffragia legitima non conficientibus candidatis tribunatus, liberum erat plebi quem uellet tribunum nominare. 238.f.g
ſuffragia plura eſſe quomodo intelligantur. 238.h
ſuffragia populi licitè rogando, appellando,prenſando, ambiebantur,non per largitionem, aut.per uim. 72.f.g
ſuffragia populi rogari niſi comitiis non poterant. 151.c
ſuffragia primùm uoce populus ferebat, poſtea tabella cœpit ferre. 117.c
ſuffragia ſua ut dicerent ii quibus id iuris eſſet. 104.f
poſt Suffragia dicta q̃d ſolitũ ſit fieri. 147.d
ſuffragia ut fuerint mutata tributis comitiis. 234.g
ſuffragiorum æqualitate reus abſolutus iudicabatur. 127.b
ſuffragiorum corrumpendorum rationes quæ fuerint. 72. i. 75. a.b
ſuffragiorum duplex erat deſcriptio. 146.g
ſuffragiorum extremę tribus,extrema tribuum ſuffragia. 114.f
ſuffragiorum legitimus numerus,in primæ claſſis centuriis erat. 147.d
ſuffragiorum numerus punctis notabatur. 53.b
ſuffragiorum à pauperibus latorum eludẽdorum ratio ut inita ſit à Ser. Tullio. 13.c.d
ſuffragiorum uis centuriatis comitiis penes primores erat. 168.f
ſuffragiorum uis penes primores, penes equitum & primæ claſſis centurias erat. 147.a
ſuffragiis competitorũ paribus,

ſorte

ſorte decernebatur cui cederet magiſtratus. 239.b

ſuffragiis paribus in magiſtratuũ comitiis, nullus candidatorum magiſtratus renunciabatur. 127.b.134.g

T

TABELLA populo ad occultanda ſuffragia dabatur. 144.h.i

tabella uocis munere functa. 120.g

tabella ſententiam ferre quando cœperint iudices. 119.i

tabella ferendi ſuffragii ratio quãdo cœperit. 118.h.120.g

tabellæ binæ in legum comitiis unicuique de populo dari ſolitæ in magiſtratuum comitiis quot eſſent candidati. 117.d. 129.b.137.a

tabulæ non eodem numero in omnibus comitiis in ciſtã conii ciebatur. 129.c

tabellæ quibus comitiis neceſſariæ eſſent. 271.b

tabellæ non domo afferebantur à populo, ſed illi à diribitoribus dabantur. 117.d

tabellæ ſuffragii de publico ſuppeditabantur. 62.i

tabellæ ſuffragiorum in comitiis populo dabantur. 50.i. 51.d 124.i

alteri poſtea non dabantur. 129.b

tabellis ad publicos uſus accommodatis ſcribendis, publicum etiam miniſterium accommodatum erat. 130.h

tabellariæ leges. 54.i

tabernaculũ capere cur ſoliti ſint magiſtratus. 93.c

tabernaculum ſemper extra pomœrium conſul habebat, uelut dux exercitus. 92.i

tabernaculi uitio capti omen malum. 93.a

templa augures non modo in urbe, ſed etiam in agris finire poterant ad auſpicandum. 89.b

templa quæ augures finirent, quę fuerint. 89.b

Terentina tribus. 159.c

terripauium primum, pòſt terripudium, demum tripudium fuit. 88.g

teſtamentum calatis comitiis, & teſtamentum in procinctu. in præfa.5

teſtamentum iure Quiritum facere ſolis licebat ciuibus Romanis. 48.i

teſtamẽta primis Romanæ Reipub. temporibus non alia erant quàm curiata. in præfa.8

teſtamẽtorum genera duo apud antiquos in præfa.7

Titi Liuii locus. in præfa.7
toga prætexta adoleſcentes Romani uſq; ad xvii annum utebantur. 63.d
toga pura, eaq; uirilis, xvii anno accipiebatur ab adoleſcentibus Romanis. 63.d
toga uirilis à iuuenibus Romanis xvii anno accipiebatur. 213.a
tonitru superueniens cœpta comitia dirimebat. 95.e.96.f
tres filios in poteſtate habere, proprium erat ius Quiritum. 49.a
tribunal comitiale in campo erat Martio. 123.d
in Tribunatus militum candidatis quid obſeruandum fuerit. 215.c
tribunatum & ædilitatem plebis patricii gerere non poterant. 115.a
tribunus celerum cum populo agere poterat. 45.a
tribuni celerum hoc Regibus erant, quod dictatoribus magiſtri equitum. ibi.
tribunus militum fieri non poterat qui equo meruiſſet, niſi qui decem ſtipendia haberet. 215.d
tribuni aut ædiles ii fieri non poterant quorum patres qui ſellа curuli ſediſſent, uiuerent. 215.a
tribuni & ædiles pl. non eodem tempore inibant magiſtratū, quo cæteri magiſtratus. 252.h
tribuni & ædiles pl. unis comitiis erant contenti. 255.c
tribuni & ædiles plebis tributis comitiis creabantur. 271.b
tribuni latinè τριττύαρχοι græcè. 252.f
tribuni omnibus magiſtratibus intercedere poterant. 102.f
tribuni pro imperio cogere poterant pontifices ut comitiis tributis conſecrationem faciendarum adeſſent. 260.i
tribunorum poteſtas magis erat imperii ſolutio quàm imperium. 102.g
tribunorum comitia tribuni habebant. 210.i
tribunos ex ſingulis claſſibus binos eſſe oportebat. 214.k.
tribuni ærarii magiſtratus non erant. 166.g
tribunorum ærarii munus. 234.i
tribunus militaris à conſule creari poterat. 239.d
tribuni militares quando crearentur. 249.a
tribuni militares quando crearentur 249.a
tribuni militares conſulari poteſtate, & tribuni militum ad legiões, diuerſi erant. 147.d
tribuni militares ueteres quidã, iuniores alii. 215.d.e
tribuni militum duobus generibus continebantur. 175.h
tribuni militum, populi ſuffragiis creari ſoliti. 174. a. idq; tributis comitiis ibidem b
tribuni pl. à prætoribus diem comitiis centuriatis ad exercendum

dum iudicium petere ſolebāt. 43.d.e
tribuni pl. cur ſacroſancti dicerentur. 38.h
tribuni pl. ius non habent uocandi comitia centuriata. 39.e
tribuni pl. ius uocandæ plebis, non etiam uniuerſi populi, habebant. in præfa.7.39.e
tribuni pl. non ſoli intercedebāt. 181.41.i
tribuni pl. ſemel à pōtifice max. creati. 211.b
tribunorum pl. actionibus ſoli collegæ intercedere poterant. 101.d
tribunorum pl. renunciatio ut fieret. 237.c.ibi.d.e
tribunorum pl. obnunciatione, conſulum actiones nonnunquam ſunt impeditæ. 98.f.g
tribunis pl. poteſtas agendi cum populo à Sylla ſublata. 85.a
tribunitia ætas anno erat xxx. 67.e
tribunitia comitia à Tribunis pl. habebantur. 210.h
tribunitia poteſtas etſi à Sylla dictatore plurimum eſſet minuta, tamen interceſſionem retinuit. 102.f.g
tribus, ab tributo dictæ. 104.h
tribus quæ eſſent. 158.g
tribus decem & octo qui prior ferret candidatus tributis comitiis prior renunciabatur.
in Tribus deſcripti, locis ac regionibus erant deſcripti. 270.i
tribus eiuſdem homines, per genera, cauſas & quæſtus diſtinguebantur. 223.c.d
tribus iis tantum ciuibus erant, qui pleno iure ciues eſſent. 218.b
tribus & claſſes, populi Ro. partes erant præcipuæ. 270.k
tribus & curiæ diuerſæ fuerunt. 156.h.i
tribus extremæ ſuffragiorum, quintæ claſſis erant centuriæ. 233.d
tribus ferre qui ducerentur. 249.a
tribus has uel illas ferre, erat huius uel illius tribus centurias ferre. 113.a
tribus iureuocatæ quæ dicantur. 113.d.e
tribus multo antè tempore Romæ fuerunt, quàm tributa comitia. 165.c
tribus non explere, quid ſit. 238.g
per Tribus omnes, uniuerſus populus uidetur intelligi. 27.b
tribus Romanæ quomodo in centurias diſtributæ. 104.i.k
tribus ſingulæ comitiis tam centuriatis quàm tributis in certum quendam locum uocari ſolitæ.

ii, quibus ciuitas pleno iure donabatur. 218.f
tribu mouere quid eſſet. 218.i
tribuum ac curiarum diſcrimen. 101.
tribuum cenſus ut fieret. 105. a.b
tribuum diſtinctio generibus cauſis,& quæſtibus. 233.b
tribuum ſingularum centuriæ diſtinctæ erant per claſſes. 110.f
tribuum numerus non ſemper idem fuit. 157.b.163.a
tribuum ſingularum diſtincta quædam erant hominum genera. 236.h
tribuum ſortitio ut fieret.228.h
tribuum 35. Romanorum nomina. 158.f.g
tribuum uocandarum finis quādo fieret in comitiis. 237.a.b
tribubus quæ Romam commigrabant, agri aſſignabantur. 164.g
tribubus in ſingulis centuriæ quædam erant. 105.b.c
tributa comitia,à tribubus dicta 166 h
tributa comitia quæ fuerint. 166.h
dein.per to.& 158.e
tributa comitia quando cœperint. 165.c
tributa comitia în duo genera diuidebantur. 165.b
tributa comitia cur modò plebis, modò populi dicantur. 228.g
tributa comitia quarum perſonarum interuentu peragerentur 210.g
tributa comitia qui habebat magiſtratus.non in tribunali cen ſedebat,ſed in ponte conſiſtebat. 230.k
tributa comitia omnia tam patriciorum quàm plebeiorum auſpicatò non habebantur.225.c & 226.i.k.& 259.c.
tributa comitia de capite ciuis Romani rata eſſe non poterant. 40.g
tributorum comitiorum cauſæ quatuor.165.d. e.prima. 166.a.& dein.298.f. ſecunda.205.d.e.206.i.k quarta.
tributorum comitiorum modus.227.d.e. locus. 244. f. & dein.tempus. 246.f
tributorum comitiorum proprium. 129.d
tributorum comitiorum & aliorum differentia. 84 h.i
tributa comitia à centuriatis diuerſa fuiſſe probatur. 156.h.i & dein.& 244.f.223. h.i
tributis comitiis à conſule habēdis obnunciare qui uellet poterat. 984.h
tributis etiam comitiis edictum & promulgatio erant neceſſaria. 227.c
tributis comitiis inductis, minus frequentia fuere curiata. 254.h.i
tributis comitiis patricii ferè nō aderant. 228.f
tributis comitiis nulla habebatur ratio cenſus,ordinis, ætatis. ibi.

tributis comitiis pontifices, augures, ſibyllini ſacerdotes, epulones, & fœciales creabantur. 204.f

tributim aut centuriatim pecunias populo dare candidati uetabantur. 72.h.i

tributum Romæ ex cenſu imperabatur. 11.c

triginta lictorum conuentus, non uere comitia erant. 2 & dein.

trinundinum poſt edictum comitium centuriatum interiici ſolitum. 77.c

per Trinundinum promulgationis quæ cauſa eſſet. 268.f.g

trinundini promulgatio conſuetudine magis quàm legis neceſſitate diu obſeruata. 81.e

trinundini promulgatio in ferendis quoque legibus curiatis de adoptione, neceſſaria erat. 267.b. an & in iis quæ de imperio magiſtratuum ferrētur. 267.c

trinundini ſpatium relinquebatur poſt edicta comitia ante diem comitiorum. 62.i.k 78.i

trinundino prodi diem qua iudicium futurum eſſet, quid fuerit. 84.f

trinundino promulgare legem quid eſſet. 80.i.k

tripudio ut acciperetur auguriū. 87.a

τριττύς, tribus. 152.f

τριττύαρχοι, tribuum præfecti. ibid.

triumuiri ædibus ſacris reficiendis. 177.b

triumuiri agrarii ex lege Gracchi in Capitolio creati. 244.i

triumuiri capitales de quibus iudicarent. 32.i k

triumuiri capitales populi ſuffragio creari ſoliti. 171.c. ii qui fuerint. ibid.

triumuiri epulones. 200.f.g.h

triumuiri iuuenibus ad militiam conquirendis. 178.f.g

triumuiri monetales à populo creabantur. 172.g

triumuiri nocturni populi ſuffragio creabantur. 172.f.g

triumuiri ſacris conquirendis. 177.d.e

Tromentina tribus. 60.f

turbare aut uitiare auſpicia quid ſit. 97.c

turpi iudicio damnati, in perpetuum omni honore ac dignitate priuati erant. 69.d

tutoris reip. cauſa abſentis loco curator pupillo dari poteſt. 152.h

V

ces. 29.d.e
ueneficiorum quæſtio prætori urbano attributa. 34.f
ueſta una quædam in unaquaq; triginta curiarum ſtatuta erat ad epulandum. 252.i
ueſtales ut caperentur. 198.i
ueteres tribuni militares,& iuniores. 215.d
ueto uerbum ſolenne in interceſſione tribunorum. 102.f
uetuſtatis uſurpatio apud Romanos. 262.f.g.h
Vfens fluuius. 162.h
quæſtio de ui, ordinaria ne fuerit,an extraordinaria. 31.a.b.c
Virginum Sabinarum nomina curias Romanas habuiſſe auctor eſt Liuius. 253.d
uirilis ætas quoto anno inciperet apud Romanos. 63.d.e
uirtutis in Rep. maximum præmium, magiſtratus & honores. in præfa.
uitium comitiorum ſolum fulmen eſt. 90.g
uitio creari,quid eſſet. 224.i.k
uitio capti tabernaculi omen malum. 92.h. id ut committeretur. 92.k
uitioſi non efficiebantur tempeſtatis interuentu prætores aut conſules iam creati, ſed cenſores. 173.c.d
Vlpiani locus l.unica de off.quæſtor. 254.h
uoce quandiu ſit uſus populus magiſtratibus creandis. 119.d
ex Volatu auium auſpicia capi ſolita. 86.h.i
Voleronis lex de plebeiis magiſtratibus creandis. 255.d
Volitinia tribus. 162.f
in Vrbanas tribus transferri, ignominiæ erat. 160.g
urbanos magiſtratus geſturi,decem annos militaſſe debuerant. 63.d
urbanitatis contumelioſæ infelix exitus. 70.i.k
Vti rogas: ſolennia uerba in legibus quas populus rogatas acciperet. 118.f

FINIS.